

ISSN 3027-6101 (Print)
ISSN 2985-2544 (Online)

JOURNAL OF

HUMANITIES

NARESUAN UNIVERSITY

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ปีที่ 23 ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2569

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ชื่อวารสาร	วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร	ISSN: 3027-6101 (Print) ISSN: 2985-2544 (Online)
กำหนดเผยแพร่	ปีละ 3 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม	
เจ้าของ	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร	
จุดประสงค์	เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยด้านภาษา วรรณคดี คติชน ปรัชญาและศาสนา ดนตรีและนาฏศิลป์ ของอาจารย์และนิสิตคณะมนุษยศาสตร์ ตลอดจนบุคคลทั่วไป	
สถานที่ติดต่อ	บรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ต.ท่าโพธิ์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000 E-mail: humanjournal@hotmail.com โทรศัพท์ 0-5596-2072	
การตีพิมพ์ซ้ำ	บทความใด ๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสาร ถือเป็นลิขสิทธิ์ของผู้เขียน หากต้องการตีพิมพ์ซ้ำ ต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนก่อน	
ภาพจากปก	ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถเก่า วัดช่องนนทรี กรุงเทพมหานคร บันทึกภาพโดย แคทรียา อังทองกำเนิด	

ขอความรู้ใจ ตลอดจนข้อคิดเห็นใดๆ เป็นของผู้เขียนแต่ละท่านโดยเฉพาะ คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร และกองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์ ไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องด้วย

วารสารมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

ปีที่ 23 ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2569

ที่ปรึกษาากิตติมศักดิ์

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ปราณี กุลละวณิชย์

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.กุสุมา รัชสมณี

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แคทรียา ช่างทองกำเนิด

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทศพล สุรศักดิ์รินทร์

ดร.ปฐวี พรหมเสน

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยนเรศวร

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม

ศาสตราจารย์ ดร.บุษบา กนกศิลป์ธรรม

ศาสตราจารย์ ดร.ปรีศวร ยืนเสน

ศาสตราจารย์ ดร.ยุพกา พุกขิมา

ศาสตราจารย์ ดร.อัญชลี วงศ์วัฒนา

รองศาสตราจารย์ ดร.ธรรศ อัมโร

รองศาสตราจารย์ ดร.ธนาธิปไตย จิตตะศรี

รองศาสตราจารย์ ดร.วราภรณ์ เชิดชู

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ อมรวิชช์ศักดิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โรจนสุขสมบุญ

รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยนเรศวร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล

เลขานุการ

นางสาวณัชชา แก้วเจริญเนตร

บทบรรณาธิการ

ท่านสมาชิกและผู้อ่านที่เคารพทุกท่าน

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ 23 ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2569 ประกอบด้วยบทความวิจัยและบทความวิชาการจำนวน 10 เรื่อง

บทความด้านภาษา และภาษาศาสตร์ ได้แก่ *อุดมการณ์ทางเพศที่ถ่ายทอดผ่านกลวิธีทางภาษาในวาทกรรมหนังสือเรียนภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย* ของไอลดา กลิ่นอ่อน และคณะ *ภาษารัสเซียกับการสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์ในโลก: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงนโยบายของรัฐบาลรัสเซีย* ของปริตต์ อรุณโษษฐ์ *การใช้ภาษาเลียงคำในภาษาจีนร่วมสมัย: การศึกษาวิเคราะห์เชิงวาทปฏิบัติศาสตร์ กรณีการใช้ “可爱” แทน “傻逼” ในละครสั้นออนไลน์จีน* ของจันทพงศ์ บุรณะชัยวงศ์ และชาดา เจริญมวิทยา *ข้อขัดแย้งไทยในลิลิตตะเลงพ่าย: การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์* ของวรวิทย์ มหามนตรี *The Effects of Explicit and Implicit Syntax Instruction on the Grammatical Accuracy of English Major Students* ของพิศาล ปานแก้ว *Thai-English Translation Strategies in the Bilingual Book ‘A Constitution for Living: Buddhist Principles for a Fruitful and Harmonious Life’* ของศุภานัน พรหมมาก

บทความด้านคติชนวิทยา ได้แก่ *ประเภท แนวคิด และหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านในหนังสือเรียนวิชาอักษรศาสตร์เขมร ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5-6* ของชาญชัย คงเพ็ญธรรม *การพัฒนากรณีปัญหาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนสู่ผลิตภัณฑ์และบริการในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์* ของอภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล บทความด้านปรัชญา ได้แก่ *การวิเคราะห์เชิงจริยธรรมต่อการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะภายใต้กรอบทฤษฎีสัตว์สิทธิของฟรานซิสโบนและของโดนัลด์สันกับคิมลิก้า* ของจิรพงศ์ ทรัพย์ชุมทอง และบทความด้านดนตรี ได้แก่ *ดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มภาคใต้ ประเทศไทย: อัตลักษณ์ในบริบทสังคมหลากหลายวัฒนธรรม* ของนพปฎล ชุนสีแก้ว และศศิณัฐ พงษ์นิล

กองบรรณาธิการ ขอขอบพระคุณผู้เขียนทุกท่านที่ส่งบทความเพื่อขอรับพิจารณาตีพิมพ์ลงในวารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร และขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่เสนอข้อแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง กองบรรณาธิการมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนามาตรฐานวารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป หากท่านมีข้อติชมหรือสงสัยประการใด สามารถติดต่อสอบถามหรือส่งข้อเสนอแนะของท่านมาได้ทั้งที่อีเมล humanjournal@hotmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แคลิยา อังทองกำเนิด
บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย

หน้า

อุดมการณ์ทางเพศที่ถ่ายทอดผ่านกลวิธีทางภาษาในวาทกรรมหนังสือเรียนภาษาอังกฤษ
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ไอยดา กลิ่นอัน อรทัย ชินอัศวพงศ์ และชนนาด อินทจามรรักษ์..... 1

ชื่อช้างศึกไทยในลิลิตตะเลงพ่าย: การศึกษาตามแนววรรณศาสตร์ชาติพันธุ์

วรารัตน์ มหามนตรี..... 24

ดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ล้านนาภาคใต้ ประเทศไทย: อัตลักษณ์ในบริบทสังคมหลากหลายวัฒนธรรม

นพปฎล ชุนสีแก้ว และศศิณัฐ พงษ์นิล..... 48

การพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนสู่ผลิตภัณฑ์และบริการ
ในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์

อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล..... 68

The Effects of Explicit and Implicit Syntax Instruction on the Grammatical Accuracy of
English Major Students

พิศาล ปานแก้ว..... 90

ภาษารัสเซียกับการสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์ในเวทีโลก: การวิเคราะห์วาทกรรม
เชิงนโยบายของรัฐบาลรัสเซีย

ปริตต์ อรุณโอบษฐ์..... 114

การวิเคราะห์เชิงจริยธรรมต่อการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะภายใต้กรอบทฤษฎีสัตว์ตัวของ
ฟรานซิโอนและของโดนัลด์สันกับคิมลิก้า

จิรพงศ์ ทรัพย์ชุมทอง..... 140

Thai-English Translation Strategies in the Bilingual Book 'A Constitution for Living:
Buddhist Principles for a Fruitful and Harmonious Life'

ศุภานัน พรหมมาก..... 166

บทความวิชาการ

การใช้ภาษาเลี้ยงคำในภาษาจีนร่วมสมัย: การศึกษาวิเคราะห์เชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์
กรณีการใช้ “可爱” แทน “傻逼” ในละครสั้นออนไลน์จีน

จันทพงศ์ บุรณะชัยวงศ์ และชาดา เจริญมวิทยา..... 187

ประเภท แนวคิด และหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านในหนังสือเรียนวิชาอักษรศาสตร์เขมร
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5-6

ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม..... 207

แนะนำผู้เขียน..... 228

ข้อมูลสำหรับผู้ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์..... 231

อุดมการณ์ทางเพศที่ถ่ายทอดผ่านกลวิธีทางภาษาในวาทกรรมหนังสือเรียน ภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย¹

Gender Ideologies Conveyed Through Linguistic Strategies in Upper Secondary English Textbook Discourse

ไอยดา กลิ่นอัน², อรทัย ชินอัศรพงศ์³ และชมนาด อินทจามรรักษ์⁴
Aiyada Klinanon⁵, Orathai Chinakrapong⁶, and Chommanad Intajamornrak⁷

(Received: 24 October 2025; Revised: 13 February 2026; Accepted: 18 February 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุดมการณ์ทางเพศที่แฝงไว้ในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ใช้ในประเทศไทยและกลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ดังกล่าว โดยใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลอฟ (Fairclough, 1995) เป็นกรอบการศึกษาหลักในการวิเคราะห์ตัวบทหนังสือเรียนจำนวน 18 เล่ม รวม 380 ตัวบท ผลการศึกษพบว่าอุดมการณ์ทางเพศที่ปรากฏในหนังสือเรียนประกอบด้วย 3 ความคิดย่อย ได้แก่ 1. บทบาทและหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิง 2. ภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิง และ 3. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ซึ่งอุดมการณ์ดังกล่าวถ่ายทอดผ่านกลวิธีทางภาษาทั้งสิ้น 7 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้โครงสร้างประโยค การใช้อุปลักษณ์ การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การใช้มูลบท และการใช้สทบท ผลการศึกษายังบ่งชี้ว่าหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษยังคงผลิตซ้ำอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ แต่ก็เริ่มปรากฏแนวคิดสตรีนิยมที่ท้าทายกรอบความคิดเดิมและขยายบทบาททางเพศให้เท่าเทียมขึ้น

คำสำคัญ: อุดมการณ์ทางเพศ, กลวิธีทางภาษา, วาทกรรมหนังสือเรียน, วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “อุดมการณ์ในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย: ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์” หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีการศึกษา 2568

² นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

³ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาศาสตร์ คติชนวิทยา ปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาศาสตร์ คติชนวิทยา ปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

⁵ Ph.D. student, Doctor of Philosophy Program in Linguistics, Faculty of Humanities, Naresuan University

⁶ Dr., Lecturer in Department of Linguistics, Folklore, Philosophy, and Religion, Faculty of Humanities, Naresuan University

⁷ Assistant Professor Dr., Lecturer in Department of Linguistics, Folklore, Philosophy, and Religion, Faculty of Humanities, Naresuan University

* Corresponding author, E-mail: adthem1155@gmail.com

Abstract

This research aimed to study gender ideologies implicated through linguistic strategies in upper secondary English textbook discourse used in Thailand. Framed within Fairclough's critical discourse analysis approach, the research examined a corpus of 18 textbooks comprising 380 texts. The findings showed that the textbooks consistently depict the ideological construction of gender, which consists of 3 sub-ideologies: (1) gender roles (2) gender stereotypes and (3) gender relations. These ideologies were conveyed through 7 linguistic strategies. These are lexical strategies, modality, syntactic structures, metaphor, rhetorical questions, presuppositions, and intertextuality. The findings further indicated that while English textbooks still reproduce patriarchal ideology, emerging feminist perspectives are beginning to challenge and equalize gender roles.

Keywords: Gender ideologies, Linguistic strategies, Textbook discourse, Critical discourse analysis

บทนำ

การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์เป็นการศึกษารูปแบบและโครงสร้างทางภาษาภายในวาทกรรมเพื่อทำความเข้าใจสังคม ช่วยให้เห็นกระบวนการใช้อำนาจ การครอบงำ และความไม่เท่าเทียมที่ผลิตและผลิตซ้ำภายใต้อุดมการณ์บางประการ แฟร์คลอฟ (Fairclough, 1995) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายสำคัญของการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ คือ การทำความเข้าใจอุดมการณ์ที่แฝงอยู่เบื้องหลังการใช้ภาษา ทั้งนี้ แฟร์คลอฟได้อธิบายว่าการพิจารณาดังแต่ระดับการเลือกใช้คำศัพท์ รูปแบบโครงสร้างประโยค องค์ประกอบของตัวบท ไปจนถึงการตีความความหมายจะช่วยให้สามารถอธิบายความคิดหรืออุดมการณ์ที่ซ่อนอยู่ในวาทกรรมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น และวาทกรรมหลักรูปแบบหนึ่งในสังคมไทยที่ผลิตซ้ำและกระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ คือ วาทกรรมหนังสือเรียนซึ่งใช้เป็นการเรียนรู้หลักมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ให้การสนับสนุนทั้งด้านการจัดทำและด้านงบประมาณ ตัวบทในหนังสือเรียนจึงเป็นกลไกการสื่อสารสำคัญและมีศักยภาพสูงในการถ่ายทอดอุดมการณ์ ค่านิยม ความคิด หรือความเชื่อบางประการไปสู่เยาวชนไทย อีกทั้งในระบบการศึกษาของไทยมีครูผู้ซึ่งเป็นที่เคารพและได้รับการยอมรับในสังคมเป็นผู้ถ่ายทอด ตัวบทในหนังสือเรียนรายวิชาต่าง ๆ รวมถึงวิชาภาษาอังกฤษจึงเป็นวาทกรรมที่ได้รับการยอมรับว่าถูกต้อง เหมาะสม และสามารถเข้าถึงผู้อ่านได้จำนวนมาก (Sukwisith, 2011; Bureau of Academic Affairs and Educational Standards, 2017)

จากประสบการณ์การใช้หนังสือเรียนเป็นสื่อการเรียนรู้หลักในรายวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยพบว่าตัวบทในส่วนการอ่าน (reading texts) ของหนังสือเรียนดังกล่าวแฝงอุดมการณ์หรือชุดความคิดบางประการเกี่ยวกับค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของผู้ผลิตหรือผู้เรียบเรียงหนังสือเรียนซึ่งสามารถถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียนหรือผู้อ่านได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง ก

My dad is a civil servant. He works for the government. My mom is a homemaker. I want something different for myself. I may become a basketball coach. I'm really interested in sports, and I play on the school basketball team.

(Dos Santos, 2015a, p. 32)

ตัวอย่างข้างต้นสะท้อนอุดมการณ์ทางเพศที่แบ่งแยกบทบาทของผู้ชายและผู้หญิงอย่างชัดเจน โดยกำหนดให้พ่อเป็นข้าราชการ ทำงานนอกบ้าน มีส่วนร่วมกับภาครัฐหรือสังคม ซึ่งเชื่อมโยงกับอำนาจ เศรษฐกิจ และการสร้างรายได้ ในขณะที่แม่เป็นแม่บ้าน ทำหน้าที่ดูแลบ้านและครอบครัว การนำเสนอเช่นนี้ ตอกย้ำค่านิยมดั้งเดิมที่มองว่าผู้ชายเป็นเสาหลักในการทำงานเลี้ยงดูครอบครัว ส่วนผู้หญิงรับผิดชอบ งานบ้านและการดูแลสมาชิกในครอบครัว

ตัวอย่าง ข

Akiane Kramarik is a very special teenager. She is a painter and a poet. Akiane is from Illinois, USA. Her mother, Forelli, is from Lithuania. Her father, Marcus, is a chef. He is American. She has got four brothers: Delfini, Jean, Ilia and Aurelius. Akiane's family is very special to her. They are all very close.

(Evans & Dooley, 2020a, p. 13)

ตัวอย่างข้างต้นบรรยายสมาชิกในครอบครัวของ Akiane โดยระบุอาชีพของพ่อ (Marcus) ว่าทำงานเป็นหัวหน้าพ่อครัว (chef) แต่ไม่ได้ระบุอาชีพหรือการทำงานของแม่ สะท้อนอุดมการณ์ทางเพศ (gender ideology) เกี่ยวกับบทบาทของผู้ชายและผู้หญิงในครอบครัว เนื่องจากพบการให้ข้อมูลด้านอาชีพ เฉพาะผู้ชาย ในขณะที่ผู้หญิงระบุเพียงบทบาทในครอบครัวหรือภูมิหลัง โดยตัวอย่างกล่าวถึงแม่ของ Akiane เพียงว่ามาจากประเทศลิทัวเนีย (Lithuania) แต่ไม่มีกรกล่าวถึงงานหรืออาชีพ ตอกย้ำภาพจำว่าบทบาทหลักของผู้หญิงคือบทบาทในครอบครัว ไม่ใช่ในพื้นที่การประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตามข้อความนี้อาจไม่ได้ตั้งใจตอกย้ำบทบาททางเพศ แต่การเลือกให้ข้อมูลเพียงฝ่ายเดียวก็สะท้อนแนวโน้มทางสังคมบางอย่างได้

จากตัวอย่างเห็นได้ชัดว่าวาทกรรมหนังสือเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดและผลิตซ้ำ อุดมการณ์ทางเพศไปสู่ผู้อ่านที่เป็นเยาวชน แต่ความรู้ภาษาอังกฤษยังคงถูกมองว่าเป็นกลางและโปร่งใส เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ศึกษาหาความรู้ และประกอบอาชีพ แต่แท้จริงแล้วความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือ ผลประโยชน์อาจแฝงมากับตัวบทในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษซึ่งจัดเป็นเป็นวาทกรรมที่น่าเชื่อถือและ เข้าถึงผู้อ่านจำนวนมาก อุดมการณ์ที่ถ่ายทอดผ่านเนื้อหาในหนังสือเรียนจึงสามารถแทรกซึมสู่ผู้เรียนได้มาก ยิ่งขึ้นด้วย (Methitham, 2017) อย่างไรก็ตามการศึกษาเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางเพศในหนังสือเรียนวิชา ภาษาอังกฤษที่ใช้ในประเทศไทยยังไม่ได้มีการศึกษาอย่างแพร่หลาย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอุดมการณ์ทางเพศ

และกลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ดังกล่าวในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามแนวทฤษฎีการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) ร่วมกับแนวคิดของฟาน เดจ์ (van Dijk, 2006) ในการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาเพื่อวิพากษ์การใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมในสังคม วิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม และวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอุดมการณ์ทางเพศที่แฝงไว้ในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์
2. เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ทางเพศในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การกำหนดข้อมูลและการเก็บข้อมูล

งานวิจัยนี้แบ่งภูมิภาคของประเทศไทยออกเป็น 6 ภูมิภาคตามคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (cluster sampling) เพื่อรวบรวมรายชื่อจังหวัดจากแต่ละภูมิภาคเป็นแหล่งเก็บข้อมูล แล้วจึงสุ่มเลือกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาจากเว็บไซต์เขตพื้นที่การศึกษาของแต่ละจังหวัดในกลุ่มตัวอย่างเพื่อรวบรวมหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ใช้จริงในปีการศึกษา 2567 รวมทั้งสิ้น 18 เล่ม ประกอบด้วย หนังสือ Upload 4-6, Go Beyond 4-6, New World 4-6, Upbeat 4-6, New Frontiers 4-6, และ Focus 1-3 โดยมีตัวบทอ่านรวม 380 ตัวบท

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมหนังสือเรียนดังกล่าวจากห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานครและห้องสมุดคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จากการศึกษาข้อมูลพบว่าตัวบทในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นประโยคและข้อความที่มีความซับซ้อนทั้งทางไวยากรณ์ภาษาและความหมาย โดยเฉพาะบทอ่านที่นำเสนอเรื่องราวการดำเนินชีวิตของผู้ใช้ภาษาอังกฤษจากทั่วโลกและสื่ออุดมการณ์เกี่ยวกับเพศไปสู่ผู้อ่าน อีกทั้งการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษโดยทั่วไปมักมีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนอ่านจับใจความสำคัญจากบทอ่านอยู่เสมอ ผู้เรียนจึงต้องอ่านเนื้อความในบทอ่านซ้ำหลายครั้งเพื่อหาใจความสำคัญของเรื่อง ผู้วิจัยจึงเลือกใช้เฉพาะบทอ่านในการวิเคราะห์ข้อมูล

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1. วิเคราะห์ตัวบทหนังสือเรียนตามแนวทฤษฎีการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) ทั้ง 3 มิติ โดยมิติที่ 1 ตัวบท (text) ศึกษาเฉพาะวัจนภาษาที่เป็นข้อความในส่วนการอ่านในหนังสือเรียนเท่านั้น การวิเคราะห์จะพิจารณาองค์ประกอบของตัวบททั้งในระดับคำ วลี ประโยค และย่อหน้าของตัวบทว่า

สามารถประกอบสร้างความคิดหรืออุดมการณ์ให้แก่ผู้อ่านได้อย่างไร โดยพิจารณาร่วมกับเกณฑ์การพิจารณา กลวิธีทางวัจนภาษาของ Angkanichkit (2019) ซึ่งประกอบด้วย กลวิธีทางศัพท์ กลวิธีขยายความ กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม และกลวิธีทางวาทศิลป์ โดยใช้ตารางจำแนกประเภทของคำศัพท์และเปรียบเทียบคำศัพท์ที่เข้าร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ชายและผู้หญิง โดยดัดแปลงตารางเก็บข้อมูลจากงานของ Sukwisith (2011) และ Klinanon (2019) จากนั้นจึงจัดกลุ่มความคิดย่อยเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางเพศที่สื่อผ่าน กลวิธีทางภาษาต่าง ๆ ในหนังสือเรียน

2.2 ศึกษามิติที่ 2 วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมตามแนวคิดของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) โดยศึกษา ตัวบทในแง่ที่เป็นผลผลิตของกระบวนการผลิต เป็นแหล่งข้อมูลของกระบวนการตีความ และศึกษาวิถีที่ตัวบท ผลิตขึ้นและเผยแพร่ออกไป ในการตีความบริบทของสถานการณ์การสื่อสารผู้วิจัยใช้ความรู้เรื่องปัจจัย ทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงลักษณะและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เพื่อพิจารณาว่า ตัวบทนั้นอยู่ในสถานการณ์การสื่อสารใด มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับตัวบทอื่นและสถาบันใดบ้างในสังคม โดยเฉพาะเรื่องเพศนั้นมีความรู้ความเข้าใจมาจากระบบปิตาธิปไตยซึ่งเพศชายมีอำนาจเหนือเพศหญิง ดังตัวอย่าง ก และ ข ที่ปรากฏในบทนำ การศึกษาในมิตินี้จะทำให้เข้าใจการดำรงอยู่ของวาทกรรมหนังสือเรียน และกระบวนการผลิตซ้ำอุดมการณ์ผ่านหนังสือเรียนภายใต้ระบบการศึกษาไทย

2.3 วิเคราะห์มิติที่ 3 วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม รวมถึงพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีปฏิบัติ ทางวาทกรรมกับวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม โดยพิจารณาการกำกับควบคุมของสังคมที่มีผลต่อ กระบวนการผลิตและกระบวนการตีความตลอดจนผลกระทบที่มีต่อสังคม เพื่อแสดงให้เห็นว่าวาทกรรมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสังคมและเป็นวิถีปฏิบัติทางสังคมด้วย

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ตัวบท

ผลการศึกษาพบว่าอุดมการณ์ทางเพศที่แฝงอยู่ในตัวบทหนังสือเรียนประกอบด้วยความคิดย่อย เกี่ยวกับเพศหญิงและเพศชาย 3 ความคิดย่อย ได้แก่ 1. บทบาทและหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิง (Gender Roles) 2. ภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิง (Gender Stereotypes) และ 3. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชาย และผู้หญิง (Gender Relations) โดยความคิดย่อยเกี่ยวกับเพศดังกล่าวสื่อผ่านกลวิธีทางภาษาหลากหลาย รูปแบบดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. บทบาทและหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิง (Gender Roles)

Blair (2007, as cited in Jaithiangtham, 2013) กล่าวว่า บทบาททางเพศสภาพ (Gender Roles) หมายถึง พฤติกรรม หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ชายและผู้หญิงซึ่งกำหนดขึ้นโดยสังคม ตั้งอยู่บน พื้นฐานความแตกต่างในการรับรู้ของสังคม ซึ่งจะกำหนดว่าผู้ชายและผู้หญิงควรที่จะคิด แสดงออก และรู้สึก

อย่างไรก็ตามเพศวิถีของพวกเขา และจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบกลวิธีทางภาษาที่นำเสนอความคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิง 3 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้โครงสร้างประโยค และการใช้สัทพจน์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การใช้คำศัพท์

ฟาน เดจก์ (van Dijk, 1998) กล่าวว่าการใช้คำศัพท์เป็นกลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่ออุดมการณ์ในวาทกรรมได้อย่างชัดเจน เนื่องจากการเลือกใช้คำศัพท์สะท้อนความคิดหรืออุดมการณ์บางอย่างที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารไปสู่ผู้อ่านได้ การศึกษาครั้งนี้พบการปรากฏร่วมระหว่างคำศัพท์ที่ใช้สื่อถึงผู้ชายหรือผู้หญิงและคำกริยาแสดงการกระทำหรือพฤติกรรม คำนามแสดงพื้นที่ และคำนามแสดงบทบาทหน้าที่และอาชีพของแต่ละเพศ ซึ่งแสดงให้เห็นชุดความคิดย่อยเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิงได้ โดยกลุ่มคำศัพท์ดังกล่าวสามารถจำแนกได้ตามประเภทของคำศัพท์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 1 คำที่ปรากฏร่วมกับคำที่ใช้สื่อถึงผู้ชายและผู้หญิงจำแนกตามประเภทของคำศัพท์

ประเภทของคำศัพท์	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลีที่เข้าร่วมกับคำที่ใช้สื่อถึงผู้ชาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลีที่เข้าร่วมกับคำที่ใช้สื่อถึงผู้หญิง
1. คำกริยาแสดงการกระทำหรือพฤติกรรม	- invented the first airplane, created the telegraph, discover penicillin, started a foundation (Evans & Dooley, 2020a, p. 82) - defeat the villains, save the world (Evans & Dooley, 2023a, p. 4) - become the first person in aerospace history, broke two jumping records (Dos Santos, 2015c, p. 47)	- hang the curtains, change the sheets on the beds, pick the kids up from school, pay some bills (Evans & Dooley, 2019, p. 84) - discovered light therapy, landed the plane and saved the passengers (Dos Santos, 2015b, p. 70)
2. คำนามแสดงพื้นที่	- the woods (Evans & Dooley, 2020a, p. 58), the gulf of fish, the shore (Dos Santos, 2015b, p. 36) - war (Evans & Dooley, 2020b, p. 46) - space, the international space station (Campbell et al., 2021b, p. 156)	- the greengrocer's, the local primary school, a bank (Evans & Dooley, 2020a, pp. 41, 68) - US Navy (Koe & Scafaru, 2022c, p. 25), a construction company (Reilly et al., 2023, p. 16)
3. คำนามแสดงบทบาทหน้าที่และอาชีพ	- father, husband (Evans & Dooley, 2020a, pp. 13, 28) - leader (Kay et al., 2023b, p. 101), president (Dos Santos, 2015b, p. 18), the	- mum, wife (Evans & Dooley, 2020a, pp. 28, 41) - homemaker (Dos Santos, 2015a, p. 32)

ประเภทของ คำศัพท์	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลีที่ใช้ร่วมกับ คำที่ใช้สื่อถึงผู้ชาย	ตัวอย่างคำศัพท์หรือวลีที่ใช้ร่วมกับ คำที่ใช้สื่อถึงผู้หญิง
	billionaire founder, CEO (<i>Campbell et al., 2021b, p. 156</i>), manager, the town sheriff (<i>Evans & Dooley, 2020a, p. 84</i>)	- foot soldiers, a world-class swimmer, secretary, hairdresser's assistant (<i>Evans & Dooley, 2020b, pp. 9, 24, 68, 70</i>) - a fashion designer (<i>Campbell et al., 2021a, p. 156</i>) - pilot (<i>Koe & Scafaru, 2022b, p. 25</i>)

ตารางข้างต้นแสดงการใช้คำศัพท์ที่ตัวบทหนังสือเรียนเลือกใช้ร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ชายและผู้หญิง โดยผู้วิจัยแบ่งกลุ่มคำศัพท์ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ คำกริยาแสดงการกระทำหรือ พฤติกรรม คำนามแสดงพื้นที่ และคำนามแสดงบทบาทหน้าที่และอาชีพ การใช้คำศัพท์ดังกล่าวแสดงการแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ตามเพศ รวมถึงอาชีพ พฤติกรรม และพื้นที่ของผู้ชายและผู้หญิงในสังคม โดยตัวบทหนังสือเรียนนำเสนอบทบาทหน้าที่และพื้นที่ของผู้ชายอย่างหลากหลาย ผลิตซ์ข้อความคิดว่าผู้ชายเป็นผู้สร้าง ผู้นำ หรือผู้ปกครองดูแล ดังแสดงให้เห็นจากการใช้กริยาวลีเกี่ยวกับการประดิษฐ์ การค้นพบ หรือความคิดริเริ่มที่หลากหลาย เช่น invented the first airplane (ประดิษฐ์เครื่องบินลำแรก), discover penicillin (ค้นพบยาเพนิซิลลิน), started a foundation (ก่อตั้งมูลนิธิ) เป็นต้น ในขณะที่นำเสนอผู้หญิงร่วมกับกริยาวลีเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวเพียงตัวอย่างเดียว คือ discovered light therapy (ค้นพบการบำบัดด้วยแสง) นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอพื้นที่ในสังคมของผู้ชายอย่างหลากหลาย เช่น the woods (ป่า), war (สงคราม), the shore (ชายฝั่ง), the international space station (สถานีอวกาศนานาชาติ) เป็นต้น แต่นำเสนอผู้หญิงร่วมกับคำนามแสดงพื้นที่ที่มีความหลากหลายน้อยกว่า เช่น the greengrocer's (ร้านขายผัก), the local primary school (โรงเรียนประถมศึกษาในท้องถิ่น) เป็นต้น การนำเสนอดังกล่าวสะท้อนบทบาทหน้าที่ของเพศหญิงเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบเรื่องอาหารและความเป็นอยู่ของลูก อีกทั้งยังสะท้อนการแบ่งแยกเชิงพื้นที่ที่ตามเพศที่ฝังรากอยู่ในวัฒนธรรมและสื่อการเรียนรู้โดยเฉพาะหนังสือเรียนมาอย่างยาวนาน

นอกจากนี้คำนามแสดงบทบาทหน้าที่และอาชีพสะท้อนอุดมการณ์บทบาทหน้าที่ของผู้ชายในฐานะผู้นำและผู้มีอำนาจในสังคม โดยแต่ละคำล้วนเชื่อมโยงกับภาพแทนของความเข้มแข็ง ความรับผิดชอบ และการควบคุมดูแลผู้อื่นในระดับต่าง ๆ เช่น ระดับครอบครัวพบคำว่า father (พ่อ) และ husband (สามี) ระดับองค์กรพบคำว่า CEO (ผู้บริหารสูงสุดขององค์กร), manager (ผู้จัดการ) ระดับประเทศและสังคมพบคำว่า leader (ผู้นำ), president (ประธานาธิบดี), sheriff (นายอำเภอ) เป็นต้น ในขณะที่คำนามแสดงบทบาทหน้าที่และอาชีพที่ปรากฏร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิงสะท้อนอุดมการณ์บทบาทหน้าที่ของผู้หญิงใน

สังคมที่มีทั้งมิติของการเป็นผู้ดูแลและผู้ให้บริการ เช่น คำว่า mum (แม่), wife (ภรรยา), และ homemaker (แม่บ้าน) เน้นบทบาทดั้งเดิมของผู้หญิงในฐานะแม่และภรรยาผู้ดูแลครอบครัว และการนำเสนอควบคู่ไปกับบทบาทสมัยใหม่ queendom ที่แสดงถึงความสามารถและอิสระในพื้นที่นอกบ้านมากขึ้น เช่น การใช้คำว่า teacher (ครู), secretary (เลขานุการ), hairdresser's assistant (ผู้ช่วยช่างทำผม) ที่สื่อถึงบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้ช่วยเหลือหรือผู้สนับสนุน ขณะเดียวกันคำนามแสดงอาชีพ เช่น fashion designer (นักออกแบบเสื้อผ้า), pilot (นักบิน), และ world-class swimmer (นักว่ายน้ำระดับโลก) แสดงการขยายขอบเขตบทบาทของผู้หญิงในโลกสมัยใหม่ที่สะท้อนความสามารถ ความมั่นใจ และการก้าวข้ามข้อจำกัดทางเพศแบบดั้งเดิม อุดมการณ์ที่สะท้อนผ่านคำเหล่านี้จึงมีทั้งการคงอยู่ของภาพแทนผู้หญิงในบทบาทดั้งเดิม และการเปลี่ยนผ่านไปสู่ภาพแทนใหม่ของผู้หญิงที่มีศักยภาพและอำนาจในการกำหนดชีวิตของตนเองมากขึ้น

1.2 การใช้โครงสร้างประโยค

จากการศึกษาพบการใช้โครงสร้างประโยค 2 ลักษณะเพื่อสื่ออุดมการณ์เกี่ยวกับเพศ ได้แก่ การใช้ประโยคแสดงเงื่อนไขและการใช้ประโยคแสดงความขัดแย้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 การใช้ประโยคแสดงเงื่อนไข

การใช้ประโยคแสดงเงื่อนไขเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่ผู้แต่งหรือผู้เรียบเรียงหนังสือเรียนใช้เพื่อทำให้ผู้อ่านคล้อยตามชุดความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ โดยการกล่าวถึงเงื่อนไขเกี่ยวกับเพศและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นมักเกี่ยวข้องกับบทบาททางเพศ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง 1

In the United Kingdom, the head of state is the ruling king or queen. The head of government is the prime minister. When a king or queen dies, his or her oldest living male relative takes the crown. If there are no male relatives to take over, the crown passes to the oldest female relative. The new monarch receives the crown at a coronation ceremony in Westminster Abbey.

(Evans & Dooley, 2020a, p. 61)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงลำดับการสืบทอดตำแหน่งประมุขของสหราชอาณาจักร โดยใช้ประโยคแสดงเงื่อนไข “If there are no male relatives to take over, the crown passes to the oldest female relative.” (ถ้าไม่มีญาติผู้ชายมาสืบทอดอำนาจ ตำแหน่งสูงสุดก็จะตกเป็นของญาติผู้หญิงที่อายุมากที่สุด) ข้อความดังกล่าวแสดงโครงสร้างทางสังคมที่ให้สิทธิทางการเมืองแก่ผู้ชายก่อนผู้หญิง ซึ่งตอกย้ำภาพจำทางเพศในสถาบันสูงสุดของประเทศ และแม้ว่าข้อความข้างต้นเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และกฎหมายแต่ยืดยาวของสหราชอาณาจักรแต่ก็แสดงให้เห็นว่าบทบาทของผู้นำทางการเมืองจำกัดด้วยเพศ สอดคล้องกับแนวคิดระบบชายเป็นใหญ่ที่มองว่าเพศหนึ่งมีสถานะ อำนาจ หรือคุณค่าทางสังคมสูงกว่าอีกเพศหนึ่ง เมื่อข้อความ

เหล่านี้ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษที่ใช้ในประเทศไทยจึงอาจส่งผลต่อนักเรียนด้านการรับรู้ค่านิยมการปกครองประเทศโดยผู้ขายได้

1.2.2 การใช้ประโยคแสดงความขัดแย้ง

การใช้โครงสร้างประโยคแสดงความขัดแย้งเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่ใช้เพื่อให้ผู้อ่านคล้อยตามชุดความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง 2

He pulled out the recipe he had found on the Internet. It had seemed quite difficult, but the lady at the supermarket had explained everything to him. "Fiona will love the surprise anniversary dinner," he thought. His wife always prepared the meals but tonight was going to be different!

(Evans & Dooley, 2023a, p. 59)

ตัวอย่างข้างต้นใช้ประโยคแสดงความขัดแย้งเพื่อบ่งชี้ว่าแม้การทำอาหารจะเป็นเรื่องยากสำหรับผู้ชายแต่กลับง่ายขึ้นได้เมื่อมีผู้หญิงมาอธิบายและช่วยเหลือ ข้อความนี้สะท้อนอุดมการณ์ทางเพศที่เชื่อมโยงผู้หญิงกับหน้าที่ในครัว โดยหนังสือเรียนนำเสนอผู้ชายในฐานะผู้ไม่คุ้นเคยและต้องพึ่งพาผู้หญิงในพื้นที่ดังกล่าว นอกจากนี้ประโยค "His wife always prepared the meals but tonight was going to be different!" (ภรรยาของเขามักจะเตรียมอาหารให้เสมอ แต่คืนนี้จะแตกต่างออกไป) ใช้โครงสร้างประโยคแสดงความขัดแย้งเพื่อเน้นความแตกต่างระหว่างความปกติและสิ่งพิเศษที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ตัวบทชี้ว่าปกติแล้วการทำอาหารเป็นหน้าที่ของภรรยาซึ่งผลิตซ้ำความคิดว่าผู้หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้านและทำอาหารเป็นหลัก ไม่ใช่หน้าที่ของผู้ชาย ดังนั้นการที่ผู้ชายทำอาหารจึงเป็นเรื่องพิเศษ

1.3 การใช้สหบท

แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1992) อธิบายว่า การใช้สหบท (intertextuality) เป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้เขียนใช้เพื่อแสดงให้ผู้อ่านรับรู้ถึงการมีอยู่ของแนวคิดหรือตัวบทอื่นที่เกิดขึ้นมาก่อน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับข้อความหรือตัวบทในปัจจุบันในบางลักษณะ การศึกษาครั้งนี้พบว่า มีการใช้รูปภาษาที่สะท้อนขอบเขตของความคิดหรือตัวบทอื่นปรากฏอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะการอ้างอิงคำพูดของผู้อื่นด้วยเครื่องหมายคำพูดหรืออัญประกาศ (quotation marks) ซึ่งเรียกว่า ถ้อยคำแบบรายงานตรง (direct speech) ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการอ้างแหล่งที่มาของข้อมูลจากตัวบทก่อนหน้านี้อย่างชัดเจน เพื่อใช้เป็นเหตุผลและหลักฐานสนับสนุนแนวคิดของผู้เขียนเกี่ยวกับ บทบาททางเพศ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง 3

About 1.4 million fathers in the UK stay at home to look after their children. Tom, thirty-eight, is one of them. His wife Carol works for a construction company. After two years at home with their babies, she's happy to be back at work.

Tom, Billy and Eve have breakfast together. Then they look at picture books or Tom and Billy play ball in the park. Every day at eleven, Tom takes Billy to playgroup for two hours. Then he goes back home with Eve and works for an hour or two when the baby sleeps. Tom's a programmer, so it is easy to work at home.

Sharon Rivers, the playgroup teacher, says 'This situation is quite normal these days. In some families the mum looks after the children, but in many families, it's the dad. Some fathers want to stay at home and look after their children; some fathers stay at home because their wife earns more money. The important thing is that they all love their children.'

(Reilly et al., 2023, p. 16)

ข้อความดังกล่าวนำเสนอว่าผู้ชาย (Tom) มีบทบาทเป็นผู้ดูแลลูกที่บ้าน ขณะที่ภรรยาออกไปทำงานหาเงินนอกบ้าน ซึ่งเป็นการสลับบทบาททางเพศที่ต่างจากบรรทัดฐานดั้งเดิม นอกจากนี้ยังมีการใช้สหพจน์โดยอ้างคำพูดของครูใน playgroup ที่บอกว่า "This situation is quite normal these days." (ในปัจจุบันสถานการณ์เช่นนี้ดูเป็นเรื่องปกติ) เป็นกลวิธีที่ทำให้ผู้อ่านเห็นว่าบทบาทใหม่ของพ่อบ้านหรือพ่อเลี้ยงลูกไม่ใช่เรื่องแปลกอีกต่อไป แต่เป็นความปกติใหม่ (new normal) ในสังคม

ตัวอย่าง 4

The following is what some famous people (including politicians) have to say about politics.

Mothers all want their sons to grow up to be president, but they don't want them to become politicians in the process.

- John F. Kennedy, U.S. president

In politics if you want anything said, ask a man. If you want anything done, ask a woman.

- Margaret Thatcher, British politician

(Dos Santos, 2015b, p. 18)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นลักษณะของตัวบทที่สื่อให้รู้ว่ามีความคิดเห็นหรือตัวบทอื่นที่มีอยู่ก่อนแล้วจากการยกตัวอย่างคำกล่าวของนักการเมืองที่มีชื่อเสียงระดับโลกหลายคน โดยข้อความ "Mothers all want their sons to grow up to be president, but they don't want them to become politicians in the

process.” (แม้ทุกคนล้วนอยากให้ลูกชายเติบโตขึ้นเป็นประธานาธิบดีแต่ก็ไม่อยากให้พวกเขาเป็นนักการเมือง) ข้อความนี้สะท้อนอุดมการณ์ทางเพศในหลายมิติ ซึ่งประการแรก คือ การเน้นบทบาทของผู้ชายในฐานะผู้นำสูงสุดทางการเมือง โดยใช้ตำแหน่งประธานาธิบดีเป็นสัญลักษณ์ของความสำเร็จสูงสุดที่สังคมคาดหวังต่อเพศชาย ขณะที่หนังสือเรียนวางผู้หญิงในบทบาทของ “แม่” ผู้คอยสนับสนุนและสร้างความคาดหวังให้ลูกชายมากกว่าการเป็นผู้มีศักยภาพที่จะก้าวไปสู่ตำแหน่งดังกล่าวด้วยตนเอง ทั้งหมดนี้ยังคงจำกัดบทบาทความเป็นผู้นำให้กับเพศชาย และลดทอนความเป็นไปได้ของเพศหญิงในบทบาทเดียวกัน

ส่วนประโยค “In politics if you want anything said, ask a man. If you want anything done, ask a woman.” (ในทางการเมือง ถ้าคุณต้องการฟังคำพูดสวยหรูให้ถามผู้ชาย แต่ถ้าคุณต้องการให้มันเกิดขึ้นจริงให้ถามผู้หญิง) สะท้อนอุดมการณ์ทางเพศผ่านการใช้ประโยคแสดงการเปรียบเทียบขัดแย้งโดยวางผู้ชายและผู้หญิงไว้ในบทบาทตรงข้ามกัน คือ ผู้ชายกับการพูดหรือการเจรจา ส่วนผู้หญิงกับการลงมือทำการสร้างความแตกต่างเช่นนี้อาจสะท้อนบทบาทของผู้ชายและผู้หญิงในทางการเมืองได้ โดยการวางภาพของผู้ชายในฐานะผู้พูด ผู้สร้างถ้อยคำหรือวาทศิลป์ แต่ขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติจริง ในขณะที่ผู้หญิงได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ลงมือทำให้งานสำเร็จลุล่วงได้จริง ข้อความนี้จัดเป็นวาทกรรมต่อต้าน (resistance discourse) เพราะเป็นการโจมตีและรื้อถอน “มายาคติทางเพศ” (gender myth) ในโลกการเมืองที่ผู้ชายเคยเป็นใหญ่ โดย Thatcher ใช้วิธีการพลิกกลับความหมายของคุณค่าทางเพศสภาพเพื่อตราบาปผู้ชายในสภาว่าเป็นเพียงพวก “ดีแต่พูด” แล้วยกย่องความเป็นหญิงให้เป็นสัญลักษณ์ของ “การลงมือทำ” อย่างไรก็ตาม แม้ข้อความจะดูเป็นการยกย่องเพศหญิง แต่ก็ยังเป็นการตีกรอบคุณค่าของผู้หญิงผ่านการเปรียบเทียบกับผู้ชายมากกว่าจะมองว่าเป็นศักยภาพของปัจเจกบุคคลโดยไม่ผูกกับเพศสภาพ

2. ภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิง (Gender Stereotypes)

Blair (2007, as cited in Jaithiangtham, 2013) ได้นิยามภาพเหมารวมทางเพศ (Gender Stereotypes) ว่าเป็น ความเชื่อ รูปแบบ หรือชุดความคิด ไม่ว่าจะจริงหรือไม่ใช่ความจริงก็ตาม ซึ่งกำหนดจากลักษณะของผู้หญิงและผู้ชายที่พบเห็นได้ทั่วไป โดยในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า “ภาพในความคิด” ซึ่งจากการศึกษาพบกลวิธีทางภาษาที่นำเสนอภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิงผ่านหนังสือเรียน 5 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้โครงสร้างประโยค และการใช้มูลบท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การใช้คำศัพท์

ผู้วิจัยพบการใช้คำศัพท์ที่สื่อถึงผู้ชายและผู้หญิงร่วมกับคำคุณศัพท์แสดงภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิงดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตัวอย่างคำคุณศัพท์ที่ใช้ร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ชายและผู้หญิง

ประเภทคำศัพท์	คำศัพท์ที่ใช้ร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ชาย	คำศัพท์ที่ใช้ร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้หญิง
คำคุณศัพท์แสดงลักษณะนิสัยหรือคุณสมบัติ	- busy, crazy (<i>Evans & Dooley, 2023b, pp. 15, 84</i>) - experienced (<i>Dos Santos, 2015b, p. 36</i>) - fantastic, successful, mad (<i>Campbell et al., 2021c, pp. 31, 124</i>) - talented (<i>Kay et al., 2023b, p. 88</i>) - moneyless (<i>Kay et al., 2023b, p. 77</i>) - genius, very strong, courageous, brave (<i>Evans & Dooley, 2020a, pp. 28, 16</i>)	- beautiful, dangerous, powerful, caring, patient, pretty (<i>Evans & Dooley, 2020a, pp. 28, 32</i>) - upset, tired (<i>Evans & Dooley, 2020b, p. 84</i>) - open-minded, small, light, cheerful (<i>Campbell et al., 2021b, pp. 92, 131</i>) - calm (<i>Koe & Scafaru, 2022b, p. 25</i>) - motivational (<i>Kay et al., 2023b, p. 29</i>)

กลุ่มคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกับคำที่สื่อถึงผู้ชายเชื่อมโยงกับภาพในความคิดต่อเพศชายอย่างชัดเจน โดยเป็นคำศัพท์ที่มีความหมายเชิงบวก เช่น strong (แข็งแรง), courageous (กล้าหาญ), successful (ประสบความสำเร็จ), และ talented (มีพรสวรรค์) แสดงถึงค่านิยมที่สังคมมักให้นิยามว่าผู้ชายเป็นผู้ที่มีความสามารถ แข็งแกร่ง กล้าหาญ และประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ในขณะที่เดียวกัน คำว่า busy (ยุ่ง) และ experienced (มีประสบการณ์) สะท้อนบทบาทผู้ชายในฐานะผู้นำหรือผู้ทำงานหนักเพื่อความสำเร็จและครอบครัว ส่วนคำว่า crazy และ mad แม้มีความหมายเชิงลบแปลว่า บ้าคลั่ง แต่ในบางบริบทใช้เพื่อปกป้องถึงความบ้าบิ่น หรือ ความกล้าเสี่ยง ซึ่งสังคมมักมองว่าเป็นลักษณะชายแท้ ขณะที่คำว่า moneyless (ไม่มีเงิน) เมื่อเชื่อมโยงกับภาพของผู้ชาย มักสื่อถึงความล้มเหลวหรือขาดความสามารถในการเลี้ยงดูผู้อื่น ซึ่งตอกย้ำแรงกดดันทางสังคมว่าผู้ชายต้องมีฐานะมั่นคงและประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจ ดังนั้น คำศัพท์เหล่านี้จึงร่วมกันสร้างภาพในความคิดต่อผู้ชายว่าเป็นผู้ที่มีพลัง (strong) ฉลาด (genius) ประสบความสำเร็จทั้งส่วนตัวและครอบครัว (successful) ขณะเดียวกันก็ถูกคาดหวังไม่ให้ล้มเหลวหรืออ่อนแอ (moneyless)

ขณะที่กลุ่มคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกับผู้หญิงผสมผสานทั้งด้านบวกและด้านลบ แต่ยังคงสะท้อนภาพในความคิดต่อเพศหญิงอย่างชัดเจน เช่น คำว่า beautiful (สวย), small (ตัวเล็ก) และ light (อ่อนโยน) สื่อถึงการให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์ ความอ่อนโยน และความเปราะบางทางกายภาพ ซึ่งเป็นลักษณะที่สังคมมักให้นิยามความเป็นหญิงในอุดมคติ ขณะที่คำว่า caring (เอาใจใส่), patient (อดทน) และ calm (สุขุม) แสดงบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้ดูแล ผู้มีความอดทน อ่อนโยน และเสียสละเพื่อผู้อื่น ส่วนคำว่า cheerful (ร่าเริง) และ open-minded (ใจกว้าง) สะท้อนความคาดหวังให้ผู้หญิงมีบุคลิกที่เป็นมิตรและปรับตัวได้ง่าย เพื่อให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและครอบครัว

อย่างไรก็ตาม จากตัวอย่างการใช้คำว่า powerful (มีพลัง) และ motivational (ที่มีแรงบันดาลใจ) แสดงภาพของผู้หญิงยุคใหม่ที่มีพลัง อิทธิพล และแรงบันดาลใจ ซึ่งเริ่มท้าทายขอบเขตภาพในความคิดเดิม แต่คำอย่าง upset (หงุดหงิด), tired (อ่อนแรง) และ dangerous (น่ากลัว) ก็ยังตอกย้ำภาพผู้หญิงว่า อ่อนไหว ทางอารมณ์หรือคาดเดายาก ซึ่งเป็นทัศนคติที่พบได้บ่อยในสื่อและวาทกรรมทั่วไป ดังนั้น คำศัพท์ในตัวอย่างโดยรวมจึงสะท้อนทั้งการคงอยู่ของภาพในความคิดต่อผู้หญิงที่มีลักษณะอ่อนโยน เป็นผู้ดูแล ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เริ่มเปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงมีพลัง อำนาจ และความมั่นใจมากขึ้นในบทบาทของตนเอง

2.2 การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ เป็นหนึ่งในกลวิธีทางวาทศิลป์ที่พบได้ในวรรณกรรมหลากหลายประเภท Puapattanakun (2013) อธิบายว่า คำถามเชิงวาทศิลป์ หมายถึง คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบแต่เว้นที่ว่างให้ผู้อ่านได้คิดหาคำตอบเอง โดยผู้เขียนใช้วิธีตั้งคำถามแล้วแสดงเหตุผลสนับสนุนเพื่อโน้มน้าวผู้อ่านไปสู่คำตอบที่ต้องการ จากการศึกษาพบการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เพื่อชี้้นำให้ผู้อ่านคิดตามกรอบค่านิยมทางสังคมที่เชื่อมโยงลักษณะทางกายภาพกับเพศซึ่งสะท้อนภาพในความคิดดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง 5

Who do you look like? Are you good-looking like your mum, well-built like your dad, fair-haired like your brother or sister or really, really tall like your great, great-grandparent? Do people say you're just like your father or just like your mother or that you take after your grandparent in every way? Or do people ask where you come from because you look so different from the rest of your family?

(Kay et al., 2023b, p. 16)

ข้อความ “Are you good-looking like your mum, well-built like your dad...?” (คุณหน้าตาดีเหมือนแม่หรือแข็งแรงเหมือนพ่อไหม) เป็นการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับภาพในความคิดต่อเพศอย่างชัดเจน โดยคำถามเหล่านี้ไม่ได้ต้องการคำตอบแต่ใช้เพื่อชี้้นำให้ผู้อ่านคิดตามกรอบค่านิยมทางสังคมที่เชื่อมโยงลักษณะทางกายภาพกับเพศ ตัวอย่างเช่น การกล่าวว่า “good-looking like your mum” สะท้อนอุดมการณ์ทางเพศซึ่งจำกัดภาพของผู้หญิงให้อยู่ในกรอบความงาม ขณะที่ “well-built like your dad” สะท้อนอุดมการณ์เพศชายที่เกี่ยวข้องกับความแข็งแรงหรือพลังกำลัง คำถามเหล่านี้ตอกย้ำภาพลักษณ์ทางเพศที่สังคมมอบหมายให้แต่ละเพศผ่านการใช้ภาษาที่ดูเหมือนเป็นการถามอย่างเป็นกันเอง แต่แท้จริงแล้วเป็นการสะท้อนภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิงที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานในสังคม

2.3 การใช้คำแสดงทัศนภาวะ

คำว่า “ทัศนภาวะ” ตามคำนิยามของ Office of the Royal Society (2560) คือ ประเภททางไวยากรณ์ที่ใช้แสดงทัศนคติ มุมมอง จุดยืน หรือความรู้สึกของผู้เขียนต่อสิ่งที่กล่าวหรือเขียนในประโยค เช่น

การแสดงระดับของความมั่นใจหรือความเป็นไปได้ การศึกษาทัศนภาวะยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้เขียนกับผู้อื่น โดยปรากฏผ่านการใช้ถ้อยคำที่สื่อถึงภาระหน้าที่ ความผูกพัน และอำนาจของผู้เขียน รวมถึงการให้ความเคารพต่อความจริงหรือความเป็นไปได้ของข้อความนั้น จากการศึกษาพบการใช้ถ้อยคำแสดงทัศนภาวะเพื่อสื่อความเป็นไปได้ของสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อสื่อภาพในความคิดต่อผู้ขายและผู้หญิงผ่านหนังสือเรียน ดังต่อไปนี้

ตัวอย่าง 6

Girls often take photos of themselves. They do their hair, put their make-up on, look straight into the camera and 'click'.

What it means: Look at me - I'm gorgeous, fascinating and mischievous!

(Kay et al., 2023b, p. 13)

ข้อความข้างต้นแสดงการใช้คำวิเศษณ์แสดงทัศนภาวะ “often” (มักจะ) ซึ่งเป็นการตัดสินค่านิยมของผู้หญิงผ่านมุมมองผู้เขียนว่าผู้หญิงมักให้ความสำคัญกับความสวยงามภายนอกและการสร้างภาพลักษณ์เพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้อื่น ซึ่งเป็นการสะท้อนอุดมการณ์ภาพในความคิดต่อเพศที่จำกัดผู้หญิงให้อยู่ในกรอบความงามและความน่าหลงใหล อีกทั้งการที่หนังสือเรียนสรุปความหมายของการกระทำดังกล่าวว่าเป็นการส่งข้อความว่า “Look at me - I'm gorgeous, fascinating and mischievous!” (มองฉันสิ ฉันสวย น่าหลงใหล และซุกซน) แสดงให้เห็นการเหมารวมว่าผู้หญิงต้องการการยอมรับ ความสนใจ หรือคำชื่นชมจากผู้อื่น

ตัวอย่าง 7

How do you react when you look at yourself in the mirror? Do you smile or do you feel like crying? Does the idea of wearing summer clothes make you panic, or does it excite you? Body image has become a very important issue in our society. Many young women and teenage girls, in particular, are greatly influenced by the images they see in adverts, films and magazines. They go on dangerous crash diets because they want to look like the super-thin supermodels and movie stars they see and read about.

(Evans & Dooley, 2023a, p. 9)

ข้อความ “Many young women and teenage girls, in particular, are greatly influenced by the images they see in adverts, films and magazines.” (เด็กและวัยรุ่นเพศหญิงจำนวนมากได้รับอิทธิพลอย่างยิ่งจากภาพที่พวกเขาเห็นในโฆษณา ภาพยนตร์ และนิตยสาร) แสดงการใช้คำแสดงทัศนภาวะจากคำกริยาวิเศษณ์ในประโยคเพื่อสื่อถึงความมั่นใจของผู้เขียนต่อประเด็นที่กล่าวถึง โดยวลี “in particular” ทำหน้าที่เน้นย้ำกลุ่มเป้าหมายเฉพาะคือวัยรุ่นและเด็กผู้หญิง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนเชื่อว่ากลุ่มนี้ได้รับอิทธิพลจากสื่อมากที่สุด ส่วน “greatly” เพิ่มระดับความรุนแรงของผลกระทบ ทำให้ข้อความมีน้ำเสียงที่มั่นใจและหนักแน่นขึ้น

กลวิธีนี้จึงช่วยเสริมพลังให้การนำเสนอมีน้ำหนักและชี้้นำผู้อ่านให้เชื่อในมุมมองของผู้เขียนมากขึ้นได้ นอกจากนี้ข้อความดังกล่าวใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ในช่วงต้นดึงดูดอารมณ์และประสบการณ์ของผู้อ่านโดยเฉพาะผู้หญิงเข้ามาเกี่ยวข้องและนำไปสู่การยอมรับหรือตระหนักว่าสังคมกดดันผู้หญิงให้ผูกคุณค่าตนเองเข้ากับความสำเร็จตามมาตรฐาน คำถามดังกล่าวยังพาไปสู่การตระหนักว่าภาพลักษณ์ทางร่างกาย (body image) มีผลทางความรู้สึกต่อคุณค่าในตัวเองโดยไม่ต้องบอกตรง ๆ

2.4 การใช้โครงสร้างประโยค

จากการศึกษาผู้วิจัยพบการใช้โครงสร้างประโยคแสดงความขัดแย้งเพื่อทำให้อ่านคล้อยตามชุดความคิดเกี่ยวกับภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง 8

Over the years, I've travelled through time, breathed life back into dinosaurs and blown up entire planets. Today, I work at Industrial Light & Magic, but my interest in special effects goes back to my childhood. I remember seeing the alien in The War Of The Worlds zap some soldiers with a ray gun and I thought to myself, "I want to do that." My father had a home film camera and I filmed my brother pretending to be a soldier. Then I filmed some fireworks exploding. My mum went crazy when she saw it, but my dad thought it was really funny and that was all the encouragement I needed.

(Evans & Dooley, 2024, p. 45)

ข้อความ “my mum went crazy” (แม่ฉันโกรธมาก) แสดงปฏิกิริยาดอกไม้หรือความโกรธของแม่เมื่อเห็นลูกเล่นอะไรที่เสี่ยงอันตรายซึ่งในบริบทนี้คือการบันทึกภาพดอกไม้ไฟระเบิด ข้อความดังกล่าวสะท้อนภาพในความคิดต่อผู้หญิงในบทบาทแม่ได้ว่าเป็นผู้ดูแลและคอยเฝ้าระวังพฤติกรรมลูก ขณะที่ประโยค “my dad thought it was really funny” (แต่พ่อฉันกลับคิดว่ามันตลกมาก) แสดงให้เห็นว่าพ่อมองเหตุการณ์เดียวกันในมุมของความตลกเท่านั้น นอกจากนี้ประโยค “my brother pretending to be a soldier” (พี่ชายแสดงเป็นตัวละครทหาร) ยังผลิตซ้ำภาพในความคิดต่อเด็กผู้ชายที่มักเล่นสนุกในกิจกรรมเกี่ยวกับการต่อสู้ การผจญภัย หรือ กิจกรรมที่เสี่ยงอันตราย

2.5 การใช้มูลบท

Angkapanichkit (2019) กล่าวถึงมูลบทว่าเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจได้โดยง่ายว่ามีข้อความอื่นหรือมีเหตุการณ์อื่นเกิดขึ้นมาก่อนหน้าแล้วหรือมีเจตนาบางอย่างแฝงอยู่ในข้อความในตัวบท นอกจากนี้ แฟร์คลัฟ (Fairclough, 2003) มองว่ามูลบทเกี่ยวข้องกับวาทกรรมในแง่ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทางสังคมวัฒนธรรมที่ผู้พูดและผู้ฟังมีส่วนร่วมซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องอำนาจและอุดมการณ์ด้วย เนื่องจากมูลบทเป็น

สิ่งที่เอื้อต่อการทำความเข้าใจในการสื่อสารโดยที่ผู้พูดไม่จำเป็นต้องพูดทุกอย่างออกมา ด้วยเหตุนี้การใช้
 มุลบทจึงสามารถสื่ออุดมการณ์ไปสู่ผู้อ่านได้อย่างแนบเนียน ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 9

Seasonal affective disorder is more common in regions of the world that are farther away from the equator, and so experience great seasonal changes in daylight hours. In Northern Europe, an estimated 12 million people suffer from SAD. In the United States, approximately 4% to 6% of the population may have it and a large number have milder “winter blues.” This condition strikes mostly women in their 20s to 40s. Scientists aren’t sure why some people get seasonal affective disorder and others don’t. One theory is that some sufferers may have a biological predisposition to it.

(Dos Santos, 2015b, p. 70)

จากตัวอย่างประโยค “This condition strikes mostly women in their 20s to 40s.” (ภาวะนี้เกิดขึ้นกับผู้หญิงในช่วงอายุ 20 ถึง 40 ปี เป็นส่วนใหญ่) ใช้คำว่า “mostly” แสดงการแนวโน้มทางข้อมูลว่าผู้หญิงเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากภาวะซึมเศร้าตามฤดูกาล (*Seasonal affective disorder or SAD*) เป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม การเลือกนำเสนอว่าผู้หญิงเป็นกลุ่มผู้ป่วยสะท้อนมุลบทเกี่ยวกับภาพในความคิดต่อเพศที่เชื่อมโยงผู้หญิงเข้ากับ ความอ่อนไหวและความเปราะบางทางอารมณ์ เพราะถึงแม้ว่าประโยคนี้จะมีลักษณะเชิงข้อมูลแต่ก็ผลิตซ้ำภาพในความคิดที่มองว่าผู้หญิงอารมณ์แปรปรวนหรืออ่อนไหวง่าย

ตัวอย่าง 10

Ella was always different from the other girls in her school. She was more creative and ambitious. She longed to socialize with interesting new people and travel to faraway places.

(Koe & Scafaru, 2020c, p. 108)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นมุลบทที่สะท้อนตัวอย่างภาพในความคิดต่อผู้หญิงผ่านการเปรียบเทียบ “Ella” กับ “ผู้หญิงคนอื่นในโรงเรียน” โดยประโยคระบุว่า Ella แตกต่างจากคนอื่นเพราะเธอมีความคิดสร้างสรรค์และมีความทะเยอทะยานมากกว่า ซึ่งแฝงสมมติฐานว่าเด็กผู้หญิงทั่วไปในโรงเรียนมักไม่ค่อยมีความคิดสร้างสรรค์หรือความทะเยอทะยาน และมีแนวโน้มจะอยู่ในขอบเขตจำกัดของสังคม เช่น สนใจชีวิตเรียบง่ายหรือเรื่องภายในบ้าน การใช้คำว่า “different from the other girls” จึงมีมุลบทว่ามาตรฐานของผู้หญิงทั่วไป คือ การขาดความกล้าที่จะฝันหรือความมุ่งมั่นในชีวิตนอกกรอบ ขณะที่ Ella เป็นข้อยกเว้นที่กล้าแตกต่าง อยากเข้าสังคม (longed to socialize) และต้องการออกไปผจญภัย (travel to faraway places) การนำเสนอเช่นนี้จึงสะท้อนอุดมการณ์ทางเพศแบบดั้งเดิมที่มักจำกัดบทบาทของผู้หญิงให้อยู่ในพื้นที่ปลอดภัยและมองว่าการมีความทะเยอทะยานหรือใฝ่ฝันไกลเป็นลักษณะที่ไม่ปกติธรรมดาสำหรับผู้หญิง

3. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง (Gender Relations)

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง หมายถึง ระบบความคิดหรือค่านิยมทางสังคมที่กำหนดรูปแบบ ความคาดหวัง และอำนาจในความสัมพันธ์ระหว่างเพศชายและเพศหญิง จากการศึกษาผู้วิจัยพบ กลวิธีทางภาษาที่ใช้นำเสนอความคิดย่อยนี้ 3 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้โครงสร้างประโยค และการใช้อุปลักษณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 การใช้คำศัพท์

จากการศึกษาพบการเลือกใช้คำศัพท์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ดังต่อไปนี้

ตัวอย่าง 11

*Greg Mortenson hates to be called a **hero**, but in the mountains of Pakistan and Afghanistan, that is what people call him. He has helped them to build more than sixty schools and this has changed the lives of many young people, especially the girls.*

(Kay et al., 2023b, p. 64)

ข้อความดังกล่าวใช้คำศัพท์ยกย่องผู้ชายผ่านคำว่า “hero” (วีรบุรุษ) ซึ่งสะท้อนภาพลักษณ์ของผู้ชายในฐานะผู้ช่วยเหลือและผู้เปลี่ยนแปลงสังคม ขณะเดียวกันการระบุว่าเขาได้ช่วยให้เด็กผู้หญิงมีโอกาสทางการศึกษามากขึ้นยังตอกย้ำบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้รับการช่วยเหลือ กลวิธีดังกล่าวจึงสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิงได้ว่าผู้ชายเป็นผู้สร้างและผู้มอบโอกาสให้ผู้หญิงโดยเฉพาะด้านการศึกษา ตอกย้ำภาพผู้ชายเป็นผู้ปกป้องหรือผู้มีอำนาจเหนือกว่าในสังคม ส่วนผู้หญิงคือผู้ขาดโอกาสหรือถูกจำกัดโอกาสทางการศึกษาจนต้องอาศัยการเข้ามาช่วยเหลือจากผู้ชาย

ตัวอย่าง 12

*Sister Rosetta has been an **inspiration** for many musicians. Little Richard, Elvis Presley, Johnny Cash, and many other musicians have said that Tharpe's musical influence helped to shape their careers. While there have been many great rock 'n' roll musicians since Rosetta Tharpe, she remains known as the first.*

(Koe & Scafaru, 2020b, p. 35)

ตัวอย่างกล่าวถึง Sister Rosetta Tharpe ในฐานะ “inspiration” (แรงบันดาลใจ) ทางดนตรีให้กับนักดนตรีหลายคน ซึ่งการที่ Tharpe เป็นผู้หญิงผิวดำในวงการดนตรีร็อกแอนด์โรลยุคแรกซึ่งผู้ชายครองพื้นที่เกือบทั้งหมดและมีการเปรียบเทียบกับศิลปินชายที่มีชื่อเสียง เช่น Little Richard, Elvis Presley, Johnny Cash ก็แสดงให้เห็นนัยทางเพศแฝงอยู่ กล่าวคือ การทำท่ายอดมการณ์เพศดั้งเดิม โดยปกติความเป็นศิลปินร็อกมักผูกกับความเป็นชาย ความแข็งแรง และความกล้าทำท่าย แต่ข้อความนี้ยกย่อง Tharpe ว่าเป็น “the first” (คนแรก) ของร็อกแอนด์โรล แสดงการทลายกรอบความเชื่อว่าคุณผู้ชายเท่านั้นที่เป็นผู้นำและเป็นต้นแบบ

ในแนวนอนตรีนี้ นอกจากนั้นการยอมรับบทบาทสตรีในพื้นที่ชายเป็นใหญ่และการที่ศิลปินชายชื่อดังยอมรับอิทธิพลของเธอแสดงถึงการยอมรับว่าผู้หญิงก็มีบทบาทนำในการสร้างวัฒนธรรมดนตรีได้เช่นกัน

3.2 การใช้โครงสร้างประโยค

จากการศึกษาวิเคราะห์ผู้วิจัยพบการใช้โครงสร้างแสดงความสัมพันธ์เพื่อสื่อความคิดย่อยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตัวอย่าง 13

Reed Richards is a genius and he is the leader of the Fantastic Four. He's the husband of Susan Storm and he can change his body into any Shape. He can become thinner than a needle or stretch about 3 miles.

Susan Storm is the second in command. She's beautiful and powerful, but she can be very dangerous to her enemies. How? She can disappear at any time. She's Reed Richards' wife.

(Evans & Dooley, 2020a, p. 28)

ตัวอย่างข้างต้นบรรยายตัวละครชาย Reed Richards ว่าเป็นอัจฉริยะและเป็นผู้นำด้วยคุณสมบัติด้านสติปัญญา (genius) ซึ่งแสดงภาพในความคิดต่อผู้ชายในบทบาทผู้นำที่มีอำนาจตัดสินใจและมีคุณค่าด้านความสามารถ ขณะที่ตัวละครหญิง Susan Storm ซึ่งเป็นตำแหน่งรองในทีม (the second in command) กลับบรรยายแบบเน้นรูปลักษณ์ภายนอก เช่นในประโยค “She's beautiful and powerful, but she can be very dangerous to her enemies.” (เธอสวยและทรงพลัง แต่เธออาจเป็นอันตรายอย่างมากต่อศัตรู) แสดงการให้ความสำคัญกับความงามมากกว่าความสามารถของผู้หญิง นอกจากนี้การบรรยาย Reed Richards ก่อนแล้วจึงแนะนำ Susan Storm ในฐานะภรรยาของเขาเป็นการใช้โครงสร้างประโยคแสดงความสัมพันธ์ของตัวละครชายและหญิงเพื่อกำหนดอัตลักษณ์ของผู้หญิงผ่านความสัมพันธ์กับผู้ชายแทนที่จะนำเสนอในฐานะบุคคลอิสระ ข้อความดังกล่าวจึงสะท้อนภาพในความคิดต่อผู้ชายที่มีความเป็นผู้นำและมีสติปัญญา ขณะที่ผู้หญิงแม้มีอำนาจและความสามารถแต่ก็มักนำเสนอที่รูปลักษณ์และสถานะความสัมพันธ์กับผู้ชาย

3.3 การใช้อุปลักษณ์

Angkapanichkit (2019) อธิบายว่าการใช้อุปลักษณ์เป็นกลวิธีทางภาษารูปแบบหนึ่งที่ผู้เขียนใช้เพื่อสร้างจินตภาพและเพิ่มพลังในการสื่อความหมายให้แก่ผู้อ่าน โดยการพรรณนาเชิงเปรียบเทียบช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพ เข้าใจแนวคิดของผู้เขียนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และทำให้การถ่ายทอดความคิดมีความน่าสนใจและมีชีวิตชีวามากขึ้นด้วย จากการศึกษาหนังสือเรียนพบว่ามีการใช้อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์เพื่อสื่อแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 14

In any book, cartoon or film we all love to see the heroes defeat the villains, save the world, win the girl and live happily ever after. But just between you and me, don't we feel a little bit sorry for the villains as well?

(Evans & Dooley, 2020a, p. 4)

จากตัวอย่างข้างต้น ประโยค “In any book, cartoon or film we all love to see the heroes defeat the villains, save the world, win the girl and live happily ever after.” (ไม่ว่าจะเป็นในหนังสือ การ์ตูน หรือภาพยนตร์ เราทุกคนต่างชื่นชอบที่จะได้เห็นเหล่าฮีโร่เอาชนะเหล่าร้าย ช่วยโลก พิชิตใจหญิงสาว และใช้ชีวิตอย่างมีความสุขตลอดไป) ใช้วลี “win the girl” ซึ่งเป็นสำนวนที่ใช้อย่างแพร่หลายและผู้เขียนอาจใช้ไปตามความเคยชิน อย่างไรก็ตาม วลีดังกล่าวผลิตซ้ำอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ เนื่องจากข้อความแสดงการใช้อุปลักษณ์ที่สะท้อนแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง ซึ่งเปรียบเทียบได้มาซึ่งความรักระหว่างชายหญิงเป็นเหมือนการแข่งขัน โดยนำคำว่า “win” ที่หมายถึง “ชนะ” ในเกมหรือการต่อสู้ มาใช้กับ “the girl” แสดงการมองผู้หญิงในฐานะรางวัลหรือเป้าหมายของผู้ชายมากกว่าการเป็นคู่รักที่เท่าเทียมกัน อุปลักษณ์นี้จึงสะท้อนอุดมการณ์ความสัมพันธ์แบบชายเป็นใหญ่ (patriarchal ideology) ที่ยึดโยงบทบาทของผู้ชายในฐานะผู้กระทำหรือผู้พิชิตและบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้ถูกเลือกหรือวัตถุแห่งความปรารถนา

ผลการวิเคราะห์ปฏิบัติทางวาทกรรม

อุดมการณ์ทางเพศอันประกอบด้วยบทบาทและหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิง ภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิง และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง แฝงอยู่ในตัวบทหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษ พื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งเป็นวาทกรรมที่ผ่านการตรวจประเมินคุณภาพทางวิชาการและความถูกต้องเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด โดยรัฐผลิตขึ้นในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ซึ่งทำให้สารหรือตัวบทที่อยู่ในหนังสือเรียนคงทนมาก อุดมการณ์หรือชุดความคิดที่แฝงอยู่ในหนังสือเรียนจึงผลิตซ้ำได้อย่างไม่จำกัดและสามารถกระจายไปสู่ผู้เรียนในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยได้อย่างทั่วถึงและไม่เสียค่าใช้จ่ายตามนโยบายของรัฐ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าหนังสือเรียนเป็นวาทกรรมที่ผูกขาดโดยอำนาจรัฐ เนื่องจากเป็นองค์กรเดียวที่สามารถเข้ามาควบคุมการผลิตและกระจายตัวบทได้ วาทกรรมหนังสือเรียนจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของสารทางอุดมการณ์ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝังชุดความคิดบางประการไปสู่ผู้อ่านหรือผู้เรียนเป้าหมายที่เป็นเยาวชน อันจะนำไปสู่การขัดเกลาให้เป็นไปตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์และเอื้อประโยชน์แก่รัฐให้สามารถจัดระเบียบสังคมไปในทิศทางที่รัฐต้องการได้โดยง่าย

ในอีกแง่หนึ่ง หนังสือเรียนยังเป็นการสื่อสารที่มีลักษณะเป็น “ปริศนาการสั่งสอน” กล่าวคือ มิได้มีจุดประสงค์เพียงเพื่อถ่ายทอดความรู้เชิงวิชาการเท่านั้น แต่ยังมุ่งปลูกฝังความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งรอบตัวตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนและการดำรงชีวิตในสังคมให้แก่ผู้เรียนด้วย โดยมีครูทำหน้าที่เป็น

ผู้ส่งสารซึ่งมักอยู่ในสถานะที่มีอำนาจเหนือกว่าผู้เรียนที่เป็นผู้รับสาร ส่งผลให้เนื้อหาและอุดมการณ์ที่ถ่ายทอดผ่านครูเป็นสิ่งที่ผู้เรียนมีแนวโน้มจะเชื่อถือ ยอมรับ และปฏิบัติตามโดยปราศจากการโต้แย้งโดยสรุปแล้ว ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทั้งในกระบวนการผลิตและการใช้หนังสือเรียนมีลักษณะร่วมกัน คือ ผู้ส่งสารในทุกบริบทของการสื่อสารล้วนอยู่ในสถานภาพที่มีอำนาจเหนือกว่าผู้รับสารทั้งสิ้น

ผลการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม

โวดัก (Wodak, 1997) ได้อธิบายไว้ว่า ความเป็นชายและความเป็นหญิงมิได้มาโดยธรรมชาติ แต่ถูกกำหนดและเรียนรู้ในสังคมวัฒนธรรม ความเป็นชายและความเป็นหญิงจึงอาจแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมและอาจเปลี่ยนแปลงได้ ผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมในงานวิจัยนี้พบว่า การสื่ออุดมการณ์ทางเพศผ่านหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษได้รับอิทธิพลจากการประกอบสร้างทางสังคมเกี่ยวกับเพศ ระบบชายเป็นใหญ่ แนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคและสตรีนิยม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ระบบความคิดเกี่ยวกับปิตาธิปไตย (patriarchy) หรือระบบชายเป็นใหญ่เป็นแนวคิดที่มีมาแต่อดีตและยังดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน เสนาะ เจริญพร (Charoenporn, 2548) ได้กล่าวถึง “ปิตาธิปไตย” ไว้ว่าแต่เดิมหมายถึง “อำนาจของบิดา” แต่ในปัจจุบันหมายถึง “ระบบชายเป็นใหญ่” โดยอาศัยอำนาจของบิดาเป็นรากฐานของเพศชายโดยรวม ปิตาธิปไตยเป็นอำนาจที่แผ่ร่นอยู่กับสิ่งอื่น ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ กฎหมาย มีอำนาจครอบคลุมบทบาท พฤติกรรม รวมถึงวิถีคิดของทั้งเพศหญิง เพศชาย และเพศอื่น ๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคและสตรีนิยมจะเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน ระบบความคิดเกี่ยวกับชายเป็นใหญ่ก็ยังคงมีอิทธิพลต่อการนำเสนออุดมการณ์ทางเพศผ่านหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษที่ใช้ในประเทศไทย การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แสดงให้เห็นวิถีคิดหรือแบบแผนปฏิบัติอันมีแนวโน้มที่จะให้คุณค่าความสำคัญแก่เพศชายเหนือกว่าเพศหญิงอย่างเป็นระบบโดยแทรกซึมอยู่ในทุกความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชีวิตประจำวัน ดังเช่นแสดงให้เห็นในกลวิธีการใช้คำศัพท์ปรากฏร่วมกับคำที่ใช้สื่อถึงผู้ชายและผู้หญิงจำแนกตามประเภทของคำศัพท์ในตารางที่ 1 เพื่อสื่อความคิดย่อยเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิงในสังคม โดยหนังสือเรียนนำเสนอผู้ชายร่วมกับพื้นที่กว้างใหญ่ ทำหาย หรือมีมิติของอำนาจ เช่น the woods (ป่า) แสดงถึง การผจญภัย, war (สงคราม) แสดงถึง อำนาจหรือความกล้าหาญ, the shore (ชายฝั่ง) แสดงถึง พรมแดนหรือการสำรวจ, the international space station (สถานีอวกาศ) แสดงถึง ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ สิ่งเหล่านี้สะท้อนความคิดว่าผู้ชายเป็นผู้กล้า ผู้พิชิต ผู้นำ หรือผู้สร้างโลก แต่นำเสนอผู้หญิงร่วมกับพื้นที่ขนาดเล็กและใกล้บ้าน เช่น the greengrocer's (ร้านขายผัก), the local primary school (โรงเรียนประถมในท้องถิ่น), a bank (ธนาคาร) ซึ่งทั้งหมดเป็นพื้นที่ในชุมชน สะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงอยู่ในพื้นที่ปลอดภัยและผูกพันกับบทบาทผู้ดูแลหรือผู้สนับสนุนในขอบเขตที่แคบกว่าผู้ชาย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบการนำเสนอมุมมองที่หลากหลายเกี่ยวกับผู้หญิงซึ่งสะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคและสตรีนิยม

เช่น การกล่าวถึงค่านามแสดงอาชีพ “pilot” (นักบิน) หรือ “foot soldiers” (ทหารเดินเท้า) และค่านามแสดงพื้นที่อย่าง “US Navy” (กองทัพอเมริกา) หรือ “a construction company” (บริษัทก่อสร้าง) แสดงความพยายามนำเสนอให้ผู้หญิงไม่ถูกจำกัดอยู่กับบทบาทเดิมอย่างแม่บ้าน หรือ ผู้ดูแล แต่นำเสนอภาพของผู้หญิงที่ประกอบอาชีพหลากหลาย อยู่ในพื้นที่อันตราย หรือห่างไกลบ้านซึ่งแตกต่างจากแบบแผนดั้งเดิม

โดยสรุป อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ยังคงฝังรากลึกและผลิตซ้ำผ่านหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษในประเทศไทย โดยมีการแบ่งแยกพื้นที่ทางสังคมอย่างชัดเจนดังกล่าวข้างต้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พบร่องรอยความเสมอภาคและแนวคิดสตรีนิยมแทรกซึมอยู่ในเนื้อหาผ่านการนำเสนอภาพลักษณ์ใหม่ของผู้หญิงในอาชีพที่เคยเป็นพื้นที่เฉพาะของผู้ชาย เช่น นักบิน ทหาร หรือวิศวกรในบริษัทก่อสร้าง ถือเป็นความพยายามในการทำลายกรอบเดิมและขยายขอบเขตบทบาททางเพศให้หลากหลายและเท่าเทียมกันมากขึ้น

บทสรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาค้นคว้าความคิดย่อยเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางเพศ 3 ประการ คือ (1) บทบาทและหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิง (2) ภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิง และ (3) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง โดยความคิดย่อยดังกล่าวถ่ายทอดผ่านกลวิธีทางภาษา 7 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้โครงสร้างประโยค การใช้อุปลักษณ์ การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การใช้มูลบท และการใช้สหบท ผลการศึกษากลวิธีทางภาษาค้นคว้าครั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาในงานของ Sukwisith (2011), Jaithiangtham (2013) และงานของ Klinanon (2019) กล่าวคือ งานวิจัยดังกล่าวพบการใช้กลวิธีระดับตัวบทสื่อความคิดที่เป็นความรู้หรือความจริงผ่านการบรรยายลักษณะตัวละคร ฉาก หรือสถานการณ์ในบทอ่านซึ่งทำให้การสื่ออุดมการณ์แบบยลมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังพบการใช้กลวิธีระดับสหบทที่ใช้ตัวบทอื่นแทรกเข้ามาในวาทกรรมและทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทหนึ่งกับตัวบทอื่นเพื่อสนับสนุนความคิดที่ผู้แต่งหรือผู้เรียบเรียงหนังสือเรียนต้องการสื่อไปยังผู้อ่านด้วย อย่างไรก็ตามงานวิจัยข้างต้นพบกลวิธีทางภาษาที่ต่างไปจากงานวิจัยครั้งนี้อีกหลายกลวิธี เช่น การใช้ส่วนประกอบของหนังสือเรียน เป็นต้น

ในส่วนของการศึกษาค้นคว้าอุดมการณ์ทางเพศผลการวิจัยดังกล่าวทั้งหมดพบการสื่อบทบาทหน้าที่และภาพในความคิดต่อผู้ชายและผู้หญิงอย่างสอดคล้องกัน คือ การสื่อภาพผู้หญิงในมุมมองที่จำกัดกว่าผู้ชาย ดังแสดงให้เห็นจากการกำหนดบทบาทหน้าที่เฉพาะเพศ กิจกรรมความสนใจ การใช้พื้นที่ และการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม งานวิจัยทั้งหมดนี้สื่อชุดความคิดที่สอดคล้องกันว่าผู้หญิงแตกต่างจากผู้ชาย และผู้หญิงอ่อนแอกว่าผู้ชาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงระบบความคิดเกี่ยวกับเพศ เช่น ระบบชายเป็นใหญ่ ที่ปรากฏอยู่ก่อนแล้วในสังคมโลกอันเป็นสาเหตุของความไม่เท่าเทียมทางเพศมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าตัวบทบางส่วนของหนังสือเรียนวิชาภาษาอังกฤษในงานวิจัยนี้พยายามสื่อความคิดเพื่อโต้แย้งความคิดกระแสหลักโดยการนำเสนอบทบาทของผู้หญิงในมุมมองที่กว้างขึ้น เช่น การนำเสนอภาพของผู้หญิงในการเป็นผู้นำ

การเปลี่ยนแปลง ผู้ก่อตั้ง หรือผู้ที่มิมีบทบาทสำคัญในบริบทหรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งในสังคม สิ่งเหล่านี้อาจเป็นสัญญาณที่ดีว่าหนังสือเรียนในประเทศไทยกำลังเปลี่ยนทิศทางการนำเสนอความเป็นชาย และความเป็นหญิงให้รอบด้านและเท่าเทียมกันมากขึ้น

References

- Angkapanichkit, J. (2019). *Discourse analysis* (2nd ed.). Thammasat University Press.
- Blair, T. E. (2007). *A Glossary of terms in gender and sexualities* (2nd ed.). The Southeast Asian Consortium on Gender, Sexuality and Health, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University.
- Bureau of Academic Affairs and Educational Standards. (2017). *Basic education core curriculum, B.E. 2551 (2008)*. The Printing House of the Cooperative Federation of Agricultural Thailand.
- Campbell, R., Matcalf, R., & Benne, R. (2021a). *Go beyond 4*. Macmillan Publishers.
- Campbell, R., Matcalf, R., & Benne, R. (2021b). *Go beyond 5*. Macmillan Publishers.
- Campbell, R., Matcalf, R., & Benne, R. (2021c). *Go beyond 6*. Macmillan Publishers.
- Charoenporn, S. (2005). *Phuying kap sangkom nai wannakam thai yuk fong sabu* [Women and society in Thai literature during the era of economic bubble]. Matichon.
- Dos Santos, M. (2015a). *New world 4*. Thai Watana Panich.
- Dos Santos, M. (2015b). *New world 5*. Thai Watana Panich.
- Dos Santos, M. (2015c). *New world 6*. Thai Watana Panich.
- Evans, V., & Dooley, J. (2019). *Upload 5*. Aksorn Charoen Tat ACT.
- Evans, V., & Dooley, J. (2020a). *Upload 4*. Aksorn Charoen Tat ACT.
- Evans, V., & Dooley, J. (2020b). *Upload 6*. Aksorn Charoen Tat ACT.
- Evans, V., & Dooley, J. (2023a). *Upbeat 4*. Aksorn Charoen Tat ACT.
- Evans, V., & Dooley, J. (2023b). *Upbeat 6*. Aksorn Charoen Tat ACT.
- Evans, V., & Dooley, J. (2024). *Upbeat 5*. Aksorn Charoen Tat ACT.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Routledge.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. Routledge.
- Hongladarom, K., & Chauksuvanit, T. (2008). *Watchana patibat sat* [Pragmatics]. Academic Publications Project, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- Jaithiangtham, J. (2013). *Gender and sexuality discourse analysis in secondary school's Thai textbooks* [Master's thesis, Thammasat University]. TU Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:100149

- Kay, S., Jones, V., & Brayshaw, D. (2023a). *Focus 2*. Thai Watana Panich.
- Kay, S., Jones, V., & Brayshaw, D. (2023b). *Focus 3*. Thai Watana Panich.
- Klinaon, A. (2019). *Ideologies in junior high schools' English language textbooks: A critical discourse analysis* [Master's thesis, Naresuan University]. NU Intellectual Repository. <https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/3919/3/61062700.pdf>
- Koe, T., & Scafaru, M. (2020a). *New frontiers 4*. Compass Publishing.
- Koe, T., & Scafaru, M. (2020b). *New frontiers 5*. Compass Publishing.
- Koe, T., & Scafaru, M. (2020c). *New frontiers 6*. Compass Publishing.
- Methitham, P. (2017). *Phasaangkit: Mayakhati amnat lae kankhopngam* [English: Myth, power, and domination]. Naresuan University Press.
- Office of the Royal Society. (2015, 1 September). *Karn baeng phak thang phumisat* [Geographical regionalization]. <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=การแบ่งภูมิภาคทางภูมิเศ>.
- Office of the Royal Society. (2017). *Dictionary of linguistic terms (general linguistics), Royal Institute edition*. Abiz Inter Group.
- Panpothong, N. (2013). *Critical discourse analysis in linguistics: Concepts and applications in Thai discourse studies*. Academic Publications Project, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- Puapattanakun, C. (2013). *The relationship between language and ideologies in the discourse of fortune telling: A critical discourse analysis* [Doctoral dissertation, Chulalongkorn University]. CUIR. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2013.1694>
- Rangseepanya, T., & Srikoon, S. (2023). The relationship between language and ideology in femininity discourse in junior high school's literature appreciation textbooks. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 41(1), 50-95. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/HUSO/article/view/268578>
- Reilly, P., Uminska, M., & Michalowski, B. (2023). *Focus 1*. Thai Watana Panich.
- Sukwisith, W. (2011). *The relationship between language and ideologies in the Thai language textbooks for the elementary school curriculum B.E.2503-2544: A critical discourse analysis* [Doctoral dissertation, Chulalongkorn University]. CUIR. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2011.2072>
- Van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. The Cromwell Press.
- Van Dijk, T. A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17(2), 359-383. <https://doi.org/10.1177/0957926506060250>
- Wodak, R. (1997). *Gender and discourse*. Sage Publications.

ชื่อช้างศึกไทยในลิลิตตะเลงพ่าย: การศึกษาตามแนววรรณศาสตร์ชาติพันธุ์

Names of Thai Battle Elephants in Lilit Taleng Phai:

An Ethnosemantic Study

วรารัตน์ มหามนตรี^{1*}

Wararat Mahamontri^{2*}

(Received: 16 December 2025; Revised: 25 February 2026; Accepted: 5 March 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ชื่อช้างศึกไทยในลิลิตตะเลงพ่ายด้านความหมาย และศึกษามโนทัศน์ของคนไทยที่สะท้อนให้เห็นจากการตั้งชื่อช้างศึกไทย ด้วยทฤษฎีวรรณศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) โดยเก็บข้อมูลชื่อช้างศึกไทยจำนวน 26 ชื่อจากวรรณคดีเรื่องลิลิตตะเลงพ่ายซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงชัยชนะในการทำยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ผลการศึกษาพบว่าความหมายของคำที่นำมาประกอบสร้างเป็นชื่อช้างศึกไทยแบ่งตามกลุ่มความหมายได้ 18 กลุ่ม เรียงลำดับตามจำนวนคำที่ปรากฏจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) ความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง สิ่งเป็นสิริมงคล 2) ชัยชนะ 3) ช้าง 4) อำนาจ 5) โลกทั้งสาม 6) การกระทำอย่างรวดเร็ว 7) กษัตริย์ 8) ธัญมณี เครื่องประดับ 9) ทหาร 10) ศักดิ์สงคราม การรบ 11) การฆ่า ความตาย 12) ไฟ 13) เมือง 14) เทวดา 15) สัตว์ในตำนาน 16) ความกล้าหาญ 17) อาวุธ และ 18) ความพ่ายแพ้ (ของข้าศึก) ส่วนผลการศึกษาด้านมโนทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นจากการตั้งชื่อช้างศึกไทยพบมโนทัศน์ด้านความเชื่อและค่านิยมของชนชั้นปกครองไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ ความเชื่อทางคติพุทธเรื่องบุญ โลกทั้งสาม ไฟประลัยกัลป์ล้างโลก และสัตว์หิมพานต์ ความเชื่อทางคติพราหมณ์-ฮินดูเรื่องจักรคืออาวุธของพระนารายณ์และช้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมีของพระมหากษัตริย์ ความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อช้างศึกที่เป็นสิริมงคล ค่านิยมการตั้งชื่อช้างศึกให้สอดคล้องกับตำราพิชัยสงคราม และค่านิยมการตั้งชื่อช้างศึกให้มีสัมผัสคล้องจอง แม้ในปัจจุบันไม่มีการใช้ช้างเป็นพาหนะในการศึกสงคราม แต่การตั้งชื่อที่มีความหมายเป็นสิริมงคลให้แก่ช้างยังคงมีอยู่ในสังคมไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของคนไทยทั้งที่ดำรงอยู่และปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของยุคสมัย

คำสำคัญ: การตั้งชื่อ, ช้างศึกไทย, ลิลิตตะเลงพ่าย, ยุทธหัตถี, วรรณศาสตร์ชาติพันธุ์

Abstract

This research article aims to analyze the names of Thai battle elephants in *Lilit Taleng Phai* in terms of their meanings and to study the concepts embraced by Thai people as reflected in the naming of

¹ รองศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

² Associate Professor, Lecturer in Department of Thai, Faculty of Humanities, Naresuan University

* Corresponding author, E-mail: kunjaejai@yahoo.com

26 Thai battle elephants based on the theory of Ethnosemantics. The data were collected from *Lilit Taleng Phai*, a Thai literary work exalting the victory of King Naresuan the Great's elephant duel. The findings reveal that the meanings of the words employed to name the Thai battle elephants could be categorized into 18 groups, presented in the order of frequency from the highest to the lowest as follows: 1) goodness, beauty, prosperity, auspice; 2) victory; 3) elephant; 4) power; 5) the three planes of existence; 6) fast action; 7) king; 8) gem and jewelry; 9) soldier; 10) war, battle; 11) killing, death; 12) fire; 13) city; 14) deity; 15) mythical creatures ; 16) courage; 17) weapon; and 18) defeat (of the enemy). The concepts of the beliefs and values embraced by the people in the ruling class of the Ayudhya period as reflected in the naming of the Thai battle elephants are found as follows: the Buddhist beliefs in merit, the three planes of existence, the holocaust on doomsday, and the mythical creatures of the Himmapan Forest; the Hindu beliefs in the Chakra as the weapon of Vishnu and the elephant as a complementary element of a king's glory; the belief in naming battle elephants using auspicious words; the values of naming battle elephants in accordance with the Treatise on War Strategy; and the values of naming battle elephants using rhyming words. Even though elephants are no longer used for battle, naming elephants using auspicious words is a practice that is still in existence in Thai society. This reflects the concepts implemented by Thai people that are both extant and evolving with the different contexts of different times.

Keywords: Naming, Thai battle elephant, Lilit Taleng Phai, Elephant duel, Ethnosemantics

บทนำ

ช้างถือเป็นสัตว์มงคลและมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่โบราณ ด้วยคุณสมบัติของช้างที่เป็นสัตว์ขนาดใหญ่ มีพลังกำลังมาก สามารถเดินลุยป่า ข้ามแม่น้ำลำคลอง ขึ้นเขาลงห้วยได้อย่างคล่องแคล่ว คนไทยจึงคล้องช้างปามาฝึกเพื่อใช้ประโยชน์ในการทำงานที่ต้องใช้แรงมาก เช่น การชักลากซุง บรรทุกสิ่งของขนาดใหญ่ หรือใช้เป็นพาหนะในการคมนาคมแถบพื้นที่ป่าและภูเขาสูง (The Fine Arts Department, 2005) นอกจากนี้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังใช้กำลังของช้างในการพังทลายบ้านเรือนเพื่อสกัดอัครคิภัยไม่ให้ลุกลาม (Mahamontri, 2014)

สำหรับสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ช้างในพระราชภารกิจที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ใช้เป็นเครื่องประกอบพระบารมี ใช้ในการกีฬา และใช้ในการศึกสงคราม (The Fine Arts Department, 2005) ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยปรากฏหลักฐานการใช้ช้างเป็นพาหนะในการทำศึกสงคราม ดังในศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหงที่ว่า “เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้สืบเก่าเข้า ขุนสามชนเจ้าเมืองจอดมาที่เมืองตาก พ่อกูไปรบ ขุนสามชนหัวข้าย ขุนสามชนขับมาหัวขวา ขุนสามชนกลื่อนเข้า ไพร่ฟ้าหน้าใสพ่อกู หนีญญายพายจะแจ้น กูบหนี กูขี่ช้างเบกพล กูขับเข้าก่อนพ่อกู กูต่อช้างด้วยขุนสามชน ตนกูฟุ้งช้างขุนสามชนตัวชื่อมาสเมืองแพ่ ขุนสามชนพายหนี พ่อกูจึงขึ้นชื่อกูชื่อพระรามคำแหง เพื่อกูฟุ้งช้างขุนสามชน” (Princess Maha Chakri

Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization), 2012) การทำสงครามต่อสู้บนหลังช้างนี้เรียกว่า การทำยุทธหัตถี ซึ่งถือเป็นคติกันมาแต่โบราณว่าเป็นยอดความสามารถของนักรบ (The Fine Arts Department, 2005)

ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีการกระทำยุทธหัตถีครั้งสำคัญเป็นที่ประจักษ์ในพระปรีชาสามารถของ พระมหากษัตริย์ไทย คือ การกระทำยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่มีชัยเหนือพระมหาอุปราชาแห่ง พม่าทำให้พม่าไม่มารุกรานไทยยาวนานกว่า 100 ปี (Princess Maha Chakri Sirindhorn Foundation, 2012) ด้วยพระปรีชาสามารถและพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ส่งผลให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสได้ทรงพระนิพนธ์วรรณคดีของพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย เพื่อแสดง ถึงพระวีรกรรมในการทำสงครามยุทธหัตถีครั้งนี้ โดย Siriwittayacharoen (1976) สันนิษฐานว่าทรงนำข้อมูล เหตุการณ์มาจากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับใดฉบับหนึ่ง และมีข้อสังเกตว่าพระราชพงศาวดาร กรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) มีรายละเอียดใกล้เคียงกับเรื่องลิลิตตะเลงพ่ายมากที่สุด

ในวรรณคดีเรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย กล่าวถึงชื่อช้างศึกไทยหลายเชือกในการจัดกระบวนทัพเพื่อเตรียม รับศึกพม่าก่อนที่จะเกิดการทำสงครามยุทธหัตถี ซึ่งชื่อช้างศึกส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับพระราช พงศาวดารดังกล่าว เมื่อพิจารณาชื่อช้างศึกพบว่ามีความน่าสนใจเนื่องจากเป็นชื่อที่ไพเราะเช่นเดียวกับการ ตั้งราชทินนามของขุนนาง อีกทั้งยังมีความหมายที่หลากหลาย เป็นมงคล และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยง กับการทำศึกสงครามตลอดจนความเชื่อและค่านิยมของคนไทย อาทิ ความเชื่อว่าชื่อของช้างที่เป็นพาหนะ อาจดลบันดาลให้ได้รับชัยชนะในการทำศึกสงครามได้ ดังบทประพันธ์ในลิลิตตะเลงพ่ายที่กล่าวถึงช้างชื่อ ไชยานุภาพและปราบไตรจักร ต่อไปนี้

๒๑๘. พระเปรมปราโมทย์น้อม

พลางพระทรงไอยรา

พระคเชนทร์ชื่อไชยยา

อาจเช่นคชศึกแผ้ว

วันทนา

ฤทธิ์เกล้า

นุภาพ พันแฮ

แพกแพ่ทุกพาย

๒๑๙. **พลายปราบไตรจักรอ้าง**

อาจปราบคชทุกทิศ

เอกาทศรถิศ

นำคเชนทเรศให้

เอิกฤทธิ

ทั่วไสร

วรเสด็จ ทรงนา

อิราชเจ้าจอมสยาม

(Paramanuchitchinorot, 2000)

เมื่อศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องลิลิตตะเลงพ่ายพบว่า Siriwittayacharoen (1976) ศึกษาลิลิตตะเลงพ่ายในด้านสุนทรียศาสตร์ Kritupthong (1988) วิเคราะห์พิชัยสงครามในลิลิตตะเลงพ่าย Rayanasakha (2017) ศึกษาลิลิตตะเลงพ่ายด้านวาทวิทยาของบุคคลสำคัญทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายพม่า

Rodloy (1995) และ Netrananda (2018) ศึกษาผลิตตะเลงพายเพื่อการสอนวรรณคดีไทย สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับช้างในวรรณคดีหรือวรรณกรรมพบว่า เป็นการศึกษาบทบาทหน้าที่ของช้างและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม เช่น Visuddhibedya (1979) ศึกษาช้างในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี Woradejhaiyana & Hongsuwan (2020) ศึกษาช้างในวรรณกรรมนิทานอีสานในด้านการสร้างอัตลักษณ์สัตว์และความหมายทางวัฒนธรรม Phanuphatharathanavat et al. (2022) ศึกษาบทบาทของช้างเผือกที่ปรากฏในวรรณคดีไทย สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ส่วนงานวิจัยเกี่ยวกับชื่อช้างและชื่อสัตว์ชนิดอื่นนั้นพบว่า Nak-ang et al. (2025) ศึกษาประเภทความหมายของชื่อช้างไทยและความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อช้างไทยในปัจจุบัน Mueansamai (2019) ศึกษาการตั้งชื่อสุนัขในประเทศไทยด้านความหมายและที่มา Jabjainai & Chinakarapong (2023) ศึกษาอรรถศาสตร์ปริชานของคำเรียกชื่อสัตว์ในภาษาไทยถิ่นเหนือ จังหวัดเชียงราย

ด้วยความน่าสนใจของชื่อช้างศึกษากันที่กล่าวมาประกอบกับข้อมูลจากการสำรวจงานวิจัยข้างต้นพบว่ายังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับชื่อช้างศึก ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาชื่อช้างศึกไทยในผลิตตะเลงพายโดยใช้ทฤษฎีอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) เพื่อเข้าถึงมโนทัศน์หรือระบบความคิด รวมถึงความเชื่อและค่านิยมของคนไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นปกครองหรือสถาบันพระมหากษัตริย์ที่สะท้อนให้เห็นจากการตั้งชื่อช้างเพื่อทำศึกสงคราม

งานวิจัยนี้จะช่วยขยายขอบเขตการศึกษามานุษยวิทยาด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ด้านสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวรรณคดีไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดีเรื่องผลิตตะเลงพาย รวมถึงสามารถนำไปต่อยอดในการศึกษาเปรียบเทียบกับการศึกษาชื่อในภาษาและวัฒนธรรมอื่นได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความหมายของชื่อช้างศึกไทยที่ปรากฏในผลิตตะเลงพาย และจัดกลุ่มความหมายตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์
2. เพื่อศึกษามโนทัศน์ ความเชื่อ และค่านิยมของชนชั้นปกครองไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยเฉพาะในบริบทของการทำศึกสงคราม ที่สะท้อนให้เห็นจากการตั้งชื่อช้างศึกไทยในผลิตตะเลงพาย

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) คือ การศึกษาภาษาเพื่อเข้าถึงระบบความคิดของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่ง เพราะมีความเชื่อว่าภาษาเป็นสิ่งที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดและการมองโลกของผู้พูดภาษาหนึ่ง ๆ จะมีมโนทัศน์ของกลุ่มชนแฝงอยู่ในคำศัพท์ เนื่องจากสิ่งใดที่มีอยู่ในมโนทัศน์และมีความสำคัญต่อกลุ่มชนใดก็จะมีคำใช้เรียกสิ่งนั้นอยู่ ดังนั้นคำที่มีใช้อยู่ในแต่ละวัฒนธรรมจึงสามารถบอกให้เข้าใจวิถีการมองโลกของผู้ที่ใช้ภาษาได้

การศึกษาวិจัยภาษาไทยตามแนววรรณคดีชาติพันธุ์ในปัจจุบันมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางภาษา 4 วิธี ได้แก่ วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย วิธีการวิเคราะห์ความหมาย วิธีการจัดประเภททางความหมาย และวิธีการวิเคราะห์รูปแบบและโครงสร้างภาษา (Khotchaphet et al., 2024)

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลิลิตตะเลงพ่าย ชื่อช้าง ชื่อสัตว์ การตั้งชื่อ และทฤษฎีวรรณคดีชาติพันธุ์ เก็บรวบรวมข้อมูลชื่อช้างศึก วิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วิธีการเก็บข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลชื่อช้างศึกไทยจากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ฉบับของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2543 จำนวน 26 ชื่อ โดยพิจารณาจากบริบทคำศัพท์ที่หมายถึงช้าง (ได้แก่ ช้าง พลาย สาร คช คชา คเชนทร์ คชินทร์ คชินทรา คชาธาร คชาชาติ ไอยรา ไอยรินทร์ ภูญชร มาตงค์ พารณ) และสอบทานกับชื่อช้างศึกในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (Siri-issranan, 2010) ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลจากลิลิตตะเลงพ่ายเนื่องจากปรากฏจำนวนชื่อช้างศึกในสงครามยุทธหัตถีมากกว่าในพระราชพงศาวดาร

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ความหมายของคำที่ปรากฏในชื่อช้างศึกไทยจำนวน 26 ชื่อโดยอ้างอิงจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 แล้วจัดระเบียบข้อมูลตามกลุ่มความหมาย โดยระบุคำที่พบ และความถี่ของการใช้คำเนื่องจากบางชื่อมีการใช้คำบางคำซ้ำกันซึ่งแสดงถึงการให้ความสำคัญกับความหมายนั้น ๆ

ทั้งนี้ชื่อช้างศึก 1 ชื่อสามารถจัดอยู่ในกลุ่มความหมายได้มากกว่า 1 กลุ่มเนื่องจากประกอบสร้างจากคำมากกว่า 1 คำ เช่น ชื่อช้าง “ชนะจำบัง” คำว่า “ชนะ” จัดอยู่ในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับชัยชนะ ส่วนคำว่า “จำบัง” จัดอยู่ในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับศึกสงคราม การรบ เป็นต้น

2. วิเคราะห์หัตถ์สนธิ ความเชื่อ และค่านิยมของคนไทยโดยเฉพาะชนชั้นปกครองหรือสถาบันพระมหากษัตริย์ที่สะท้อนให้เห็นจากการตั้งชื่อช้างศึกไทย โดยนำกลุ่มความหมายที่พบมาพิจารณาเชื่อมโยงกับสังคมและวัฒนธรรมไทย

ผลการวิจัย

1. ความหมายของชื่อช้างศึกไทย

ชื่อช้างศึกไทยในวรรณคดีเรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย จำนวน 26 ชื่อ แบ่งออกเป็นชื่อช้างศึกในการจัดทัพแบบตรีเสนา (ทัพหน้า) จำนวน 2 ชื่อ ได้แก่ สูงคงเดชะ ชนะจำบัง ชื่อช้างศึกในการจัดทัพแบบเบญจเสนา

(ทัพหลวง) จำนวน 23 ชื่อ ได้แก่ โจมไตรภพ จบไตรจักร จูโจมทัพ จับโจมยุทธ์ ฝ่าพลแมน แสนพลพาย ญุชชัย ไกรสรเดช หัสตินพิชัย บุญยิ่ง มิ่งมงกุฏ แก้วมาเมือง เฟื่องภพตริย ไชยานุภาพ ปราบไตรจักร มารประลัย ไพภัทรกัลป์ จักรมहिมา สังหารคชสีห์ มณีจักรพรรดิ สวัสดิวิชัย ทรงภูบาล สารภูธร และชื่อข้างศึกที่ได้รับพระราชทานนามใหม่หลังจากมีชัยในสงครามยุทธหัตถี จำนวน 1 ชื่อ ได้แก่ ปราบหงสา

เมื่อพิจารณาความหมายของคำที่นำมาประกอบสร้างเป็นชื่อข้างศึกไทยสามารถแบ่งตามกลุ่มความหมายได้ 18 กลุ่มเรียงลำดับตามจำนวนคำที่ปรากฏจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) ความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง สิ่งเป็นสิริมงคล 2) ชัยชนะ 3) ข้าง 4) อำนาจ 5) โลกทั้งสาม 6) การกระทำอย่างรวดเร็ว 7) กษัตริย์ 8) ธัญมณี เครื่องประดับ 9) ทหาร 10) ศักดิ์สงคราม การรบ 11) การฆ่า ความตาย 12) ไฟ 13) เมือง 14) เทวดา 15) สัตว์ในตำนาน 16) ความกล้าหาญ 17) อาวุธ และ 18) ความพ่ายแพ้ (ของข้าศึก) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ความหมายเกี่ยวกับความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง สิ่งเป็นสิริมงคล ปรากฏในชื่อข้างศึกจำนวน 7 คำ ได้แก่ บุญ สวัสดิ มิ่ง เฟื่อง ไชย ยิ่ง สุรงค์ ดังนี้

คำว่า **บุญ** (ความดี ป.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ **บุญยิ่ง**

คำว่า **สวัสดิ** (ความดี, ความงาม, ความเจริญรุ่งเรือง ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ **สวัสดิวิชัย**

คำว่า **มิ่ง** (สิ่งเป็นสิริมงคล) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ **มิ่งมงกุฏ**

คำว่า **เฟื่อง** (เจริญรุ่งเรือง) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ **เฟื่องภพตริย**

คำว่า **ไชย** (ดีกว่า, เจริญกว่า ป., ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ **ไชยานุภาพ** (ไชย + อานุภาพ)

คำว่า **ยิ่ง** (เป็นยอด, เจริญขึ้น) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ **บุญยิ่ง**

คำว่า **สุรงค์** (มีสีดี, งามเรืองรอง) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ **สุรงค์เดชะ**

1.2 ความหมายเกี่ยวกับชัยชนะ ปรากฏในชื่อข้างศึกจำนวน 4 คำ ได้แก่ ชัย พิชัย วิชัย ชนะ ดังนี้

คำว่า **ชัย** (ความชนะ ป., ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ **ญุชชัย**

คำว่า **พิชัย** (ความชนะ ป., ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ **หัสตินพิชัย**

คำว่า **วิชัย** (ความชนะ ป., ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ **สวัสดิวิชัย**

คำว่า **ชนะ** (ทำให้อีกฝ่ายพ่ายแพ้) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ **ชนะจำบัง**

1.3 ความหมายเกี่ยวกับข้าง ปรากฏในชื่อข้างศึกจำนวน 4 คำ ได้แก่ ญุชร หัสติน (ข้าง) ทรง สาร ดังนี้

คำว่า **ญุชร** (ข้าง ป.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ **ญุชชัย**

คำว่า หัสติน (ช้าง ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ หัสตินพิชัย

คำว่า (ช้าง) ทรง พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ทรงภูบาล

คำว่า สาร (ช้างใหญ่) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ สารภูธร

1.4 ความหมายเกี่ยวกับอำนาจ ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 3 คำ ได้แก่ เดช อานุภาพ ปราบ ดังนี้

คำว่า เดช (อำนาจ ป.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ โกรสเดช

คำว่า อานุภาพ (อำนาจ, ฤทธิเดช ป., ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ไชยานุภาพ (ไชย + อานุภาพ)

คำว่า ปราบ (ทำให้อยู่ในอำนาจ) พบการใช้จำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ ปราบไตรจักร ปราบหงสา

1.5 ความหมายเกี่ยวกับโลกทั้งสาม ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 3 คำ ได้แก่ ไตรภพ ไตรจักร ภพตรัย ดังนี้

คำว่า ไตรภพ (โลกทั้ง 3 คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ไตร ส., ภพ ป.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ โถมไตรภพ

คำว่า ไตรจักร (โลกทั้ง 3 คือ สวรรค์ มนุษยโลก บาตาล ส.) พบการใช้จำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ จบไตรจักร ปราบไตรจักร

คำว่า ภพตรัย (โลกทั้ง 3 คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ภพ ป., ตรัย ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ เพื่องภพตรัย

1.6 ความหมายเกี่ยวกับการกระทำอย่างรวดเร็ว ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 3 คำ ได้แก่ โจม จูโจม จับโจม ดังนี้

คำว่า โจม (โถมเข้าไป) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ โจมไตรภพ

คำว่า จูโจม (ตรงเข้าไปถึงตัวอย่างรวดเร็ว) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ จูโจมทัพ

คำว่า จับโจม (โถมตี) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ จับโจมยุทธ

1.7 ความหมายเกี่ยวกับกษัตริย์ ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 3 คำ ได้แก่ จักรพรรดิ ภูบาล ภูธร ดังนี้

คำว่า จักรพรรดิ (พระราชาธิราช ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ มณีจักรพรรดิ

คำว่า ภูบาล (พระเจ้าแผ่นดิน ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ทรงภูบาล

คำว่า ภูธร (พระราชา ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ สารภูธร

1.8 ความหมายเกี่ยวกับอัญมณี เครื่องประดับ ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 3 คำ ได้แก่ แก้ว มณี มงกุฎ ดังนี้

คำว่า แก้ว (เพชรพลอย) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ แก้วมาเมือง

คำว่า มณี (ทับทิม ป.,ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ มณีจักรพรรดิ

คำว่า มงกุฎ (เครื่องประดับศีรษะ) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ มิ่งมงกุฎ

1.9 ความหมายเกี่ยวกับทหาร ปรากฏในชื่อข้างศึกจำนวน 2 คำ ได้แก่ ทัพ พล ดังนี้

คำว่า ทัพ (กองทหาร) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ จุโจมทัพ

คำว่า พล (ทหาร ป.,ส.) พบการใช้จำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ ฝ่าพลแมน แสนพลพ่าย

1.10 ความหมายเกี่ยวกับศึกสงคราม การรบ ปรากฏในชื่อข้างศึกจำนวน 2 คำ ได้แก่ ยุทธ จำบัง ดังนี้

คำว่า ยุทธ (สงคราม, การรบ พ., ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ จับโจมยุทธ

คำว่า จำบัง (ศึก, สงคราม ข.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ชนะจำบัง

1.11 ความหมายเกี่ยวกับการฆ่า ความตาย ปรากฏในชื่อข้างศึกจำนวน 2 คำ ได้แก่ สังหาร ประลัย ดังนี้

คำว่า สังหาร (ฆ่า ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ สังหารคชสีห์

คำว่า ประลัย (ความตาย ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ मारประลัย

1.12 ความหมายเกี่ยวกับไฟ ปรากฏในชื่อข้างศึกจำนวน 2 คำ ได้แก่ ไฟ เดชะ ดังนี้

คำว่า ไฟ (ความร้อนที่เผาไหม้สิ่งต่าง ๆ) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ไฟภัทร์กลัป

คำว่า เดชะ (ความร้อน, ไฟ ป.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ สุรงคเดชะ

1.13 ความหมายเกี่ยวกับเมือง ปรากฏในชื่อข้างศึกจำนวน 2 คำ ได้แก่ เมือง หงสา ดังนี้

คำว่า เมือง (เขตซึ่งเป็นที่ชุมนุมภายในกำแพงเมือง) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ แก้วมาเมือง

คำว่า หงสา (ชื่อเมืองหงสาวดีของพม่า ป., ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ปราบหงสา

1.14 ความหมายเกี่ยวกับเทวดา ปรากฏในชื่อข้างศึกจำนวน 2 คำ ได้แก่ แมน มาร ดังนี้

คำว่า แมน (เทวดา) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ฝ่าเมืองแมน

คำว่า มาร (เทวดาใจบาปหยาบช้า ป., ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ मारประลัย

1.15 ความหมายเกี่ยวกับสัตว์ในตำนาน ปรากฏในชื่อข้างศึกจำนวน 2 คำ ได้แก่ ไกรสร คชสีห์ ดังนี้

คำว่า ไกรสร (สัตว์ในตำนาน) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ไกรสรเดช

คำว่า คชสีห์ (สัตว์ในตำนาน) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ สังหารคชสีห์

1.16 ความหมายเกี่ยวกับความกล้าหาญ ปรากฏในชื่อข้างศึกจำนวน 1 คำ ได้แก่ ฝ่า ดังนี้

คำว่า ฝ่า (กล้าผ่านเข้าไป) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ฝ่าพลแมน

1.17 ความหมายเกี่ยวกับอาวุธ ปรากฏในชื่อข้างศึกจำนวน 1 คำ ได้แก่ จักร ดังนี้

คำว่า จักร (ชื่ออาวุธ ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ จักรมहिมา

1.18 ความหมายเกี่ยวกับความพ่ายแพ้ (ของข้าศึก) ปรากฏในชื่อข้างศึกจำนวน 1 คำ ได้แก่ พ่าย ดังนี้

คำว่า พ่าย (แพ้) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ แสนพลพ่าย

ตารางที่ 1 ตารางแสดงกลุ่มความหมายและความถี่ของการใช้คำ

กลุ่มความหมาย	ความถี่ของการใช้คำ (ครั้ง)	ร้อยละ
1. ความหมายเกี่ยวกับความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง สิ่งเป็นสิริมงคล	7	14.00
2. ความหมายเกี่ยวกับชัยชนะ	4	8.00
3. ความหมายเกี่ยวกับช้าง	4	8.00
4. ความหมายเกี่ยวกับอำนาจ	4	8.00
5. ความหมายเกี่ยวกับโลกทั้งสาม	4	8.00
6. ความหมายเกี่ยวกับการกระทำอย่างรวดเร็ว	3	6.00
7. ความหมายเกี่ยวกับกษัตริย์	3	6.00
8. ความหมายเกี่ยวกับอัฐมณี เครื่องประดับ	3	6.00
9. ความหมายเกี่ยวกับทหาร	3	6.00
10. ความหมายเกี่ยวกับศึกสงคราม การรบ	2	4.00
11. ความหมายเกี่ยวกับการฆ่า ความตาย	2	4.00
12. ความหมายเกี่ยวกับไฟ	2	4.00
13. ความหมายเกี่ยวกับเมือง	2	4.00
14. ความหมายเกี่ยวกับเทวดา	2	4.00
15. ความหมายเกี่ยวกับสัตว์ในตำนาน	2	4.00
16. ความหมายเกี่ยวกับความกล้าหาญ	1	2.00
17. ความหมายเกี่ยวกับอาวุธ	1	2.00
18. ความหมายเกี่ยวกับความพ่ายแพ้ (ของข้าศึก)	1	2.00
รวมจำนวน	50	100

ข้อมูลจากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นความถี่ของการใช้คำในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง สิ่งเป็นสิริมงคล จำนวนมากที่สุดคือร้อยละ 14.00 อย่างไรก็ตาม การใช้คำในกลุ่มความหมายอื่น ๆ มีความถี่ไม่แตกต่างกันมากนัก นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าชื่อข้างศึกแต่ละชื่อมีการใช้คำในกลุ่มความหมายมากกว่า 1 กลุ่มมาประกอบกันเพื่อสื่อความหมายตามที่ต้องการ ซึ่งเป็นความหมายที่เป็นสิริมงคลและส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการทำศึกสงคราม

2. มโนทัศน์ที่สะท้อนจากชื่อข้างศึกไทย

ความหมายของชื่อข้างศึกไทยจำนวน 18 กลุ่มสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของคนไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งมโนทัศน์ของชนชั้นปกครองเกี่ยวกับความเชื่อและค่านิยมในการตั้งชื่อข้างศึก ได้แก่ ความเชื่อทางคติพุทธ ความเชื่อทางคติพราหมณ์-ฮินดู ความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อข้างที่เป็นสิริมงคล ค่านิยมการตั้งชื่อข้างให้สอดคล้องกับตำราพิชัยสงคราม และค่านิยมการตั้งชื่อข้างให้มีสัมผัสคล้องจองดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ความเชื่อทางคติพุทธ

ความเชื่อทางคติพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นผ่านการตั้งชื่อข้างศึกไทย ได้แก่ ความเชื่อเรื่องบุญ ความเชื่อเรื่องโลกทั้งสาม ความเชื่อเรื่องไฟพระลัยกัลป์ล้างโลก และความเชื่อเรื่องสัตว์หิมพานต์ ดังนี้

2.1.1 ความเชื่อเรื่องบุญ บุญ คือ การกระทำความดีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา อันหมายถึงการทำกิจใด ๆ ที่ชำระหรือล้างจิตใจให้บริสุทธิ์ ผ่องใส เพื่อให้ได้ความสุขกายสบายใจ บุญกุศลอันบุคคลได้บำเพ็ญและสั่งสมไว้ดีแล้วย่อมให้ผลเป็นความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขในชีวิต (Intangible Cultural Heritage of Thailand, 2023) ความเชื่อเรื่องบุญสะท้อนให้เห็นจากชื่อข้าง ได้แก่ บุญยังเป็นการตั้งชื่อข้างเพื่อสื่อความหมายถึงผลของการทำความดีว่าย่อมนำไปสู่ความสำเร็จหรือได้รับชัยชนะในการทำศึกสงคราม

2.1.2 ความเชื่อเรื่องโลกทั้งสาม ในทางพระพุทธศาสนาเรียกโลกทั้งสามว่า ไตรภพ หรือไตรจักร คำว่า **ไตรภพ** หมายถึง กามภพ คือภพของผู้ที่ติดอยู่ในกาม ตั้งแต่กามาพจรลงมาถึงนรกภูมิ รูปภพ คือภพของพรหมที่มีรูป และอรุภพ คือภพของพรหมที่ไม่มีรูป ส่วน **ไตรจักร** หมายถึง โลกทั้งสาม คือ สวรรค์ มนุษย์โลก บาตล ซึ่งเป็นความหมายทางวรรณคดี (Royal Institute of Thailand, 2013) ความเชื่อเรื่องโลกทั้งสามสะท้อนให้เห็นจากชื่อข้าง 4 ชื่อ ได้แก่ จอมไตรภพ จบไตรจักร ปราบไตรจักร และ เฟื่องภพตรัย เป็นการตั้งชื่อข้างเพื่อสื่อความหมายถึงอำนาจที่เหนือกว่าผู้ใดในทุกภพภูมิไม่เฉพาะในโลกมนุษย์เท่านั้น ซึ่งอำนาจอันยิ่งใหญ่ในการปราบปรามดังกล่าวจะนำไปสู่ชัยชนะในการทำศึกสงคราม

นอกจากนี้ชื่อข้างอีก 2 ชื่อ ได้แก่ ฝาพลแมน และมารประลัย ยังสะท้อนความเชื่อเรื่องเทวดาใน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน แต่คำว่า แมน และมาร นำมาใช้เรียกเทวดาฝ่ายชั่วร้ายซึ่งในที่นี้หมายถึงข้าศึกศัตรู แม้จะเป็น เทวดาที่มีฤทธิ์เดชแต่ก็ต้องพินาศย่อยยับ มีอาจต้านทานพลังอำนาจของกองทัพกรุงศรีอยุธยาได้

2.1.3 ความเชื่อเรื่องไฟประลัยกัลป์ล้างโลก ตามคติพุทธศาสนามีความเชื่อเรื่องไฟประลัย กัลป์ล้างโลกเมื่อสิ้นกัปหรือสิ้นอายุของโลก กับปัจจุบันเรียกว่า ภัทรกัป ภัททกัลป์ หรือภัทรกัลป์ หมายถึง กัปอันเจริญซึ่งมีพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว 4 พระองค์ทรงพระนามว่า พระกุกสันธะ พระโกนา คมนะ พุทธกัสสปะ พระโคตมหรือพระศากยมนี และจะเสด็จมาอุบัติในภพภาคหน้าอีกพระองค์หนึ่งมีพระ นามว่า พระศรีอารยเมตไตรยหรือพระศรีอาริย์ (The Fine Arts Department, n.d.-c) จากนั้นเมื่อสิ้นภัทรกัป แล้วจะเกิดไฟประลัยกัลป์มาล้างโลกเพื่อกำจัดสิ่งไม่ดีทั้งหลายทั้งปวงเนื่องจากผู้คนประกอบอกุศลกรรมต่าง ๆ ทั่วทั้งกาย วาจา และใจ ทำให้เกิดเหตุเภทภัยทั่วทั้งจักรวาล (Office of Literature and History, 2012) ความเชื่อ เรื่องไฟประลัยกัลป์ล้างโลกสะท้อนให้เห็นจากชื่อข้าง ได้แก่ ไฟภททกัลป์ ซึ่งเป็นไฟประลัยกัลป์ที่ล้างกับปัจจุบัน เป็นการตั้งชื่อข้างเพื่อสื่อความหมายถึงอำนาจในการทำลายล้างที่ทำให้ข้าศึกศัตรูพินาศอวตวาย

2.1.4 ความเชื่อเรื่องสัตว์หิมพานต์ สัตว์หิมพานต์เป็นสัตว์ในตำนานที่มีลักษณะแปลก ประหลาดต่างกับสัตว์ในโลกมนุษย์ โดยอาจมีลักษณะประสมระหว่างสัตว์ 2 ชนิด หลายชนิด สัตว์บกกับ สัตว์น้ำ หรือประสมระหว่างมนุษย์กับสัตว์ชนิดต่าง ๆ สัตว์หิมพานต์ส่วนใหญ่เกิดจากจินตนาการของช่าง ศิลปินที่ประดิษฐ์คิดขึ้นใหม่ตามความเชื่อโบราณ (The Fine Arts Department, Ministry of Culture, 2018) อันมีที่มาจากไตรภูมิภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ของพระมหารัชมงคลวโรดม (พญาลิไท) สมัยกรุง สุโขทัย ซึ่งมีเนื้อหาตอนหนึ่งกล่าวถึงป่าหิมพานต์ในชมพูทวีปว่า เป็นที่อยู่อาศัยของผู้บำเพ็ญบุญ มีผลไม้ รสชาติหวานอร่อย มีพรรณไม้หอม สระน้ำใหญ่ใสสะอาด 7 สระ และมีสัตว์หลายชนิดที่ไม่เหมือนในโลก สามัญ (Office of Literature and History, 2012) ความเชื่อเรื่องสัตว์หิมพานต์สะท้อนให้เห็นจากชื่อข้าง 2 ชื่อ ได้แก่ ไกรสรเดช และสังหารคชสีห์ เป็นการตั้งชื่อข้างเพื่อสื่อความหมายถึงพลังกำลังอันมหาศาลตาม ลักษณะของสัตว์หิมพานต์ทั้ง 2 ชนิด ดังนี้

ไกรสร มาจากชื่อ ไกรสรราชสีห์ ซึ่งเป็น 1 ในราชสีห์ 4 จำพวก เป็นราชสีห์ที่พื้นกายขาวบริสุทธิ์ มีลายก้นหอยเวียนขวา ดวงตากลมโต ปาก ขนปลายหางและเล็บเป็นสีแดงครั้ง กายดั่งสีสังข์ (ขาวบริสุทธิ์) มีลายทักซิณวัตร (ลายก้นหอยเวียนขวา) มีพลังกำลังสูง กินสัตว์น้อยใหญ่เป็นอาหาร (The Fine Arts Department, n.d.-a) ข้างชื่อ ไกรสรเดช จึงสื่อความหมายว่าเป็นช้างที่มีพลังอำนาจมาจตุรทิศไกรสรราชสีห์

ภาพที่ 1 ไกรสรราชสีห์

ที่มา: The Fine Arts Department (n.d.-a)

คชสีห์ เป็นสัตว์ประสมที่มีลักษณะของราชสีห์กับช้าง โดยมีกายเป็นสิงห์และมีหัวเป็นช้าง มีพละกำลังเทียบเท่าช้างกับสิงห์รวมกันและมีความน่าเกรงขาม ในคติไทยนั้นถือว่าช้างเป็นสัตว์ประจำชาติใช้ในราชสงคราม ดังนั้นตราคชสีห์จึงสอดคล้องกับข้าราชการที่ออกสงครามซึ่งหมายถึงทหาร (The Fine Arts Department, n.d.-a) ช้างชื่อ สังหารคชสีห์ จึงสื่อความหมายว่าเป็นช้างที่มีพละกำลังมหาศาลสามารถฆ่าทหารฝ่ายข้าศึกได้แม้ข้าศึกจะมีกำลังมากดูคชสีห์ก็ตาม ความสามารถในการทำลายล้างอำนาจทางทหารของข้าศึกนี้ย่อมนำกองทัพไปสู่ชัยชนะในการทำสงคราม

ภาพที่ 2 คชสีห์

ที่มา: The Fine Arts Department (n.d.-a)

2.2 ความเชื่อทางคติพราหมณ์-ฮินดู

ความเชื่อทางคติพราหมณ์-ฮินดูที่สะท้อนให้เห็นผ่านการตั้งชื่อช้างศึกไทย ได้แก่ ความเชื่อเรื่องจักรคืออาวุธของพระนารายณ์ และความเชื่อเรื่องช้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมีของพระมหากษัตริย์ ดังนี้

2.2.1 ความเชื่อเรื่องจักรคืออาวุธของพระนารายณ์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีความเชื่อเรื่องตรีมูรติหรือเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่สามพระองค์ ได้แก่ พระพรหม (เทพผู้สร้าง) พระนารายณ์ (เทพผู้รักษา) และพระอิศวร (เทพผู้ทำลาย) รูปเคารพของพระนารายณ์มี 4 กร ถืออาวุธที่เป็นสัญลักษณ์สำคัญ คือ จักร และสังข์ **จักร**มีชื่อว่า วัชรนาถหรือจักรสุทรรณ เป็นจักรที่พระเพลิงมอบให้เป็นอาวุธ บางตำนานเล่าว่าสร้างขึ้นจากรัศมีและความร้อนแรงขององค์สุริยเทพ เป็นเครื่องหมายของดวงอาทิตย์และแทนวงโคจรของดวงอาทิตย์รอบ

จักรวาล พระนารายณ์จึงเป็นเทพผู้คุ้มครอง สร้างระเบียบ และลงโทษผู้ทำความชั่วร้ายโดยเฉพาะอสูรต่าง ๆ ซึ่งเป็นศัตรูของเทพเจ้า (The Fine Arts Department, n.d.-b)

ความเชื่อเรื่องจักรคืออาวุธของพระนารายณ์สะท้อนให้เห็นจากชื่อข้าง ได้แก่ จักรมहिมา เป็นการตั้งชื่อข้างเพื่อสื่อความหมายถึงอำนาจในการทำลายล้างที่ทำให้ข้าศึกศัตรูพินาศอวายเป็นการสื่อความหมายเชิงมนโอุปลักษณะโดยเปรียบเทียบข้างกับจักรว่า ข้างเป็นอาวุธขนาดใหญ่ของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นพระนารายณ์อวตารลงมาปราบข้าศึกศัตรู

ภาพที่ 3 พระนารายณ์

ที่มา: Chula Radio Plus (2022)

2.2.2 ความเชื่อเรื่องข้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมีของพระมหากษัตริย์ ตามคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พระมหากษัตริย์ทรงเป็น “พระจักรพรรดิราช” ผู้ทรงบุญญาธิการเหนือบุคคลทั่วไป และต้องทรงมีรัตนะ 7 ประการเป็นเครื่องหมาย ประกอบด้วยจักรรัตนะ (จักรแก้ว) หัตถิรัตนะ (ข้างแก้ว) อศวรรัตนะ (ม้าแก้ว) มณีรัตนะ (ดวงแก้ว) อิตถิรัตนะ (นางแก้ว) คหปติรัตนะ (ขุนคลังแก้ว) และปรีนายกรัตนะ (ขุนพลแก้ว) ดังนั้น ข้างแก้ว หรือ ข้างเผือก จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นสัญลักษณ์แห่งพระราชอำนาจและบุญญาธิการขององค์พระจักรพรรดิราช (The Fine Arts Department, 2005)

ความเชื่อเรื่องข้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมีของพระมหากษัตริย์สะท้อนให้เห็นจากการใช้คำในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับอัญมณี เครื่องประดับ ในการตั้งชื่อข้าง 3 ชื่อ ได้แก่ มณีจักรพรรดิ แก้วมาเมือง และมิ่งมังกุญ คำว่า มณี ในที่นี้หมายถึง มณีรัตนะ (ดวงแก้ว) ชื่อข้างว่า มณีจักรพรรดิ จึงสื่อความหมายเชิงมนโอุปลักษณะโดยเปรียบเทียบข้างกับมณีรัตนะว่า ข้างเป็นสิ่งมีค่าและเป็นเครื่องแสดงพระบารมีของพระมหากษัตริย์ คำว่า แก้ว อาจหมายถึง ดวงแก้วหรืออัญมณี ชื่อข้างว่า แก้วมาเมือง จึงสื่อความหมายว่าข้างเป็นสิ่งมีค่าจากป่าสู่เมือง ส่วนคำว่า มังกุญ หรือพระมหาพิชัยมังกุญ เป็นหนึ่งในเครื่องราชกกุธภัณฑ์ (กกุธ แปลว่า เครื่องหมายความเป็นพระราช + ภาณูท แปลว่า ของใช้) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สำคัญแห่งความเป็นพระมหากษัตริย์ (Royal Institute of Thailand, 2013) ดังนั้น มิ่งมังกุญ จึงสื่อความหมายเชิงมนโอุปลักษณะโดยเปรียบเทียบว่า ข้างเป็นสิ่งมีค่าเป็นสิริมงคลแก่ความเป็นกษัตริย์

2.3 ความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อข้างศึกที่เป็นสิริมงคล

คนไทยมีความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อที่เป็นสิริมงคลไม่ว่าจะเป็นชื่อนบุคคล ชื่อดอกไม้ ชื่อต้นไม้ ชื่อของใช้ หรือชื่อสัตว์เลื้อยงาสามารถดลบันดาลให้ชีวิตเป็นไปตามความประสงค์ เช่นเดียวกับการตั้งชื่อข้างศึกพบว่า นิยมใช้คำที่เป็นสิริมงคลเกี่ยวข้องกับการทำศึกสงครามด้วยความเชื่อว่าจะส่งผลให้เกิดแต่สิ่งดีงามและได้รับชัยชนะในสงคราม เป็นขวัญกำลังใจ รวมถึงสร้างความฮึกเหิมให้แก่ทหารและกองทัพ การตั้งชื่อที่เป็นสิริมงคลสะท้อนให้เห็นจากคำในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอำนาจ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับความกล้าหาญ และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับชัยชนะ ดังนี้

ชื่อข้างในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง ได้แก่ บุญยัง สวัสดิวิชัย มิ่งมังกู เพื่องภพตรัย ไชยานุภาพ สุรงค์เดชะ

ชื่อข้างในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับอำนาจ ได้แก่ ไกรสรเดช ไชยานุภาพ (อานุภาพ) ปราปไตรจักร ปราปหงสา

ชื่อข้างในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับความกล้าหาญ ได้แก่ ฝ่าพลแมน

ชื่อข้างในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับชัยชนะ ได้แก่ ญชชัย หัสตินพิชัย สวัสดิวิชัย ชนะจำบัง

2.4 ค่านิยมการตั้งชื่อข้างศึกให้สอดคล้องกับตำราพิชัยสงคราม

พิชัยสงคราม หมายถึง ตำราว่าด้วยกลยุทธ์ หรือวิธีการเอาชนะในสงคราม (Royal Institute of Thailand, 2013) ได้กล่าวถึงลักษณะกระบวนศึก 8 ประการซึ่งมีความสำคัญ ได้แก่ จอมทัพ นายทหารหรือนายทัพนายกอง ข้างม้า โหรหรือโหรประจำกองทัพ ทูต ทหาร คนปลอมทัพหรือจารกรรม และไพร่พลเมืองหรือประชาชน หากแต่ละส่วนทำหน้าที่สัมพันธ์กันในสมรภูมิต่างมีประสิทธิภาพย่อมทำให้กองทัพประสบชัยชนะ (Krittupthong, 1988) ดังนั้นข้างจึงนับเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งของกองทัพโดยใช้เป็นพาหนะของพระมหากษัตริย์ จอมทัพ และแม่ทัพสำคัญ (Wattthanahathai, 1965, as cited in Krittupthong, 1988)

ชื่อข้างศึกไทยสะท้อนให้เห็นค่านิยมในการใช้คำตั้งชื่อข้างศึกที่สอดคล้องกับกระบวนศึกดังปรากฏในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกษัตริย์ (จอมทัพ) ได้แก่ มณีจักรพรรดิ ทรงภูบาล สารภูธร และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับทหาร ได้แก่ จูโจมทัพ ฝ่าพลแมน แสนพลพาย

นอกจากนี้ ยังใช้คำที่กล่าวถึงปัจจัยสำคัญในการเอาชนะศึกสงครามตามตำราพิชัยสงคราม ได้แก่

1) เครื่องพิชัยยุทธ และ 2) การจัดกองทัพและยุทธวิธีการรบ ดังต่อไปนี้

1) เครื่องพิชัยยุทธ คือ เครื่องใช้ในการรบทัพจับศึก ประกอบด้วย อาวุธ หมายถึง สิ่งที่ใช้ประหัตประหารกันหรือทำให้บาดเจ็บได้ และข้างศึก ม้าศึก รถศึก (Krittupthong, 1988) คำในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาวุธที่นำมาตั้งเป็นชื่อข้างศึก คือคำว่า จักร ในชื่อข้างว่า จักรมहिมา ทั้งนี้ จักร มีชื่อนิดของอาวุธตามที่ปรากฏในตำราพิชัยสงคราม แต่นำมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบว่า ข้างเป็นอาวุธชนิดหนึ่งของพระมหากษัตริย์ในการทำศึกสงคราม และเป็นอาวุธที่มีขนาดใหญ่ มีอำนาจร้ายแรง เนื่องจากข้างศึกมีพลัง

อำนาจในการทำลายกำแพง ป้อม หรือเครื่องกีดขวางได้เป็นอย่างดี (Wattthanahathai, 1965, as cited in Kritupthong, 1988)

ส่วนคำในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับ ช้าง ซึ่งเป็นเครื่องพิชัยยุทธอีกประเภทหนึ่งนั้น เป็นการใช้ในลักษณะความหมายโดยตรง ปรากฏในชื่อช้างศึก 4 ชื่อ ได้แก่ ภูษชัย หัสตินพิชัย (ช้าง)ทรงภูบาล และสารภุธร

2) การจัดกองทัพและยุทธวิธีการรบ

การจัดกองทัพโบราณแบ่งกองทัพออกเป็นกองใหญ่ 7 กอง ได้แก่ ทัพน้า ทัพน้า ทัฟเกียกกาย ทัฟหลวง ทัฟยกกระบัตร ทัฟหลัง และทัฟหนุนหลัง ส่วนในลิลิตตะเลงพ่ายมีการจัดทัพแบบเบญจเสนาแบ่งกองทัพออกเป็น 5 กองใหญ่ ได้แก่ กองหน้า กองเกียกกาย กองทัพหลวง กองยกกระบัตร และกองหลัง ดังนี้ (Suriyon et al., 1959, as cited in Kritupthong, 1988)

กองหน้า เป็นกองที่พร้อมจู่โจมหรือส่งไปหยั่งเชิงดูท่าที่ข้าศึกได้อย่างฉับพลัน

กองเกียกกาย ในสมัยโบราณเป็นกองรบโดยตรง แต่ปัจจุบันทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยรบ หาเสบียงอาหาร แจกจ่ายแก่กองทัพ

กองทัพหลวง เป็นกองทัพพระมหากษัตริย์ผู้เป็นจอมทัพบัญชาการรบทั้งหมด

กองยกกระบัตร ในสมัยโบราณเป็นกองรบโดยตรง แต่ปัจจุบันทำหน้าที่จัดหาเครื่องใช้ เครื่องแต่งกาย และซ่อมแซมอาวุธยุทโธปกรณ์

กองหลัง เป็นกองที่ทำหน้าที่เสริมกำลังรบและคอยระวังป้องกันในส่วนหลังของกระบวนทัพ

การจัดทัพแบบเบญจเสนา

กองหน้า

ปีกซ้าย
พระยาพิชัยธรรณฤทธิ
(2) ช้างจบไตรจักร

แม่ทัพ
พระยาศรีราชเดโช
(1) ช้างโถมไตรภพ

ปีกขวา
พระยาพิชิตธรรณฤทธิ
(3) ช้างจู่โจมทัพ

กองเกียกกาย

ปีกซ้าย
พระยาพิชัยสงคราม
(5) ช้างฝ่าพลแมน

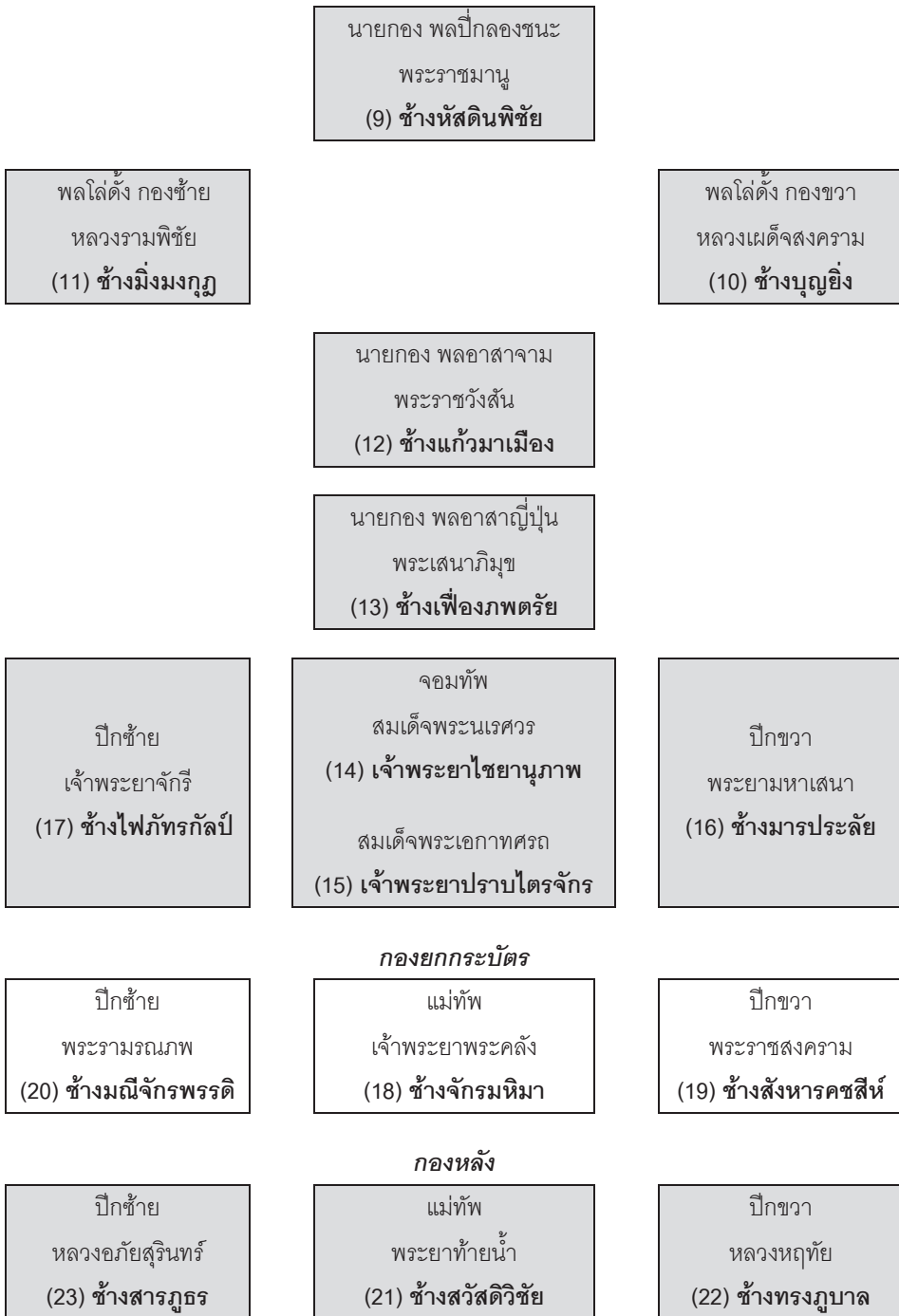
แม่ทัพ
พระยาเทพอรชุน
(4) ช้างจับใจยุทธ

ปีกขวา
พระยารามกำแหง
(6) ช้างแสนพลพ่าย

กองทัพหลวง

พลเชนทอง กองซ้าย
ขุนทรงเดช
(8) ช้างไกรสรเดช

พลเชนทอง กองขวา
ขุนโถมจตุรงค์
(7) ช้างภูษชัย

ภาพที่ 4 ชื่อข้างศึกที่ปรากฏในการจัดทัพแบบเบญจเสนา (ผู้วิจัย, 2568)

จากแผนผังการจัดทัพข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ข้างศึกที่อยู่ในกองหน้ามีชื่อสอดคล้องกับหน้าที่ของ กองทัพ คือ การจู่โจมซึ่งเป็นยุทธวิธีหนึ่งในการรบ เป็นการเข้าถึงตัวข้าศึกหรือคอยข้าศึกแล้วใช้อาวุธยิงหรือ ตะลุมบอนโดยข้าศึกไม่รู้ตัวและไม่ได้เตรียมการรับไว้ บางตำราเรียกว่า หลักความจับพลัน (Suriyon et al., 1959, as cited in Kritupthong, 1988) ข้างศึกที่มีหน้าที่เข้าโจมตีข้าศึกนี้เรียกว่า ข้างโจมจับหรือข้างโจมทัพ (Royal Institute of Thailand, 2013) ในลิลิตตะเลงพ่ายปรากฏชื่อข้างศึกที่ใช้คำแสดงยุทธวิธีตามหลักการ จู่โจม ได้แก่ โจมไตรภพ จู่โจมทัพ จับโจมยุทธ์

นอกจากนี้ยังมียุทธวิธีการรบด้วยวิธีรุก ได้แก่ การเข้าตีตรงหน้า การเข้าตีเจาะหรือการเข้าตีฝ่า และการเข้าตีโอบ ชื่อข้างศึกในลิลิตตะเลงพ่ายปรากฏการใช้คำแสดงการรุกในลักษณะการเข้าตีฝ่า ได้แก่ ฝ่าพล แมน ซึ่งเป็นความพยายามเจาะผ่านเข้าไปในที่มั่นตั้งรับหลักของข้าศึกเพื่อทำลายกำลังรบของข้าศึกไม่ให้ ประสานกันได้แล้วทำลายให้พ่ายแพ้ไปทีละส่วน (Suriyon et al., 1959, as cited in Kritupthong, 1988)

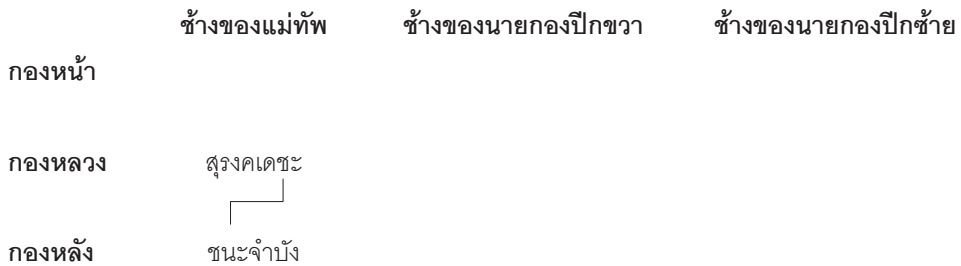
ยุทธวิธีการรบในสงครามมีเป้าหมายเพื่อกำจัดข้าศึกให้หมดสิ้นหรือพ่ายแพ้ไป จึงปรากฏการใช้คำที่ มีความหมายโดยตรงเกี่ยวกับการฆ่าและความตายในชื่อข้างว่า สังหารคชสีห์ และมารประลัย ความหมาย เกี่ยวกับความพ่ายแพ้ (ของข้าศึก) ในชื่อข้างว่า แสนพลพ่าย รวมถึงปรากฏคำซึ่งเป็นเป้าหมายของตำราพิชัย สงครามคือ ชัยชนะ ในชื่อข้างว่า กุญชรชัย หัสดินพิชัย สวัสดิวิชัย และชนะจำบัง

2.5 คำนิยมการตั้งชื่อข้างศึกให้มีสัมผัสคล้องจอง

ชื่อข้างศึกที่ปรากฏในการจัดทัพแบบตรีเสนาและแบบเบญจเสนามีลักษณะการตั้งชื่อที่มีสัมผัส คล้องจองกันในแต่ละกองทัพ โดยการจัดทัพแบบตรีเสนามีสัมผัสคล้องจองในชื่อข้างของแม่ทัพกองหลวง และกองหลัง ส่วนการจัดทัพแบบเบญจเสนามีสัมผัสคล้องจองของชื่อข้างในแต่ละกองเริ่มจากชื่อข้างของ แม่ทัพ/นายกอง/จอมทัพ ตามด้วยชื่อข้างของนายกองปีกขวา และนายกองปีกซ้าย ตามลำดับ เรียงกันมา ตั้งแต่กองหน้า กองเกียกกาย กองทัพหลวง กองยกกระบัตร จนถึงกองหลัง

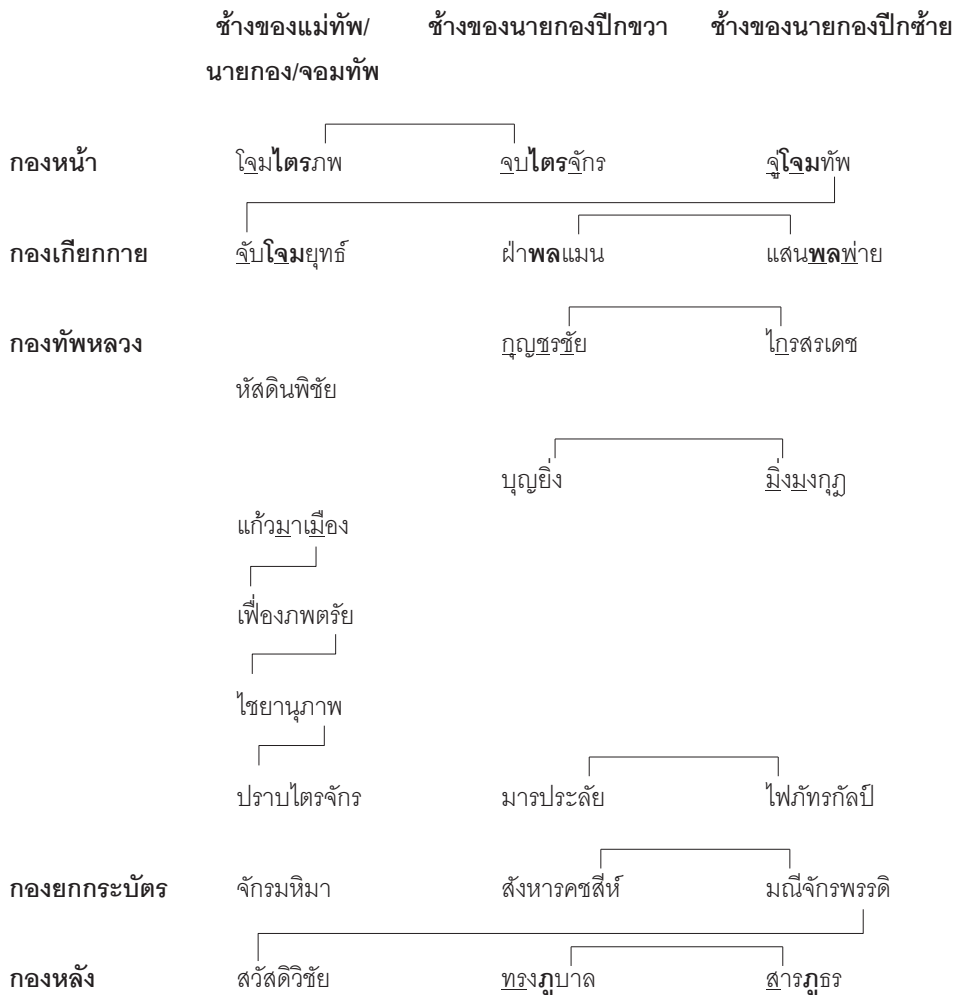
แม้ว่าชื่อข้างจะไม่คล้องจองต่อเนื่องกันทุกชื่อ แต่พบว่าชื่อที่มีความคล้องจองกันอย่างเป็นระบบคือ ชื่อข้างในกองปีกขวาและปีกซ้ายของแต่ละกองทัพโดยมีลักษณะเป็นการเล่นสัมผัสสระ อย่างไรก็ตาม ใน ลิลิตตะเลงพายนั้นชื่อข้างของนายกองปีกขวาและปีกซ้ายในกองหน้าและกองเกียกกายมีการวางตำแหน่ง สลับกับในพระราชพงศาวดาร ซึ่งทำให้สูญเสียสัมผัสคล้องจอง ผู้วิจัยจึงยึดตำแหน่งชื่อข้างของทั้งสองกองนี้ ตามพระราชพงศาวดารเพื่อให้ตำแหน่งสอดคล้องกับกองอื่น ๆ ส่วนในภาพรวมพบการเล่นสัมผัสสระ (แสดง ด้วยเส้นโยง) การเล่นสัมผัสพยัญชนะ (แสดงด้วยการขีดเส้นใต้) และการเล่นคำ (แสดงด้วยอักษรตัวหนา) ดังแผนผังต่อไปนี้

การจัดทัพแบบตรีเสนา

ภาพที่ 5 แผนผังแสดงการเล่นสัมพันธ์คล้องจองของชื่อข้างศึกในการจัดทัพแบบตรีเสนา (ผู้วิจัย, 2568)

การจัดทัพแบบเบญจเสนา

ภาพที่ 6 แผนผังแสดงการเล่นสัมพันธ์คล้องจองของชื่อข้างศึกในการจัดทัพแบบเบญจเสนา (ผู้วิจัย, 2568)

ชื่อช้างศึกไทยดังภาพที่ 5 และภาพที่ 6 สะท้อนให้เห็นค่านิยมการตั้งชื่อช้างศึกในการจัดทัพให้มีสัมผัสดคล้องจอง ทั้งนี้อาจเพื่อประโยชน์ในการจัดตำแหน่งช้างที่สำคัญในกองทัพให้เป็นระบบระเบียบเกิดความไพเราะ และจดจำได้ง่าย

การอภิปรายผลและบทสรุป

คำที่นำมาใช้ตั้งชื่อช้างศึกไทยในลิลิตตะเลงพ่ายส่วนใหญ่เป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการทำศึกสงคราม ได้แก่ 1) สงคราม 2) บัณฑิตสำคัญของกองทัพ คือ กษัตริย์ ทหาร อาวุธ ช้าง ยุทธวิธีการรบ 3) คุณลักษณะสำคัญของกองทัพ ได้แก่ ความกล้าหาญ พลกำลัง อำนาจ การทำลายล้าง 4) เป้าหมาย คือ ชัยชนะของกองทัพ และความตายหรือความพ่ายแพ้ของข้าศึก การประกอบสร้างคำจากกลุ่มความหมายต่าง ๆ ล้วนสื่อความหมายที่เป็นสิริมงคลเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้แก่กองทัพ ชื่อช้างศึกจึงเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นใหม่แทนชื่อเดิมเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการทำศึกสงคราม เช่น พลายภูเขาทอง ขึ้นระวางเป็น เจ้าพระยาไชยานุภาพ และพลายบุญเรือง ขึ้นระวางเป็น เจ้าพระยาปราบไตรจักร นอกจากนี้ยังมีการตั้งชื่อช้างใหม่หลังสงครามยุทธหัตถีเพื่อระลึกถึงชัยชนะที่ได้รับ โดยเปลี่ยนชื่อช้างจาก ไชยานุภาพ เป็น ปราบหงสา ซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทของภาษาในการสร้างความหมายเชิงอำนาจทางการเมืองของกรุงศรีอยุธยาเหนือรัฐอื่น ดังปรากฏในลิลิตตะเลงพ่าย ความว่า

๓๓๐. เป็นศักดิ์สมด้วยเเด็จ

ปัจจา มิตรเอย

นามชื่อปราบหงสา

เรียกร่อง

คือยอดขัตติยาพา

หนเห็จ ศีกแฮ

เฉลิมพระเกียรติเกริกทออง

ธเรศฐสบสถาน

(Paramanuchitchinorot, 2000)

คำที่นำมาใช้ตั้งชื่อช้างศึกมีทั้งคำที่สื่อความหมายโดยตรง และสื่อความหมายโดยนัยซึ่งต้องตีความตามบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทย ดังนี้

ความหมายโดยตรง เป็นความหมายที่กล่าวถึงช้าง ยุทธวิธีการรบ กษัตริย์ ชัยชนะ ความพ่ายแพ้ เช่น กฤษณรัชย์ จูโจมทัพ สารภูธร ชนะจำบัง แสนพลพ่าย ตามลำดับ

ความหมายโดยนัย เป็นความหมายเชิงมโนอุปลักษณ์ซึ่งมีการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งในวงความหมายที่ต่างกัน โดยนำคำที่อยู่ในบริบทวัฒนธรรมไทยมาเปรียบเทียบกับช้างเพื่อสื่อความหมายเชื่อมโยงกับการทำศึกสงครามและการเป็นเครื่องแสดงพระบารมีของพระมหากษัตริย์ เช่น ไฟภักทกลี (ช้างคือไฟประลัยกัลป์ล้างโลก) จักรมहिมา (ช้างคืออาวุธในการทำลายล้าง) แก้วมาเมือง (ช้างคือสิ่งมีค่าจากป่าสู่เมือง) มณีจักรพรรดิ (ช้างคือดวงแก้วคู่พระบารมีของกษัตริย์) มโนทัศน์ดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phanuphatthanavath et al. (2022) ที่ได้ศึกษาบทบาทของช้างเผือกในวรรณคดีไทยสมัย

รัตนโกสินทร์ตอนต้น พบว่าช้างเผือกมีบทบาทในฐานะที่เป็นพระราชพาหนะในการสงคราม และบทบาทด้านการเสริมพระบารมีของพระมหากษัตริย์ตามคติความเชื่อเรื่องจักรพรรดิราชา

ทั้งนี้ความเชื่อเรื่องจักรพรรดิราชา บุญ โลกทั้งสาม ไฟประลัยกัลป์ และสัตว์หิมพานต์ ล้วนมีปรากฏอยู่ในไตรภูมิภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ในพระมหากษัตริย์ราชาลิไท (พญาลิไท) แสดงให้เห็นว่าคติไตรภูมิอยู่ในมโนทัศน์ของคนไทยและมีอิทธิพลต่อการตั้งชื่อช้างศึกเพื่อแสดงถึงพลังอำนาจของช้าง ดังที่ Sujjapun (2013) กล่าวว่าคติไตรภูมิในพระพุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความเชื่อทางศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม และทัศนคติทางสังคมและจริยธรรมของคนไทย

สำหรับการตั้งชื่อคล้องจองกันนั้น นอกจากพบในชื่อช้างศึกแล้วยังปรากฏในชื่อของนายกองปีกขวาและปีกซ้าย เช่น พระยาพิชัยรณฤทธิ์ - พระยาพิชิตรณรงค์, พระยาราชสงคราม - พระยารามรณภพ, หลวงหฤทัย - หลวงอภัยสุนทร ฯลฯ อีกทั้งส่วนใหญ่มักพบในพระนามของเจ้านายหรือชนชั้นสูง เป็นธรรมเนียมปฏิบัติต่อเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ดังหลักฐานพระนามของพระราชโอรสและพระราชธิดาในรัชกาลที่ 5 ที่ประสูติแต่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง คือ พาหุรัตมณีมัย - มหาวชิราวุธ - ตรีเพ็ชรุตม์ธำรง - จักรพงษ์ภูวนาถ - ศิริราชกฤดาภรณ์ - อัมรินทร์เดชาวุธ - จุฬารุชธราดิolk - ประชาธิปกศักดิ์เดชน์ โดยพระนามพระราชโอรสล้วนมีความหมายเกี่ยวข้องกับศาสตร์อาวุธในพระมหากษัตริยาธิราชทั้งสิ้น (Silpawattanatham, 2025) พระนามของพระราชโอรสและพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ประสูติแต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง คือ อุบลรัตนราชกัญญา - มหาวชิราลงกรณ์ (รัชกาลปัจจุบัน) - สิริธรเทพรัตนสุดา - จุฬารณวลัยลักษณ์ (Boran nan ma, 2019)

การเล่นสัมผัสคล้องจองยังพบในชื่อประมุขพระบรมมหาราชวังกรุงรัตนโกสินทร์ทั้งชั้นนอกและชั้นใน เช่น ชื่อประมุขชั้นนอกประกอบด้วย วิมานเทเวศร์ - วิเศษไชยศรี - มณีนีพรัตน์ - สวัสดิโสภะ - เทวาพิทักษ์ - ศักดิ์ไชยสิทธิ์ - วิจิตรบรรจง - อนงค์รักษ์ - พิทักษ์บวร - สุนทรพิศา - เทวาภิรมย์ - อุดมสุดารักษ์ (Royaloffice, 2022) การตั้งชื่อให้มีสัมผัสคล้องจองสะท้อนระบบความคิดของคนไทยที่มีระเบียบแบบแผนในการจัดเรียงลำดับบุคคล สัตว์ หรือสิ่งต่าง ๆ ในสังคมเพื่อแสดงความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน อีกทั้งสะท้อนว่าคนไทยมีความประณีตและนิยมความงามทางวรรณศิลป์อย่างที่เรียกว่า เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน ซึ่งทำให้ชื่อมีความไพเราะสละสลวยและจดจำได้ง่าย

นอกจากนี้ ชื่อดังกล่าวข้างต้นยังมีความหมายที่เป็นสิริมงคลในด้านต่าง ๆ แสดงถึงความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับชื่อว่ามีอำนาจที่สามารถดลบันดาลให้ผู้ครอบครองหรือผู้เกี่ยวข้องกับชื่อนั้นได้รับผลตามที่ปรารถนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tongkamkanlaya (2009) ที่ศึกษาลักษณะภาษาในการตั้งชื่อเรือหลวงไทยซึ่งเป็นชื่อที่กองทัพเรือได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ พบการใช้คำที่สื่อความหมายเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ อำนาจ การรบ สงคราม ชัยชนะ ชื่อประเทศ เทวดา ความเร็ว เป็นต้น สะท้อนความเชื่อว่า

ชื่อเรือสามารถสร้างขวัญกำลังใจในการรบให้แก่ทหารเรือได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mueansamai (2019) ที่ศึกษาการตั้งชื่อสุนัขในประเทศไทยพบว่า มีกลุ่มความหมายบางกลุ่มที่เป็นสิริมงคลและสะท้อนถึง ความปรารถนาของคนไทย เช่น ความหมายเกี่ยวกับความมั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ ความรัก ความสุข ความเป็นเลิศ เป็นต้น

ส่วนการศึกษาชื่อช้างในปัจจุบันนั้นพบในงานวิจัยของ Nak-ang et al. (2025) ที่ศึกษาประเภท ความหมายของชื่อช้างไทยและความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อช้างไทย โดยเก็บข้อมูลชื่อช้างจากศูนย์อนุรักษ์ ช้างไทย วังช้างอยุธยา แล เพนียด และสื่อออนไลน์พบว่า มีความหมายเกี่ยวกับคุณลักษณะ พืช สถานที่ สิ่งก่อสร้าง ศาสนา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สิ่งของเครื่องใช้ มนุษย์ สัตว์ และอาหาร รวมถึงเชื่อว่าช้างเป็น สัตว์ที่มีเสน่ห์ สง่างาม และเป็นที่รัก เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง เป็นสัญลักษณ์แห่งความมงคล เป็นสัตว์ที่มีบุญ วาสนา และเป็นสัตว์เสริมบารมีพระมหากษัตริย์ ผลการวิจัยของ Nak-ang et al. สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ชื่อช้างศึกไทยในประเด็นความหมายเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ที่มีค่า (อัญมณี) ศาสนา (ความดี, บุญ) รวมถึง ประเด็นความเชื่อเรื่องบุญ และความเชื่อเรื่องช้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมีของพระมหากษัตริย์

เมื่อศึกษาข้อมูลชื่อช้างที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ไทยในปัจจุบันพบว่า ไม่ปรากฏคำในกลุ่ม ความหมายเกี่ยวกับทหาร ศักดิ์สงครามหรือการรบ การฆ่าหรือความตาย เนื่องจากไม่มีพระราชภารกิจที่ใช้ ช้างในการศึกสงคราม คงเหลือเพียงใช้ช้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมี ดังชื่อช้างหลวงประจำรัชกาล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (พ.ศ. 2489-2559) เช่น พระเศวตอดุลยเดชพาหน ภูมิพล นวนาถบารมี ทุติยเศวตกริภมูทพรธโนภาส บรมกมลลาสนวิศุททวงศ์ สรรพมงคลลักษณคเชนทราชาธิ สยาม ราชภุสสวัสดิ์ประสิทธิ์ รัตนบุญขจรนิมิตบุญญาธิการ ปรมินทรมิตรสารศักดิ์เลิศฟ้า (National Library of Thailand, n.d.) ซึ่งใช้คำในกลุ่มความหมายอันเป็นสิริมงคลเกี่ยวพระมหากษัตริย์ บารมี ความเจริญ ลักษณะ ของช้างเผือก ชื่อประเทศ ราชภุส บุญญาธิการ อัญมณี และความเป็นเลิศ ในขณะที่ชื่อเรือหลวงไทยดังที่ กล่าวมาแล้วข้างต้นมีการใช้คำที่สื่อความหมายเกี่ยวกับอำนาจ การรบ สงคราม และชัยชนะ เช่น ร.ล.อุดมเดช ร.ล.สุโขทัย ร.ล.ปราบปรบักษ์ เรือสงครามครุฑ เป็นต้น (Tongkamkanlaya, 2009) แสดง ให้เห็นว่าการตั้งชื่อที่เป็นสิริมงคลเป็นความเชื่อและค่านิยมที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แต่มีการเลือกใช้คำที่สื่อความหมายแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์และบริบทของยุคสมัย

References

- Boran nan ma. (2019, May 17). *Thamniam kan tang phranam khlong chong* [The Customs of Naming Royalty with Rhyming Words]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/1CoWi9s63e/>
- Chula Radio Plus. (2022, February 19). *"Thotsawatan" awatan sip pang khong phra narai* ["Dasavatara" the ten avatars of Vishnu]. <https://curadio.chula.ac.th/Program-Detail.php?id=11929>

- Intangible Cultural Heritage of Thailand. (2023, January 30). *Prapheni lae phithi phuea khwam pen siri mongkhon khong chiwit: Prapheni kan tham bun nai phutthasatsana* [Traditions and rituals to promote auspices in life: The Buddhist traditions of making merit]. Department of Cultural Promotion. <https://ich-thailand.org/article/detail/63d78c26ceb64ebe6772cb8d>
- Jabjainai, T., & Chinakarapong, O. (2023). Cognitive semantics of animal names in the northern dialect, Chiangrai province. *Journal of MCU Peace Studies*, 11(1), 95-105. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/253180>
- Khotchapet, S., Poolpol, Y., & Bunkitsophon, S. (2024). Ethnosmantic: Studying language to access the cognitive systems of ethnic groups and observations on componential analysis, semantic categorization, and folk taxonomic methods from research on kinship terms, color terms, surname naming, and toponyms in the Thai language. *Rajabhat Maha Sarakham University Journal*, 18(3), 1-13. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmuj/article/view/277590>
- Krittupthong, S. (1988). *The analysis of battle strategy in Lilit Talengphai* [Unpublished Master's Thesis]. Srinakharinwirot University.
- Mahamontri, W. (2014). *Lokkathat khong khon thai chak phasit* [The worldviews of Thai people from proverbs]. Silverstar Printing.
- Mueansamai, P. (2019). The naming of dogs in Thailand: A reflection of Thai society. *Manutsayasat Wichakan*, 26(2), 316-346. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/abc/article/view/139989>
- Nak-ang, K., Mangjiw, P., Sirilerd, R., Treenop, S., & Jiaphong, S. (2025). Thai elephant names: Analysis of meanings and beliefs. *Aksara Pibul Journal*, 6(2), 1-16. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/APBJ/article/view/275516>
- National Library of Thailand. (n.d.). *Chang mongkhon* [Auspicious elephants]. <https://www.nlt.go.th/service/1565>
- Netrananda, A. (2018). A study of Lilit Taleng Phay in the appreciative literature book volume 5 for the preparation of Thai literature teaching in the upper secondary level. In *Proceedings of the 56th Kasetsart University Annual Conference* (pp. 723-731). Kasetsart University Knowledge Repository. <http://doi.org/10.14457/KU.res.2018.300>
- Office of Literature and History. (2012). *Traiphumi katha chabap thot khwam khong khrongkan wannakam ASEAN* [Tribhumikatha: A modernized version by the ASEAN literature project]. The Fine Arts Department.
- Paramanuchitchinorot. (2000). *Lilit Taleng Phai* (3rd ed.). Kurusapha Ladphrao.

- Phanuphatharathanavat, N. M., Hang, T. T., Petkaew, C., & Saisang, P. (2022). Roles of white elephants in early Rattanakosin literature. *Journal of Humanities and Social Sciences Review Lampang Rajabhat University*, 10(3), 73-89. <https://so15.tci-thaijo.org/index.php/jhssrlpru/article/view/2705>
- Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). (2012, February 17). *Charuek pho khun ram kham haeng dan thi 1* [King Ram Khamhaeng inscription side 1]. https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/image_detail/48
- Princess Maha Chakri Sirindhorn Foundation. (2012). *Namanukrom phra maha kasat thai* [Directory of Thai kings] (2nd ed.). Nanmeebooks.
- Rayanasakha, P. (2017). The analysis of speech communication on the Buddhist principles in Thai literary works: Lilit Taleng Bai. *Journal of Graduate Studies Review*, 13(3), 12-22. <http://gjn.mcu.ac.th/wp-content/uploads/2018/05/002-ประสงค์-รายงานสุขข.pdf>
- Rodloy, C. (1995). A Study of Lilit Taleng Pai Literature Written by Somdej Phra Maha Samana Chao Krom Phra Paramanujitajinorosa for Teaching Thai Language. *Kasetsart Journal (Social Sciences)*, 16(2), 125-130. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/kjss/article/view/243702>
- Royal Institute of Thailand. (2013). *Photchananukrom chabap ratchabandittayasathan pho.so. 2554* [The Royal Academy Dictionary B.E. 2554] (2nd ed.). Nanmeebooks.
- Royaloffice. (2022, November 1). *Pratu chan nok rop kamphaeng phraborommaharatchawang 12 pratu* [The 12 outer gates of the grand palace]. <https://www.royaloffice.th/01/11/2022/ประตูพระบรมมหาราชวัง/>
- Silpawattanatham. (2025, January 8). *Phra nam khlong chong khong phra ratchasantatiwong nai ratchakan thi 4-5* [The rhyming names of the royal children of King Rama IV and King Rama V]. https://www.silpa-mag.com/history/article_146185
- Siri-issranan, R. (Ed.). (2010). *Phra ratchaphongsawadan krungsi ayutthaya chabap phan chantha numat (choem) lae ekkasan uen* [The Ayudhya royal chronicles by Phanjanthanumat (Jerm) and other documents]. Sripanya.
- Siriwittayacharoen, C. (1976). *An aesthetic study of Lilit Talengphai* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. CUIR. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.1976.461>
- Sujjapun, R. (2013). Influences of Trai Bhum beliefs on literary creation. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 5(1), 1-34. <https://e-journal.sru.ac.th/index.php/jhsc/article/view/83>

- The Fine Arts Department. (2005). *Chang: Ekkasan prakop kan chat nithatsakan nueang nai warokat chaloem phra chonnamayu 50 phansa somdet phra theppharat ratsuda sayam borommarat chakumari lae wan anurak moradok thai pracham pi 2548* [Elephants: A document for the exhibition of the celebration of the 50th birthday of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn and the 2005 Thai Heritage Conservation Day]. <https://www.finearts.go.th/storage/contents/2021/09/file/dzwSx7G7axT5fQke7mLNVi4UmS5IJrLFtjLyIngc.pdf>
- The Fine Arts Department. (n.d.-a). *Lion-like mythical creature of Himvanta*. Database of the Royal Crematorium and accessories. <https://phramerumas.finearts.go.th/item.php?itemID=66>
- The Fine Arts Department. (n.d.-b). *Phra narai thepphachao kao kae khong hindu* [Vishnu: An ancient deity of Hinduism]. <https://www.finearts.go.th/main/view/24833>
- The Fine Arts Department. (n.d.-c). *Phra sri araya mettrai cha ma ubat muea dai* [When will Maitreya be born?]. <https://www.finearts.go.th/promotion/view/27322>
- The Fine Arts Department, Ministry of Culture. (2018). *Samut phap sat himmaphan* [A picture book of Himmapan mythical creatures]. D-Library, National Library of Thailand. <http://digital.nlt.go.th/dlib/items/show/18849>
- Tongkamkanlaya, W. (2009). *The characteristics of the Thai language naming His Majesty Thai ship* [Master's thesis, Kasetsart University]. KU Intellectual Repository. https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/KU.the.2009.1018
- Visuddhibedya, L. (1979). *Elephants in Sanskrit and Pali literatures* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. CUIR. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.1979.564>
- Woradejnaiyana, K., & Hongsuwan, P. (2020). The elephant in Isaan literature: Assembly created the identity and cultural meaning. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(1), 233-246. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/234912>

ดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ลาคูภาคใต้ ประเทศไทย: อัตลักษณ์ในบริบทสังคมหลากหลายวัฒนธรรม¹

Lahu Ethnic Music of Southern Thailand: Identity in a Multicultural Social Context

นพปฏล ขุนสีแก้ว^{2*} และศศิณัฐ พงษ์นิล³

Noppadon Khunsrikaew^{4*} and Sasinit Pongnil⁵

(Received: 14 November 2025; Revised: 8 May 2026; Accepted: 12 May 2026)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และลักษณะทางดนตรีที่โดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลาคู ตลอดจนวิเคราะห์รูปแบบการปรับตัวทางดนตรีและวัฒนธรรมภายใต้บริบทพหุวัฒนธรรมในภาคใต้ของประเทศไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับสมาชิกในชุมชนจำนวน 13 คน และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเป็นระยะเวลา 60 ชั่วโมง ณ บ้านสวนส้มโกช้าง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์โดยอาศัยกรอบแนวคิดทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และทฤษฎีอัตลักษณ์ ผลการศึกษาพบว่า ดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาคูดำรงอยู่ภายใต้แนวคิด “ความยืดหยุ่นภายในกรอบ” (bounded flexibility) โดยแก่นสารของอัตลักษณ์ทางดนตรีก่อสร้างโดยท่วงทำนองแบบปฏิบัติในการแสดง ลักษณะเสียง รูปแบบจังหวะ และการถ่ายทอดทางเสียงร้อง มากกว่าการยึดติดกับเครื่องดนตรีชนิดใดชนิดหนึ่งโดยเฉพาะ แนวคิดดังกล่าวช่วยให้ชุมชนสามารถธำรงรักษาอัตลักษณ์หลักของตนไว้ได้ ขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากภายนอก การศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของนโยบายการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ตระหนักถึงธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงและพลวัตของอัตลักษณ์ในสังคมพหุวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา, อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม, ความยืดหยุ่นภายในกรอบ, การอนุรักษ์วัฒนธรรม, ลาคู, พหุวัฒนธรรม

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ลาคูภาคใต้ ประเทศไทย: ความยืดหยุ่นที่มีขอบเขตการรักษาและการปรับตัว” ในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ประจำปี 2568

² นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

⁴ Ph.D. student, Doctor of Philosophy Program in Musicology, Faculty of Humanities, Naresuan University

⁵ Assistant Professor Dr., Lecturer in Department of Music, Faculty of Humanities, Naresuan University

* Corresponding author, E-mail: oammusicman@gmail.com

Abstract

This study aims to examine the identity and distinctive musical characteristics of the Lahu ethnic group, as well as to analyze the patterns of musical and cultural adaptation within the multicultural context of southern Thailand. A qualitative research methodology was employed, incorporating semi-structured interviews with 13 community members and 60 hours of participant observation at Ban Suan Som Ko Chang in the Betong District, Yala Province. The data were analyzed using theoretical frameworks from ethnomusicology, cultural diffusion theory, and identity theory. The findings reveal that Lahu music operates through the concept of “bounded flexibility,” wherein the essence of musical identity is expressed through performance practices, sound characteristics, rhythmic patterns, and vocal transmission, rather than strict adherence to specific musical instruments. This approach enables the community to preserve its core identity while adapting to external cultural influences. This study highlights the necessity of cultural preservation policies that recognize the dynamic nature of identity within multicultural societies.

Keywords: Ethnomusicology, Cultural identity, Bounded flexibility, Cultural preservation, Lahu, Multiculturalism

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่มีประวัติการอพยพที่ยาวนานและหลากหลาย โดยมีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมอยู่บริเวณพื้นที่สูงทางตอนใต้ของประเทศจีน ก่อนจะอพยพกระจายไปยังประเทศเมียนมา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เวียดนาม และประเทศไทย (Michaud, 2010) ในประเทศไทย ชุมชนลาหู่ตั้งถิ่นฐานอยู่ทั้งในภาคเหนือและภาคใต้ โดยชุมชนลาหู่ในภาคใต้ได้อพยพย้ายถิ่นลงมาจากภาคเหนือ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านพื้นที่ทำกิน ปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดน และนโยบายการจัดสรรที่ดินของรัฐ (Chambers et al., 2020) หนึ่งในชุมชนดังกล่าวคือ บ้านสวนส้มโกช้าง ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลตาเนาะแมเราะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ชุมชนแห่งนี้เกิดขึ้นจากกระบวนการอพยพดังกล่าว โดยเลือกตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เชิงเขาที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมในภาคเหนือ ชุมชนลาหู่ดำรงอยู่ท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรม ร่วมกับชุมชนชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม รวมถึงกลุ่มลาหู่ ต่างมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะของตน ซึ่งครอบคลุมถึงขนบดนตรีที่สะท้อนถึงรากเหง้าทางชาติพันธุ์ ประวัติการอพยพ ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาระหว่างรุ่น (Walter, 2009) ชุมชนลาหู่ยังคงเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดกระบวนการปรับตัวในระดับชุมชน ขณะเดียวกัน การเคลื่อนย้ายของประชากรมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการก่อรูปของรูปแบบดนตรีใหม่ ๆ (Heim et al., 2021) การเกิดขึ้นของรูปแบบดนตรีใหม่ในจังหวัดยะลา สะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมลาหู่ดั้งเดิมกับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมโดยรอบ ซึ่งสามารถสังเกตได้จากเนื้อร้องเพลง ระบบความเชื่อ โครงสร้างทำนอง และรูปแบบการขับร้อง

องค์ประกอบเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมร่วมกันในชุมชน อันสะท้อนถึงอัตลักษณ์ที่ยังรากลึกอยู่ในมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษชาวลานู (Gwerevende & Mthombeni, 2023) แม้ว่าคนนอกชุมชนมักเรียกกลุ่มชาติพันธุ์นี้ว่า “มูเซอ” แต่คนในชุมชนระบุอัตลักษณ์ของตนเองว่า “ลานู” ซึ่งสอดคล้องกับการใช้คำในงานวิชาการระดับนานาชาติ (Ullah & Ming Yit Ho, 2020) สังคมพหุวัฒนธรรมในภาคใต้ของประเทศไทยส่งผลต่อพลวัตของวัฒนธรรมดนตรีลานู ก่อให้เกิดรูปแบบดนตรีลูกผสมที่ผสมระหว่างรูปแบบดั้งเดิมและร่วมสมัย งานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์สามารถธำรงรักษาอัตลักษณ์ของตนผ่านดนตรี ควบคู่ไปกับการได้รับการยอมรับทางสังคม ดังนั้น การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจอัตลักษณ์และลักษณะเฉพาะทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลานู รวมทั้งวิเคราะห์กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมดนตรีภายใต้บริบทสังคมพหุวัฒนธรรมของภาคใต้ของประเทศไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และลักษณะเฉพาะทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลานู และวิเคราะห์วิถีการปรับตัวทางวัฒนธรรมดนตรีในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมของภาคใต้ประเทศไทย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลานูมีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับระบบความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิต พิธีกรรม และการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องดนตรีหลักที่ชาวลานูนำมาใช้ ได้แก่ เครื่องตี เช่น แควมา (Kaew-Ma) โบโลโก (Bologo) และกลองแจเออ (Chae-o) ควบคู่กับเครื่องสายอย่าง เตอสูโกย (Toe Sue Koi) เครื่องดนตรีแต่ละชนิดมีบทบาทเฉพาะในพิธีกรรมและงานเฉลิมฉลองต่าง ๆ การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางดนตรีดำเนินการในลักษณะมุขปาฐะจากรุ่นสู่รุ่น โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านการสังเกตและการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงภายในชุมชน ดนตรีลานูมีลักษณะโดดเด่นด้วยโครงสร้างทำนอง รูปแบบจังหวะ และเทคนิคการขับร้องที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มได้อย่างชัดเจน (Walter, 2009)

งานวิจัยด้านดนตรีชาติพันธุ์วิทยาในประเทศไทยแสดงให้เห็นว่า ดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ทำหน้าที่ทั้งเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและเป็นกลไกในการปรับตัวทางสังคม Bunjanpech et al. (2013) ศึกษาพัฒนาการของเครื่องแต่งกายในศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย โดยชี้ให้เห็นว่าการแสดงออกทางวัฒนธรรมในบริบทพหุวัฒนธรรมสะท้อนทั้งการอนุรักษ์และการปรับตัว มุมมองดังกล่าวสอดคล้องกับสถานการณ์ของชุมชนลานูในจังหวัดยะลา นอกจากนี้ Fan et al. (2024) ได้ศึกษาการอนุรักษ์และการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านในเขตไยวหยาง ประเทศจีน พบว่าแม้โครงสร้างทางดนตรีหลักจะยังคงเดิมเป็นส่วนใหญ่ แต่เนื้อร้องกลับมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้มากกว่า รูปแบบดังกล่าวสะท้อนกลยุทธ์การปรับตัวที่พบในกลุ่มชาวลานูเช่นเดียวกัน

1. ทฤษฎีดนตรีชาติพันธุ์วิทยา (Ethnomusicology Theory)

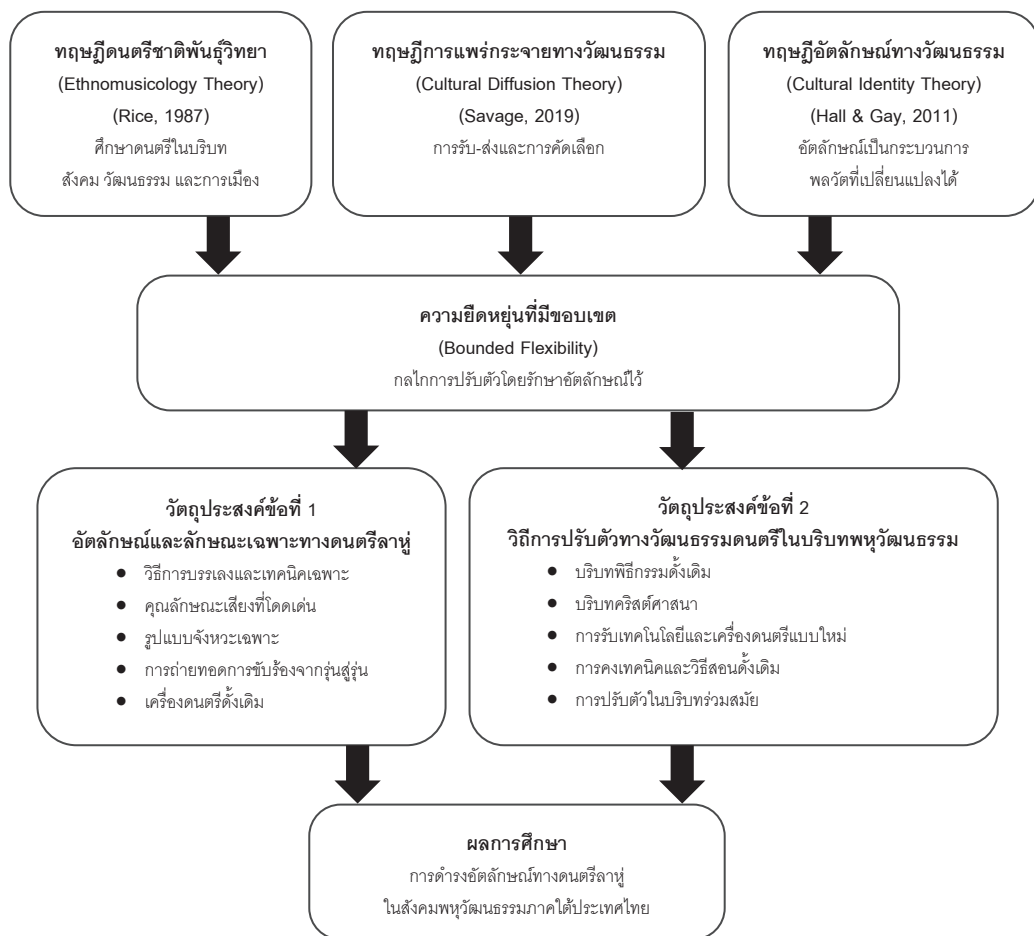
ดนตรีชาติพันธุ์วิทยาศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับบริบททางวัฒนธรรมและ Rice (1987) เสนอว่าดนตรีควรถูกวิเคราะห์ผ่านสามมิติ ได้แก่ บริบททางสังคม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และประสบการณ์ส่วนบุคคล แนวทางการวิเคราะห์ดังกล่าวมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจดนตรีในฐานะจังหวัดยะลา เนื่องจากดนตรีของกลุ่มนี้ถูกหล่อหลอมโดยสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนา ดังนั้น กรอบทฤษฎีนี้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาว่าดนตรีในฐานะสะท้อนและแจ้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างไรภายในบริบทดังกล่าว (Gwervevende & Mthombeni, 2023)

2. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory)

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมอธิบายกลไกที่วัฒนธรรมต่าง ๆ แพร่กระจาย ปฏิสัมพันธ์ และพัฒนาเมื่อกลุ่มสังคมที่แตกต่างกันเข้ามาติดต่อกัน Y. Huang (2024) เมื่อวัฒนธรรมมาบรรจบกัน จะเกิดกระบวนการยืมและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม (Savage, 2019) ในบริบทของชุมชนลาหู่ในจังหวัดยะลา ทฤษฎีนี้ช่วยอธิบายพัฒนาการของดนตรีลาหู่ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมมุสลิม และอิทธิพลทางวัฒนธรรมสมัยใหม่ องค์ประกอบดั้งเดิมของดนตรีลาหู่ถูกผสมผสานกับอิทธิพลภายนอกก่อให้เกิดรูปแบบลูกผสมที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ ขณะเดียวกันก็สะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่สำคัญ ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่าการรับเอาองค์ประกอบทางวัฒนธรรมจากภายนอกมิได้เกิดขึ้นอย่างไร้การคัดเลือก หากแต่เป็นกระบวนการที่ชุมชนพิจารณาเลือกสรรว่าจะรับหรือปฏิเสธสิ่งใด

3. ทฤษฎีอัตลักษณ์ (Identity Theory)

ทฤษฎีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอธิบายกระบวนการที่กลุ่มสังคมสร้างและธำรงอัตลักษณ์ของตนภายใต้บริบทเฉพาะ (Hall & Du Gay, 2011) เสนอว่าอัตลักษณ์มิใช่สิ่งที่หยุดนิ่ง หากแต่เป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงไปตามปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการแสดงออกทางวัฒนธรรม สำหรับชุมชนลาหู่ อัตลักษณ์ทางดนตรีไม่ได้หมายถึงการอนุรักษ์รูปแบบดนตรีอย่างตายตัว แต่หมายถึงการคงไว้ซึ่งระบบความหมายและคุณค่าหลักที่ฝังอยู่ในวิถีปฏิบัติทางดนตรี ทฤษฎีนี้เน้นถึงคุณภาพระหว่างการรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมกับการปรับตัวต่ออิทธิพลภายนอก โดยชุมชนจะบูรณาการองค์ประกอบทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับคุณค่าหลัก พร้อมทั้งกำหนดขอบเขตเพื่อแยกแยะสิ่งที่เป็นแก่นสารออกจากสิ่งที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ ทฤษฎีทั้งสามประการนี้มาบรรจบกันในแนวคิดเรื่อง “ความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขต” (Bounded Flexibility) ซึ่งอธิบายกระบวนการปรับตัวต่ออิทธิพลภายนอกควบคู่กับการธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิม กรอบแนวคิดนี้เอื้อต่อการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่สามารถรักษาอัตลักษณ์ของตนผ่านดนตรีได้อย่างไร ในขณะที่ปรับตัวเข้ากับบริบทร่วมสมัยของสังคมพหุวัฒนธรรมในภาคใต้ของประเทศไทย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด (ผู้วิจัย, 2566)

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้มุ่งสำรวจอัตลักษณ์ทางดนตรีและลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ล้านนาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย โดยให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ ในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม การวิจัยมีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจบทบาทของดนตรีล้านนาในการสื่อสารและธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท่ามกลางอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากภายนอก

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และวิธีการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการศึกษานี้คือชุมชนล้านนาในบ้านสวนส้มโกช้าง ตำบลตานะแมเราะ อำเภอบางขัน จังหวัดยะลา โดยมีจำนวนประมาณ 150 คนที่เป็นสมาชิกของชุมชน กลุ่มตัวอย่างได้รับการคัดเลือกโดยใช้วิธี Purposive Sampling เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับดนตรีและวัฒนธรรม

ลาหุอย่างลึกซึ้ง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ นักดนตรีลาหุดั้งเดิมจำนวน 5 คน ซึ่งมีคุณสมบัติคือเป็นผู้ที่ฝึกฝนและปฏิบัติดนตรีลาหุมาไม่น้อยกว่า 10 ปี และยังคงปฏิบัติดนตรีในพิธีกรรมหรืองานชุมชนอย่างต่อเนื่อง ผู้นำชุมชน 1 คน ผู้นำศาสนาชาย 1 คน และผู้นำศาสนาหญิง 1 คน รวมทั้งชาวบ้านที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 5 คน ผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 13 คน การเลือกสรรกลุ่มตัวอย่างนี้ช่วยให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายแง่มุมของชุมชน ทั้งจากผู้สืบสานประเพณีดนตรี ผู้นำชุมชน และสมาชิกชุมชนที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมลาหุ

เครื่องมือ

มีการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับสมาชิกชุมชนลาหุจำนวน 13 คน แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีชาติพันธุ์วิทยาจำนวน 3 ท่าน ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง ซึ่งรวมถึงผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน นักดนตรี และชาวบ้าน เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ ต่อมา มีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเป็นเวลา 60 ชั่วโมงในพิธีกรรมทางศาสนา การซ้อมรำ กิจกรรมดนตรี และการรวมตัวของชุมชน ซึ่งช่วยให้สามารถสังเกตพฤติกรรม ปฏิสัมพันธ์ และการแสดงดนตรีได้อย่างใกล้ชิด การบันทึกการแสดงดนตรีและการเคลื่อนไหวของการรำทำโดยใช้เครื่องบันทึกเสียงดิจิทัลและกล้องวิดีโอ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ บันทึกภาคสนามได้จัดบันทึกการสังเกต ข้อคิด และข้อมูลบริบทต่าง ๆ การผสานเครื่องมือวิจัยหลายประเภททำให้สามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data triangulation) และนำไปสู่ความเข้าใจอย่างครอบคลุมเกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีและกระบวนการถ่ายทอดของชุมชนลาหุ

วิธีการเก็บข้อมูล

ช่วงเวลาวิจัย: พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2566 รวมระยะเวลา 12 เดือน

สถานที่: บ้านสวนส้มโกช้าง ตำบลตาเนาะแมเราะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

พื้นที่พิธีกรรม: ศูนย์ชุมชน และพื้นที่ลานกิจกรรมของชุมชน

ขั้นตอนการดำเนินงานภาคสนาม: เข้าพื้นที่สร้างความสัมพันธ์และขออนุญาตจากผู้นำชุมชนชี้แจงวัตถุประสงค์ และให้การรับรองเรื่องความลับและความยินยอม

การเผยแพร่ผลการวิจัยเกี่ยวกับดนตรีชาติพันธุ์ลาหุในภาคใต้ของประเทศไทยมีความสำคัญต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมอัตลักษณ์ทางดนตรีเฉพาะของกลุ่มลาหุ การศึกษานี้มีเป้าหมายในการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและแนวคิด ความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขตของดนตรีลาหุ ผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ได้กับบริบททางวัฒนธรรม ในด้านการเผยแพร่เชิงวิชาการ ผู้วิจัยมีแผนส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติ TCI ซึ่งเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมลาหุในเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยจะจัดทำฐานข้อมูลดิจิทัลที่รวบรวมลักษณะทางดนตรีของลาหู่ ประกอบด้วยบันทึกเสียง ภาพประกอบ และคำอธิบาย เพื่อใช้เป็นแหล่งอ้างอิงสำหรับนักศึกษาและนักวิชาการ ในด้านการเผยแพร่สู่ชุมชน ผู้วิจัยจะจัดทำรายงานสรุปผลที่เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อช่วยให้ชุมชนลาหู่ในภาคใต้ตระหนักถึงคุณค่ามรดกทางดนตรีของตน แนวทางที่เน้นชุมชนนี้ยังมีส่วนช่วยให้เยาวชนลาหู่เห็นคุณค่าในมรดกดนตรีของตนเอง และสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมใหม่ได้อย่างเหมาะสม

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากมหาวิทยาลัยนเรศวร เลขที่ COA No. 303/2024 และ IRB No. P2-0275/2567 ผู้เข้าร่วมวิจัยทุกคนได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์และให้ความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรก่อนการเก็บข้อมูล

เกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูล:

ชาวบ้านในชุมชน (60 ปีขึ้นไป): บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีและความเชื่อของชาวลาหู่

ผู้นำศาสนา: บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำศาสนา หรือผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีและการปฏิบัติทางจิตวิญญาณของชาวลาหู่

ผู้นำชุมชน: บุคคลที่ดำรงตำแหน่งผู้นำในชุมชนลาหู่ และมีความเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับวัฒนธรรมลาหู่

เกณฑ์การแยกออก: บุคคลที่ไม่เต็มใจให้สัมภาษณ์ ไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับดนตรีลาหู่ หรืออพยพออกจากชุมชน

ผลการวิจัย

การศึกษาดนตรีลาหู่ผ่านกรอบแนวคิดทางทฤษฎีอัตลักษณ์และทฤษฎีการแพร่กระจายทางสังคม พบลักษณะสำคัญหลายประการ ดังนี้

1. บริบทและภูมิหลังทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในจังหวัดยะลา

ในบ้านสวนส้มโกช้าง ชุมชนชาวลาหู่อาศัยอยู่ร่วมกับชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อีกหลากหลายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทนำ กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากการอพยพและการอยู่ร่วมกับกลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลายดังกล่าว มิได้นำไปสู่การกลืนกลายทางวัฒนธรรม กลับเอื้อให้เกิดการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของตนเองในลักษณะของการคัดเลือก โดยปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดผ่านดนตรีและการแสดงออกทางวัฒนธรรมของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ทางดนตรีของชาวลาหู่ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักสามประการ ได้แก่ เครื่องดนตรีและคุณลักษณะทางเสียงที่มีเอกลักษณ์รูปแบบจังหวะและทำนองดนตรี ตลอดจนเทคนิคการขับร้องและวิธีการถ่ายทอด ซึ่งจะได้อธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมในส่วนถัดไป

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงที่ตั้ง บ้านสวนส้มโกช้าง ต.ตานาแะแมเราะ อ.เบตง จังหวัดยะลา
ที่มา: แผนที่แสดงที่ตั้งบ้านสวนส้มโกช้าง ดัดแปลงจาก วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี “อำเภอเบตง”
 (“Betong district,” 2023)

2. อัตลักษณ์และลักษณะเฉพาะของดนตรีลาหู่

ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ไม่ได้ถูกกำหนดหรือสะท้อนผ่านเครื่องดนตรีเพียงชนิดเดียว หากแต่ประกอบขึ้นจากองค์ประกอบหลักสามประการ ดังที่จะนำเสนอในรายละเอียดต่อไป

2.1 เครื่องดนตรีและลักษณะเสียงที่เป็นเอกลักษณ์

ในวัฒนธรรมลาหู่ เครื่องดนตรีดั้งเดิมสามารถจำแนกออกเป็นสองกลุ่มหลัก ได้แก่ เครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี ซึ่งประกอบด้วย แควมา โบโลโก และกลองแจะโอะ และเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย คือ เต๋อส์อโก้ย เครื่องดนตรีแต่ละชนิดมีคุณลักษณะทางเสียงเฉพาะตัวและทำหน้าที่แตกต่างกัน ทั้งในบริบทของพิธีกรรมและงานเฉลิมฉลองต่าง ๆ ลักษณะเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ของดนตรีลาหู่เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างจังหวะที่โดดเด่นของเครื่องตีและทำนองหลักที่บรรเลงโดยเครื่องสาย ซึ่งก่อให้เกิดอัตลักษณ์ทางเสียงที่ทำให้ดนตรีลาหู่แตกต่างจากดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในภูมิภาคเดียวกันในบริบทร่วมสมัย ชุมชนได้ปรับใช้เทคโนโลยีเพื่อขยายเสียงเครื่องดนตรีดั้งเดิม ดังที่ปรากฏในการนำไมโครโฟนมาใช้ร่วมกับเต๋อส์อโก้ย (ภาพที่ 3) ซึ่งสะท้อนให้เห็นกลไก Bounded Flexibility ในมิติของการปรับตัวทางเทคโนโลยีโดยไม่สูญเสียแก่นดนตรีดั้งเดิม

ภาพที่ 3 ภาพแสดงการประยุกต์ใช้ไมโครโฟนกับเต๋อส์อโก้ยเครื่องดนตรีดั้งเดิม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ
ด้านเสียงให้เข้ากับการแสดงในยุคปัจจุบัน (ผู้วิจัย, 2566)

ตารางที่ 1 ประเภท บทบาท และบริบทการใช้งานของเครื่องดนตรีดั้งเดิมลาหู่

เครื่องดนตรี	ประเภท	บทบาทหลัก	บริบทการใช้งาน
แคว่มา	เครื่องตี	ให้จังหวะหลัก	พิธีกรรม งานเฉลิมฉลอง
โบโลโก	เครื่องตี	ให้จังหวะประกอบ	พิธีกรรม
กลองแจะโอว	เครื่องตี	ควบคุมจังหวะรวม	ทุกบริบท
เต๋อสู่อักเก๋ย	เครื่องสาย	ให้ทำนองหลัก	ทุกบริบท

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าเครื่องดนตรีแต่ละชนิดมีบทบาทและบริบทการใช้งานที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยเครื่องดนตรีดั้งเดิมยังคงถูกใช้อย่างเคร่งครัดในพิธีกรรม ในขณะที่งานเฉลิมฉลองเปิดรับเครื่องดนตรีร่วมสมัยได้มากกว่า ซึ่งสะท้อนกลไก Bounded Flexibility ของชุมชนอย่างชัดเจน

2.2 โครงสร้างจังหวะและทำนอง

ดนตรีลาหู่มีลักษณะเด่นที่การเน้นจังหวะที่ชัดเจน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการประสานการเคลื่อนไหวของผู้แสดงในระหว่างพิธีกรรม โครงสร้างทำนองสะท้อนถึงระบบความเชื่อและวิถีชีวิตของชุมชน จากการวิเคราะห์บันทึกเสียงภาคสนามพบว่า แม้โครงสร้างหลักของบทเพลงจะคงความเสถียรค่อนข้างมาก แต่เนื้อร้องกลับมีความยืดหยุ่นสูงกว่า ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานศึกษาของ Fan et al. (2024) ซึ่งระบุรูปแบบที่คล้ายคลึงกันในดนตรีพื้นบ้านของจีน

2.3 เทคนิคการขับร้องและการถ่ายทอด

ดนตรีลาหู่ถ่ายทอดผ่านขนบการสืบทอดแบบมุขปาฐะ โดยเน้นการเรียนรู้จากการสังเกตและการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงภายในครอบครัวและชุมชน เทคนิคการขับร้องที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวลาหู่ปรากฏชัดผ่านการใช้ภาษาลาหู่ในเนื้อร้อง ซึ่งสื่อความหมายทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง รูปแบบการถ่ายทอดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้แสดงเป็นผู้ธำรงอัตลักษณ์ทางดนตรีที่สำคัญยิ่ง มากกว่าเครื่องดนตรีที่นำมาใช้ในการบรรเลง

ผลการสัมภาษณ์นักดนตรีลาหู่ดั้งเดิมสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการถ่ายทอดแบบตัวต่อตัว ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1 (personal communication, March 16, 2023) ซึ่งเป็นนักดนตรีที่มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี กล่าวว่า “การเรียนดนตรีของเราไม่มีหนังสือ ต้องดูจากพ่อ ดูจากปู่ ดูแล้วก็ทำตาม ถ้าไม่มีคนสอนตัวต่อตัว เพลงก็หายไปด้วย”

ในทำนองเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2 (personal communication, March 16, 2023) ซึ่งเป็นผู้อาวุโสในชุมชนอายุ 68 ปี ได้เสริมว่า “เนื้อเพลงของเราพูดถึงบรรพบุรุษ พูดถึงธรรมชาติ ถ้าแปลเป็นภาษาอื่น ความหมายก็หายไป ต้องร้องเป็นภาษาลาหู่เท่านั้น”

ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการถ่ายทอดดนตรีลาหู่ให้ความสำคัญกับการสืบทอดทางตรงและการรักษาภาษาลาหู่ในเนื้อร้องมากกว่าการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Bounded Flexibility ที่แกนกลางของอัตลักษณ์ยังคงดำรงอยู่ผ่านกระบวนการถ่ายทอดแบบดั้งเดิม

3. บทบาทของดนตรีในพิธีกรรมดั้งเดิม

ดนตรีมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในพิธีกรรมดั้งเดิมของชุมชนชาวลาหู่ โดยมีความเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษและความอุดมสมบูรณ์ของพืชผล ตัวอย่างที่เด่นชัดคือเทศกาลประจำปีที่เรียกว่า “กินวอ” (Gin Wor / Gyn War) หรือ “คาจาเว” (Kha Ja Wei) ซึ่งจัดขึ้นในช่วงปลายเดือนตุลาคม เพื่อแสดงความขอบคุณต่อบรรพบุรุษที่มอบผลผลิตชุดแรกของฤดู เทศกาลนี้ประกอบด้วยการฟ้อนรำที่เรียกว่า “จาจี” (Jaki) ซึ่งผู้เข้าร่วมจะเคลื่อนไหวร่วมกันเป็นวงกลมรอบพื้นที่ประกอบพิธีกรรมในบริเวณนี้ ดนตรีทำหน้าที่ช่วยประสานจังหวะการเคลื่อนไหวและสร้างบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ จากการสังเกตผู้เข้าร่วมพิธี พบว่าใช้เฉพาะเครื่องดนตรีพื้นบ้านเท่านั้น โดยไม่มีการนำเครื่องดนตรีสมัยใหม่มาใช้ การปฏิบัตินี้สะท้อนให้เห็นถึงการแบ่งแยกพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่ทางสังคมอย่างชัดเจน การใช้รูปแบบและบทเพลงดนตรีดั้งเดิมอย่างต่อเนื่องในพิธีกรรมเหล่านี้ ตอกย้ำบทบาทของดนตรีในฐานะสื่อกลางในการเชื่อมโยงกับบรรพบุรุษและกือซา (Güsa) เทพผู้สร้างมนุษยชาติ มากกว่าการทำหน้าที่เป็นเพียงการแสดงออกทางศิลปะ ดนตรีและพิธีกรรมทำหน้าที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์และส่งเสริมความเป็นเอกภาพของชุมชน ดังที่ปรากฏในการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สะท้อนอัตลักษณ์ผ่านการแต่งกายและดนตรี (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 การแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์

สะท้อนอัตลักษณ์ผ่านการแต่งกาย ดนตรี และการรวมกลุ่มทางวัฒนธรรม (ผู้วิจัย, 2566)

ดนตรีมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมและประเพณีของชาวลาหู่ในจังหวัดยะลา เห็นได้ชัดในพิธีเซ่นพิธีขอบคุณผลผลิตครั้งแรกเพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษ ดนตรีลาหู่ชนพื้นเมืองถูกใช้ในงานสำคัญต่าง ๆ เช่น วันตรุษจีนและคริสต์มาส แม้จะไม่ใช้ในชีวิตประจำวัน การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นผ่านดนตรีกับชุมชนท้องถิ่น ดนตรีช่วยสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ใกล้เคียง ขณะเดียวกันการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเผยให้เห็นความหลากหลายของเครื่องแต่งกายและเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

ดนตรีและพิธีกรรมทำหน้าที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์และส่งเสริมความเป็นเอกภาพของชุมชน การเข้าร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์บริเวณใกล้เคียงในพิธีกรรมที่จัดโดยชาวลานู (ภาพที่ 5) สะท้อนให้เห็นบทบาทของดนตรีในการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมร่วมกัน

ภาพที่ 5 กลุ่มชาติพันธุ์บริเวณใกล้เคียงมาร่วมงานพิธีกรรมที่จัดโดยชาวลานู
โดยมีการรักษาความปลอดภัย (ผู้วิจัย, 2566)

ผู้นำชุมชน (personal communication, March 16, 2023) ซึ่งเป็นผู้ดูแลพิธีกรรมประจำปีได้อธิบายความสำคัญของดนตรีในงานนี้ว่า “ในงานนี้จะขาดดนตรีไม่ได้เลย เพราะเสียงดนตรีคือการบอกให้บรรพบุรุษรู้ว่าเรายังอยู่ที่นี้ ยังไม่ลืมท่าน ถ้าไม่มีดนตรีพิธีกรรมก็ไม่สมบูรณ์”

ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3 (personal communication, March 16, 2023) ซึ่งเป็นชาวบ้านอายุ 72 ปี ที่เข้าร่วมพิธีกรรมมาตลอดชีวิตได้กล่าวเสริมว่า “เพลงที่ใช้ในพิธีนี้ห้ามเปลี่ยน ห้ามใส่เครื่องดนตรีใหม่เข้ามา เพราะมันเป็นของศักดิ์สิทธิ์ที่ปู่ย่าตายายส่งมาให้ เราเคารพรักษาไว้”

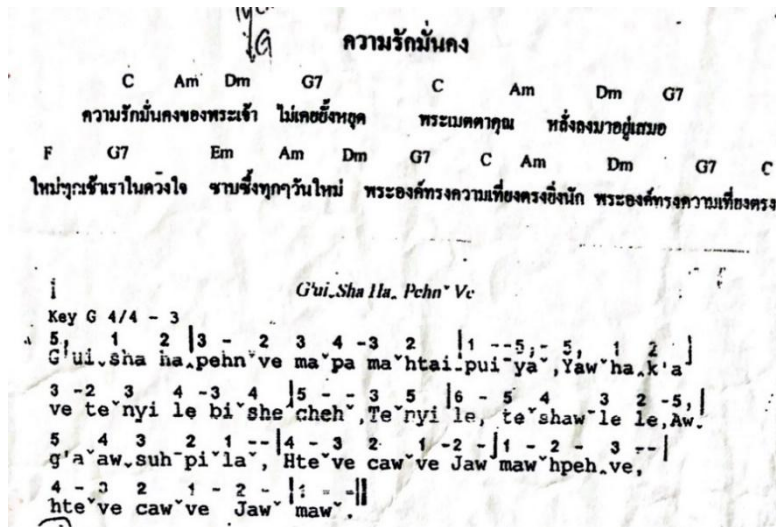
ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าดนตรีในพิธีกรรมดั้งเดิมมีสถานะเกินกว่าการเป็นเพียงการแสดงทางศิลปะ หากแต่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารระหว่างคนในชุมชนกับบรรพบุรุษ ซึ่งอธิบายได้ว่าเหตุใดชุมชนจึงรักษาขอบเขตอย่างเคร่งครัดในการไม่นำเครื่องดนตรีร่วมสมัยเข้ามาในพิธีกรรม สอดคล้องกับแนวคิด Bounded Flexibility ที่แกนกลางของอัตลักษณ์ถูกปกป้องอย่างมีสติ (Gwerevende & Mthombeni, 2023)

4. ดนตรีลานูในบริบทคริสต์ศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกบางส่วนของชุมชนชาวลานูในบ้านสวนส้มโกช้าง ได้นับถือศาสนาคริสต์ ส่งผลให้เกิดรูปแบบดนตรีที่มีลักษณะเฉพาะภายในบริบททางศาสนานี้ ดนตรีที่เกี่ยวข้องกับคริสต์ศาสนาถูกแยกออกจากดนตรีพิธีกรรมดั้งเดิมอย่างชัดเจน โดยไม่มีการผสมผสานความเชื่อทั้งสองระบบเข้าด้วยกัน ชุมชนให้ความสำคัญกับการรักษาเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างดนตรีพิธีกรรมดั้งเดิม ซึ่งมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับความเชื่อทางจิตวิญญาณของพวกเขา กับดนตรีที่บรรเลงในบริบทของคริสต์ศาสนา

อย่างไรก็ตาม ดนตรีในบริบทคริสต์ศาสนายังคงรักษาองค์ประกอบทางชาติพันธุ์บางประการไว้ โดยเฉพาะการใช้ภาษาลานูในเนื้อร้อง และการคงไว้ซึ่งลักษณะทำนองที่สะท้อนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์

ดังที่ปรากฏในโน้ตเพลงสรรเสริญที่บันทึกด้วยระบบโน้ตตัวเลขผสมภาษาลานู (ภาพที่ 6) สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า แม้จะอยู่ภายใต้กรอบศาสนาใหม่ อัตลักษณ์ทางดนตรีของชาวลานูยังคงดำรงอยู่ผ่านภาษาและลักษณะเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนแนวคิดเรื่อง ความยืดหยุ่นภายในขอบเขต (Bounded Flexibility) ซึ่งชุมชนสามารถปรับเอาองค์ประกอบใหม่เข้ามาได้ โดยไม่ทำให้แก่นสารของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนสูญหายไป

ภาพที่ 6 ตัวอย่างโน้ตเพลงสรรเสริญ “ความรักมั่นคง” ที่บันทึกด้วยระบบโน้ตตัวเลขผสมภาษาลานู แสดงให้เห็นการรักษาอัตลักษณ์ทางภาษาในบริบทคริสต์ศาสนา

บ้านสวนส้มโกช้าง อ.เบตง จ.ยะลา (ผู้วิจัย, 2566)

กลไก Bounded Flexibility ที่ปรากฏในบริบทคริสต์ศาสนานี้ มิได้จำกัดอยู่เพียงภายในชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังขยายออกสู่การปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มวัฒนธรรมอื่นในพื้นที่พหุวัฒนธรรมอีกด้วย ดังที่จะนำเสนอในหัวข้อต่อไป

5. อิทธิพลของดนตรีลานูในฐานะสะพานทางวัฒนธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม

นอกเหนือจากบทบาทในพิธีกรรมดั้งเดิมและบริบทของศาสนาคริสต์แล้ว ดนตรีลานูยังทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมและธำรงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนลานูกับกลุ่มวัฒนธรรมอื่น ๆ ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย บทบาทดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ McLeod (2001) ที่ระบุว่าดนตรีสามารถสร้างพื้นที่ทางสังคมและเอื้อให้เกิดการเชื่อมโยงข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรมได้

หลักฐานเชิงประจักษ์ชี้ให้เห็นว่า ดนตรีลานูถูกนำเสนออย่างโดดเด่นในงานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายกลุ่ม เช่น การเฉลิมฉลองเทศกาลตรุษจีนและงานเฉลิมฉลองประจำปีของชุมชน กิจกรรมเหล่านี้เป็นเวทีสำหรับการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนลานูกับชาวไทยพุทธ ชาวไทย

มุสลิม และกลุ่มชาติพันธุ์ใกล้เคียง การบูรณาการดนตรีล้านนาในบริบทข้ามวัฒนธรรมดังกล่าวไม่ได้สะท้อนถึง การลดทอนอัตลักษณ์ทางดนตรี หากแต่เป็นตัวอย่างของแนวทางเชิงรุกของชุมชนในการแสดงอัตลักษณ์ของตนต่อสาธารณะ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและการยอมรับทางสังคมในบริบท พหุวัฒนธรรม ข้อสังเกตนี้สอดคล้องกับงานของ Bunjanpech et al. (2013) ที่เสนอว่า การแสดงออกทาง วัฒนธรรมในบริบทพหุวัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นกระบวนการที่ผสานทั้งการอนุรักษ์และการ ปรับตัวไปพร้อมกัน

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ผ่านกรอบแนวคิดเรื่อง “ความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขต” (Bounded Flexibility) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าองค์ประกอบแก่นของอัตลักษณ์ทางดนตรี เช่น การใช้ภาษาล้านนาใน เนื้อร้อง เทคนิคการขับร้อง และรูปแบบจังหวะดั้งเดิม ยังคงได้รับการธำรงรักษาไว้ แม้ว่าดนตรีจะถูกเผยแพร่ ในบริบททางสังคมที่หลากหลาย (Gwervevende & Mthombeni, 2023) ในประเด็นนี้ บทบาทของดนตรีมี นัยสำคัญต่อการกำหนดนโยบายการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยแสดงให้เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์ สามารถคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนได้ พร้อมทั้งได้รับการยอมรับในระดับสังคมที่กว้างขึ้น โดย ไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การกลืนกลายทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ การปรับตัวผ่านเทคโนโลยีและแพลตฟอร์ม ดิจิทัลยังมีบทบาทสำคัญต่อการธำรงรักษาอัตลักษณ์ในบริบทร่วมสมัย

กระบวนการปรับตัวดังกล่าวได้พัฒนาต่อไปในบริบทร่วมสมัยผ่านการนำเทคโนโลยีและ แพลตฟอร์มดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ ซึ่งจะได้รับการอธิบายในรายละเอียดใน หัวข้อต่อไป

6. การปรับตัวทางวัฒนธรรมดนตรีในบริบทสมัยร่วมสมัย

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ชุมชนล้านนาใช้กลยุทธ์ที่เรียกว่า “ความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขต” (Bounded Flexibility) เพื่อปรับตัวต่ออิทธิพลทางวัฒนธรรมร่วมสมัยอย่างมีเจตนา โดยกลยุทธ์การปรับตัวดังกล่าว สามารถจำแนกออกเป็น 3 มิติ ดังนี้

6.1 การบูรณาการเทคโนโลยีและเครื่องดนตรีสมัยใหม่

จากการสังเกตเชิงประจักษ์พบว่า ในช่วงเทศกาลและกิจกรรมสาธารณะ ชุมชนได้นำเทคโนโลยีและ เครื่องดนตรีสมัยใหม่มาใช้ เช่น การใช้ไมโครโฟนร่วมกับเครื่องดนตรีพื้นบ้านเพื่อขยายเสียง การนำกีตาร์ ไฟฟ้าและคีย์บอร์ดมาผสมผสานในการแสดง รวมถึงการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการเรียบเรียงดนตรี การปรับเปลี่ยนดังกล่าวช่วยให้ดนตรีล้านนาสามารถเผยแพร่ไปสู่ผู้ฟังในวงกว้างมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ที่มีความคุ้นเคยกับรูปแบบดนตรีร่วมสมัย ดังที่ปรากฏในการผสมผสานระหว่างดนตรีและการแต่งกายแบบ ดั้งเดิมและร่วมสมัยของศิลปินล้านนา (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 การผสมผสานระหว่างดนตรีและการแต่งกายแบบดั้งเดิมและร่วมสมัยของศิลปินลาหู่
สะท้อนการปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรม (ผู้วิจัย, 2566)

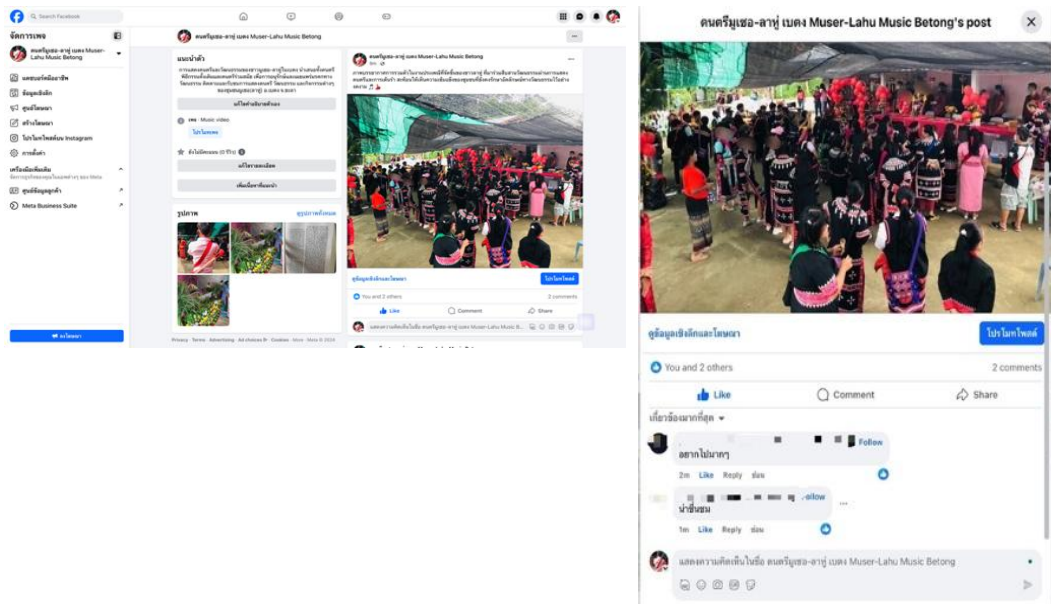
6.2 การอนุรักษ์ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล

ชุมชนใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น TikTok และ Facebook ในการอนุรักษ์และเผยแพร่ดนตรีลาหู่ไปสู่คนรุ่นใหม่ ทั้งภายในและนอกชุมชน การบันทึกเสียงและวิดีโอในรูปแบบดิจิทัลช่วยให้สามารถเข้าถึงมรดกทางดนตรีได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ดังที่ปรากฏในบัญชี TikTok ของชุมชนดนตรีลาหู่เบตง (ภาพที่ 8) ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อปัญหาการย้ายถิ่นฐานของเยาวชนที่เพิ่มมากขึ้น

ภาพที่ 8 หน้าบัญชี TikTok ของชุมชนดนตรีลาหู่เบตง แสดงให้เห็นการเผยแพร่การแสดงดนตรีและวัฒนธรรมลาหู่ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล บ้านสวนส้มโกช้าง อ.เบตง จ.ยะลา (ผู้วิจัย, 2566)

นอกจากนี้ ชุมชนยังใช้เพจ Facebook ในการเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรีลาหู่สู่สาธารณะในวงกว้าง (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 เพจ Facebook “ดนตรีมูเซอ-ลาหู่ เบตง Muser-Lahu Music Betong”
 แสดงให้เห็นการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีลาหู่สู่สาธารณะ
 บ้านสวนส้มโกช้าง อ.เบตง จ.ยะลา (ผู้วิจัย, 2566)

6.3 การธำรงรักษาอัตลักษณ์แก่นหลัก

แม้จะมีการปรับตัวในหลากหลายรูปแบบ ผลการศึกษาพบว่าชุมชนยังคงยึดถือองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่ การใช้ภาษาลาหู่ในเนื้อร้อง เทคนิคการขับร้องที่มีลักษณะเฉพาะ และการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยตรงจากผู้อาวุโสสู่คนรุ่นใหม่ องค์ประกอบเหล่านี้ถือเป็นรากฐานของอัตลักษณ์ทางดนตรีที่ยังคงเข้มแข็งท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ McLeod (2001) ที่ชี้ให้เห็นว่าดนตรีมีศักยภาพในการสร้างและธำรงรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มสังคม

ผลการสัมภาษณ์สมาชิกชุมชนที่ดูแลสื่อออนไลน์ของชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4 (personal communication, March 25, 2023) กล่าวว่า “เราลงคลิปใน TikTok และ Facebook เพราะอยากให้คนรุ่นใหม่ที่ย้ายออกไปทำงานในเมืองยังได้เห็นดนตรีของเรา ได้ยินเสียงเพลงบ้าน อย่างน้อยก็ไม่ลืมว่าตัวเองเป็นลาหู่”

สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าแพลตฟอร์มดิจิทัลไม่ได้เป็นเพียงช่องทางในการเผยแพร่ หากแต่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการรักษาความผูกพันทางวัฒนธรรมระหว่างสมาชิกชุมชนที่กระจัดกระจายออกไป ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ M. Huang (2024) ที่ชี้ให้เห็นว่าสื่อดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในยุครวมสมัย

ตารางที่ 2 แสดงภาพรวมของอัตลักษณ์และวิถีการปรับตัวทางดนตรีลาหู่ในแต่ละบริบท โดยจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัย เนื้อหาสำคัญ และกรอบทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

บริบท Context	วัตถุประสงค์ ที่สอดคล้อง	เนื้อหาสำคัญ Key content	การปรับตัว Adaptation	กรอบทฤษฎี Theory
พิธีกรรมดั้งเดิม งานกินวอ การเต้นจาคี พิธีบรรพบุรุษ	- วัตถุประสงค์ที่ 1 อัตลักษณ์และ ลักษณะเฉพาะทาง ดนตรี	- เครื่องดนตรีดั้งเดิมเท่านั้น - บทเพลงศักดิ์สิทธิ์ - ถ่ายทอดปากต่อปาก - ภาษาลาหู่เท่านั้น - ไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบ	ไม่ปรับตัวรักษา แกนกลาง	- Ethnomusicology Theory - Bounded Flexibility (แนวคิดหลัก)
บริบทคริสต์ ศาสนา พิธีโบสถ์ เพลงสรรเสริญ	- วัตถุประสงค์ที่ 1 อัตลักษณ์และ ลักษณะเฉพาะทาง ดนตรี - วัตถุประสงค์ที่ 2 วิถีการปรับตัวทาง วัฒนธรรมดนตรี	- เนื้อร้องภาษาลาหู่คงไว้ - โน้ตระบบสากล - ทำนองปรับตามบริบท - แยกจากพิธีดั้งเดิมชัดเจน - ไม่ผสมความเชื่อสองระบบ	ปรับตัวบางส่วน รับบริบทใหม่คง ภาษาลาหู่	- Identity Theory - Cultural Diffusion Theory - Bounded Flexibility (แนวคิดหลัก)
บริบทร่วมสมัย งานเทศกาล สื่อดิจิทัล การท่องเที่ยว	- วัตถุประสงค์ที่ 2 วิถีการปรับตัวทาง วัฒนธรรมดนตรี	- การมีคีย์บอร์ดไฟฟ้า - ไมโครโฟนขยายเสียง - เครื่องดนตรีดั้งเดิม - Tik Tok / Facebook - ผสมดนตรีเสียงแนวป๊อป - คงภาษาและจังหวะลาหู่	ปรับตัวสูง รับเทคโนโลยีคง แกนอัตลักษณ์	- Cultural Diffusion Theory - Ethnomusicology Theory - Bounded Flexibility (แนวคิดหลัก)

ตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าดนตรีของชาวลาหู่ปรากฏอยู่ในสามบริบทหลัก โดยแต่ละบริบทมีระดับของการปรับตัวที่แตกต่างกัน ในบริบทของพิธีกรรมดั้งเดิม รูปแบบดนตรีได้รับการอนุรักษ์ไว้อย่างพิถีพิถัน โดยไม่มีการดัดแปลง ในทางตรงกันข้าม บริบทของศาสนาคริสต์แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวในระดับบางส่วน โดยมีการผนวกเนื้อหาทางศาสนาใหม่เข้าไป ขณะเดียวกันยังคงใช้ภาษาลาหู่ไว้ ส่วนบริบทร่วมสมัยแสดงถึงระดับการปรับตัวที่สูงที่สุด ผ่านการผสมผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่และเครื่องดนตรีรูปแบบใหม่เข้าไป

แม้จะมีความแตกต่างดังกล่าว ทั้งสามบริบทต่างมีแก่นอัตลักษณ์ร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วยการใช้ภาษาลาหู่ในเนื้อร้อง เทคนิคการขับร้องที่มีลักษณะเฉพาะ รูปแบบจังหวะดั้งเดิม และการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยตรงจากผู้อาวุโส สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นแนวคิดเรื่อง “ความยืดหยุ่นที่มีขอบเขต” (Bounded

Flexibility) ซึ่งชุมชนลานู๋จึงนำมาใช้เพื่อเปิดรับอิทธิพลใหม่ ๆ ควบคู่ไปกับการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง

การอภิปรายผล

การศึกษาดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลานู๋ในบริบทของความหลากหลายทางวัฒนธรรมในภาคใต้ของประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าแก่นแท้ของอัตลักษณ์ทางดนตรีของชาวลานู๋มิได้ผูกติดอยู่กับเครื่องดนตรีชนิดใดชนิดหนึ่ง หากแต่ฝังรากอยู่ในเครือข่ายของความหมายที่ซับซ้อน ซึ่งเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับบริบททางประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และจารีตประเพณีของชุมชน มุมมองดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีของ Rice (1987) ที่เสนอว่าการศึกษาดนตรีควรพิจารณาผ่านมิติของบริบททางสังคม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และประสบการณ์ส่วนบุคคล ดังนั้น ดนตรีลานู๋จึงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการแสดงออกทางวัฒนธรรม โดยมีความหมายที่ก้าวข้ามการเป็นเพียงการแสดงเชิงศิลปะ (Gwervevende & Mthombeni, 2023) แนวคิดของ Hall & Du Gay (2011) เกี่ยวกับการก่อรูปอัตลักษณ์ผ่านการแสดงออกทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับบทบาทของดนตรีลานู๋ในฐานะกระบวนการสร้างความหมายอย่างต่อเนื่อง การธำรงรักษาลักษณะทางดนตรีจึงมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับระบบความหมายพื้นฐานที่ยังรากอยู่ในประวัติศาสตร์และระบบความเชื่อของชาวลานู๋ (Lázaro Ortiz & Jiménez De Madariaga, 2021) โดยเฉพาะความเชื่อใน “กือซา” เทพผู้สร้างมนุษยชาติ และสายสัมพันธ์กับบรรพชนที่ยังคงปรากฏอย่างเด่นชัดในดนตรีพิธีกรรมดั้งเดิม ผลการศึกษาของ McLeod (2001) ยังชี้ให้เห็นว่าดนตรีมีศักยภาพในการหล่อหลอมและคำจูนอัตลักษณ์ของกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของดนตรีลานู๋ในการเชื่อมโยงสมาชิกของชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่นและในวงกว้าง การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกรอบการวิเคราะห์ ทำให้เห็นว่าชุมชนลานู๋ใช้กลยุทธ์ “ความยืดหยุ่นภายในขอบเขต” (Bounded Flexibility) เพื่อธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท่ามกลางภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่หลากหลายของภาคใต้ของประเทศไทย การปฏิเสธรูปแบบดนตรีตะวันตกโดยสิ้นเชิงอาจนำไปสู่ความขาดตอนระหว่างรุ่น ขณะที่การรับเอาเครื่องดนตรีใหม่โดยปราศจากการไตร่ตรองอาจส่งผลให้เอกลักษณ์ของดนตรีลานู๋เลือนหายไป ดังนั้น ชุมชนลานู๋จึงปฏิบัติความยืดหยุ่นภายในขอบเขตผ่านการผสานเครื่องดนตรีและเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยยังคงรักษาลักษณะทางดนตรีและเทคนิคการขับร้องพื้นฐานไว้ (Savage et al., 2022) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Fan et al. (2024) ที่ระบุว่าในบทเพลงพื้นบ้านของจีน โครงสร้างทางดนตรีหลักยังคงมีความมั่นคง ในขณะที่เนื้อร้องมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนได้มากกว่า ความสามารถของชุมชนลานู๋ในการคงรักษาแก่นอัตลักษณ์ของตนไว้ได้ในบริบทของพิธีกรรมดั้งเดิม การปฏิบัติทางศาสนาคริสต์ และบริบทสมัยใหม่ แสดงให้เห็นว่าความยืดหยุ่นภายในขอบเขตมิได้เป็นเพียงกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่เป็นกลยุทธ์เชิงปฏิบัติที่ฝังอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Savage, 2019) ที่อธิบายถึง

การรับเอาองค์ประกอบทางวัฒนธรรมจากชุมชนอื่นผ่านกระบวนการคัดเลือกและการประยุกต์ใช้อย่างมี
วิจารณ์ญาณ (Y. Huang, 2024)

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น TikTok และ Facebook ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็น
ช่องทางในการเผยแพร่ดนตรีไปสู่ผู้ชมในวงกว้างเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการธำรงรักษาความ
เชื่อมโยงทางวัฒนธรรมระหว่างสมาชิกของชุมชนชาวลานูที่กระจายตัวอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ อีกด้วย
ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ M. Huang (2024) ซึ่งเน้นย้ำถึงบทบาทสำคัญของสื่อดิจิทัล
ในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในสังคมร่วมสมัย ตลอดจนสอดคล้องกับงานวิจัยของ Gwerevende
& Mthombeni (2023) ที่ชี้ให้เห็นว่าดนตรีและภาษาเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการปกป้องและสืบสานมรดก
ทางวัฒนธรรมของชุมชน อย่างไรก็ตาม การอนุรักษ์วัฒนธรรมผ่านสื่อดิจิทัลยังคงเผชิญกับความท้าทาย
อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะจากแนวโน้มที่คนรุ่นใหม่ย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เขตเมืองเพื่อการทำงาน ซึ่งส่งผลให้
การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านดนตรีโดยตรงจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ลดลง ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับผล
การศึกษาของ Gwerevende & Mthombeni (2023) ที่เน้นถึงความจำเป็นในการพัฒนากลยุทธ์การอนุรักษ์ที่
สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ ดังนั้น การบูรณาการวิธีการถ่ายทอดแบบ
ดั้งเดิมเข้ากับเทคโนโลยีดิจิทัลจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์ดนตรีลานูให้เกิดความยั่งยืน
(Gwerevende & Mthombeni, 2023)

บทสรุป

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สรุปว่าดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลานูมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการธำรงรักษาและ
ถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนภายใต้บริบททางสังคมที่หลากหลายในภาคใต้ของประเทศไทย
แม้ว่าจะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอกก็ตาม ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ทางดนตรีของลานูมีความ
โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยยึดโยงอยู่กับเทคนิคการแสดง ลักษณะของเสียง รูปแบบจังหวะ
และการถ่ายทอดด้วยเสียงร้อง มากกว่าการพึ่งพาเครื่องดนตรีชนิดใดชนิดหนึ่ง ดังนั้น ดนตรีลานูจึงไม่ใช่
เพียงศิลปะดั้งเดิมที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเท่านั้น แต่เป็นระบบการธำรงรักษาวัฒนธรรมที่มีพลวัต
สามารถปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ที่แท้จริงของชุมชนไว้

แนวคิดเรื่อง “ความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขต” (Bounded Flexibility) ทำหน้าที่เป็นกรอบการ
วิเคราะห์ที่สำคัญในการทำความเข้าใจว่าชุมชนลานูสามารถดำรงอยู่ได้อย่างไรท่ามกลางสภาพแวดล้อม
พหุวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ชุมชนสามารถรักษาแก่นสารของอัตลักษณ์ทางดนตรีไว้ในสาม
บริบทหลัก ได้แก่ พิธีกรรมดั้งเดิม บริบททางศาสนาคริสต์ และบริบทสมัยใหม่ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า กลไก
ดังกล่าวมิได้เป็นเพียงแนวคิดเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่เป็นวิถีชีวิตที่ชุมชนปฏิบัติอย่างมีสติและต่อเนื่อง
ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า ดนตรีทำหน้าที่หลากหลายภายในชุมชนลานู ทั้งในฐานะสื่อกลางในการสื่อสาร

และแสดงอัตลักษณ์ เครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างรุ่น และกลไกในการสร้างสมดุลระหว่างความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมกับการปรับตัวต่ออิทธิพลจากภายนอก

นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอว่า แนวคิดเรื่องความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขตอาจมีความสำคัญต่อกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เผชิญกับสถานการณ์คล้ายคลึงกัน ดังนั้น ผลการวิจัยจึงมีนัยสำคัญต่อการพัฒนานโยบายการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ตระหนักถึงความจำเป็นของการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลง โดยไม่ละทิ้งคุณค่าหลักของวัฒนธรรมดั้งเดิม งานวิจัยนี้ท้าทายมุมมองแบบดั้งเดิมที่มองว่าอัตลักษณ์และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่คงที่ หากแต่เสนอความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับกระบวนการเชิงพลวัตในการดำรงรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมของกลุ่มชนกลุ่มน้อย พร้อมทั้งเน้นย้ำถึงความเข้มแข็งและความคิดสร้างสรรค์ที่มีอยู่ภายในกลุ่มเหล่านี้ และชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสนับสนุนการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาและแปรเปลี่ยนไปได้ โดยยังคงรักษาองค์ประกอบแก่นแท้ของตนไว้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจัดตั้งโครงการศึกษาเกี่ยวกับดนตรีล้านนาในโรงเรียนและชุมชน โดยให้สมาชิกชุมชนเป็นผู้กำหนดเนื้อหาและวิธีการสอนที่สอดคล้องกับค่านิยมทางวัฒนธรรม
2. ควรผสมผสานการศึกษาดนตรีล้านนากับการศึกษา ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์สังคม และการพัฒนาชุมชน เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนของกลุ่มชาติพันธุ์

References

- Betong District. (2023, November 26). In *Wikipedia*. <https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอเบตง>
- Bunjanpech, P., Kaewsel, P., & Somtrakool, K. (2013). The development of costumes for Thai-Muslim folk performance arts in three southern border provinces of Thailand. *Asian Social Science*, 5(4), 100-108. <https://doi.org/10.5539/ass.v9n4p100>
- Chambers, P., Jitpiomsri, S., & Waitoolkiat, N. (2020). Locating the local: Untangling ownership over security sector processes of peace-building in Southern Thailand. In *Routledge studies in peace and conflict resolution* (pp. 189-209). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003087441-15>
- Fan, C., Linyan, L., & Chuangprakhon, S. (2024). Literacy preservation and transmission of Youyang Chinese folk songs. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 12(2), 118-124. <https://doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.12n.2p.118>
- Gwerevende, S., & Mthombeni, Z. M. (2023). Safeguarding intangible cultural heritage: Exploring the synergies in the transmission of Indigenous languages, dance and music practices in Southern Africa. *International Journal of Heritage Studies*, 29(5), 398-412. <https://doi.org/10.1080/13527258.2023.2193902>

- Hall, S., & Du Gay, P. (2011). *Questions of cultural identity*. Sage. <https://doi.org/10.4135/9781446221907>
- Heim, E., Mewes, R., Abi Ramia, J., Glaesmer, H., Hall, B., Harper Shehadeh, M., Ünlü, B., Kananian, S., Kohrt, B. A., Lechner-Meichsner, F., Lotzin, A., Moro, M. R., Radjack, R., Salamanca-Sanabria, A., Singla, D. R., Starck, A., Sturm, G., Tol, W., Weise, C., & Knaevelsrud, C. (2021). Reporting cultural adaptation in psychological trials - The RECAPT criteria. *Clinical Psychology in Europe*, 3(Special Issue). <https://doi.org/10.32872/cpe.6351>
- Huang, M. (2024). Cross-cultural communication in the digital era: Insights from social media interactions. *Lecture Notes in Education Psychology and Public Media*, 54(1), 23-29. <https://doi.org/10.54254/2753-7048/54/20241566>
- Huang, Y. (2024). Cultural harmonies: Exploring compositional techniques and cultural fusion in Guizhou ethnic minority music. *Pacific International Journal*, 7(1), 216-221. <https://doi.org/10.55014/pij.v7i1.558>
- Lázaro Ortiz, S., & Jiménez De Madariaga, C. (2021). The UNESCO convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage: A critical analysis. *International Journal of Cultural Policy*, 28(3), 327-341. <https://doi.org/10.1080/10286632.2021.1941914>
- McLeod, K. (2001). '1/2' a critique of rock criticism in North America. *Popular Music*, 20(1), 47-60. <https://doi.org/10.1017/s0261143001001301>
- Michaud, J. (2010). Editorial – Zomia and beyond. *Journal of Global History*, 5(2), 187-214. <https://doi.org/10.1017/s1740022810000057>
- Rice, T. (1987). Toward the remodeling of ethnomusicology. *Ethnomusicology*, 31(3), 469. <https://doi.org/10.2307/851667>
- Savage, P. E. (2019). Cultural evolution of music. *Palgrave Communications*, 5(1). <https://doi.org/10.1057/s41599-019-0221-1>
- Savage, P. E., Passmore, S., Chiba, G., Currie, T. E., Suzuki, H., & Atkinson, Q. D. (2022). Sequence alignment of folk song melodies reveals cross-cultural regularities of musical evolution. *Current Biology*, 32(6), 1395–1402.e8. <https://doi.org/10.1016/j.cub.2022.01.039>
- Ullah, A. K. M. A., & Ming Yit Ho, H. (2020). Globalisation and cultures in Southeast Asia: Demise, fragmentation, transformation. *Global Society*, 35(2), 191-206. <https://doi.org/10.1080/13600826.2020.1747992>
- Walter, P. (2009). Local knowledge and adult learning in environmental adult education: Community-based ecotourism in southern Thailand. *International Journal of Lifelong Education*, 28(4), 513-532. <https://doi.org/10.1080/02601370903031363>

การพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียน สู่ผลิตภัณฑ์และบริการในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์¹

Developing Intangible Cultural Heritage Related to Manuscripts into Products and Services in the Context of the Creative Economy

อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล²

Aphilak Kasempholkoon³

(Received: 16 March 2026; Revised: 9 May 2026; Accepted: 12 May 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนสู่ผลิตภัณฑ์และบริการในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์” มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อสำรวจมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้ และ (2) เพื่อคัดสรรมรดกภูมิปัญญาดังกล่าวมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาภาคสนามและการคัดเลือกพื้นที่แบบเจาะจง ครอบคลุมพื้นที่ 4 ภูมิภาคของประเทศไทย ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคใต้ รวม 10 จังหวัด การดำเนินงานวิจัยประกอบด้วยการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมเอกสารตัวเขียน การประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างนักวิจัยและเครือข่ายในพื้นที่ การคัดสรรองค์ความรู้ที่สามารถต่อยอดเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนการออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันในขั้นตอน “ค้น-คิด-คิด-ขาย” ผลการวิจัยพบว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนที่สามารถนำมาต่อยอดได้มี 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ (1) อักษรที่ใช้ในการจารหรือบันทึกในเอกสารตัวเขียน (2) การจารคัมภีร์ใบลาน (3) การทอและการถวญผ้าห่อคัมภีร์ และ (4) ชุดวรรณกรรมศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการใช้เอกสารตัวเขียนในบริบทพิธีกรรม จากองค์ความรู้ดังกล่าวสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการต้นแบบรวม 20 รายการ แบ่งเป็นผลิตภัณฑ์ 16 รายการ และบริการ 4 รายการ โดยครอบคลุมทั้งงานอนุรักษ์ งานพัฒนา และงานต่อยอดสร้างสรรค์ เช่น ชุดจารคัมภีร์ด้วยตนเอง สมุดคัดอักษรโบราณ สติกเกอร์อักษรโบราณ พัดมงคลอักษรอยุธยา บอร์ดเกมเอกสารตัวเขียน รวมถึงบริการด้านการเขียนชื่อด้วยอักษรโบราณและการอบรมความรู้เกี่ยวกับอักษรท้องถิ่นไทย ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า เอกสารตัวเขียนมิได้เป็นเพียงวัตถุโบราณ แต่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต ซึ่งดำรงอยู่ผ่านการปฏิบัติ ความเชื่อ และพิธีกรรมของชุมชน การพัฒนาเอกสารตัวเขียนในกรอบเศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงควร

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนสู่ผลิตภัณฑ์และบริการในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567

² รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

³ Associate Professor Dr., Lecturer of Program in Thai Language, Faculty of Liberal Arts, Mahidol University

* Corresponding author, E-mail: aphilak.kas@gmail.com

ดำเนินการบนฐานของความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ควบคู่กับการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ทั้งยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก และทำให้เอกสารตัวเขียนสามารถดำรงบทบาทเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความหมายต่อสังคมร่วมสมัยต่อไป

คำสำคัญ: เอกสารตัวเขียน, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, เศรษฐกิจสร้างสรรค์, ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม, อักษรโบราณสร้างสรรค์

Abstract

The research titled “The Development of Cultural Heritage Related to Written Manuscripts into Products and Services within the Creative Economy Context” has two main objectives: (1) to explore cultural heritage related to written manuscripts that can be further developed, and (2) to select such heritage and develop it into products and services within the framework of the creative economy. This study employed a qualitative research approach through fieldwork and purposive sampling. The research covered four regions of Thailand—Northern, Central, Northeastern, and Southern—across 10 provinces. The research process included surveying knowledge related to manuscript culture, organizing workshops among researchers and local networks, selecting cultural elements with creative development potential, and designing products and services through a collaborative process among research teams following the stages of “search–select–create–market.” The findings indicate that four key aspects of cultural heritage related to written manuscripts can be developed further: (1) scripts used in recording or inscribing manuscripts, (2) palm-leaf manuscript inscription practices, (3) weaving and offering manuscript wrapping cloths, and (4) the body of religious and ritual literature associated with manuscript use in ceremonial contexts. Based on these elements, the project developed a total of 20 prototype products and services, consisting of 16 products and 4 services, covering conservation, development, and creative innovation. Examples include a do-it-yourself palm-leaf inscription kit, an ancient-script copybook, ancient-script stickers, auspicious Ayutthaya-style script fans, a manuscript-themed board game, as well as services such as writing names in ancient scripts and educational workshops on regional Thai scripts. The study demonstrates that written manuscripts are not merely historical artifacts but represent living intangible cultural heritage that continues to exist through community practices, beliefs, and rituals. Therefore, developing manuscript culture within the creative economy framework should be grounded in a deep understanding of cultural contexts and active community participation. Such an approach can ensure the preservation of cultural heritage while generating sustainable economic value. Moreover, it promotes cultural learning, strengthens grassroots economies, and enables written manuscripts to remain meaningful cultural resources in contemporary society.

Keywords: Manuscript culture, Intangible cultural heritage, Creative economy, Cultural products, Creative manuscripts

บทนำ

วัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคมไทย ซึ่งมีพัฒนาการและความหลากหลายตามบริบทของแต่ละภูมิภาค เอกสารตัวเขียนในประเทศไทยปรากฏอยู่ในทั้ง 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคใต้ โดยแต่ละภูมิภาคมีรูปแบบอักษร วัสดุ และวิธีการบันทึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น อักษรล้านนาในภาคเหนือ อักษรไทยแบบอยุธยาและรัตนโกสินทร์ในภาคกลาง อักษรธรรมอีสานในภาคอีสาน และอักษรไทยหรืออักษรถิ่นในภาคใต้ เอกสารตัวเขียนเหล่านี้มักบันทึกลงบนวัสดุสำคัญ เช่น ใบลาน สมุดข่อย หรือวัสดุพื้นบ้านอื่น ๆ และมีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางศาสนา วรรณกรรม คติธรรม พิธีกรรม ตลอดจนเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน

นอกจากจะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์แล้ว เอกสารตัวเขียนยังสะท้อนระบบความคิด ความเชื่อ และภูมิปัญญาของสังคมไทยที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาเป็นเวลาหลายร้อยปี อย่างไรก็ตาม ในสังคมร่วมสมัย บทบาทของเอกสารตัวเขียนเริ่มลดความสำคัญลงจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีการสื่อสารและรูปแบบการใช้ชีวิต (Pachika & Poompruk, 2022) ทำให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการอ่าน การเขียน และการใช้ประโยชน์จากเอกสารตัวเขียนค่อย ๆ เลือนหายไปจากสังคม ผู้คนจำนวนมาก โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ อาจมองว่าเอกสารตัวเขียนเป็นเพียงวัตถุโบราณที่อยู่ในวัดหรือพิพิธภัณฑ์ และไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

ในอีกด้านหนึ่ง เอกสารตัวเขียนยังมีศักยภาพที่จะถูกมองและพัฒนาในฐานะ “สินทรัพย์ทางวัฒนธรรม” (Cultural Asset) (Tananchai et al., 2022) ที่สามารถแปลงเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” (Cultural Capital) (Tharaporn, 2019) เพื่อสร้างคุณค่าใหม่ให้แก่สังคมร่วมสมัยได้ แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้ชี้ให้เห็นว่าองค์ความรู้ ศิลปะ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมสามารถนำมาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ บริการ และกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สร้างมูลค่าเพิ่มทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม (Pholphirul, 2013) หากมีการพัฒนาอย่างเหมาะสม วัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียน เช่น รูปแบบอักษรโบราณ เทคนิคการจารึกคัมภีร์ รูปแบบสมุดข่อย หรือคตินิยมเชื่อที่ปรากฏในเอกสารตัวเขียน สามารถนำมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมงานออกแบบอักษรศิลป์ สื่อการเรียนรู้ กิจกรรมทางวัฒนธรรม หรือบริการที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ของชุมชนได้

อย่างไรก็ตาม การพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนให้เกิดคุณค่าในสังคมร่วมสมัย จำเป็นต้องเปิดพื้นที่ให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงและเห็นความสำคัญของเอกสารตัวเขียนได้ ทั้งกลุ่มผู้ที่มีความรู้หรือมีความสนใจด้านเอกสารตัวเขียนอยู่แล้ว และกลุ่มคนทั่วไปที่อาจยังไม่คุ้นเคยหรือยังไม่ตระหนักถึงคุณค่าของเอกสารตัวเขียน การนำเสนอองค์ความรู้และการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเชื่อมโยงผู้คนกับมรดกภูมิปัญญานี้ และทำให้เอกสารตัวเขียนกลับมามีบทบาทในสังคมร่วมสมัย

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยเรื่อง “การพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนสู่ผลิตภัณฑ์และบริการในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์” จึงมุ่งสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนในพื้นที่ 4 ภูมิภาคของประเทศไทย และศึกษาศักยภาพในการต่อยอดองค์ความรู้ดังกล่าวให้เป็นผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรม การดำเนินการดังกล่าวไม่เพียงช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเท่านั้น หากยังเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมของตนเอง และสามารถนำมาพัฒนาเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สร้างรายได้และเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนได้อย่างยั่งยืน พร้อมทั้งเชิญชวนให้สังคมโดยรวมตระหนักถึงความสำคัญของเอกสารตัวเขียนในฐานะทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ยังมีชีวิตและสามารถสร้างคุณค่าใหม่ให้กับสังคมร่วมสมัยได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้
2. เพื่อคัดสรรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เอกสารตัวเขียน หมายถึง เอกสารที่มีการบันทึกข้อความด้วยลายมือหรือการจารลงบนวัสดุต่าง ๆ เช่น ใบลาน สมุดข่อย หรือวัสดุพื้นบ้านอื่น ๆ โดยใช้อักษรท้องถิ่นหรืออักษรไทยในแต่ละภูมิภาค เพื่อบันทึกองค์ความรู้ทางศาสนา วรรณกรรม คติความเชื่อ พิธีกรรม และเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม
2. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หมายถึง องค์ความรู้ ความเชื่อ ทักษะ แนวปฏิบัติ และการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งชุมชนหรือสังคมให้คุณค่าและยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน
3. วัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียน หมายถึง กระบวนการและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับเอกสารตัวเขียนตั้งแต่การผลิตวัสดุสำหรับการบันทึก (ต้นน้ำ) การจารหรือบันทึกข้อความด้วยอักษรในแต่ละภูมิภาค (กลางน้ำ) และการนำเนื้อหาในเอกสารตัวเขียนไปใช้ประโยชน์ในบริบทต่าง ๆ เช่น พิธีกรรม การสวด การถ่ายทอดคำสอน หรือการแสดง (ปลายน้ำ)
4. อักษรโบราณสร้างสรรค์ หมายถึง การนำรูปแบบอักษรโบราณหรืออักษรท้องถิ่นของไทยมาประยุกต์ใช้ในงานออกแบบหรือการสร้างสรรค์สื่อและผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย เพื่อถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ที่เข้าถึงผู้คนในสังคมปัจจุบันได้มากขึ้น

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

แนวคิดเรื่องมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Intangible Cultural Heritage) ได้รับการกำหนดความหมายอย่างเป็นทางการในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ. 2546 ของ UNESCO ซึ่งอธิบายว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหมายถึงแนวปฏิบัติ การแสดงออก ความรู้ และทักษะ รวมถึงเครื่องมือ วัตถุ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งชุมชนหรือกลุ่มคนยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกวัฒนธรรมของตน และมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น แนวคิดนี้เน้นว่ามรดกวัฒนธรรมเป็น “มรดกที่มีชีวิต” ซึ่งสามารถปรับตัวและพัฒนาได้ตามบริบทของสังคม (UNESCO, 2003) ในกรณีของเอกสารตัวเขียน องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างวัสดุบันทึก การจารหรือการเขียนตัวอักษร ตลอดจนการใช้เอกสารในบริบททางศาสนาและสังคม จึงถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สะท้อนระบบความรู้และวิถีชีวิตของชุมชน

2. แนวคิดเกี่ยวกับมรดกเอกสาร

แนวคิดเกี่ยวกับมรดกเอกสาร (Documentary Heritage) ได้รับการส่งเสริมในระดับสากลผ่านโครงการ Memory of the World ของ UNESCO ซึ่งมองว่าเอกสารเป็นหลักฐานสำคัญของความทรงจำร่วมของมนุษยชาติ เอกสารตัวเขียน เช่น คัมภีร์ไบเบิล สมุดข่อย หรือเอกสารโบราณ จึงมีคุณค่าไม่เพียงในฐานะแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ แต่ยังสะท้อนภูมิปัญญา เทคโนโลยีการผลิตเอกสาร และระบบความรู้ของสังคมในอดีต (UNESCO, 2002) การศึกษาเอกสารตัวเขียนในปัจจุบันจึงไม่ได้จำกัดเพียงการวิเคราะห์เนื้อหาและภาษา แต่ยังรวมถึงการพิจารณาบริบททางวัฒนธรรมของเอกสาร ทั้งในด้านการผลิต การใช้ และการถ่ายทอดองค์ความรู้

3. แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

แนวคิด เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ได้รับการอธิบายอย่างชัดเจนโดย Howkins (2001) ซึ่งเสนอว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นระบบเศรษฐกิจที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ และทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทรัพยากรสำคัญในการผลิตสินค้าและบริการ โดยกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระบบนี้ครอบคลุมอุตสาหกรรมที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน เช่น ศิลปะ การออกแบบ สื่อ วรรณกรรม และวัฒนธรรม ขณะเดียวกัน Throsby (2001) ได้เสนอแนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ซึ่งอธิบายว่าทรัพยากรทางวัฒนธรรม เช่น ศิลปะ ประเพณี หรือมรดกวัฒนธรรม สามารถสร้างคุณค่าได้ทั้งในเชิงวัฒนธรรมและเชิงเศรษฐกิจ กล่าวคือ นอกจากจะมีคุณค่าทางสังคมและอัตลักษณ์ของชุมชนแล้ว ยังสามารถนำไปพัฒนาเป็นสินค้า บริการ หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้

แนวคิดดังกล่าวยังได้รับการสนับสนุนจากรายงานของ United Nations Conference on Trade and Development ซึ่งระบุว่าอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ เนื่องจากสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ โดยเฉพาะในประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการในตลาดโลกได้ (UNCTAD, 2010)

4. ทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์ (Creative Folklore)

ทฤษฎีนี้เป็นกรอบแนวคิดทางคติชนวิทยาที่ใช้อธิบายกระบวนการที่องค์ความรู้ ความเชื่อ เรื่องเล่า พิธีกรรม และรูปแบบการแสดงออกทางวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งสืบทอดกันมาในฐานะคติชน ถูกนำมาปรับประยุกต์ ตีความใหม่ หรือสร้างรูปแบบการนำเสนอใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย แนวคิดนี้มองว่าคติชนไม่ได้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่หยุดนิ่ง หากแต่มี **พลวัต** (dynamics) และสามารถเปลี่ยนแปลงหรือขยายความหมายได้ตามเงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป การสร้างสรรค์คติชนจึงอาจเกิดขึ้นผ่านการนำองค์ประกอบของคติชนไปพัฒนาเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรม การแสดง สื่อร่วมสมัย ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม หรือบริการในภาคการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยยังคงเชื่อมโยงกับความหมายและอัตลักษณ์ของชุมชนผู้สืบทอด

แนวคิดดังกล่าวเสนอโดย Na Thalung (2013) ซึ่งอธิบายว่าคติชนเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่มีการปรับตัวและสร้างความหมายใหม่อยู่เสมอในบริบทของสังคมร่วมสมัย งานศึกษาของ Moolsap (2021) ได้นำแนวคิดนี้มาใช้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ความเชื่อและเรื่องเล่าท้องถิ่นสามารถถูกนำมาสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมและรูปแบบการแสดงออกทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ ในสังคมปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนบทบาทของคติชนในฐานะทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดไปสู่การสร้างคุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจได้ แนวคิดเหล่านี้ช่วยอธิบายว่าคติชนสามารถถูก **ผลิตซ้ำ ตีความใหม่ และนำไปใช้ในบริบทใหม่** โดยยังคงเชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้น คติชนสร้างสรรค์จึงเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการอธิบายการนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปพัฒนาเป็นรูปแบบใหม่ในสังคมร่วมสมัย เช่น การสร้างกิจกรรมทางวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการสร้างผลิตภัณฑ์และบริการในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนในประเทศไทยส่วนใหญ่เน้นการศึกษาในด้านอักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และวรรณกรรม โดยมุ่งวิเคราะห์เนื้อหา ภาษา และรูปแบบของเอกสาร เช่น คัมภีร์ไบเบิลและสมุดข่อย เพื่อทำความเข้าใจระบบความรู้และบริบททางวัฒนธรรมของสังคมไทยในอดีต งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าเอกสารโบราณเป็นแหล่งบันทึกองค์ความรู้สำคัญของสังคมไทย ทั้งด้านศาสนา การแพทย์พื้นบ้าน

วรรณกรรม และความเชื่อ ซึ่งสะท้อนภูมิปัญญาและระบบความรู้ของชุมชนในอดีต (Phattarakiatcharoen et al., 2014; Sridhamma et al., 2015) นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากเอกสารโบราณในระดับชุมชน เช่น การจัดการเอกสารโบราณในวัดหรือแหล่งมรดกวัฒนธรรม ซึ่งชี้ให้เห็นบทบาทของเอกสารตัวเขียนในการถ่ายทอดประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Chueanoi, 2023; Wannaudorn, 2016)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะงานวิจัยดังกล่าวจะช่วยให้เข้าใจคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเอกสารตัวเขียน แต่การศึกษาที่เชื่อมโยงองค์ความรู้จากเอกสารโบราณกับกระบวนการออกแบบสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ยังมีจำนวนจำกัด การศึกษาค้นคว้าจึงมุ่งขยายขอบเขตการศึกษาดังกล่าว โดยนำองค์ความรู้เกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรมในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนสู่ผลิตภัณฑ์และบริการในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาคัญภาพของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียน และพัฒนาแนวทางการต่อยอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่ผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรมในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาค้นคว้านี้ได้แก่ เอกสารตัวเขียนของประเทศไทยที่ปรากฏในพื้นที่ 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคใต้ ซึ่งเป็นเอกสารที่บันทึกองค์ความรู้ทางศาสนา วรรณกรรม คติความเชื่อ และวิถีชีวิตของชุมชน กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคัดเลือกแบบเจาะจงจากแหล่งเอกสารตัวเขียนในพื้นที่ศึกษา จำนวน 10 จังหวัด ภาคเหนือ ได้แก่ แพร่, ลำปาง, พะเยา ภาคกลาง ได้แก่ นครปฐม, นครสวรรค์, พิษณุโลก ภาคอีสาน ได้แก่ ขอนแก่น, อุดรธานี และภาคใต้ ได้แก่ สงขลา, กระบี่ โดยพิจารณาจากพื้นที่ที่มีการเก็บรักษาเอกสารตัวเขียนหรือมีลักษณะของวัฒนธรรมเอกสารตัวเขียนที่โดดเด่น เพื่อใช้ในการศึกษา วิเคราะห์ และพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้สู่ผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรม

เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย (1) แบบบันทึกข้อมูลเอกสารตัวเขียนสำหรับการสำรวจและรวบรวมข้อมูลลักษณะของเอกสารตัวเขียน เช่น ประเภทวัสดุ รูปแบบอักษร และเนื้อหา (2) แบบบันทึกการสำรวจภาคสนาม เพื่อบันทึกลักษณะและบริบทของแหล่งเอกสารตัวเขียนในพื้นที่ศึกษา และ (3) แบบบันทึกการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการจำแนกและสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเอกสารตัวเขียน

วิธีการเก็บข้อมูล

ก. การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเอกสารตัวเขียนของประเทศไทย

ข. เชิญ “ผู้ให้ข้อมูลหลัก” ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเอกสารตัวเขียนเข้ามาช่วยตีความหรือให้ข้อมูลเชิงบริบทที่สำคัญ เช่น ผู้รู้ท้องถิ่น, พระสงฆ์, ผู้เชี่ยวชาญด้านอักษรโบราณ, ช่างจารลาน หรือผู้ที่มีส่วนร่วมในการรักษาและใช้ประโยชน์จากเอกสารเหล่านั้น

ค. สัมภาษณ์ภาคสนามในพื้นที่ศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลลักษณะของเอกสารตัวเขียน วัสดุที่ใช้บันทึกรูปแบบอักษร และบริบทการใช้เอกสารตัวเขียนในแต่ละภูมิภาค

ง. ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาจัดหมวดหมู่และคัดเลือกองค์ความรู้ที่มีศักยภาพในการพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรมในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ภาคสนามนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามลักษณะของเอกสารตัวเขียน รูปแบบอักษร และบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาค จากนั้นสังเคราะห์องค์ความรู้ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นทุนทางวัฒนธรรม และกำหนดแนวทางการพัฒนาต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์และบริการทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการศึกษาการพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนสู่ผลิตภัณฑ์และบริการในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สะท้อนให้เห็นศักยภาพขององค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเอกสารตัวเขียนซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์และต่อยอดคุณค่าทางวัฒนธรรมในสังคมร่วมสมัยได้ ทั้งในมิติของการทำความเข้าใจฐานความรู้ทางวัฒนธรรม การนำองค์ประกอบของภูมิปัญญามาใช้ในกระบวนการออกแบบสร้างสรรค์ ตลอดจนการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยผลการวิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ 3 ประการ ได้แก่ 1. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียน 2. กระบวนการออกแบบสร้างสรรค์ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียน และ 3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์

1. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียน

เอกสารตัวเขียนเป็นหลักฐานสำคัญที่สะท้อนพัฒนาการทางวัฒนธรรม ความรู้ และระบบความคิดของสังคมไทยมาแต่โบราณ ทั้งในด้านศาสนา ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม ตำราวิชาการ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เอกสารเหล่านี้มิได้เป็นเพียงวัตถุโบราณหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หากยังเป็นระบบความรู้ที่เกี่ยวข้องกับ

ทักษะ วิธีปฏิบัติ เครื่องมือ และความเชื่อของผู้คนในสังคม ซึ่งได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น จึงสามารถพิจารณาได้ในฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจวิถีชีวิตและโลกทัศน์ของชุมชนในอดีต วัฒนธรรมเอกสารตัวเขียนสามารถมองผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงตั้งแต่การสร้างวัสดุสำหรับบันทึก การเขียนหรือจารเนื้อหา ไปจนถึงการนำเอกสารไปใช้ในบริบททางสังคม ศาสนา และพิธีกรรม กระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความเชื่อ และโครงสร้างทางสังคมของชุมชนในแต่ละพื้นที่

1.1 วัสดุสำหรับการบันทึก

วัสดุที่ใช้ในการบันทึกข้อมูลเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมเอกสารตัวเขียน ซึ่งสะท้อนภูมิปัญญาในการเลือกใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมกับการใช้งาน วัสดุที่ปรากฏในสังคมไทยมีความหลากหลาย เช่น ใบลาน กระดาษสมุดข่อย กระดาษพับสา ไม้ไผ่ ผ้า หรือวัสดุอื่น ๆ ที่ใช้ในบริบทเฉพาะ

ใบลานถือเป็นวัสดุที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมพุทธ เนื่องจากนิยมใช้จารคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา และตำราทางศาสนาอื่น ๆ ขณะที่สมุดข่อยและสมุดไทยมักใช้บันทึกวรรณกรรมพื้นบ้าน ตำราการแพทย์ ไวยากรณ์ หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การใช้วัสดุที่แตกต่างกันยังสะท้อนจารีตและลำดับความสำคัญของเนื้อหาที่บันทึกไว้

1.2 เครื่องมือและอุปกรณ์ในการเขียน

เครื่องมือสำหรับการเขียนหรือการจารเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งของระบบเอกสารตัวเขียน เครื่องมือสำคัญ ได้แก่ เหล็กจารที่ใช้กรีดตัวอักษรลงบนใบลาน ปากกาหรือพู่กันที่ใช้เขียนบนสมุดข่อย รวมถึงหมึกที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติ เช่น เขม่าไฟ ยางไม้ หรือพืชชนิดต่าง ๆ นอกจากเครื่องมือหลักแล้วยังมีอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรักษาและการใช้งานเอกสาร เช่น ผ้าห่อคัมภีร์ สายสนอง ค้างธรรม กากะแย และบรรณชัก อุปกรณ์เหล่านี้มีบทบาทในการปกป้องรักษาเอกสารและสะท้อนคติความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของพระธรรมและคัมภีร์ทางศาสนา

1.3 กระบวนการบันทึกและรูปแบบตัวอักษร

การบันทึกเนื้อหาลงในเอกสารตัวเขียนเกี่ยวข้องกับทักษะและความรู้เฉพาะด้าน โดยเฉพาะการเขียนหรือจารตัวอักษรตามรูปแบบของแต่ละภูมิภาค เช่น อักษรไทย อักษรธรรมล้านนา อักษรขอม หรืออักษรพื้นเมืองอื่น ๆ กระบวนการเขียนหรือจารคัมภีร์ยังเกี่ยวข้องกับจารีตและพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การเตรียมวัสดุ การเลือกฤกษ์ยาม หรือการประกอบพิธีก่อนการจารคัมภีร์ ความเชื่อเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าการบันทึกพระธรรมมิใช่เพียงกิจกรรมทางเทคนิค หากเป็นการกระทำที่มีความหมายทางจิตวิญญาณ

1.4 เอกสารตัวเขียนกับวรรณกรรมมุขปาฐะ

เอกสารตัวเขียนมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมมุขปาฐะและเรื่องเล่าในสังคม เช่น ตำนานเกี่ยวกับการสร้างคัมภีร์หรือความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการจารพระธรรม เรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธโฆสเถระ

เป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนคติความเชื่อว่าอักษระของพระธรรมมีคุณค่าทางบุญกุศลอย่างยิ่ง ความเชื่อดังกล่าวมีบทบาทในการส่งเสริมให้เกิดการคัดลอกและการจารึกคัมภีร์จำนวนมากในอดีต และทำให้เอกสารตัวเขียนมีสถานะเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์ในสายตาของผู้คน

1.5 เอกสารตัวเขียนกับการแสดงและพิธีกรรม

เอกสารตัวเขียนยังมีบทบาทในบริบทของการแสดงพื้นบ้านและพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การสวดพระมาลัย การสวดคฤหัสถ์ หรือการอ่านคัมภีร์ในงานบุญและงานศพ เอกสารตัวเขียนทำหน้าที่เป็นต้นฉบับของบทสวดและเป็นเครื่องยืนยันความถูกต้องของเนื้อหา แม้ว่าผู้ประกอบพิธีหรือผู้แสดงจะสามารถจดจำเนื้อหาได้ แต่การมีเอกสารตัวเขียนปรากฏในพิธีกรรมยังมีความหมายเชิงสัญลักษณ์และช่วยสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่พิธี

1.6 การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและอิทธิพลจากต่างภูมิภาค

วัฒนธรรมเอกสารตัวเขียนในสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับภูมิภาคอื่น ๆ เช่น การผลิตกระดาษที่ได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีของจีน หรือการใช้ใบลานที่มีรากฐานจากวัฒนธรรมพุทธในอินเดียและลังกา อิทธิพลเหล่านี้ถูกนำมาปรับใช้ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น จนเกิดรูปแบบของเอกสารตัวเขียนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของสังคมไทย

1.7 ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเอกสารตัวเขียน

เอกสารตัวเขียนยังเกี่ยวข้องกับประเพณีและพิธีกรรมหลายประการ เช่น การสร้างคัมภีร์ การถวายคัมภีร์ การตากธัมม์ หรือการใช้ผงจากอักษระพระธรรมในพิธีกรรมบางประเภท นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการใช้คัมภีร์ในงานศพเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับ ประเพณีเหล่านี้สะท้อนบทบาทของเอกสารตัวเขียนในฐานะวัตถุศักดิ์สิทธิ์และเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับโลกแห่งความเชื่อ

จากการศึกษาพบว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนเป็นระบบความรู้ที่ประกอบด้วยหลายมิติ ทั้งด้านวัสดุ เครื่องมือ ภาษา ความเชื่อ พิธีกรรม และการปฏิบัติทางสังคม ซึ่งล้วนเชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม เอกสารตัวเขียนจึงมิได้เป็นเพียงวัตถุโบราณ หากเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตและสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับองค์ความรู้ทางศาสนาและสังคม การทำความเข้าใจเอกสารตัวเขียนในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจึงช่วยเปิดมุมมองใหม่ต่อบทบาทของเอกสารในสังคมร่วมสมัย และสามารถนำไปต่อยอดในการอนุรักษ์ การศึกษา และการสร้างสรรค์คุณค่าทางวัฒนธรรมในบริบทปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

2. กระบวนการออกแบบสร้างสรรค์ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียน

การออกแบบสร้างสรรค์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนในงานวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิด “ค้น-คัด-คิด-ขาย” เป็นแนวทางสำคัญในการนำองค์ความรู้จากเอกสารตัวเขียนมาพัฒนาให้เกิดการใช้ประโยชน์ในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ แนวคิดดังกล่าวสะท้อนกระบวนการทำงานที่เริ่มต้นจากการสำรวจและทำความเข้าใจองค์ความรู้ดั้งเดิมในเอกสารตัวเขียน ก่อนจะนำองค์ประกอบที่สำคัญมาคัดเลือกวิเคราะห์ และพัฒนาเป็นรูปแบบการออกแบบสร้างสรรค์ที่สามารถนำไปใช้ในบริบทสังคมร่วมสมัยได้

ภาพที่ 1 กระบวนการออกแบบสร้างสรรค์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียน

ด้วยกรอบแนวคิด “ค้น-คัด-คิด-ขาย”

ที่มา: ผู้วิจัย (2568)

ในกระบวนการนี้ “ค้น” หมายถึงการสำรวจและรวบรวมคำ ข้อความ หรือเนื้อหาที่ปรากฏในเอกสารตัวเขียนจากภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เพื่อทำความเข้าใจรูปแบบภาษา อักษร และความหมายทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในเอกสารเหล่านั้น “คัด” คือการคัดเลือกคำหรือข้อความที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและมีศักยภาพในการนำไปต่อยอดเชิงสร้างสรรค์ “คิด” หมายถึงการนำองค์ประกอบของคำและรูปแบบตัวอักษรจากเอกสารตัวเขียนมาพัฒนาเป็นงานออกแบบ เช่น ภาพอักษรศิลป์หรือรูปแบบศิลปกรรมร่วมสมัย และ “ขาย” คือการนำผลงานที่ได้จากการออกแบบไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการที่สามารถใช้ประโยชน์และสร้างมูลค่าเพิ่มในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้ กระบวนการดังกล่าวจึงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างการอนุรักษ์องค์ความรู้จากเอกสารตัวเขียนกับการสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ที่ตอบสนองต่อสังคมร่วมสมัย

2.1 การค้นและการคัดข้อมูลจากเอกสารตัวเขียน

ขั้นตอนแรกของการออกแบบสร้างสรรค์คือการค้นหาและคัดเลือกข้อมูลจากเอกสารตัวเขียน โดยคณะผู้วิจัยได้สำรวจเอกสารตัวเขียนจากภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ได้แก่ ภาคเหนือ

ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ ซึ่งแต่ละภูมิภาคมีระบบตัวอักษรและรูปแบบเอกสารที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่

กระบวนการดำเนินงานเริ่มจากการแบ่งทีมผู้วิจัยเพื่อสำรวจและรวบรวมคำหรือข้อความจากเอกสารตัวเขียนประเภทต่าง ๆ เช่น คัมภีร์ทางศาสนา ตำราทางโหราศาสตร์ ตำรายา ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อและวิถีชีวิตของชุมชน จากนั้นจึงนำคำที่ค้นพบมาบันทึกลงในแบบฟอร์มข้อมูล โดยระบุรายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งที่มาของเอกสาร ประเภทเอกสาร รูปแบบตัวอักษร และความหมายของคำหรือข้อความ เพื่อให้เกิดฐานข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการออกแบบสร้างสรรค์ต่อไป

เมื่อได้ข้อมูลคำจากเอกสารตัวเขียนแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการคัดเลือกคำที่มีความหมายทางวัฒนธรรม มีความโดดเด่นทางภาษา หรือมีศักยภาพในการนำไปพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ โดยคำที่คัดเลือกจะถูกนำมาแปลงให้อยู่ในรูปแบบตัวอักษรจากเอกสารตัวเขียนของแต่ละภูมิภาค ได้แก่ อักษรธรรมล้านนาในภาคเหนือ อักษรธรรมอีสานในภาคอีสาน อักษรขอมไทยในภาคกลาง และอักษรไทยผดหรืออักษรยาวีในภาคใต้ การดำเนินการดังกล่าวทำให้เกิดฐานข้อมูลคำจากเอกสารตัวเขียนที่สะท้อนความหลากหลายของระบบอักษรและวัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาค และเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาแนวคิดการออกแบบสร้างสรรค์ในขั้นตอนต่อไป

2.2 การออกแบบสร้างสรรค์จากเอกสารตัวเขียน

หลังจากได้คำหรือข้อความจากเอกสารตัวเขียนแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการนำคำเหล่านั้นมาพัฒนาเป็นการออกแบบสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอน “คิด” ในกรอบแนวคิดการดำเนินงาน โดยคณะผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบตัวอักษรโบราณเป็นพื้นฐานในการออกแบบภาพอักษรศิลป์ (Calligraphy) และผสมผสานกับแนวคิดทางศิลปะ ความเชื่อ และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดรูปแบบการนำเสนอใหม่ที่ยังคงความหมายดั้งเดิมของคำ ลักษณะเช่นนี้อาจเรียกว่าเป็นการออกแบบเรขศิลป์ด้วย ซึ่งการออกแบบเรขศิลป์เป็นกระบวนการสื่อสารทางทัศนศิลป์ที่ใช้การจัดองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น รูปทรง สี ตัวอักษร และภาพประกอบ เพื่อถ่ายทอดข้อมูล ความหมาย และอัตลักษณ์ขององค์กรหรือผลิตภัณฑ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การออกแบบที่ดีจำเป็นต้องคำนึงถึงทั้งหลักการด้านความงาม การสื่อสาร และความสอดคล้องกับลักษณะของกลุ่มผู้รับสาร ซึ่งช่วยสร้างภาพลักษณ์และการจดจำได้อย่างชัดเจน (Thongwes, 2016)

การออกแบบในงานวิจัยนี้มีการประยุกต์ใช้ลวดลายศิลปกรรม สัญลักษณ์มงคล และรูปแบบศิลปะพื้นถิ่นของแต่ละภูมิภาค เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ขณะเดียวกันยังคำนึงถึงการนำไปใช้ประโยชน์ในบริบทสังคมร่วมสมัย ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้

2.2.1 การออกแบบสร้างสรรค์จากเอกสารตัวเขียนภาคกลาง

การออกแบบสร้างสรรค์จากเอกสารตัวเขียนภาคกลางใช้อักษรขอมไทยเป็นพื้นฐาน โดยนำคำที่คัดเลือกจากเอกสารตัวเขียนมาพัฒนาเป็นภาพอักษรศิลป์ที่ผสมผสานระหว่างรูปแบบตัวอักษรโบราณกับแนวคิดทางศิลปะร่วมสมัย ในการออกแบบมีการนำคติความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งมงคลมาใช้ประกอบกับตัวอักษร เช่น การออกแบบคำมงคลให้มีรูปแบบที่เชื่อมโยงกับสัตว์หรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายเชิงมงคลในวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ยังมีการนำรูปแบบของยันต์หรือสัญลักษณ์ทางความเชื่อมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบตัวอักษร เพื่อสร้างภาพอักษรศิลป์ที่สะท้อนทั้งความหมายทางภาษาและความเชื่อดั้งเดิม รูปแบบการออกแบบดังกล่าวช่วยให้ตัวอักษรโบราณสามารถนำเสนอในลักษณะที่ร่วมสมัย และสามารถนำไปใช้เป็นองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ได้

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการออกแบบอักษรขอมไทย คำว่า สุข ในรูปทรงแมว
ที่มา: ผู้วิจัย (2568)

2.2.2 การออกแบบสร้างสรรค์จากเอกสารตัวเขียนภาคเหนือ

การออกแบบสร้างสรรค์จากเอกสารตัวเขียนภาคเหนือใช้อักษรธรรมล้านนาเป็นพื้นฐาน โดยนำคำจากเอกสารตัวเขียนล้านนามาพัฒนาเป็นภาพอักษรศิลป์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของภาคเหนือ ในกระบวนการออกแบบมีการนำสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น สัตว์มงคลหรือสัญลักษณ์ที่ปรากฏในศิลปกรรมล้านนา มาผสมผสานกับรูปแบบตัวอักษร นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์ใช้ลวดลายจากสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมในวัด เช่น ลวดลายไม้แกะสลักหรือรูปแบบลายประดับในศิลปกรรมล้านนา มาใช้เป็นองค์ประกอบในการออกแบบ เพื่อเพิ่มคุณค่าทางศิลปะและสะท้อนเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.2.3 การออกแบบสร้างสรรค์จากเอกสารตัวเขียนภาคอีสาน

การออกแบบสร้างสรรค์จากเอกสารตัวเขียนภาคอีสานใช้อักษรธรรมอีสานเป็นพื้นฐาน โดยเน้นการนำรูปแบบตัวอักษรดั้งเดิมมาปรับให้มีความร่วมสมัย แต่ยังคงเอกลักษณ์ของรูปร่างอักษรไว้ เพื่อให้สามารถอ่านและเข้าใจความหมายได้ กระบวนการออกแบบยังคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบตัวอักษรกับ

เนื้อหาของคำ โดยอาจมีการปรับรูปแบบของตัวอักษรให้เกิดลักษณะเชิงศิลปะ หรือเชื่อมโยงกับลวดลายพื้นถิ่นของภาคอีสาน เช่น ลวดลายผ้า หรือลวดลายศิลปกรรมพื้นบ้าน เพื่อให้เกิดรูปแบบการออกแบบที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของภูมิภาค

2.2.4 การออกแบบสร้างสรรค์จากเอกสารตัวเขียนภาคใต้

การออกแบบสร้างสรรค์จากเอกสารตัวเขียนภาคใต้ใช้อักษรไทยผดหรืออักษรยาวีเป็นพื้นฐาน โดยมีการนำรูปแบบการเขียนอักษรในวัฒนธรรมมลายูมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดศิลปะร่วมสมัย การออกแบบภาพอักษรศิลป์ในส่วนนี้ได้รับอิทธิพลจากศิลปะการเขียนอักษรแบบอิสลาม ซึ่งเน้นความงดงามของเส้นสายและจังหวะของตัวอักษร นอกจากนี้ยังมีการทดลองออกแบบตัวอักษรให้มีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การจัดวางตัวอักษรให้เกิดรูปทรงที่สื่อความหมายตามเนื้อหาของคำ หรือการนำลวดลายศิลปะอิสลามมาใช้เป็นองค์ประกอบในการออกแบบ เพื่อสร้างรูปแบบอักษรศิลป์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมมุสลิมในภาคใต้ เมื่อได้ผลงานการออกแบบจากแต่ละภูมิภาคแล้ว จึงนำไปสู่ขั้นตอน “ขาย” ซึ่งเป็นการต่อยอดผลงานสร้างสรรค์ให้เกิดการใช้ประโยชน์ในรูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการ เช่น การพัฒนาเป็นของที่ระลึก งานหัตถกรรม สื่อสร้างสรรค์ หรือกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับเอกสารตัวเขียน การพัฒนาดังกล่าวไม่เพียงช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับทุนทางวัฒนธรรม แต่ยังมีส่วนสำคัญในการเผยแพร่และสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนให้เป็นที่รู้จักในสังคมร่วมสมัย

ภาพที่ 3 ตัวอย่างการออกแบบอักษรไทยผด คำว่า เจริญ ในรูปทรงแมว

ที่มา: ผู้วิจัย (2568)

ตารางที่ 1 ตารางสรุปอักษรดั้งเดิมของแต่ละภูมิภาคที่นำมาใช้ในการออกแบบสร้างสรรค์

ที่	ภาค	รูปแบบอักษร
1	เหนือ	อักษรธรรมล้านนา
2	อีสาน	อักษรธรรมอีสาน
3	กลาง	อักษรขอมไทย
4	ใต้	อักษรไทยผด และอักษรยาวี

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์

การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนในงานวิจัยนี้เป็นผลจากการบูรณาการองค์ความรู้ด้านมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยมุ่งนำองค์ประกอบจากเอกสารตัวเขียน เช่น รูปแบบตัวอักษร เนื้อหาทางวัฒนธรรม คติความเชื่อ และกระบวนการสร้างเอกสารแบบดั้งเดิมมาพัฒนาให้เกิดรูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในสังคมร่วมสมัยได้ กระบวนการพัฒนาดังกล่าวอาศัยข้อมูลจากการศึกษาทางวัฒนธรรม การออกแบบสร้างสรรค์ และการรับฟังความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและผู้บริโภค เพื่อให้ผลิตภัณฑ์และบริการที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมทั้งในด้านคุณค่าทางวัฒนธรรมและการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ

จากกระบวนการดำเนินงานของโครงการ สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนได้รวมทั้งสิ้น 20 รายการ โดยแบ่งออกเป็นผลิตภัณฑ์จำนวน 16 รายการ และบริการจำนวน 4 รายการ ซึ่งผลิตภัณฑ์สามารถจัดกลุ่มตามลักษณะของการพัฒนาได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ที่เน้นการอนุรักษ์องค์ความรู้ดั้งเดิม และผลิตภัณฑ์ที่เป็นการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ในรูปแบบใหม่ ขณะที่บริการเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนมุ่งเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ การเผยแพร่ และการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในการทำความเข้าใจมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านเอกสารตัวเขียน

3.1 ผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเอกสารตัวเขียน

ผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนที่พัฒนาขึ้นจากโครงการวิจัยมีจำนวนทั้งสิ้น 16 รายการ ซึ่งเกิดจากการนำองค์ความรู้เกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนมาประยุกต์ใช้ผ่านกระบวนการออกแบบสร้างสรรค์โดยมีทั้งผลิตภัณฑ์ที่เน้นการสืบทอดองค์ความรู้ดั้งเดิมและผลิตภัณฑ์ที่นำองค์ประกอบจากเอกสารตัวเขียนมาพัฒนาเป็นรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตร่วมสมัย ผลิตภัณฑ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและการสร้างการรับรู้ต่อเอกสารตัวเขียนในสังคมปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทสำคัญ ดังนี้

3.1.1 ผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานอนุรักษ์

ผลิตภัณฑ์ประเภทงานอนุรักษ์เป็นผลิตภัณฑ์ที่มุ่งเน้นการสืบทอดและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนในรูปแบบที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยยังคงรักษาเนื้อหาและกระบวนการดั้งเดิมของมรดก

ภูมิปัญญาไว้ ผลิตรัตนศิลป์กลุ่มนี้ช่วยให้ผู้สนใจสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนได้ด้วยตนเอง และสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาเชิงลึกต่อไปได้ ผลิตรัตนศิลป์ในกลุ่มนี้ประกอบด้วย

ก. **ชุดทำผ้าห่อคัมภีร์ด้วยตนเอง (DIY)** ซึ่งถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมการทำผ้าห่อคัมภีร์ในวัฒนธรรมล้านนา โดยผู้ใช้งานสามารถเรียนรู้กระบวนการทำผ้าห่อคัมภีร์ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเก็บรักษาคัมภีร์โบราณ

ข. **ชุดจารคัมภีร์ด้วยตนเอง (DIY เชี่ยวจาร)** ซึ่งนำความรู้เกี่ยวกับการจารคัมภีร์โบราณมาพัฒนาเป็นชุดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้สนใจสามารถทดลองฝึกการจารคัมภีร์และทำความเข้าใจกระบวนการสร้างเอกสารตัวเขียนแบบดั้งเดิม

ค. **หนังสือทางศาสตร์** ซึ่งนำองค์ความรู้จากตำราการทำนายชะตาชีวิตในวัฒนธรรมภาคใต้ มานำเสนอในรูปแบบหนังสือ เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับคตินิยมเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเอกสารตัวเขียน

ง. **สมุดคัดอักษรโบราณ** ซึ่งรวบรวมรูปแบบอักษรโบราณจากภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับตัวอักษรที่ปรากฏในเอกสารตัวเขียนของแต่ละท้องถิ่น

ผลิตรัตนศิลป์กลุ่มนี้จึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านเอกสารตัวเขียน และช่วยให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ที่เคยจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้ง่ายยิ่งขึ้น

3.1.2 ผลิตรัตนศิลป์เป็นงานพัฒนา

ผลิตรัตนศิลป์ประเภทงานพัฒนาเป็นผลิตรัตนศิลป์ที่เกิดจากการนำองค์ประกอบของเอกสารตัวเขียน เช่น รูปแบบตัวอักษร ความหมายของคำ หรือสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม มาประยุกต์ใช้ในบริบทใหม่ เพื่อสร้างรูปแบบผลิตรัตนศิลป์ที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตในสังคมร่วมสมัย ผลิตรัตนศิลป์ในกลุ่มนี้ประกอบด้วย

ก. **สติ๊กเกอร์เททพูอักษรโบราณ ชุด “สักหนังให้เป็นสื่อ”** ซึ่งนำรูปแบบอักษรโบราณจาก 4 ภูมิภาคมาพัฒนาเป็นสติ๊กเกอร์สำหรับติดบนผิวหนัง แทนการสักถาวร เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจสามารถแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านรูปแบบตัวอักษรได้

ข. **พุทธ(วรรณ)รูป “ปัจจุสมุปปบาท”** ซึ่งเป็นการออกแบบงานศิลปะที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามานำเสนอผ่านรูปแบบตัวอักษรและองค์ประกอบศิลปะ

ค. **พัฒมกลอักษรอยุธยาอักษรวิจิตร** ซึ่งนำรูปแบบตัวอักษรโบราณมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตรัตนศิลป์ร่วมสมัยที่มีทั้งคุณค่าทางศิลปะและการใช้งาน

ง. **งานเลเซอร์เอนเกรฟิงอักษรโบราณบนวัสดุต่าง ๆ** ซึ่งใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแกะสลักตัวอักษรโบราณบนวัสดุ เช่น แผ่นไม้ เพื่อสร้างผลิตรัตนศิลป์ที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมและเทคโนโลยีร่วมสมัย

จ. งานออกแบบตราเปี๊ยะ: เปลี่ยนเปี๊ยะ ซึ่งเป็นการออกแบบตราประทับขนมเปี๊ยะ ให้เป็นอักษรโบราณชื่อจังหวัดนั้น ๆ แล้วออกแบบให้เป็นรูปทรงที่เป็นสัญลักษณ์จังหวัด

ภาพที่ 4 ตัวอย่างการออกแบบตราประทับเปี๊ยะ คำว่า พิษณุโลก ในรูปทรงไกชน
ที่มา: ผู้วิจัย (2568)

นอกจากนี้ โครงการยังได้พัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์อื่น ๆ ที่นำแรงบันดาลใจจากเอกสารตัวเขียนมาประยุกต์ใช้ เช่น ผลิตภัณฑ์อาหาร เสื้อผ้า ของที่ระลึก และงานออกแบบร่วมสมัย ซึ่งช่วยขยายบทบาทของเอกสารตัวเขียนจากพื้นที่ทางวัฒนธรรมสู่พื้นที่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้อย่างหลากหลาย

3.2 บริการเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียน

นอกจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์แล้ว โครงการวิจัยยังได้พัฒนาบริการเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนในรูปแบบกิจกรรมทางวิชาการและกิจกรรมสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมบริการที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย

ก. การจัดอบรมและกิจกรรมทางวิชาการ เกี่ยวกับอักษรโบราณและเอกสารตัวเขียนของไทยในแต่ละภูมิภาค เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านเอกสารตัวเขียนแก่ผู้สนใจทั่วไป

ข. การจัดการแข่งขันออกแบบอักษรศิลป์ ซึ่งเปิดโอกาสให้เยาวชนและผู้สนใจได้สร้างสรรค์ผลงานจากตัวอักษรโบราณและเอกสารตัวเขียน

ค. การจัดแสดงนิทรรศการและการนำเสนอผลงานวิจัย เพื่อเผยแพร่ผลงานผลิตภัณฑ์และบริการที่พัฒนาขึ้นจากโครงการ

ง. การจัดจำหน่ายและการนำเสนอผลิตภัณฑ์ในงานนิทรรศการ ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญในการทดลองตลาดและรับฟังความคิดเห็นจากผู้บริโภค

กิจกรรมเหล่านี้ช่วยสร้างพื้นที่การเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของสาธารณชน ทำให้เอกสารตัวเขียนซึ่งเคยเป็นองค์ความรู้เฉพาะกลุ่มสามารถขยายบทบาทสู่สังคมร่วมสมัยได้

3.3 การตอบรับจากสาธารณชน

โครงการวิจัยได้นำผลงานออกเผยแพร่และจัดแสดงสู่สาธารณชนรวมทั้งสิ้น 7 ครั้ง ระหว่างปี พ.ศ. 2567-2568 ดังนี้

- 1) งานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ 2567 จัดแสดงเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2567 ณ Centara Grand & Bangkok Convention Centre at Central World กรุงเทพมหานคร
- 2) งานตากธัมม์ ตานข้าวใหม่ หิงไฟพระเจ้า จัดแสดงในเดือน มกราคม 2568 ณ วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่
- 3) งานวันนักประดิษฐ์ 2568 จัดแสดงระหว่างวันที่ 2-6 กุมภาพันธ์ 2568 ณ BITEC Bangna Hall 102 กรุงเทพมหานคร
- 4) งานอักษรศิลป์สร้างสรรค์ อักษรโบราณมีชีวิต จัดแสดงเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2568 ณ Central Salaya จังหวัดนครปฐม
- 5) งานวันภาษาไทยแห่งชาติ พุทธศักราช 2568 จัดแสดงเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2568 ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร
- 6) การจัดแสดงนิทรรศการ ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) จัดแสดงเมื่อ วันที่ 4 สิงหาคม 2568 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
- 7) มหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ ประจำปี 2568 (Thailand Research Expo 2025) จัดแสดง ณ Centara Grand & Bangkok Convention Centre at Central World กรุงเทพมหานคร

ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมมากมักเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง และมีลักษณะการออกแบบที่เชื่อมโยงกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ผู้เข้าชมยังแสดงให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวช่วยกระตุ้นความสนใจต่อเอกสารตัวเขียนและวัฒนธรรมดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนสามารถสร้างคุณค่าทั้งในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม การเรียนรู้ และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มุ่งใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

การอภิปรายผล

องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเอกสารตัวเขียนไม่ได้ประกอบด้วยเพียงเนื้อหาของเอกสารเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกระบวนการสร้างเอกสาร ตัวอักษร รูปแบบศิลปกรรม ตลอดจนคติความเชื่อและความหมายเชิงวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในเอกสารเหล่านั้น เมื่อนำองค์ประกอบเหล่านี้มาพิจารณาในเชิงการออกแบบสร้างสรรค์พบว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ การค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มองว่าคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม

ไม่ได้อยู่เพียงในตัววัตถุหรือเอกสาร แต่รวมถึงองค์ความรู้ ทักษะ และความหมายทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้และการสืบทอดมรดกนั้นด้วย (UNESCO, 2003)

อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ การนำกระบวนการ “ค้น-คัด-คิด-ขาย” มาใช้เป็นกรอบในการพัฒนางานออกแบบจากเอกสารตัวเขียน ซึ่งช่วยให้การนำองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมไปใช้ในงานสร้างสรรค์มีลักษณะเป็นระบบ และสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจได้อย่างชัดเจน กระบวนการดังกล่าวสะท้อนแนวคิดด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มองว่า ทูทางวัฒนธรรมมิได้มีคุณค่าเพียงในเชิงประวัติศาสตร์หรือเชิงสัญลักษณ์เท่านั้น หากยังสามารถแปรเปลี่ยนเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ผ่านการออกแบบ การสร้างนวัตกรรม และการจัดการความหมายทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม (Pholphirul, 2013) ขณะเดียวกัน ผลการศึกษานี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดคติชนสร้างสรรค์ของ Na Thalung (2013) ที่เสนอว่า คติชนหรือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างต่อเนื่องเมื่อมีการนำมาปรับใช้ ตีความใหม่ และสร้างสรรค์ใหม่ให้สัมพันธ์กับบริบทของผู้คนในแต่ละยุคสมัย มิใช่การคงไว้เพียงในฐานะวัตถุแห่งการอนุรักษ์ หากแต่ต้องทำให้คติชนกลายเป็นสิ่งที่ผู้คนร่วมสมัยสามารถเข้าถึง ใช้สอย และรู้สึกมีส่วนร่วมได้ในชีวิตจริง

ในแง่นี้ การนำรูปแบบตัวอักษร เนื้อหาทางวัฒนธรรม และคติความเชื่อจากเอกสารตัวเขียนมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ สื่อสร้างสรรค์ หรือกิจกรรมการเรียนรู้ จึงถือเป็นกระบวนการของ “คติชนสร้างสรรค์” อย่างชัดเจน กล่าวคือ เป็นการนำทุนทางภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมมาผ่านกระบวนการคัดเลือกและออกแบบใหม่ จนเกิดเป็นรูปแบบการสื่อสารที่ร่วมสมัยและมีศักยภาพในการสร้างคุณค่าทั้งเชิงเศรษฐกิจและเชิงสังคม การดำเนินการเช่นนี้ทำให้เอกสารตัวเขียนซึ่งเดิมอาจจำกัดการเข้าถึงอยู่ในวงวิชาการหรือพื้นที่อนุรักษ์สามารถเชื่อมโยงกับสาธารณชนในวงกว้างมากขึ้น ทั้งยังส่งผลให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีสถานะเป็นทรัพยากรที่มีชีวิต (living cultural resource) ซึ่งสามารถถูกใช้เพื่อการเรียนรู้ การท่องเที่ยว การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการสร้างประสบการณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างหลากหลาย สอดคล้องกับแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ใช้วัฒนธรรมในการร่วมสร้างความหมายใหม่ให้กับมรดกเดิม (Tharaporn, 2019; Tananchai et al., 2022)

บทสรุป

วัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนเป็นวิถีการบันทึกความรู้ที่สืบทอดมาแต่โบราณ ครอบคลุมกระบวนการตั้งแต่ ต้นน้ำ ได้แก่ การสร้างวัสดุและอุปกรณ์สำหรับการบันทึก เช่น ใบบลาน สมุดข่อย หมึก และปากกา กลางน้ำ คือการบันทึกข้อความด้วยอักษรท้องถิ่นของแต่ละภูมิภาค และ ปลายน้ำ คือ การนำเนื้อหาจากเอกสารตัวเขียนไปใช้ประโยชน์ เช่น บทสวด ภาษีศ คำอวยพร การแสดงจากนิทาน และพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการสืบทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น และถือเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคมไทย

ผลการวิจัยด้านการสำรวจมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียน พบว่าองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมเอกสารตัวเขียนประกอบด้วย วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างและบันทึกเอกสาร วรรณกรรมมุขปาฐะ การแสดงพื้นบ้าน วัตถุที่เกี่ยวข้องกับเอกสารตัวเขียน รวมถึงประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาพบองค์ความรู้ที่สามารถนำมาต่อยอดได้ 4 ประการ ได้แก่ (1) อักษรที่ใช้ในการบันทึกเอกสารตัวเขียน (2) การจารคัมภีร์ใบลาน (3) การทอและการถวญผ้าห่อคัมภีร์ และ (4) วรรณกรรมสาสตราที่ใช้ในบริบทพิธีกรรม

จากองค์ความรู้ดังกล่าวได้พัฒนาเป็น ผลิตภัณฑ์และบริการรวม 20 รายการ แบ่งเป็นผลิตภัณฑ์ 16 รายการ และบริการ 4 รายการ โดยผลิตภัณฑ์แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เชิงอนุรักษ์ 4 รายการ เช่น ชุติผ้าห่อคัมภีร์ด้วยตนเอง ชุติจารคัมภีร์ด้วยตนเอง หนังสือทางสาสตรา และสมุดคัดอักษรโบราณ ผลิตภัณฑ์เชิงพัฒนา 4 รายการ เช่น สติกเกอร์แทททูอักษรโบราณ พุทธ(วรรณ)รูป “ปฏิจจสมุปปาต” พัฒมคัลอักษรอยุธยา และงานเลเซอร์เอนเกรฟิงอักษรคัต และผลิตภัณฑ์ต่อยอดสร้างสรรค์ 8 รายการ เช่น ตราปั้มเปื้อน คุกกี้อักษรโบราณ ผ้าพันคอและเสื้อแมวอักษรมงคล Art Toys “นักบวชลายสี” บอร์ดเกมเอกสารตัวเขียน ตราปั้มลายผ้า และไอศกรีม “บัวบาท ติมติน”

ส่วนบริการที่พัฒนาขึ้นมี 4 รายการ ได้แก่ การเขียนชื่อหรือคำมงคลด้วยอักษรโบราณ การอบรมความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์และผ้าห่อคัมภีร์ การอบรมทางวิชาการเกี่ยวกับอักษรท้องถิ่นไทย 4 ภาค และการแข่งขันออกแบบอักษรศิลป์ “สรรค์สื่อ สื่อลักษณ์”

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการเชิงสร้างสรรค์ได้ และมีศักยภาพในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากควบคู่กับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนในมิติของ การปฏิบัติทางวัฒนธรรม (cultural practices) โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้าง การใช้ การสวด การประกอบพิธีกรรม และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในบริบทจริงของชุมชน มากกว่าการศึกษาตัวบทหรือวัตถุเพียงอย่างเดียว
2. ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบข้ามภูมิภาคและข้ามวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนในสังคมพุทธ เช่น ไทย พม่า และลังกา เพื่อทำความเข้าใจความเหมือนและความแตกต่างด้านจารีต วัสดุ ความเชื่อ และพิธีกรรม ซึ่งจะช่วยขยายองค์ความรู้จากระดับท้องถิ่นสู่ระดับภูมิภาคและนานาชาติ
3. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมจากการนำองค์ความรู้เกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนไปต่อยอดเป็นสินค้า บริการ หรือกิจกรรมในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมและไม่ลดทอนคุณค่าทางวัฒนธรรมของเอกสารตัวเขียน

References

- Chueanoi, O. (2023). Conservation and preservation of palm-leaf manuscripts at Wat Pho Thong Lang, Nonthaburi Province. *RMUTK Journal of Liberal Arts*, 5(2), 54-69. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/larts-journal/article/view/265070>
- Howkins, J. (2001). *The creative economy: How people make money from ideas*. Penguin.
- Moolsap, P. (2021). *Creative folklore related to the Naga belief in the upper northeastern region of Thailand* [Doctoral dissertation, Chulalongkorn University]. Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD). <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/5328>
- Na Thalang, S. (2013). Creative folklore: A review of its social context and related concepts. *Journal of Letters*, 42(2), 1-74. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jletters/article/view/49253>
- Pachika, I., & Poompruk, C. (2022). Modifying the document storage process using the concept of design thinking to upgrade to a smart office. *Journal of Value Chain Management and Business Strategy*, 1(2), 54-66. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/VCMBBS/article/view/738>
- Phattarakiatcharoen, B., Manmat, L., & Nuntapichai, S. (2014). Analyzing and classifying knowledge content in transliterated Thai palm-leaf manuscripts. *KKU Research Journal (Graduate Studies)*, 14(1), 36-54. <https://ph02.tci-thaijo.org/index.php/gskku/article/view/23078>
- Pholphirul, P. (2013). Creative economy and development issues in Thailand. *NIDA Economic Review*, 7(1), 1-69. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/NER/article/view/22675>
- Sridhamma, K., Tongharmmachat, S., & Kempila, P. (2009). The research on the wisdom of local Isan medicine in Khamphi Bai-Lan (scripture written on palm-leaves). *Rajabhat Maha Sarakham University Journal*, 3(2), 13-19. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmu/article/view/30021>
- Tananchai, T., Raungdessuwon, S., Boonyarittanon, N., & Prommool, T. (2022). Cultural heritage assets along cultural tourism routes: A case study of Yang-Noeng, Nong-Phueng and Saraphi Subdistrict, Saraphi District, Chiang Mai Province. *Journal of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University*, 41(3), 29-45. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/humsujournal/article/view/257198>
- Tharaporn, A. (2019). *A study of cultural capital for promoting creative economic tourism: A case study of HOLEN Thai souvenir design* [Master's thesis, Thammasat University]. TU Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:169205

- Thongwes, M. (2016). *Graphic design for different types of Thai restaurants for Generation Y* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD). <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/72774>
- Throsby, D. (2001). *Economics and culture*. Cambridge University Press.
- UNCTAD. (2010). *Creative economy report 2010: Creative economy – A feasible development option*. United Nations. https://unctad.org/publication/creative-economy-report-2010?utm_source=chatgpt.com
- UNESCO. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://ich.unesco.org/en/convention>
- UNESCO. (2002). *Memory of the world: General guidelines to safeguard documentary heritage* (Revised ed.). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000125637>
- Wannaudorn, S. (2016). Palm Leaf Manuscripts and the Process of Creating a Community Learning Center in Ancients Documents for Heritage tourism of Wat Srichan, Ban Na-Or Mueang District Loei Province. *Damrong Journal of The Faculty of Archaeology Silpakorn University*, 15(2), 89-116. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/damrong/article/view/73951>

The Effects of Explicit and Implicit Syntax Instruction on the Grammatical Accuracy of English Major Students

ผลของการสอนวากยสัมพันธ์แบบชัดแจ้งและแบบนัยต่อความถูกต้องทางไวยากรณ์ของนักศึกษาวิชาเอกภาษาอังกฤษ

Pisan Pankeaw^{1*}

พิศาล ปานแก้ว^{2*}

(Received: 16 March 2026; Revised: 20 May 2026; Accepted: 26 May 2026)

Abstract

The comparative effectiveness of explicit and implicit grammar instruction remains a central issue in second language acquisition. This is especially important in tertiary English as a Foreign Language (EFL) context, where classroom instruction often serves as the main source of linguistic input. This study investigated the effects of explicit and implicit syntax instruction on the grammatical accuracy of second-year English major students in a Thai tertiary context and examined whether learners' perceived instructional effectiveness predicted improvement in grammatical accuracy. The participants were selected because they had a similar level of grammatical proficiency and were enrolled in the compulsory Introduction to Syntax course in the English Program at Phetchaburi Rajabhat University (PBRU) in the first semester of the 2025 academic year. A quasi-experimental pretest–posttest design was implemented with two intact classes (N = 60). The explicit group received rule-based instruction with metalinguistic explanation and structured practice, whereas the implicit group participated in meaning-focused communicative tasks without overt grammatical explanation. Data were analyzed using paired-sample t-tests, analysis of covariance (ANCOVA), effect size calculations, and linear regression.

Results revealed significant improvement in grammatical accuracy in both groups, with the explicit instruction group outperforming the implicit group. Learners' perceived instructional effectiveness was also found to significantly predict improvement in grammatical accuracy. The findings suggest that explicit instruction yields stronger short-term gains in accuracy, while learners' perceptions play an important role in facilitating learning outcomes. However, these findings should be interpreted with caution

¹ Dr., Lecturer in English Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phetchaburi Rajabhat University

² ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

* Corresponding author, E-mail: Apkeaw@gmail.com

due to the relatively short intervention period and the use of a single performance measure, which may limit the extent to which long-term or multidimensional language development is captured.

Keywords: Explicit instruction, Implicit instruction, Grammatical accuracy, Thai EFL learners, Writing accuracy

บทคัดย่อ

ประสิทธิภาพเชิงเปรียบเทียบของการสอนวากยสัมพันธ์แบบชัดแจ้งและแบบนัยยังคงเป็นประเด็นสำคัญในด้านการเรียนรู้ภาษาที่สอง โดยเฉพาะในบริบทการเรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ (EFL) ระดับอุดมศึกษา ซึ่งการเรียนการสอนในชั้นเรียนเป็นแหล่งบ่อนข้อมูลทางภาษาหลักของผู้เรียน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการสอนวากยสัมพันธ์แบบชัดแจ้งและแบบนัยต่อความถูกต้องทางไวยากรณ์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาภาษาอังกฤษในบริบทระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย และตรวจสอบการรับรู้ของผู้เรียนต่อประสิทธิภาพของการสอนในการทำนายการพัฒนาความถูกต้องทางไวยากรณ์ กลุ่มตัวอย่างนี้ถูกเลือกเนื่องจากมีพื้นฐานทางไวยากรณ์ใกล้เคียงกัน และลงทะเบียนเรียนในรายวิชา Introduction to Syntax ซึ่งเป็นรายวิชาบังคับในหลักสูตรสาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี (PBRU) ในภาคเรียนที่ 1/2568 งานวิจัยใช้รูปแบบกึ่งทดลอง ที่ได้ทำแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากชั้นเรียนจริงจำนวน 2 ห้องเรียน ($N = 60$) กลุ่มที่ได้รับการสอนแบบชัดแจ้งได้รับการสอนเชิงกฎเกณฑ์ทางภาษาร่วมกับการอธิบายเชิงอภิมโนทัศน์และการทำแบบฝึกหัดที่มีลักษณะเชิงโครงสร้างทางไวยากรณ์ ขณะที่กลุ่มแบบนัยเข้าร่วมกิจกรรมการสื่อสารที่เน้นความหมายโดยไม่มีการอธิบายไวยากรณ์โดยตรง ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การทดสอบที่แบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์กัน (paired-sample t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) การคำนวณขนาดอิทธิพล (effect size) และการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้น (linear regression)

ผลการวิจัยพบว่าผู้เรียนทั้งสองกลุ่มมีพัฒนาการด้านความถูกต้องทางไวยากรณ์อย่างมีนัยสำคัญ โดยกลุ่มที่ได้รับการสอนแบบชัดแจ้งมีผลการเรียนสูงกว่ากลุ่มแบบนัย นอกจากนี้ยังพบว่าการรับรู้ของผู้เรียนต่อประสิทธิภาพของการสอนมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาความถูกต้องทางไวยากรณ์ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการสอนแบบชัดแจ้งช่วยส่งเสริมการพัฒนาความถูกต้องทางไวยากรณ์ในระยะสั้นได้ดีกว่า ขณะที่การรับรู้ของผู้เรียนมีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยนี้ควรตีความด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากระยะเวลาการทดลองที่ค่อนข้างสั้น และการใช้ตัวชี้วัดเพียงรูปแบบเดียว ซึ่งอาจจำกัดขอบเขตในการสะท้อนพัฒนาการทางภาษาในระยะยาวหรือในหลายมิติได้

คำสำคัญ: การสอนแบบชัดแจ้ง, การสอนแบบนัย, ความถูกต้องทางไวยากรณ์, ผู้เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศในประเทศไทย, ความถูกต้องในการเขียน

Introduction

Developing grammatical accuracy remains a major challenge for learners of English as a foreign language (EFL), particularly in contexts where exposure to authentic language input is limited (Ellis, 2006; Krashen, 1982). In many EFL settings, including Thailand, classroom instruction constitutes the primary environment in which learners encounter and practice the target language. As a result, instructional approaches play a crucial role in shaping learners' grammatical development and written performance (Ellis, 2006). Among the most debated issues in second language acquisition (SLA) research is the relative effectiveness of explicit and implicit grammar instruction in facilitating language learning (Norris & Ortega, 2000; Spada & Tomita, 2010).

Explicit instruction involves direct explanation of grammatical rules accompanied by metalinguistic information and structured practice activities (Ellis, 2006; DeKeyser, 2007). This approach assumes that conscious awareness of linguistic structures can facilitate more accurate language production. In contrast, implicit instruction emphasizes exposure to language in meaningful communicative contexts without overt rule explanation. From this perspective, learners are expected to internalize grammatical patterns through interaction with input and communicative activities (Reber, 1993; Ellis, 2005).

The debate between explicit and implicit instruction has long been central to SLA research. Some theoretical perspectives suggest that explicit knowledge can contribute to improved language performance through monitoring and controlled production (DeKeyser, 2003). Other perspectives argue that language acquisition is primarily driven by implicit learning processes that operate through exposure and pattern detection (Krashen, 1982; Reber, 1993). Although both approaches have received empirical support, the relative effectiveness of the two instructional methods remains dependent on learning context and instructional conditions (Goo et al., 2015; Spada & Tomita, 2010).

In tertiary EFL environments, grammatical accuracy in academic writing represents an especially important learning outcome. University students are frequently required to produce written texts that demonstrate linguistic precision and structural coherence. However, many learners possess theoretical grammatical knowledge yet struggle to apply it consistently in extended writing tasks (Polio & Shea, 2014; Ellis, 2015). This gap between grammatical knowledge and actual performance highlights the need for instructional approaches that effectively support the development of accurate written production.

Within the Thai educational context, research has consistently reported persistent grammatical difficulties among EFL learners. These challenges include incorrect verb tense usage, word order errors, and incomplete clause structures (Khamkhien, 2010; Noom-Ura, 2013). Such issues are frequently observed among university students, including English major learners who are expected to demonstrate relatively advanced language proficiency. Despite years of formal instruction, many students continue to produce written texts containing frequent grammatical errors.

Furthermore, recent research has emphasized the importance of learner-related factors in shaping instructional outcomes. In addition to cognitive processes, learners' perceptions of instructional effectiveness may influence their engagement, motivation, and attention during learning activities (Dörnyei, 2019; Schmidt, 2001). Positive perceptions of instructional clarity and usefulness may encourage learners to allocate greater cognitive effort to language processing, which can ultimately enhance learning outcomes. Although previous studies have examined grammar instruction across different educational contexts, relatively few studies have experimentally compared explicit and implicit syntax instruction among English major students in Thai tertiary education, particularly in regional university settings. In addition, limited research has examined whether learners' perceived instructional effectiveness predicts grammatical accuracy gains in such contexts. This gap restricts evidence-based pedagogical decision-making regarding grammar instruction for university EFL learners.

To address these issues, the present study investigates the comparative effects of explicit and implicit syntax instruction on the grammatical accuracy of English major students at Phetchaburi Rajabhat University. Using a quasi-experimental design, the study examines whether explicit rule-based instruction leads to greater improvement in grammatical accuracy compared to meaning-focused implicit instruction. In addition, the study explores the relationship between learners' perceptions of instructional effectiveness and their grammatical accuracy gains.

Research Objectives

1. To compare the effects of explicit and implicit syntax instruction on the grammatical accuracy of second-year English major students at Phetchaburi Rajabhat University (PBRU).
2. To examine whether learners' perceived instructional effectiveness significantly predicts gains in grammatical accuracy.

Hypotheses

H1: Students receiving explicit syntax instruction will demonstrate significantly greater gains in grammatical accuracy than those receiving implicit instruction.

H2: Learners' perceived instructional effectiveness will significantly predict gains in grammatical accuracy.

Definition of terms

1. **Explicit Syntax Instruction** refers to a teaching approach in which grammatical rules and sentence structures are clearly explained by the instructor. This approach typically includes metalinguistic explanation, model examples, and structured practice activities that help learners consciously understand and apply grammatical rules in their language production (Ellis, 2006; DeKeyser, 2007).

2. **Implicit Syntax Instruction** refers to a teaching approach in which grammatical structures are learned through meaning-focused communication and exposure to language use without direct explanation of grammatical rules. Learners are expected to internalize syntactic patterns through interaction, practice, and contextualized language use (Ellis, 2005; Reber, 1993).

3. **Grammatical Accuracy** refers to the extent to which learners produce grammatically correct language in written form. In this study, grammatical accuracy is operationalized as the proportion of error-free clauses in students' written texts (Polio & Shea, 2014).

4. **Error-Free Clauses** refer to clauses that contain no grammatical, lexical, or morphological errors. In this study, the percentage of error-free clauses is used as the operational measure of grammatical accuracy (Polio & Shea, 2014).

5. **Thai EFL Learners** refer to students in Thailand who learn English as a foreign language in formal educational settings where English is not used as a primary means of daily communication (Ellis, 2006; Khamkhien, 2010).

6. **Writing Accuracy** refers to the extent to which learners produce grammatically correct language in written texts, including appropriate use of syntax, morphology, and lexical forms. In second language writing research, it is commonly measured by indicators such as the proportion of error-free clauses (Polio & Shea, 2014).

Literature Review

1. Implicit Instruction and the Noticing Hypothesis

Implicit instruction represents an alternative approach to grammar teaching that emphasizes communicative language use rather than direct rule explanation. In implicit instructional contexts, learners are exposed to language input through meaningful communication and are expected to internalize grammatical structures through interaction with the language (Ellis, 2005; Reber, 1993).

One influential theoretical framework underlying implicit learning is Schmidt's Noticing Hypothesis. According to this perspective, learners must consciously notice linguistic features in the input before those features can become part of their developing language system (Schmidt, 1990, 2001). Noticing does not necessarily require explicit rule explanation; instead, it involves the conscious registration of linguistic forms during language processing. Learners may therefore acquire grammatical knowledge by attending to patterns in the input during communicative activities.

Attention and awareness have consequently been considered central components of implicit learning processes. While some scholars argue that language acquisition can occur without conscious awareness (Williams, 2005), others maintain that attentional resources play a crucial role in encoding linguistic information into long-term memory (Robinson, 2003; Schmidt, 2001). From this perspective, even in meaning-focused instructional environments, learners must allocate attention to linguistic forms for acquisition to occur.

Implicit learning is also supported by research on pattern detection mechanisms. Reber (1993) proposed that individuals can acquire complex patterns without explicit knowledge of the underlying rules. In SLA contexts, this suggests that learners may gradually internalize grammatical structures through repeated exposure to language input. Empirical studies have shown that learners can develop sensitivity to linguistic regularities even when they are unable to explicitly articulate the grammatical rules governing those structures (Andringa & Rebuschat, 2015).

Another influential perspective on implicit learning is Input Processing theory. According to VanPatten (2004, 2015), learners tend to prioritize meaning over form when processing language input. As a result, grammatical features may remain unnoticed unless instructional tasks increase their perceptual salience. Instructional techniques such as input enhancement or structured input activities have therefore been proposed as ways of guiding learners' attention toward target forms without providing explicit explanation (VanPatten, 2004).

In classroom practice, implicit instruction is typically implemented through meaning-focused activities that encourage learners to use language in context without explicit rule explanation (Ellis, 2005; Reber, 1993). Instruction often follows a sequence in which learners are first exposed to target structures through input-rich materials, such as dialogues or texts, followed by communicative tasks that require meaningful interaction. During these activities, learners are encouraged to notice patterns in language use through task engagement, interaction, and feedback (Schmidt, 2001). Teachers may also use techniques such as input enhancement, recasts, or task-based activities to draw learners' attention to form while maintaining a primary focus on meaning (VanPatten, 2004).

Empirical research examining implicit instruction has produced mixed findings regarding its effectiveness in promoting grammatical accuracy. Meaning-focused instruction has often been associated with improvements in communicative fluency and overall language use (Wesche & Skehan, 2002). However, gains in grammatical accuracy may be less immediate compared to those observed under explicit instruction. Shintani (2015) found that implicit learning can contribute to grammatical development, although the effects may emerge more gradually.

Despite these limitations, implicit instructional approaches remain an important component of communicative language teaching. By engaging learners in meaningful interaction, implicit instruction encourages the development of intuitive linguistic knowledge and supports natural language use. Such approaches may therefore complement explicit instruction by promoting fluency and communicative competence.

Overall, the studies on implicit instruction highlight its role in promoting communicative fluency and natural language use through meaning-focused interaction (Ellis, 2005; Reber, 1993; Shintani, 2015). These studies suggest that learners can gradually internalize grammatical structures through exposure and interaction, even in the absence of explicit rule explanation. However, compared to explicit instruction, improvements in grammatical accuracy may be less immediate and may require longer periods of exposure.

2. Explicit Instruction and Skill Acquisition Theory

Explicit instruction has long been considered an important approach in second language acquisition (SLA), particularly in instructed learning environments where classroom input constitutes

the primary source of linguistic exposure (Ellis, 2006; DeKeyser, 2007). Explicit instruction typically involves direct explanation of grammatical rules accompanied by metalinguistic information and structured practice activities. In such instructional contexts, learners are encouraged to consciously attend to linguistic forms and apply rule-based knowledge during language production.

The theoretical foundation of explicit instruction is closely associated with Skill Acquisition Theory. According to this theory, language learning involves the gradual transformation of declarative knowledge into proceduralized performance through repeated practice (DeKeyser, 2003, 2007). Learners initially acquire explicit knowledge of grammatical rules and subsequently develop automatic language use through continued exposure and practice. This progression reflects the transition from conscious rule application to fluent performance.

In classroom settings, explicit instruction is often implemented through pedagogical frameworks such as the Present–Practice–Produce (PPP) model, where learners first receive explanations of grammatical structures, then engage in controlled practice activities before applying the target forms in communicative tasks (Ur, 2012; Spada & Lightbown, 2008). Such instructional sequences aim to support the gradual development of grammatical competence while maintaining opportunities for meaningful language use.

Empirical studies have provided considerable support for the effectiveness of explicit grammar instruction. Norris & Ortega (2000), in a large-scale meta-analysis of form-focused instruction, reported that explicit instructional approaches produced larger effect sizes than implicit approaches. Similarly, Spada & Tomita (2010) found that explicit instruction demonstrated consistent advantages across both simple and complex grammatical structures. These findings suggest that explicit attention to form may facilitate faster improvements in grammatical accuracy, particularly in instructional environments where learners rely primarily on classroom-based learning.

More recent research has continued to highlight the importance of metalinguistic explanation in explicit instruction. Metalinguistic feedback enables learners to analyze grammatical structures and understand how linguistic forms function within sentences. This analytical engagement can strengthen learners' ability to monitor their own language production and identify errors during writing tasks (Ellis, 2015).

Contemporary developments in Skill Acquisition Theory also emphasize the role of repeated practice and distributed learning in the proceduralization of grammatical knowledge. DeKeyser (2015)

argues that declarative knowledge acquired through explicit instruction can gradually become automatic through sustained practice and meaningful use. This perspective suggests that explicit instruction may provide an efficient starting point for grammatical development in instructed learning contexts.

Overall, previous studies on explicit instruction consistently demonstrate its effectiveness in improving grammatical accuracy, particularly in form-focused and accuracy-oriented tasks (Norris & Ortega, 2000; Spada & Tomita, 2010). These findings suggest a clear trend in which rule-based instruction, supported by metalinguistic explanation and structured practice, facilitates more immediate gains in learners' grammatical performance. However, the effectiveness of explicit instruction may vary depending on factors such as task type, learner characteristics, and instructional context.

3. Comparative Research on Explicit and Implicit Instruction

Comparative research examining explicit and implicit instruction has been central to debates in SLA regarding the most effective methods for teaching grammar. Numerous experimental and meta-analytic studies have investigated the relative effectiveness of these instructional approaches across different learning contexts.

One of the most influential syntheses in this area is the meta-analysis conducted by Norris & Ortega (2000), which examined the effects of form-focused instruction on language learning outcomes. Their findings indicated that explicit instruction produced substantially larger effect sizes than implicit instruction, suggesting that rule explanation and conscious awareness may facilitate faster learning in classroom contexts.

Subsequent meta-analytic research has generally confirmed these findings. Spada & Tomita (2010) analyzed multiple studies examining grammar instruction and concluded that explicit approaches were more effective than implicit approaches for both simple and complex linguistic features. Similarly, Goo et al. (2015) reported that explicit instruction consistently produced stronger learning outcomes across a variety of SLA contexts.

However, several scholars have emphasized that the apparent superiority of explicit instruction may be influenced by methodological factors. Many studies measure learning outcomes using controlled grammar tests or discrete-point assessments, which tend to favor explicit

knowledge (Ellis, 2009). In contrast, communicative tasks that measure spontaneous language use may reveal different patterns of instructional effectiveness.

Recent classroom-based studies have therefore attempted to examine the effects of explicit and implicit instruction in more authentic educational contexts. Research conducted in university settings suggests that explicit instruction may be particularly beneficial for learners engaged in academic writing tasks that require high levels of grammatical accuracy (Altun & Dinçer, 2020). At the same time, implicit instruction may support the development of more natural language use in communicative contexts (Zhao & Ellis, 2022).

Research on adult learners further indicates that university students often benefit from explicit explanations of grammatical structures due to their analytical learning orientation (Ellis, 2010). Adult learners are generally capable of reflecting on linguistic forms and applying metalinguistic knowledge during language production. As a result, explicit instruction may provide valuable cognitive support for grammatical learning in tertiary education.

Within the Thai EFL context, however, empirical research comparing explicit and implicit grammar instruction remains limited. Previous studies have primarily focused on error analysis or teacher-centered instructional practices (Noom-Ura, 2013). Consequently, there is a need for more experimental research examining how different instructional approaches influence grammatical accuracy among university-level English learners.

The present study seeks to address this gap by comparing the effects of explicit and implicit syntax instruction on the grammatical accuracy of English major students in a Thai tertiary EFL setting. By examining both performance outcomes and learners' perceptions, the study aims to provide a more comprehensive understanding of how instructional approaches influence language learning in university classrooms.

Overall, previous studies can be broadly grouped into two main patterns. A substantial body of research consistently reports that explicit instruction leads to greater improvements in grammatical accuracy, particularly in controlled and form-focused tasks (Norris & Ortega, 2000; Spada & Tomita, 2010; Goo et al., 2015). In contrast, other studies highlight the contribution of implicit instruction to the development of communicative fluency and more natural language use, although gains in grammatical accuracy may be less immediate (Wesche & Skehan, 2002; Shintani, 2015). These contrasting findings suggest that the relative effectiveness of explicit and implicit

instruction may depend on factors such as learning context, instructional design, and the type of outcome measures used.

Methodology

This study employed a quasi-experimental pretest–posttest design to examine the effects of explicit and implicit syntax instruction on learners' grammatical accuracy. Two intact classes of second-year English major students participated in the study ($N = 60$), with 30 students assigned to the explicit instruction group and 30 to the implicit instruction group. As the study employed a quasi-experimental design with intact classroom groups, potential threats to internal validity, such as selection bias and the lack of random individual assignment, may be present. However, these threats were minimized by ensuring comparable participant backgrounds, equal instructional time, and the use of pretest scores as a covariate in the ANCOVA analysis.

Both groups completed a writing pretest and posttest. Grammatical accuracy was operationalized as the percentage of error-free clauses produced in students' written texts. The explicit instruction group received rule-based teaching with metalinguistic explanation and structured practice, whereas the implicit instruction group participated in meaning-focused communicative activities without overt grammatical explanation.

To control for initial differences between groups, posttest scores were analyzed using analysis of covariance (ANCOVA) with pretest scores as the covariate. Effect sizes were calculated to determine the magnitude of instructional impact, and regression analysis was conducted to examine whether learners' perceptions predicted their gains in grammatical accuracy.

Participants

The participants were 60 second-year English major students enrolled at Phetchaburi Rajabhat University (PBRU), Thailand. Two intact classes were included in the study. The participants had completed foundational English courses in grammar and writing prior to enrolling in the compulsory Introduction to Syntax course, indicating a basic to intermediate level of grammatical knowledge. Their ages ranged from approximately 19 to 21 years. The participants were selected because they shared a similar level of grammatical proficiency and were enrolled in the same compulsory course, providing a consistent instructional context. Participants met the inclusion criteria of being second-year English major students enrolled in the same course; no

exclusion criteria were applied due to the use of intact classroom groups. The participants were considered to have an intermediate level of English proficiency based on their academic background, and this classification was further supported by their pretest performance. The sample was selected using purposive sampling, as participants were drawn from intact classes enrolled in the same compulsory course.

Because individual random assignment was not feasible, the two classes were randomly assigned by lottery to either the explicit instruction group ($N = 30$) or the implicit instruction group ($N = 30$). Both classes followed the same curriculum and received equal instructional time. Participation was voluntary, and all participants were informed about the study and anonymized.

Instructional Treatments

The instructional treatments were developed based on the course objectives of the Introduction to Syntax course and relevant theories of explicit and implicit instruction. Both instructional conditions were designed to target the same set of syntactic structures, including sentence structure, verb tense, word order, and clause construction, to ensure comparability across groups. The instructional intervention lasted eight weeks, with approximately three hours of instruction per week, resulting in a total of 24 instructional hours.

Both groups were taught the same target syntactic structures, received equal instructional time, and completed comparable writing tasks to ensure that differences in outcomes could be attributed primarily to instructional approach. Additionally, both groups were taught by the same instructor to ensure consistency in instructional delivery. The instructor was also the researcher, which allowed for close alignment between the research design and classroom implementation. To minimize potential bias, standardized lesson plans, equivalent instructional materials, and consistent teaching procedures were used across both groups.

Research Instruments

The study employed three main research instruments: (1) instructional lesson plans, (2) writing tests, and (3) a perception questionnaire.

First, the instructional lesson plans consisted of two sets designed for explicit and implicit instruction. Both sets targeted the same syntactic structures, including sentence structure, verb

tense, word order, and clause construction. Each lesson was designed in alignment with the course objectives and implemented over eight weeks.

Second, the writing pretest and posttest were parallel tasks requiring students to produce a structured paragraph that elicited the target syntactic structures. The tests were administered under the same conditions, and grammatical accuracy was measured using the proportion of error-free clauses.

Third, the perception questionnaire was used to collect students' views on the instructional approach. The questionnaire consisted of Likert-scale items designed to measure perceived instructional effectiveness.

Data Collection Procedure

Data collection was conducted in four stages. First, all participants completed a writing pretest under standardized classroom conditions to establish baseline grammatical accuracy. Second, both groups received their respective instructional treatments over an eight-week period (approximately three hours per week). The instruction was delivered by the researcher to ensure consistency across groups, with the explicit instruction group receiving rule-based instruction with metalinguistic explanation, while the implicit instruction group engaged in meaning-focused communicative activities without explicit rule explanation. Third, at the end of the intervention, all participants completed a parallel writing posttest under the same conditions as the pretest. Finally, all participants completed a perception questionnaire to report their views on the instructional approach.

The writing pretest and posttest were designed as parallel tasks requiring students to produce a structured paragraph that elicited the target syntactic structures. Both tests were administered under the same conditions to ensure consistency. Students' grammatical accuracy was calculated as the proportion of error-free clauses in their written texts. Specifically, the total number of error-free clauses was divided by the total number of clauses and multiplied by 100 to obtain a percentage score for each student. Students' written texts were analyzed by identifying clauses and determining whether each clause was error-free. A clause was considered error-free if it contained no grammatical, lexical, or morphological errors. Two trained raters independently evaluated the scripts, and any discrepancies were resolved through discussion.

Instrument Validation and Reliability

The instruments were validated by 3 experts in English language teaching and applied linguistics using the Index of Item-Objective Congruence (IOC). For the writing tests, and inter-rater reliability was established using the intraclass correlation coefficient (ICC). For the perception questionnaire, internal consistency reliability was assessed using Cronbach's alpha.

Data Analysis

Data were analyzed to examine differences in grammatical accuracy between the explicit and implicit instruction groups, as well as improvements within each group. To compare posttest performance while controlling for initial differences, analysis of covariance (ANCOVA) was conducted using pretest scores as the covariate. To examine within-group improvement from pretest to posttest, paired-sample t-tests were employed. Effect sizes were calculated using Cohen's d to determine the magnitude of instructional impact. In addition, linear regression analysis was conducted to examine whether learners' perceived instructional effectiveness predicted gains in grammatical accuracy.

Results

1. Descriptive Statistics

Descriptive statistics were calculated to examine the overall performance of both instructional groups. Table 1 presents the means and standard deviations of pretest and posttest grammatical accuracy scores for the explicit and implicit instruction groups.

Table 1 Pretest and Posttest Grammatical Accuracy Scores of Students in Explicit and Implicit Instruction Groups

Group	Test	N	Mean (%)	SD
Explicit Instruction	Pretest	30	62.40	8.15
	Posttest	30	78.65	7.32
Implicit Instruction	Pretest	30	61.85	7.94
	Posttest	30	71.20	8.05

As shown in Table 1, both groups demonstrated comparable levels of grammatical accuracy at the pretest stage (Explicit: M = 62.40, SD = 8.15; Implicit: M = 61.85, SD = 7.94).

At posttest, both groups showed improvement, with the explicit instruction group achieving a higher mean score ($M = 78.65$, $SD = 7.32$) than the implicit instruction group ($M = 71.20$, $SD = 8.05$).

These results indicate overall gains in grammatical accuracy across both instructional conditions, with greater improvement observed in the explicit instruction group.

2. Within-Group Improvement (Paired-Samples t-test)

Paired-samples t-test were conducted to examine whether each instructional group demonstrated significant improvement from pretest to posttest.

Table 2 Within-Group Comparison of Pretest and Posttest Grammatical Accuracy Scores

Group	Pretest Mean (SD)	Posttest Mean (SD)	Mean Difference	t	df	p
Explicit Instruction	62.40 (8.15)	78.65 (7.32)	16.25	11.84	29	< .001
Implicit Instruction	61.85 (7.94)	71.20 (8.05)	9.35	7.26	29	< .001

The results indicated that both instructional groups demonstrated statistically significant improvement in grammatical accuracy from pretest to posttest (see Table 2). The explicit instruction group showed a larger gain ($M = 62.40$ to 78.65 , $t(29) = 11.84$, $p < .001$) compared to the implicit instruction group ($M = 61.85$ to 71.20 , $t(29) = 7.26$, $p < .001$).

These findings suggest that while both instructional approaches were effective, the explicit instruction group demonstrated greater improvement.

3. Between-Group Differences (ANCOVA)

To examine differences between the instructional groups while controlling for baseline differences, an analysis of covariance (ANCOVA) was conducted using posttest grammatical accuracy scores as the dependent variable and pretest scores as the covariate.

Table 3 Comparison of Posttest Grammatical Accuracy between Instructional Groups Controlling for Pretest Scores

Source	SS	df	MS	F	p	Partial η^2
Pretest (Covariate)	412.58	1	412.58	18.37	< .001	.244
Instructional Type	234.17	1	234.17	10.42	.002	.155
Error	1280.46	57	22.46			
Total	1927.21	59				

The ANCOVA results revealed a statistically significant effect of instructional type on posttest grammatical accuracy, $F(1, 57) = 10.42, p = .002$, partial $\eta^2 = .155$ (see Table 3).

After controlling for pretest performance, students receiving explicit syntax instruction achieved significantly higher posttest scores than those receiving implicit instruction.

4. Effect Size

Effect sizes were calculated using Cohen's d to determine the magnitude of instructional impact.

Table 4 Effect Sizes of Instructional Impact on Grammatical Accuracy

Comparison	Cohen's d	Magnitude
Explicit Group (Pre–Post)	1.45	Large
Implicit Group (Pre–Post)	0.95	Medium–Large
Between Groups (Posttest)	0.96	Large

As shown in Table 4, both instructional approaches produced substantial effects on grammatical accuracy. However, the explicit instruction group demonstrated a larger effect size than the implicit group, indicating a stronger improvement in grammatical accuracy.

5. Regression Analysis (H2)

To examine whether learners' perceptions predicted grammatical accuracy gains, a linear regression analysis was conducted.

Table 5 Prediction of Grammatical Accuracy Gains Based on Perceived Instructional Effectiveness

Predictor	B	SE B	β	t	p
Perceived Instructional Effectiveness	0.84	0.24	.41	3.52	.001

$R = .41$;

$R^2 = .17$

Adjusted $R^2 = .15$

$F(1, 58) = 12.39, p = .001$

To examine whether learners' perceptions predicted grammatical accuracy gains, a linear regression analysis was conducted. The results indicated that perceived instructional effectiveness

significantly predicted gain scores, $\beta = .41$, $t = 3.52$, $p = .001$, explaining 17% of the variance in grammatical accuracy gains ($R^2 = .17$; see Table 5).

Discussion

1. Explicit Instruction and Skill Acquisition

In relation to the first research objective, which aimed to examine the effects of explicit and implicit instruction on grammatical accuracy, the results indicated that both instructional approaches led to significant improvement in grammatical accuracy; however, the explicit instruction group demonstrated significantly greater gains than the implicit group. This finding can be explained by Skill Acquisition Theory (DeKeyser, 2007), which suggests that explicit knowledge can facilitate the development of accurate language production through structured practice. In addition, Schmidt's (2001) Noticing Hypothesis supports the idea that explicit instruction enhances learners' awareness of linguistic forms, leading to improved grammatical accuracy.

In the present study, the explicit group received direct rule explanations followed by guided practice and controlled exercises. Such sequencing may have facilitated the proceduralization of grammatical knowledge, enabling learners to apply syntactic rules more consistently in written production. The large effect size observed in the explicit group further suggests that rule-based instruction can produce substantial short-term improvements in accuracy-oriented tasks.

Because grammatical accuracy in this study was measured through the percentage of error-free clauses, explicit instruction may have provided learners with the metalinguistic awareness necessary to monitor their output during writing. This monitoring process may have contributed to the stronger posttest performance observed in the explicit instruction group.

2. Perception, Attention, and Engagement

Building on these findings, the regression analysis indicated that learners' perceived instructional effectiveness significantly predicted grammatical accuracy gains. This finding suggests that instructional outcomes are influenced not only by cognitive processes but also by learners' evaluative and motivational responses. This result may be interpreted in light of the Noticing Hypothesis (Schmidt, 2001), as learners who perceive instruction as clear and effective are more likely to allocate attention to linguistic forms. Moreover, positive learner perceptions may

enhance engagement and cognitive involvement, which are essential for successful language acquisition.

From the perspective of Schmidt's (2001) Noticing Hypothesis, learners who perceived the instruction as effective may have allocated greater attentional resources to target grammatical forms during learning activities. Increased noticing of linguistic features can facilitate the conversion of input into intake, thereby enhancing learning outcomes.

In addition, motivational frameworks (Dörnyei, 2019) suggest that positive perceptions of instructional clarity and usefulness may strengthen learner engagement and effort investment. When learners perceive instructional activities as meaningful and beneficial, they may be more likely to monitor their writing, apply corrective feedback, and actively regulate their learning process.

Although perception significantly predicted grammatical accuracy gains, the proportion of explained variance ($R^2 \approx .17$) indicates that perception represents only one contributing factor. Other variables, including cognitive aptitude, prior knowledge, and instructional design, may also influence learning outcomes.

3. Comparison with Previous Studies

In comparison with previous research, the findings are consistent with major meta-analytic studies reporting stronger accuracy gains under explicit grammar instruction (Norris & Ortega, 2000; Spada & Tomita, 2010). The significant ANCOVA results and larger effect size observed in the explicit group align with these earlier findings, which emphasize the effectiveness of explicit instruction for developing grammatical accuracy.

At the same time, the significant improvement observed in the implicit instruction group suggests that meaning-focused communicative instruction can also contribute to grammatical development. This finding supports previous research indicating that exposure to meaningful input and communicative interaction can facilitate gradual syntactic acquisition (Ellis, 2009; Shintani, 2015).

Taken together, the results do not imply a strict dichotomy between the two instructional approaches. Rather, both approaches appear beneficial, although explicit instruction produced stronger short-term gains in grammatical accuracy within the present tertiary EFL context.

4. Contextual Factors Explaining the Stronger Impact of Explicit Instruction

To further explain these results, several contextual factors may explain why explicit instruction produced stronger short-term gains in the present study.

First, university-level learners typically possess developed analytical abilities and may respond positively to metalinguistic explanations. Explicit rule presentation therefore aligns well with the cognitive learning orientation of adult learners.

Second, the outcome measure used in this study, the percentage of error-free clauses—emphasizes accuracy and controlled language production. Such measures are particularly sensitive to improvements resulting from explicit rule awareness and structured practice.

Third, the relatively short duration of the intervention (eight weeks) may have favored explicit instruction, which is often associated with immediate and measurable improvements. In contrast, implicit learning processes may require longer exposure and repeated communicative experience before producing comparable gains in accuracy measures.

These factors suggest that explicit instruction may be particularly effective for promoting short-term improvement in grammatical accuracy in adult EFL writing contexts.

5. Implications for the Interface Debate

From a theoretical perspective, the findings also relate to the long-standing Interface Debate in SLA theory. The improvement observed in the explicit instruction group during a productive writing task suggests that knowledge gained through explicit instruction can be applied in meaningful language use.

This pattern is consistent with the Weak Interface Hypothesis, which proposes that explicit knowledge may gradually contribute to implicit competence through repeated practice and use. The instructional design used in this study combining rule explanation with structured and communicative practice—may have facilitated this transformation.

At the same time, the results challenge strict interpretations of the No-Interface Position, which argues that consciously learned knowledge cannot convert into acquired competence. Although the study did not directly measure implicit competence, the improvement in error-free clauses within authentic writing tasks suggests that explicit knowledge may play a functional role in language performance.

The findings of this study provide several practical implications for language instructors. First, explicit instruction can be effectively used to enhance learners' grammatical accuracy, particularly through structured explanation and guided practice. Second, implicit instruction may be incorporated through meaning-focused communicative activities to promote natural language use. Therefore, a balanced instructional approach that integrates both explicit and implicit techniques may be beneficial in EFL classrooms. In addition, teachers may consider learners' perceptions of instructional effectiveness, as positive perceptions appear to support greater gains in grammatical accuracy.

Furthermore, the predictive role of perceived instructional effectiveness highlights the importance of attentional engagement. In line with Schmidt's (2001) Noticing Hypothesis, learners who perceive instruction as clear and meaningful may allocate greater cognitive attention to linguistic forms, thereby strengthening the interaction between explicit awareness and performance outcomes. However, it should be noted that grammatical accuracy in this study was measured using error-free clauses, which encompass grammatical, lexical, and morphological aspects; future research may benefit from analyzing these components separately to provide a more fine-grained understanding of learners' language development.

Conclusion

Overall, this study investigated the comparative effects of explicit and implicit syntax instruction on the grammatical accuracy of second-year English major students in a Thai tertiary EFL context. Using a quasi-experimental pretest–posttest design, the results indicated that both instructional approaches led to significant improvements in grammatical accuracy. However, students receiving explicit instruction achieved significantly greater gains and demonstrated a larger effect size compared to those receiving implicit instruction.

These findings suggest that structured rule explanation combined with guided practice can effectively enhance short-term grammatical accuracy in adult EFL learners. At the same time, the improvement observed in the implicit instruction group indicates that meaning-focused communicative activities also contribute to grammatical development, although their impact may be comparatively smaller within limited instructional time.

The regression analysis further revealed that learners' perceptions of instructional effectiveness significantly predicted grammatical accuracy gains. This result highlights the importance of attentional engagement and motivational factors in instructed second language acquisition, suggesting that learning outcomes are shaped not only by instructional methods but also by learners' evaluative responses to classroom experiences.

Overall, the study contributes empirical evidence to the ongoing debate regarding the roles of explicit and implicit instruction in SLA. The findings suggest that explicit instruction can play a meaningful role in improving grammatical accuracy in tertiary EFL writing contexts, particularly when combined with structured practice and meaningful language use.

Future research should examine longer instructional interventions, include delayed posttests, and investigate additional dimensions of writing development in order to better understand the long-term interaction between explicit and implicit learning processes.

Recommendations for Future Research

Future research should consider employing randomized experimental designs with larger and more diverse participant groups to enhance the generalizability of findings. Longer instructional interventions and delayed posttests may also provide deeper insight into the long-term effects of explicit and implicit instruction.

In addition, future studies could examine multiple dimensions of language performance, including syntactic complexity, fluency, and communicative effectiveness, in order to obtain a more comprehensive understanding of instructional impact. Investigating the role of individual learner differences, such as motivation, aptitude, and learning strategies, may further clarify how cognitive and affective factors interact with instructional approaches in second language development.

References

- Altun, L., & Dinçer, R. (2020). A comparison of implicit and explicit teaching in terms of grammar and writing skills of intermediate learners. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 9(1), 96-105. <https://doi.org/10.14686/buefad.601184>
- Andringa, S., & Rebuschat, P. (2015). New directions in the study of implicit and explicit learning. *Studies in Second Language Acquisition*, 37(2), 185-196. <https://doi.org/10.1017/S027226311500008X>

- DeKeyser, R. M. (2003). Implicit and explicit learning. In C. J. Doughty & M. H. Long (Eds.), *The handbook of second language acquisition* (pp. 312-348). Blackwell.
- DeKeyser, R. M. (2007). *Practice in a second language: Perspectives from applied linguistics and cognitive psychology*. Cambridge University Press.
- DeKeyser, R. M. (2015). Skill acquisition theory. In B. VanPatten & J. Williams (Eds.), *Theories in second language acquisition: An introduction* (2nd ed., pp. 94-112). Routledge.
- Dörnyei, Z. (2019). *The psychology of second language acquisition* (2nd ed.). Routledge.
- Ellis, R. (2005). Principles of instructed language learning. *System*, 33(2), 209-224. <https://doi.org/10.1016/j.system.2004.12.006>
- Ellis, R. (2006). Current issues in the teaching of grammar: An SLA perspective. *TESOL Quarterly*, 40(1), 83-107. <https://doi.org/10.2307/40264512>
- Ellis, R. (2009). Implicit and explicit learning, knowledge and instruction. In R. Ellis, S. Loewen, C. Elder, R. Erlam, J. Philp, & H. Reinders (Eds.), *Implicit and explicit knowledge in second language learning, testing and teaching* (pp. 3-25). Multilingual Matters.
- Ellis, R. (2010). Epilogue: A framework for investigating oral and written corrective feedback. *Studies in Second Language Acquisition*, 32(2), 335-349. <https://doi.org/10.1017/S0272263109990544>
- Ellis, R. (2015). *Understanding second language acquisition* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Ellis, R., Loewen, S., & Erlam, R. (2006). Implicit and explicit corrective feedback and the acquisition of L2 grammar. *Studies in Second Language Acquisition*, 28(2), 339-368. <https://doi.org/10.1017/S0272263106060141>
- Goo, J., Granena, G., Yilmaz, Y., & Novella, M. (2015). Implicit and explicit instruction in L2 learning: Norris and Ortega (2000) revisited and updated. In P. Rebuschat (Ed.), *Implicit and explicit learning of languages* (pp. 443-482). John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/sibil.48.18goo>
- Khamkhien, A. (2010). Teaching English speaking and English speaking tests in the Thai context: A reflection from Thai perspective. *English Language Teaching*, 3(1), 184-190. <https://doi.org/10.5539/elt.v3n1p184>
- Krashen, S. D. (1982). *Principles and practice in second language acquisition*. Pergamon.

- Noom-Ura, S. (2013). English-teaching problems in Thailand and Thai teachers' professional development needs. *English Language Teaching*, 6(11), 139-147. <https://doi.org/10.5539/elt.v6n11p139>
- Norris, J. M., & Ortega, L. (2000). Effectiveness of L2 instruction: A research synthesis and quantitative meta-analysis. *Language Learning*, 50(3), 417-528. <https://doi.org/10.1111/0023-8333.00136>
- Polio, C., & Shea, M. (2014). An investigation of current measures of accuracy in second language writing research. *Journal of Second Language Writing*, 26, 10-27. <https://doi.org/10.1016/j.jslw.2014.09.003>
- Reber, A. S. (1993). *Implicit learning and tacit knowledge: An essay on the cognitive unconscious*. Oxford University Press.
- Robinson, P. (2003). Attention and memory during SLA. In C. J. Doughty & M. H. Long (Eds.), *The handbook of second language acquisition* (pp. 631-678). Blackwell.
- Schmidt, R. (1990). The role of consciousness in second language learning. *Applied Linguistics*, 11(2), 129-158. <https://doi.org/10.1093/applin/11.2.129>
- Schmidt, R. (2001). Attention. In P. Robinson (Ed.), *Cognition and second language instruction* (pp. 3-32). Cambridge University Press.
- Shintani, N. (2015). The effectiveness of input-based and production-based instruction for L2 grammar acquisition: A meta-analysis. *Applied Linguistics*, 36(3), 306-325. <https://doi.org/10.1093/applin/amu067>
- Spada, N., & Lightbown, P. M. (2008). Form-focused instruction: Isolated or integrated? *TESOL Quarterly*, 42(2), 181-207. <https://doi.org/10.1002/j.1545-7249.2008.tb00115.x>
- Spada, N., & Tomita, Y. (2010). Interactions between type of instruction and type of language feature: A meta-analysis. *Language Learning*, 60(2), 263-308. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9922.2010.00562.x>
- Ur, P. (2012). *A course in English language teaching* (2nd ed.). Cambridge University Press.
- VanPatten, B. (Ed.). (2004). *Processing instruction: Theory, research, and commentary*. Lawrence Erlbaum Associates.
- VanPatten, B. (2015). Input processing in adult SLA. In B. VanPatten & J. Williams (Eds.), *Theories in second language acquisition: An introduction*. (2nd ed., pp. 113-134). Routledge.

- Wesche, M., & Skehan, P. (2002). Communicative, task-based, and content-based language instruction. In R. Kaplan (Ed.), *The Oxford handbook of applied linguistics* (pp. 207-228). Oxford University Press.
- Williams, J. (2005). Learning without awareness. *Studies in Second Language Acquisition*, 27(2), 269-304. <https://doi.org/10.1017/S0272263105050138>
- Zhao, Y., & Ellis, R. (2022). The relative effects of implicit and explicit corrective feedback on the acquisition of 3rd person -s by Chinese university students: A classroom-based study. *Language Teaching Research*, 26(3), 361-381. <https://doi.org/10.1177/1362168820903343>

ภาษารัสเซียกับการสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์ในเวทีโลก: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงนโยบายของรัฐบาลรัสเซีย

The Russian Language and Global Strategic Narrative Construction: A Discourse Analysis of Russian State Policy

ปริตต์ อรุณโอบษฐ์^{1*}

Parit Aroonoast²

(Received: 14 March 2026; Revised: 27 May 2026; Accepted: 16 June 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาการสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์ของภาษารัสเซียในเวทีระหว่างประเทศในวาทกรรมเชิงนโยบายของรัฐบาลรัสเซีย โดยใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คล็อฟมาเป็นกรอบในการศึกษา และวิเคราะห์ผ่าน 3 มิติตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้แก่ มิติที่ 1 เพื่อศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมของเอกสารทางการของรัสเซีย มิติที่ 2 เพื่อศึกษาตัวบทในวาทกรรมรัฐที่สำคัญในการสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์ของภาษารัสเซียในต่างประเทศด้วยกลวิธีทางภาษาต่าง ๆ และมิติที่ 3 เพื่อศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมของวาทกรรมรัฐดังกล่าว ข้อมูลประกอบการศึกษามาจากเอกสารทางการของรัฐที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายบริหารและฝ่ายปฏิบัติการในการส่งเสริมภาษารัสเซียในต่างประเทศ ผลการศึกษาพบวาทกรรมรัฐเกี่ยวกับภาษารัสเซียในต่างประเทศ 4 วาทกรรมหลัก ประกอบไปด้วย 1. ภาษารัสเซียในฐานะเครื่องมือทางภูมิรัฐศาสตร์และอำนาจละมุน 2. ภาษารัสเซียในฐานะภาษาแห่งความร่วมมือและการบูรณาการในเครือรัฐเอกราช 3. ภาษารัสเซียในฐานะสิ่งที่ใช้ปกป้องอัตลักษณ์และสิทธิของเพื่อนร่วมชาติในต่างแดน และ 4. ภาษารัสเซียในฐานะภาษาแห่งโอกาสและความก้าวหน้าในระดับสากล โดยมีการใช้กลวิธีทางภาษา ได้แก่ การใช้ฉันทนา การใช้คำศัพท์ การใช้มูลบท การใช้อุปลักษณ์ การใช้สัทพจน์ การอ้างถึง การใช้ข้อมูลทางสถิติ กลวิธีการสร้างวาทกรรมต่าง ๆ ช่วยส่งเสริมการใช้ภาษารัสเซียในหมู่ชาวต่างชาติและผู้สื่อสารภาษารัสเซียในต่างประเทศ ตลอดจนปกป้องอัตลักษณ์ของรัสเซียในต่างประเทศให้มากขึ้น ท่ามกลางการแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์ในโลกหลายขั้วอำนาจ

คำสำคัญ: ภาษารัสเซีย, วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์, ชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์, กลวิธีทางภาษา, โลกรัสเซีย

Abstract

This research examines the strategic narrative construction concerning the Russian language on the global stage in the Russian government's policy discourse, applying Fairclough's Critical Discourse Analysis. The three-dimensional analysis evaluates: 1) discursive practices in official Russian documents; 2) state discourse texts constructing Russian linguistic narrative abroad by diverse strategies; and

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขารัสเซียและยูเรเชียศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² Assistant Professor Dr., Lecturer in Russian and Eurasian Studies, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

* Corresponding author, E-mail: parit.a@arts.tu.ac.th

3) sociocultural practice. Data is gathered from official state documents related to executive and implementing bodies responsible for promoting the Russian language overseas. Results indicate four key state discourses on Russian language abroad as: 1) a geopolitical soft power instrument; 2) a Commonwealth of Independent States cooperative, integrative vernacular; 3) a means of protecting the identity and rights of expatriates; and 4) international terminology of opportunity and progress. Linguistic strategies are used to construct these discourses, comprising speech acts, specialized vocabulary, presuppositions, metaphors, intertextualities, referencing, and statistical data. These strategies promote the use of the Russian language among foreign learners and Russophone communities abroad, while nurturing Russian identity overseas against geopolitical competition in a multipolar world.

Keywords: Russian language, Critical discourse analysis, Strategic narrative, Linguistic strategies, Russkiy mir

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ภาษารัสเซียถือเป็นทรัพยากรเชิงสัญลักษณ์ในระบบการเมืองของรัสเซียทั้งภายในและเวทีระหว่างประเทศ นโยบายและกฎหมายระดับสูงของรัสเซีย โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญช่วงปี ค.ศ. 2020 ไม่เพียงนิยามภาษารัสเซียว่าเป็น “ภาษาประจำชาติ” แต่ยังยกระดับให้กลายเป็น “ภาษาของประชาชนผู้ก่อตั้งรัฐ” (language of state-forming people) และเป็นกลไกหลักในการธำรงรักษาวินัยวัฒนธรรมเชิงจิตวิญญาณของชาวรัสเซีย สะท้อนคุณค่าดั้งเดิม ตลอดจนเอกภาพของความเป็นชาติไว้ (Grudinina, 2023; Vasilyev, 2021) นอกจากนี้ ภาษารัสเซียยังได้รับการสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์ทางวาทกรรมในฐานะตัวแสดงหนึ่งในบริบทระหว่างประเทศ ด้วยมาตรการการส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรม ประกอบกับแนวคิดโลกรัสเซีย (Russkiy Mir) ของรัฐบาลรัสเซีย มีส่วนสำคัญในการนำเสนอภาษารัสเซียในฐานะรากฐานสำคัญของชุมชนอารยธรรมข้ามพรมแดน โดยเชื่อมโยงเข้ากับประเด็นความมั่นคงของชาติ การรักษาอัตลักษณ์ของพลเมือง ทำให้เกิดการเปรียบเทียบกับภาษาของประเทศที่มีอิทธิพลอื่น ๆ ทั้งจำนวนผู้สื่อสารอำนาจทางเศรษฐกิจ สถานะเชิงสถาบัน (ระดับของการได้รับการยอมรับและถูกนำมาใช้อย่างเป็นทางการ) ส่งผลให้เกิดความจำเป็นของรัฐในการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ทางภาษาเพื่อคงความสามารถในการแข่งขันเวทีนานาชาติไว้ (Babaeva, 2024; Astafieva & Kozlovseva, 2017; Edlichko, 2018)

การศึกษาการวางแผนทางภาษาและนโยบายภาษารัสเซียที่ผ่านมาในภาพรวม ทำให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของภาษาในฐานะเครื่องมือทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการรวมศูนย์อำนาจของรัฐอย่างเด่นชัด โดยงานวิจัยจำนวนหนึ่งชี้ให้เห็นว่า ภาษารัสเซียได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องในฐานะกลไกของการสร้างเอกภาพของชาติ ในขณะที่ภาษาท้องถิ่นถูกลดบทบาทจากกระบวนการของการสร้างอัตลักษณ์ร่วม (Krouglov, 2022; Dubrovskaya & Kozhevnikova, 2020) อย่างไรก็ตามงานกลุ่มนี้จะให้ภาพที่สอดคล้องเกี่ยวกับบทบาทของภาษารัสเซีย แต่โดยมากมักมุ่งวิเคราะห์ตัวบทกฎหมายหรือเอกสารทางการเมืองในเชิงพรรณนา และให้ความสำคัญกับหน้าที่ของตัวภาษา มากกว่าการตั้งคำถามต่อความคลุมเครือ

หรือความย้อนแย้งที่แฝงฝังในวาทกรรม ในอีกด้านหนึ่งงานศึกษาที่ใช้กรอบสถาบันนิยมทางการเมืองได้ระบุถึงข้อจำกัดของระบบนโยบายภาษา โดยเฉพาะในประเด็นของความไม่ชัดเจนในการนำไปสู่ภาคปฏิบัติจริง และการใช้ภาษาในเชิงสัญลักษณ์มากกว่าการกำหนดกลไกในเชิงปฏิบัติ (Yanush & Mukharyamov, 2021) ซึ่งสะท้อนถึงช่องว่างระหว่างวาทกรรมเชิงนโยบายกับการปฏิบัติจริง ในขณะที่แวดวงวิชาการไทย การศึกษาวาทกรรมนโยบายภาษารัสเซียยังเต็มไปด้วยข้อจำกัด การศึกษาส่วนใหญ่มุ่งเน้นวาทกรรมนโยบายทางการเมืองในบริบทไทย อาทิ นโยบายของผู้บริหาร (Koakeaw & Petkanjanapong, 2025; Getsuwan et al, 2023) หรือนโยบายของการหาเสียงเลือกตั้ง นโยบายทางการศึกษาหรือนโยบายเฉพาะในรูปแบบอื่น ๆ (Zhao, 2025) ส่วนบริบทของรัสเซียมักเกี่ยวข้องกับวาทกรรมความเกลียดชังผ่านคำว่า “รัสเซียเฟี้ยว” หรือความขัดแย้งในทางประวัติศาสตร์ระหว่างรัสเซียและยูเครน (Aroonoast, 2024; Aroonoast, 2025)

อย่างไรก็ดี แม้งานวิจัยก่อนหน้านี้จะมีการศึกษาภาษารัสเซียในเอกสารทางการ หรือตัวบทกฎหมายของรัฐ แต่โดยมากมุ่งศึกษาเอกสารเฉพาะส่วนในระดับใดระดับหนึ่ง และให้ความสำคัญกับการอธิบายบทบาทภาษารัสเซียเชิงบวกในฐานะเครื่องมือแห่งการสนับสนุนอำนาจละมุน (Soft power) เป็นหลัก ส่งผลให้ยังขาดการศึกษาในลักษณะบูรณาการที่มีการพิจารณาวาทกรรมของรัฐในหลายหน่วยงานและหลายระดับร่วมกัน ตลอดจนขาดการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อความคลุมเครือหรือความไม่สอดคล้องภายในวาทกรรมของรัฐ โดยเฉพาะในบริบทการส่งเสริมภาษารัสเซียในเวทีโลก จากช่องว่างดังกล่าวนำมาสู่การศึกษาการสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์ของภาษารัสเซียในต่างประเทศ โดยใช้เอกสารทางกรจำนวน 6 แหล่ง ครอบคลุมทั้งระดับยุทธศาสตร์และระดับปฏิบัติการของหน่วยงานภาครัฐที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายภาษารัสเซีย มีการวิเคราะห์ผ่านวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ซึ่งเป็นแนวคิดที่ประสานความสัมพันธ์ของภาษา ความคิด และอำนาจที่แฝงในรูปของวาทกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากภาษามีอิทธิพลต่อความคิดและความเชื่อของผู้คนในสังคม (Fairclough, 1996) วาทกรรมจึงช่วยสร้างความเข้าใจการประกอบสร้างความจริงชุดหนึ่งขึ้นโดยรัฐ ซึ่งมีผลต่อการกำหนดมุมมองของโลกที่มีต่อรัสเซีย เข้าใจอุดมการณ์ในภูมิรัฐศาสตร์ที่ซ่อนอยู่จากการวิเคราะห์ตัวบท อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงภาษากับบริบทสังคมและการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการผลิต การแพร่ขยาย และการบริโภคตัวบทที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในท้ายที่สุด สามารถเผยให้เห็นถึงการสร้างชุดความคิดทางยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับภาษารัสเซีย หลักการวางนโยบายของรัฐบาลรัสเซีย และกลวิธีทางภาษาที่ผู้ผลิตวาทกรรมสามารถสร้างความเป็นอื่นและความชอบธรรมให้กับตนในเวทีระหว่างประเทศได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมผ่านกระบวนการผลิต การกระจาย และการบริโภคตัวบทของเอกสารทางการของรัสเซียในประเด็นภาษารัสเซียในเวทีโลก

2. เพื่อศึกษาวาทกรรมรัฐที่สำคัญในการสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์ผ่านกลวิธีทางภาษาต่าง ๆ ในเอกสารทางการของรัสเซีย

3. เพื่อศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์ของภาษารัสเซียในเวทีโลก

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีการเก็บข้อมูล

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษารัสเซียในเวทีโลก โดยเฉพาะในมุมมองของนโยบายภาษาจากภาครัฐและวาทกรรมของรัฐ

2. คัดเลือกข้อมูลเพื่อพิจารณาการสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์เกี่ยวกับภาษารัสเซียในต่างประเทศด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงร่วมกับการวิเคราะห์เอกสารเชิงนโยบาย ใช้คำค้นหาคำหลักคือ русский язык “ภาษารัสเซีย” เชื่อมกับคำอื่น ๆ ในบริบทข้างเคียงของประโยคนั้น ๆ ที่แสดงเจตนาเชิงนโยบายหรือการสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านภาษา ความมั่นคง และภูมิรัฐศาสตร์ อาทิ мягкая сила “อำนาจละมุน” соотечественники “เพื่อนร่วมชาติ”

3. พิจารณาเอกสารทางการของรัฐต่อไปนี้ 1) แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนและการส่งเสริมภาษารัสเซียโดยรัฐในต่างประเทศ (Presidential Executive Office, 2015) 2) กฎหมายของประธานาธิบดีสหพันธรัฐ “ว่าด้วยการอนุมัติหลักการพื้นฐานของนโยบายภาษาแห่งรัฐของสหพันธรัฐรัสเซีย” (Presidential Executive Office, 2025) 3) นโยบายต่างประเทศแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2023) จากกระทรวงการต่างประเทศแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย โดยพิจารณาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับภาษารัสเซียเท่านั้น 4) แนวคิดว่าด้วยโครงการเป้าหมายแห่งสหพันธรัฐด้านภาษารัสเซีย สำหรับปี ค.ศ. 2016-2020 (Government of The Russian, 2014) ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการและวิทยาศาสตร์แห่งสหพันธรัฐรัสเซีย 5) กฎบัตรของมูลนิธิรัสกีมีร์ (Russkiy Mir Foundation, 2022) และ 6) ข้อบังคับว่าด้วยหน่วยงานสหพันธรัฐด้านกิจการเครือรัฐเอกราช ชาวรัสเซียโพ้นทะเลที่พำนักในต่างประเทศ และความร่วมมือด้านมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (Rossotrudnichestvo, 2018) จากองค์กรไรสโซทรูดินิชเยสตวา ทั้งนี้ เนื่องจากเอกสารทั้ง 6 มาจากสถาบันของรัฐหรือกึ่งรัฐที่หลากหลายครอบคลุมห่วงโซ่การผลิตนโยบายตามลำดับชั้นของอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นระดับมหภาคในการกำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ชาติตามเจตจำนงของผู้บริหาร (เอกสารที่ 1-2) ระดับกลางที่เชื่อมโยงกับนโยบายต่างประเทศ (เอกสารที่ 3) และระดับจุลภาคในสายปฏิบัติและกลไกการขับเคลื่อนนโยบายจากนามธรรมไปสู่การดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม (เอกสารที่ 4-6) ในขณะที่เดียวกันการศึกษาเอกสารทั้งหมดอยู่ภายใต้กรอบเวลา ค.ศ. 2014-2025 ซึ่งสอดคล้องกับช่วงเวลาที่มีความผันผวนทางภูมิรัฐศาสตร์สูงของรัสเซีย ไม่ว่าจะเป็น

การเน้นยุทธศาสตร์ความมั่นคงที่มากขึ้นหลังการผนวกไครเมีย การปรับท่าทีทางการทูตที่แข็งแกร่งขึ้น ตลอดจนการยกระดับนโยบายภาษาเป็นนโยบายแห่งรัฐ

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยฉบับนี้พิจารณากรอบการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลอฟ ซึ่งเป็นแนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานของการวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายหรือชุดความคิดในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง แนวคิดนี้มีความเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจ การครอบงำ อุดมการณ์ลักษณะต่าง ๆ หรือความไม่เท่าเทียมที่ได้รับการตอกย้ำและผลิตซ้ำในสังคม (Fairclough, 1995) สามารถพิจารณากรอบการศึกษาเป็น 3 มิติ ประกอบไปด้วย 1. มิติของตัวบท (Text) กล่าวคือ เป็นการวิเคราะห์รูปภาษาไม่ว่าจะอยู่ในรูปภาษาพูดหรือภาษาเขียนที่มีความสัมพันธ์กับความหมายตั้งแต่หน่วยภาษาที่เล็กที่สุดไปยังหน่วยภาษาที่ใหญ่ที่สุด 2. มิติวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) มุ่งพิจารณามิติการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต การแพร่กระจาย หรือการบริโภคตัวบทในวาทกรรม กล่าวคือ เป็นการระบุถึงผู้ผลิตตัวบท รูปแบบของการเผยแพร่เพื่อสามารถเข้าใจความคิดหรือความรู้ที่ได้รับการผลิตซ้ำของวาทกรรมได้ และ 3. มิติวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-cultural Practice) เป็นการศึกษามิติทางสังคมและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างและการบริโภคตัวบท ถือเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างภาษา สื่อ และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม (Fairclough, 1995)

การประยุกต์ใช้กรอบการศึกษาวาทกรรมเชิงวิพากษ์ข้างต้นจึงนำมาสู่การวิเคราะห์ข้อมูลต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ตัวบทหรือระดับข้อความ (Text) โดยพิจารณาข้อความที่ปรากฏคำสำคัญ русский язык “ภาษารัสเซีย” ร่วมกับบริบทอื่น ๆ โดยใช้กลวิธีทางภาษาต่าง ๆ เช่น การใช้วัจนกรรม การใช้อุปลักษณ์ การใช้คำศัพท์ เป็นต้น เพื่ออธิบายและวิพากษ์การประกอบสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์เกี่ยวกับภาษารัสเซียในต่างประเทศ รวมถึงแบ่งวาทกรรมในกลุ่มชุดความคิดที่สำคัญ ยกตัวอย่างเช่น การใช้คำศัพท์ว่า межнациональное общение “การสื่อสารระหว่างชนชาติ” คู่กับบริบทภาษารัสเซียเพื่อสะท้อนกลุ่มวาทกรรมการบูรณาการในเครือรัฐเอกราช
2. วิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) เพื่อตรวจสอบการผลิตและการกระจายตัวบทของภาษารัสเซียในต่างประเทศจากเอกสารทางการของรัฐทั้ง 6 แห่ง
3. วิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-cultural Practice) เพื่อศึกษาปัจจัยแวดล้อมความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยเฉพาะในระบบการเมืองระหว่างประเทศที่มีผลต่อการสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์ของภาษารัสเซียในต่างประเทศ
4. การอภิปรายผลและสรุปผลการศึกษา

ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลใช้หลักการการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งจากประเด็นแหล่งข้อมูล ที่มีการเปรียบเทียบข้ามแหล่งเอกสารทางการของรัฐทั้ง 6 แห่ง ข้างต้นเพื่อยืนยันข้อมูลนโยบายเกี่ยวกับการใช้ภาษารัสเซียที่แม้ว่าจะกระจายในเอกสารต่าง ๆ แต่ให้ทิศทางและความคิดในเชิงยุทธศาสตร์เดียวกัน ในประเด็นของการวิเคราะห์ใช้วิธีการแบบผสมผสานระหว่าง

การวิเคราะห์หลักวิธีทางภาษา การพิจารณาการเมืองและภูมิรัฐศาสตร์ และการใช้ทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ อีกทั้ง ในการพิจารณาความหมายตัวบท มีการใช้ข้อความต้นฉบับภาษารัสเซียเป็นหลัก และแปลเป็นภาษาไทยโดยรักษาความหมายที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย มีการคงคำศัพท์เฉพาะไว้พร้อมคำอธิบาย

ผลการวิจัย

1. วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมในการสร้างตัวบทจากเอกสารทางการของรัฐ

1.1 เอกสาร “แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนและการส่งเสริมภาษารัสเซียโดยรัฐในต่างประเทศ” ผู้ผลิตตัวบท คือ รัฐบาลรัสเซียภายใต้การอนุมัติจากประธานาธิบดี รูปแบบการเผยแพร่ คือ เว็บไซต์ทางการของรัฐในชื่อ kremlin.ru กลุ่มเป้าหมายเป็นหน่วยงานรัฐ สถาบันทางการศึกษา รวมถึงองค์กรอื่น ๆ ที่นำนโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติ (Presidential Executive Office, 2025) ตัวบทถูกผลิตและได้รับการรับรองอำนาจสูงสุดจากรัฐ สะท้อนการผูกขาดอำนาจทางภาษา ดังนั้นภาษาจึงไม่ใช่เครื่องมือสื่อสารทั่วไป หากแต่เป็นทรัพยากรเชิงยุทธศาสตร์ของรัฐผู้ซึ่งควบคุมการผลิตและการกระจายวาทกรรมต่าง ๆ

1.2 เอกสารกฎหมายของประธานาธิบดีสหพันธรัฐ “ว่าด้วยการอนุมัติหลักการพื้นฐานของนโยบายภาษาแห่งรัฐของสหพันธรัฐรัสเซีย” ผู้ผลิตตัวบท คือ ประธานาธิบดีแห่งสหพันธรัฐ รูปแบบการเผยแพร่ คือ เว็บไซต์ kremlin.ru กลุ่มเป้าหมาย คือ หน่วยงานของรัฐต่าง ๆ ประกอบไปด้วย กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการและวิทยาศาสตร์ มูลนิธิรัสเซียมีร์ และองค์กรไรโซไซตรูนิเซียสตา เอกสารสะท้อนวาทกรรมเชิงสถาบันโดยมีรัฐที่กำหนดบทบาทภาษารัสเซียในฐานะเครื่องมือของการดำเนินนโยบายต่างประเทศ อีกทั้ง การระบุหน่วยงานรับผิดชอบ สะท้อนเครือข่ายอำนาจทางวาทกรรมระหว่างรัฐและกึ่งรัฐในการสร้างอิทธิพลผ่านภาษา

1.3 เอกสารนโยบายต่างประเทศของรัสเซีย ฉบับล่าสุดในปี ค.ศ. 2023 ปรากฏตัวบทที่เกี่ยวกับภาษารัสเซียในหมวด “ความร่วมมือด้านมนุษยธรรมระหว่างประเทศ” ตลอดจนหมวดที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องพลเมืองและองค์กรชาวรัสเซียจากการกระทำที่ผิดกฎหมายระหว่างประเทศ ผู้ผลิตตัวบท คือ กระทรวงการต่างประเทศของรัสเซีย รูปแบบการเผยแพร่ คือ เว็บไซต์ www.mid.ru ในทั้ง 8 ภาษา (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2023) กลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาคมระหว่างประเทศ ความหลากหลายทางภาษาข้างต้นสะท้อนการผสมผสานและการต่อรองทางวาทกรรมในเวทีโลก กล่าวคือ แม้ว่ารัฐจะให้ความสำคัญกับภาษารัสเซียในฐานะศูนย์กลางทางอารยธรรม แต่เพื่อให้สามารถเข้าถึงผู้รับสารในระดับสากล จำเป็นต้องใช้ภาษาอื่นประกอบด้วย แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการอ้างอัตลักษณ์ควบคู่ไปกับการแสวงหาอิทธิพลระหว่างประเทศ

1.4 เอกสาร “แนวคิดว่าด้วยโครงการเป้าหมายแห่งสหพันธรัฐด้านภาษารัสเซีย สำหรับปี ค.ศ. 2016-2020” ผู้ผลิตตัวบท คือ รัฐบาลรัสเซีย หน่วยงานผู้รับผิดชอบ คือ กระทรวงศึกษาธิการและวิทยาศาสตร์

พร้อมกับองค์กรโรสโซตนิเซียสตรา รูปแบบการเผยแพร่ คือ เว็บไซต์ government.ru (Government of The Russian Federation, 2014) กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้เรียน ผู้สอนทั้งชาวรัสเซียและชาวต่างชาติ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษา เอกสารสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายภาษากับการผลิตทุนมนุษย์ กล่าวคือ ภาษารัสเซียมีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือสร้างอิทธิพลในระยะยาวผ่านกรอบการศึกษา สามารถสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกของภาครัฐผ่านอำนาจละมุนได้

1.5 เอกสารกฎบัตรของมูลนิธินิรุสกีมีร์ ผู้ผลิตตัวบท คือ มูลนิธินิรุสกีมีร์ซึ่งก่อตั้งโดยกระทรวงการต่างประเทศ ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการและวิทยาศาสตร์ รูปแบบการเผยแพร่ คือ russkiymir.ru (Russkiy Mir Foundation, 2022) กลุ่มเป้าหมาย คือ นักวิชาการ ผู้สอน และเครือข่ายนานาชาติ มูลนิธิทำหน้าที่เป็นตัวกลางของการกำหนดวาทกรรมระหว่างรัฐกับสังคมโลก โดยการสนับสนุนศูนย์ภาษาและโครงการบริการวิชาการในต่างประเทศ กลไกดังกล่าวจึงช่วยประสานให้วาทกรรมของรัฐบาลรัสเซียปรับตัวเข้ากับบริบทท้องถิ่นมากกว่าภาพลักษณ์ของการเข้าแทรกแซงจากรัฐโดยตรง

1.6 เอกสารข้อบังคับว่าด้วยหน่วยงานสหพันธรัฐด้านกิจการเครือรัฐเอกราช ชาวรัสเซียโพ้นทะเลที่พำนักในต่างประเทศ และความร่วมมือด้านมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ผู้ผลิตตัวบท คือ องค์กรโรสโซตนิเซียสตรา ภายใต้การกำกับของกระทรวงการต่างประเทศรัสเซีย รูปแบบการเผยแพร่ คือ เว็บไซต์ rs.gov.ru (Rossotrudnichestvo, 2018) กลุ่มเป้าหมาย คือ สำนักงานตัวแทนที่เรียกอย่างไม่เป็นทางการว่า “รัสเซียเฮาส์” (Russian house) ในกว่า 71 ประเทศ ถือเป็นการกระจายอำนาจทางวาทกรรมในระดับท้องถิ่น โดยอาศัยเครือข่ายรัสเซียเฮาส์ซึ่งเปรียบเหมือนพื้นที่ในการผลิตซ้ำอุดมการณ์รัฐในบริบทระหว่างประเทศ ทำให้ภาษารัสเซียยังคงรักษาอุดมการณ์ของรัฐรัสเซียพร้อมกับการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของท้องถิ่น

เอกสารทางต่าง ๆ ถือเป็นกลไกการผลิตวาทกรรมที่มีความซับซ้อนและส่งเสริมการดำเนินงานซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ตัวบทส่วนใหญ่ถูกสร้างและรับรองโดยหน่วยงานระดับสูงของรัฐ ซึ่งเป็นการผูกขาดอำนาจในการกำหนดความหมายของภาษารัสเซีย ก่อนที่จะมีการกระจายวาทกรรมไปยังองค์กรเครือข่ายในต่างประเทศอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดการขยายอิทธิพลของรัสเซียในเวทีโลกผ่านภาษา

2. การศึกษาวาทกรรมรัฐที่สำคัญในการสร้างความหมายของภาษารัสเซียในต่างประเทศ

วาทกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์ของภาษารัสเซียในต่างประเทศประกอบด้วย 4 วาทกรรมหลัก ประกอบไปด้วย 1. วาทกรรมภาษารัสเซียในฐานะเครื่องมือทางภูมิรัฐศาสตร์และอำนาจละมุน จำนวน 35 ข้อความ 2. วาทกรรมภาษารัสเซียในฐานะภาษาแห่งความร่วมมือและการบูรณาการในเครือรัฐเอกราช จำนวน 31 ข้อความ 3. วาทกรรมภาษารัสเซียในฐานะสิ่งที่ใช้ปกป้องอัตลักษณ์และสิทธิของเพื่อนร่วมชาติในต่างแดน จำนวน 30 ข้อความ และ 4. วาทกรรมภาษารัสเซียในฐานะภาษาแห่งโอกาสและความก้าวหน้าในระดับสากล จำนวน 36 ข้อความ รวมวาทกรรมทั้งสิ้น 132 ข้อความ แต่ละวาทกรรมสามารถยกตัวอย่างได้ดังต่อไปนี้

2.1 วาทกรรมภาษารัสเซียในฐานะเครื่องมือทางภูมิรัฐศาสตร์และอำนาจละมุน

วาทกรรมนี้สะท้อนชุดความคิดของภาครัฐรัสเซียในการผลักดันภาษาเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่เชื่อมโยงกับผลประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ มีการวางขอบเขตระหว่างรัสเซียกับกลุ่มประเทศที่เกลียดชังรัสเซีย พร้อม ๆ กับการพยายามในการผลักดันอำนาจละมุนเพื่อความชอบธรรมของตนในเวทีนานาชาติ

2.1.1 การใช้วัจนกรรม

(1) “*...русский язык необходимо рассматривать в качестве одного из основных инструментов продвижения и реализации стратегических внешнеполитических интересов Российской Федерации.*”

“...ควรพิจารณาภาษารัสเซียเป็นหนึ่งในเครื่องมือหลักในการส่งเสริมและทำให้ผลประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ของนโยบายต่างประเทศสหพันธรัฐรัสเซียสำเร็จลุล่วง”

(Presidential Executive Office, 2015)

วัจนกรรมเป็นกลวิธีทางภาษาที่ใช้แสดงเจตนาของผู้ส่งสารที่มีต่อผู้รับสารในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การขอร้อง การเชิญชวน การเตือน การสั่งการ การศึกษาประเด็นนี้จึงช่วยตีความภาษาที่แฝงด้วยเจตนาของผู้ส่งสารได้ ทั้งนี้ จากตัวอย่างที่ (1) พบสำนวนการใช้กลุ่มคำว่า необходимо рассматривать “ควรพิจารณา” ซึ่งไม่เพียงเป็นวัจนกรรมการบอกเล่าทั่วไป แต่มีลักษณะการสั่งการและกำหนดทิศทางของนโยบายเพื่อให้หน่วยงานรัฐต่าง ๆ นำไปปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ทางนโยบายต่างประเทศรัสเซีย กลุ่มคำนี้จึงจัดอยู่ในวัจนกรรมการชี้แนะ (directives) ซึ่งถือเป็นหนึ่งในประเภทหลักของวัจนกรรมที่สำคัญ (Searle, 1979) อีกทั้งยังสอดคล้องกับเงื่อนไขในการแสดงวัจนกรรมต่าง ๆ ได้แก่ เงื่อนไขเกี่ยวกับเนื้อความ (การพิจารณาภาษารัสเซียเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนนโยบายต่างประเทศ) เงื่อนไขเบื้องต้น (รัฐบาลหรือผู้นำมีอำนาจตามกฎหมายในการสั่งการนโยบายที่เกี่ยวกับการใช้ภาษารัสเซียเป็นเครื่องมือเชิงรุก) เงื่อนไขความจริงใจ (ความต้องการอย่างแท้จริงเพื่อยกระดับภาษารัสเซียเป็นอำนาจละมุนเพื่อบรรลุเป้าหมายระหว่างประเทศ) และเงื่อนไขจำเป็น (การเปลี่ยนจากข้อความเสนอแนะเป็นข้อกำหนดนโยบายเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปปฏิบัติตาม) (Searle, 1969)

2.1.2 การใช้คำศัพท์

(2) “*поддержка и продвижение русского языка, укрепление его позиций как языка международного общения и ключевого инструмента повышения значимости Российской Федерации в мировом гуманитарном пространстве.*”

“การสนับสนุนและส่งเสริมภาษารัสเซีย การทำให้สถานะของภาษารัสเซียในฐานะภาษากลางของการสื่อสารระหว่างประเทศแข็งแกร่งขึ้น และเป็นเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มบทบาทของสหพันธรัฐรัสเซียในพื้นที่มนุษยธรรมระดับโลก”

(Presidential Executive Office, 2025, p. 16)

จากตัวอย่างที่ (2) พบการใช้คำศัพท์ที่มีความหมายเชิงบวกในการทำให้สถานะของภาษารัสเซียซึ่งถือเป็นเครื่องมือของรัฐมีความชอบธรรม เน้นสร้างความร่วมมือและผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างรัสเซียกับประเทศอื่น ๆ มากกว่าการบังคับทางการเมือง โดยสามารถพิจารณาจากการใช้คำว่า поддержка “การสนับสนุน” และ продвижение “การส่งเสริม” กับการใช้ภาษารัสเซีย ร่วมกับการใช้กลุ่มคำว่า в мировом гуманитарном пространстве “ในพื้นที่มนุษยธรรมระดับโลก” ถือเป็นการลดภาพลักษณ์ของการขยายอำนาจแบบเก่าไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในระเบียบโลก

2.1.3 การใช้อุปลักษณ์

(3) “Целями Фонда являются популяризация **русского языка**, являющегося национальным достоянием России и важным элементом российской и мировой культуры...”

“เป้าหมายของมูลนิธิ คือ การเผยแพร่**ภาษารัสเซีย**ซึ่งถือเป็น**สมบัติชาติรัสเซีย**และเป็นองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่สำคัญทั้งของรัสเซียและของโลก”

(Russkiy Mir Foundation, 2022, p. 3)

อุปลักษณ์เป็นกลวิธีในการสร้างจินตภาพ และทำให้ตัวบทมีพลังในการสื่อความหมายได้อย่างเด่นชัด อันส่งผลต่อความเข้าใจของผู้รับสาร จากตัวอย่างที่ (3) พบการใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ซึ่งเป็นแนวคิดของการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันผ่านการเปรียบเทียบ อีกทั้งมีการถ้อยความหมายของรูปภาษาหนึ่ง (ภาษาต้นทาง) ไปสู่ความหมายหนึ่ง (ภาษาปลายทาง) จากประสบการณ์ของผู้ใช้ภาษา (Lakoff & Johnson, 1980) ทั้งนี้ ในตัวอย่างมีการเปรียบเทียบภาษารัสเซียกับสมบัติชาติหรือ национальное достояние ซึ่งเป็นการมองจากสิ่งที่เป็นนามธรรมไปสู่รูปธรรม สะท้อนถึงอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมของชาวรัสเซีย ในขณะที่เดียวกันภาษารัสเซียยังได้รับการยกย่องในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของรัสเซียและของโลก ทำให้ผู้รับสารเห็นถึงคุณค่าของภาษารัสเซียที่มีในระดับสากล ถือเป็นกลไกหนึ่งที่รัฐสามารถใช้ในการขับเคลื่อนและสร้างบทบาทของตนในเวทีการเมืองระหว่างประเทศได้

2.1.4 การใช้มูลบท

(4) “...формирования ее позитивного восприятия за рубежом, укрепления позиций **русского языка** в мире, противодействия кампании русофобии...”

“...การสร้างการรับรู้เชิงบวกที่มีต่อรัสเซียในต่างประเทศ การทำให้สถานะของ**ภาษารัสเซีย**ดีขึ้นในระดับโลก ตลอดจนการต่อต้านกระแสรัสเซียเฟีย (โรคเกลียดกลัวรัสเซีย)...”

(The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2023)

การใช้มูลบทเป็นกลวิธีทางภาษาในการสื่อความโดยนัยว่าตัวบทนี้เชื่อมโยงกับเหตุการณ์อื่น ๆ ก่อนหน้านี้ ทั้งนี้ จากตัวอย่างที่ (4) มีการใช้มูลบทที่สร้างคู่ตรงข้ามเชิงลบผ่านคำว่า противодействия кампании русофобии “การต่อต้านกระแสรัสเซียเฟีย (โรคเกลียดกลัวรัสเซีย)” เพื่อเป็นการนำเสนอ

ปรากฏการณ์การสร้าง ความเกลียดชังที่มีต่อรัสเซียก่อนหน้านี้ รัฐได้กำหนดความจริงอีกชุดหนึ่งว่า สิ่งนี้ถือเป็นความพยายามของโลกภายนอกหรือกลุ่มประเทศบางกลุ่มเพื่อบ่อนทำลายรัสเซีย ดังนั้นการส่งเสริมภาษารัสเซียในต่างประเทศจึงเป็นหนึ่งในนโยบายของรัฐ เพื่อสร้างความเป็นธรรมในการตั้งรับหรือป้องกันตัวท่ามกลางบรรยากาศที่ไม่พึงประสงค์ต่อรัสเซียในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ

2.1.5 การใช้สหบท

(5) “Настоящая Концепция призвана придать этой деятельности целенаправленность и системность, что в итоге позволит Российской Федерации активизировать использование инструментов «мягкой силы» на международной арене.”

“...แนวคิดฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานดังกล่าวมีทิศทางที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยในท้ายที่สุดจะช่วยให้สหพันธรัฐรัสเซียสามารถยกระดับการใช้เครื่องมือ “อำนาจละมุน” (Soft Power) ในเวทีระหว่างประเทศได้”

(Presidential Executive Office, 2015)

การใช้สหบทเป็นรูปแบบของกลวิธีทางภาษาในการใช้ความคิดอื่นหรือตัวบทปรากฏในข้อความหรือตัวบทปัจจุบัน ทำให้ถ้อยคำที่นำเสนอในตัวบทไม่ได้มาจากผู้ส่งสารแต่เพียงลำพัง จากตัวอย่างที่ (5) พบการหยิบยืมแนวคิด “อำนาจละมุน” โดยการนำคำว่า мягкая сила (Soft power) ของโจเซฟ ไนย์ (Joseph S. Nye) มาใช้โดยตรง แนวคิดนี้เป็นอำนาจรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ประเทศอื่น ๆ ปฏิบัติตามในสิ่งที่ตนต้องการ ถือเป็นความสามารถในการโน้มน้าวเพื่อให้ผู้อื่นเกิดการยอมรับด้วยความเต็มใจ (Nye, 2017) การสร้างสหบทกับแนวคิดของรัฐศาสตร์สมัยใหม่ที่มีความเป็นสากล สามารถอธิบายว่ากิจกรรมการดำเนินงานภายใต้การสนับสนุนภาษาและวัฒนธรรมรัสเซียมีศักยภาพทัดเทียมกับมหาอำนาจจากโลกตะวันตก

2.2 วาทกรรมภาษารัสเซียในฐานะภาษาแห่งความร่วมมือและการบูรณาการในเครือรัฐเอกราช

วาทกรรมนี้สะท้อนภาพของการสนับสนุนภาษารัสเซียในฐานะภาษากลางเพื่อลดความขัดแย้ง แต่แฝงนัยของการครอบงำเชิงโครงสร้างในพื้นที่ที่มีจุดร่วมทางประวัติศาสตร์อันยาวนานระหว่างรัสเซียและประเทศอดีตสหภาพโซเวียต เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับรัสเซียในการคงอิทธิพลเหนือกลุ่มประเทศดังกล่าวโดยไม่ต้องใช้กำลังบังคับ

2.2.1 การใช้คำศัพท์

(6) “...обеспечивать активное использование **русского языка** в целях межнационального общения на пространстве Содружества Независимых Государств.”

“สร้างหลักประกันให้มีการใช้ภาษารัสเซียอย่างแข็งขัน เพื่อการสื่อสารระหว่างชนชาติในพื้นที่ของเครือรัฐ

เอกราช (Commonwealth of Independent States - CIS)”

(Presidential Executive Office, 2015)

จากตัวอย่างที่ (6) พบการใช้คำศัพท์ที่เน้นจุดยืนของภาครัฐในการส่งเสริมภาษารัสเซียเพื่อเป้าหมายแห่งการบูรณาการข้ามพรมแดนในพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญ โดยเฉพาะในพื้นที่ขององค์กรเครือข่ายเอกราช ดังที่พบจากการใช้กลุ่มคำว่า *межнациональное общение* “การสื่อสารระหว่างชนชาติ” สะท้อนแนวนโยบายของความร่วมมือที่ภาครัฐพยายามส่งเสริมและผลักดัน

2.2.2 การใช้มูลบท

(7) *“содействую в формировании единого гуманитарного пространства Российской Федерации и государств – участников СНГ, сохранению многовековых цивилизационных и духовных связей народа России с народами этих государств.”*

“ส่งเสริมการสร้างพื้นที่ด้านมนุษยธรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างสหพันธรัฐรัสเซียและรัฐสมาชิกเครือรัฐเอกราช ตลอดจนรักษาความผูกพันทางอารยธรรมและจิตวิญญาณที่มีมานานนับศตวรรษของประชาชนรัสเซียกับประชาชนจากกลุ่มประเทศเหล่านี้”

(The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2023)

ในตัวอย่างที่ (7) มีการใช้มูลบทเพื่อเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ โดยการใช้กลุ่มคำว่า *сохранение многовековых цивилизационных и духовных связей* “รักษาความผูกพันทางอารยธรรมและจิตวิญญาณที่มีมานานนับศตวรรษ” ทำให้เห็นถึงความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งระหว่างรัสเซียและประเทศสมาชิกเครือรัฐเอกราชที่มีมาอย่างยาวนานก่อนหน้านี้ อีกทั้งยังมีการใช้คำศัพท์ *единого гуманитарного пространства* “พื้นที่ด้านมนุษยธรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” เพื่อเน้นการรวมกลุ่มที่ลึกซึ้งมากกว่าเพียงมิติทางเศรษฐกิจ ตลอดจนถึงบทบาทของภาษารัสเซียในฐานะภาษากลางที่นำไปสู่ความร่วมมือระหว่างกันทั้งในอดีตที่ผ่านมา ในปัจจุบัน และในอนาคต พร้อมกับแฝงนัยในการรักษาอิทธิพลเหนือประเทศอดีตสหภาพโซเวียต

2.2.3 การใช้อุปลักษณ์

(8) *“в соответствии с целями Фонда оказывает поддержку развитию международных связей городов - побратимов, российских регионов, двухсторонним и многосторонним культурным и образовательным связям российских и зарубежных организаций и учреждений.”*

“เพื่อให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ของมูลนิธิ จึงให้การสนับสนุนการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของเมืองพี่เมืองน้อง พื้นที่ในภูมิภาคต่าง ๆ ของรัสเซีย ตลอดจนความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและการศึกษาระหว่างองค์กรและสถาบันต่าง ๆ ของรัสเซียและต่างประเทศ”

(Russkiy Mir Foundation, 2022, p. 4)

จากตัวอย่างที่ (8) พบการใช้อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์เพื่อนำเสนอภาพธรรมของการส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมรัสเซียในฐานะเครื่องมือของความร่วมมือ โดยมีการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ที่เน้นความร่วมมือผ่านการใช้คำว่า *города – побратимы* “เมืองพี่เมืองน้อง” กล่าวคือ มีการเปรียบเทียบคำว่า

города “เมืองต่าง ๆ” ในฐานะสิ่งที่ไม่มีชีวิตและอารมณ์ความรู้สึกกับคำว่า побратим “พี่น้องที่ไม่ใช่ทางสายเลือด” เพื่อสร้างมโนทัศน์ความใกล้ชิด ความผูกพัน และความเกื้อกูลกันแบบครอบครัว ระหว่างชาวรัสเซียกับผู้คนจากประเทศอื่น ๆ ทำให้สามารถสร้างอิทธิพลต่อดินแดนนั้น ๆ อย่างชอบธรรมมากขึ้น

2.2.4 การใช้ข้อมูลเชิงสถิติ

(9) “Реализация Программы к концу 2020 года обеспечит увеличение... в 2,2 раза - количества учебников, учебных пособий, научно-популярных книг и журналов **по русскому языку**, литературе и культуре России, поставленных в российские центры русского языка в государствах – участниках СНГ.”

“การดำเนินโครงการให้เสร็จภายในสิ้นปี 2020 จะช่วยสร้างหลักประกันในการเพิ่มขึ้นของรายการต่าง ๆ ต่อไปนี้... จำนวนแบบเรียน คู่มือการเรียนการสอน หนังสือวิชาการ วารสารด้าน**ภาษารัสเซีย** วรรณกรรม และวัฒนธรรมรัสเซีย ที่จัดส่งไปยังศูนย์ภาษารัสเซียแห่งชาติรัสเซียในกลุ่มสมาชิกเครือรัฐเอกราช จะเพิ่มเป็นจำนวน 2.2 เท่า”

(Government of The Russian, 2014, p. 24)

ในตัวอย่างที่ (9) มีการอ้างข้อมูลเชิงสถิติเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและประกอบการสร้างวาทกรรมของความร่วมมือระหว่างรัสเซียกับประเทศอดีตสหภาพโซเวียต โดยมุ่งเน้นการกำหนดตัวเลขที่เพิ่มขึ้นในแผนการดำเนินงานภายใต้สังกัดของกระทรวงศึกษาธิการและวิทยาศาสตร์รัสเซีย เพื่อผลักดันนโยบายการสร้างควมนิยมในการใช้ภาษารัสเซียในกลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราช ผ่านการสนับสนุนทรัพยากรประเภทสื่อการเรียนการสอนภาษารัสเซียไปยังศูนย์ภาษารัสเซียในประเทศต่าง ๆ ตัวเลขหรือสถิติที่เกิดขึ้นของตัวบทเป็นสัญญาณการสนับสนุนความร่วมมือในกรอบของการศึกษาระหว่างรัสเซียและประเทศเพื่อนบ้านควบคู่ไปกับความพยายามในการครอบงำเชิงอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ

2.3 วาทกรรมภาษารัสเซียในฐานะสิ่งที่ใช้ปกป้องอัตลักษณ์และสิทธิของเพื่อนร่วมชาติในต่างแดน

วาทกรรมนี้สะท้อนความพยายามของรัฐในการใช้กรอบแนวคิดเรื่องสิทธิและการศึกษาเพื่อสร้างความชอบธรรมในการแทรกแซงและปกป้องพลเมืองที่สื่อสารภาษารัสเซียในต่างประเทศ ถือเป็น การเชื่อมโยงภาษาเข้ากับความมั่นคงของชาติ ทำให้นิยามของ “เพื่อนร่วมชาติ” ขยายกรอบเกินพรมแดนของรัฐชาติ และเป็นเหตุผลในการขยายอิทธิพลไปยังรัฐต่าง ๆ ที่มีชาวรัสเซียอยู่มาก

2.3.1 การใช้คำศัพท์

(10) “действие осуществляющим деятельность по поддержке и продвижению **русского языка** общественным организациям и объединениям **русскоговорящих** граждан в иностранных государствах.”

“การอำนวยความสะดวกแก่องค์กรภาคประชาสังคม ตลอดจนสมาคมของผู้สื่อสารภาษารัสเซีย ในต่างประเทศ ที่ดำเนินกิจกรรมในการส่งเสริมและสนับสนุน**ภาษารัสเซีย**”

(Presidential Executive Office, 2025)

จากตัวอย่างที่ (10) มีการใช้กลวิธีทางคำศัพท์ว่า содействие “การอำนวยความสะดวก การให้ความช่วยเหลือ” สำหรับองค์กรภาคประชาสังคมหรือสมาคมผู้สื่อสารภาษารัสเซียในต่างประเทศ เน้นย้ำถึงความสำคัญของการพิทักษ์ภาษาและอัตลักษณ์ของชาวรัสเซีย

2.3.2 การใช้สหบท

(11) *“Российская Федерация уделяет большое внимание вопросам защиты интересов соотечественников, проживающих за рубежом, связанных с получением доступного качественного общего и профессионального образования на русском языке...”*

“สหพันธรัฐรัสเซียให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปกป้องผลประโยชน์ของเพื่อนร่วมชาติในต่างแดน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการได้รับโอกาสทางการศึกษาแบบทั่วไปและสายวิชาชีพอย่างมีคุณภาพผ่านการจัดการเรียนการสอนเป็นภาษารัสเซีย...”

(Presidential Executive Office, 2015)

จากตัวอย่างที่ (11) พบการใช้สหบทซึ่งเป็นการนำเสนอความคิดอื่นประกอบการสร้างตัวบทของผู้ส่งสาร ทำให้การปกป้องและการรักษาอัตลักษณ์ชาวรัสเซียในต่างแดนมีความชอบธรรม โดยพบการใช้กลุ่มคำว่า получение доступного качественного общего и профессионального образования “การได้รับโอกาสทางการศึกษาแบบทั่วไปและสายวิชาชีพอย่างมีคุณภาพ” ตัวบทดังกล่าวเชื่อมโยงกับสิทธิทางการศึกษาซึ่งเป็นแนวคิดที่พบในกรอบของสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ อาทิ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนข้อที่ 26 ซึ่งบัญญัติให้ทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึงการศึกษาทั้งแบบทั่วไปและสายวิชาชีพ ด้วยความเสมอภาค (United Nations Department of Public Information, n.d.) ส่งผลให้มาตรการต่าง ๆ ของภาครัฐในการส่งเสริมภาษารัสเซียในกรอบของการศึกษามีน้ำหนักและมีความชอบธรรม

2.3.3 การใช้วัจนกรรม

(12) *“обеспечивает работу по популяризации русского языка за рубежом, организует на базе представительств курсы и центры по изучению русского языка, оказывает методическую помощь иностранным преподавателям русского языка...”*

“สร้างหลักประกันในการดำเนินงานเพื่อให้ภาษารัสเซียในต่างประเทศได้รับความนิยม จัดตั้งหลักสูตรและศูนย์การเรียนรู้ภาษารัสเซีย ณ สำนักงานตัวแทน ตลอดจนให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการและแนวทางการสอนแก่อาจารย์ชาวต่างชาติผู้สอนภาษารัสเซีย”

(Rossotrudnichestvo, 2018, pp. 4-5)

จากตัวอย่างที่ (12) พบการใช้คำกริยาที่หลากหลายเพื่อสนับสนุนภาษาและการคงอัตลักษณ์ของชาวรัสเซีย ผ่านการใช้กลุ่มคำว่า обеспечивает работу “สร้างหลักประกันในการดำเนินงาน” หรือ организует курсы и центры “จัดตั้งหลักสูตรและศูนย์การเรียนรู้” รวมถึง оказывает методическую помощь “ให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการ คำกริยาต่าง ๆ มีความเป็นทางการ สามารถจัดเป็นวัจนกรรมใน

การแถลงหรือการประกาศ (declarations) ที่สามารถมีผลตามกฎหมายในทันทีหลังการเผยแพร่ สอดคล้องกับเงื่อนไขวัฒนธรรมต่อไปนี้ เงื่อนไขเกี่ยวกับเนื้อความ (การระบุถึงภารกิจและหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กร ไรโซโทรนียเซียสตา) เงื่อนไขเบื้องต้น (รัฐบาลหรือผู้นำมีอำนาจตามกฎหมายในการสั่งการ ส่วนองค์กรไรโซโทรนียเซียสตาอยู่ในฐานะของการรับคำสั่ง) เงื่อนไขความจริงใจ (รัฐมีความมุ่งมั่นให้หน่วยงานดังกล่าวทำภารกิจจริง) และเงื่อนไขจำเป็น (การประกาศให้ผลบังคับถือเป็นการสร้างความจริงใหม่ว่างานเผยแพร่ภาษารัสเซียคือหน้าที่โดยตรงของหน่วยงานดังกล่าว) ถือเป็นการนำเสนอสถานะของรัฐบาลและหน่วยงานได้ บังคับบัญชาในฐานะผู้อุปถัมภ์อัตลักษณ์ภาษารัสเซียและสิทธิของเพื่อนร่วมชาติในต่างประเทศ

2.3.4 การใช้มูลบท

(13) *“В целях развития связей с соотечественниками, проживающими за рубежом, и оказания им всесторонней поддержки (с учетом их значительного вклада в сохранение и распространение **русского языка** и российской культуры) в связи с их систематической дискриминацией в ряде государств...”*

*“เพื่อเป้าหมายในการพัฒนาความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมชาติที่พำนักอยู่ในต่างประเทศ และพร้อมให้การสนับสนุนอย่างรอบด้านแก่บุคคลเหล่านั้น (โดยคำนึงถึงการอุทิศตนอย่างยิ่งในการธำรงรักษาและเผยแพร่**ภาษาและวัฒนธรรมรัสเซีย**) อันเนื่องมาจากการถูกเลือกปฏิบัติอย่างเป็นระบบในหลายประเทศ...”*

(The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2023)

จากตัวอย่างที่ (13) มีการใช้มูลบทด้วยการใช้กลุ่มคำว่า в связи с их систематической дискриминацией “อันเนื่องมาจากการถูกเลือกปฏิบัติอย่างเป็นระบบ” ทำให้สามารถเข้าใจถึงสถานการณ์ก่อนหน้าว่ามีการเลือกปฏิบัติต่อผู้ที่สื่อสารภาษารัสเซียในต่างประเทศ ฉายให้เห็นถึงคู่ตรงข้ามของความเกลียดชังทางการเมือง กลวิธีดังกล่าวสามารถสร้างความชอบธรรมให้กับรัสเซียในการดำเนินมาตรการเพื่อปกป้องพลเมืองชาวรัสเซียของตนที่อยู่เหนือพรมแดนรัฐชาติของตน ตลอดจนรักษอัตลักษณ์ของชาวรัสเซียจากการเผชิญกับภัยคุกคามภายนอก

2.4 วาทกรรมภาษารัสเซียในฐานะภาษาแห่งโอกาสและความก้าวหน้าในระดับสากล

วาทกรรมนี้เสนอชุดความคิดเกี่ยวกับภาษาที่ได้รับการพิจารณาเป็นทุนมนุษย์และสินค้าของการแข่งขันที่สามารถสร้างความได้เปรียบให้กับผู้สื่อสาร เพื่อตอบสนองนโยบายหลายชั่วอายุของรัฐบาลรัสเซีย ถือเป็นการนำเสนอภาพของภาษารัสเซียในฐานะภาษาแห่งโอกาส เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกมองว่าเป็นเครื่องมือในการรับใช้อุดมการณ์ของรัฐ

2.4.1 การอ้างถึง

(14) *“Русский язык является официальным или рабочим языком многих международных организаций – ООН, ЮНЕСКО, ОДКБ, ШОС, ОБСЕ, МАГАТЭ, ВОЗ, ЕАЭС и других.”*

“ภาษารัสเซียเป็นภาษาทางการหรือภาษาเพื่อการใช้งานในองค์กรระหว่างประเทศหลายแห่ง เช่น UN, UNESCO, CSTO, SCO, OSCE, IAEA, WHO, EAEU ฯลฯ”

(Presidential Executive Office, 2015)

การอ้างถึงเป็นกลวิธีทางภาษาในการเชื่อมโยงตัวบทปัจจุบันกับส่วนที่อ้างถึง โดยอาจเป็นบุคคลหรือสิ่งไม่มีชีวิตก็ได้ ทั้งนี้ จากตัวอย่างที่ (14) นำเสนอความสำคัญของภาษารัสเซียจากการอ้างถึงองค์กรระดับโลกและในระดับภูมิภาคที่มีการใช้ภาษารัสเซียเป็นภาษาราชการหรือเป็นภาษาเพื่อการใช้งาน เทียบได้กับภาษาของมหาอำนาจอื่น ๆ ถือเป็นการยกสถานะของภาษารัสเซีย สร้างความชอบธรรมให้กับระบบโลกแบบหลายขั้วอำนาจ สะท้อนให้เห็นว่าภาษารัสเซียไม่ได้เป็นเพียงภาษาท้องถิ่นทั่วไป แต่เป็นภาษาแห่งโอกาสในการเข้าสู่โลกของการทำงานในระดับสากลได้ และในอีกนัยหนึ่งเป็นการแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของตัวรัสเซียเองในฐานะหนึ่งในมหาอำนาจยุคสมัยใหม่

2.4.2 การใช้อุปลักษณ์

(15) *“...для чего необходимо стимулировать интерес зарубежной общественности, и особенно молодежи, к **русскому языку** через широкие образовательные, научные, экономические и **карьерные перспективы, открывающиеся в России...**”*

*“...โดยจำเป็นต้องกระตุ้นความสนใจของสาธารณชนในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเยาวชนที่มีต่อ **ภาษารัสเซีย** ผ่านโอกาสอันกว้างไกลในด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจ และ **ความก้าวหน้าทางอาชีพที่เปิดกว้างในรัสเซีย**”*

(Presidential Executive Office, 2015)

จากตัวอย่างที่ (15) นำเสนอสิ่งที่ผู้เรียนได้รับจากการศึกษาภาษารัสเซีย ทั้งโอกาสทางการศึกษา วิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจ โดยมีการใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่แสดงระยะของพื้นที่ (Spatial Metaphor) ว่า *карьерные перспективы, открывающиеся* “ความก้าวหน้าทางอาชีพที่เปิดกว้าง” เปรียบเทียบความก้าวหน้าซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรมกับประตูที่สามารถใช้คำแสดงการกระทำว่า “เปิดกว้าง” เพื่อสื่อให้เห็นถึงความสำคัญของภาษารัสเซียในการได้รับโอกาสที่กว้างไกลในอนาคต

2.4.3 การใช้คำศัพท์

(16) *“предоставление иностранным специалистам возможности прохождения стажировок в Российской Федерации, получения дополнительного профессионального образования...”*

“การหยิบยื่นโอกาสให้แก่ผู้เชี่ยวชาญต่างชาติในการเข้ารับการฝึกงานในสหพันธรัฐรัสเซีย ตลอดจนการเข้ารับการศึกษาระดับสูงเพิ่มเติม...”

(Presidential Executive Office, 2025, p. 14)

จากตัวอย่างที่ (16) พบการใช้คำศัพท์ที่เน้นการพัฒนาทุนมนุษย์ กล่าวคือการสร้างโอกาสและความก้าวหน้าให้กับชาวต่างชาติผู้เลือกศึกษาภาษารัสเซีย โดยจะพบจากการใช้กลุ่มคำว่า *возможности*

прохождения стажировок “โอกาสในการเข้ารับการฝึกงาน” получения дополнительного профессионального образования “การเข้ารับการศึกษานอกระบบเพิ่มเติม” สะท้อนบทบาทของภาครัฐในการส่งเสริมผู้เรียนต่างชาติได้เข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและประสบการณ์การทำงานในรัสเซียเพื่อพัฒนาความสามารถของตน โดยหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงอุดมการณ์ทางการเมืองโดยตรง

2.4.5 การใช้วัจนกรรม

(17) “... а также укреплению образа России как государства, привлекательного для жизни, работы, учебы и туризма.”

“... ตลอดจนการเสริมสร้างภาพลักษณ์ของรัสเซียในฐานะรัฐที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย การทำงาน การศึกษา และการท่องเที่ยว”

(The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2023)

ตัวอย่างที่ (17) เน้นการใช้วัจนกรรมในการแถลงหรือการประกาศ (declarations) เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ของประเทศ ผ่านการใช้กลุ่มคำว่า государства, привлекательного “รัฐที่น่าดึงดูด” เชื่อมโยงกับเงื่อนไขของวัจนกรรมต่าง ๆ ได้แก่ เงื่อนไขเกี่ยวกับเนื้อความ (การทำให้ภาพลักษณ์ของรัสเซียดีขึ้นในสายตาชาวโลกทั้ง 4 มิติ ครอบคลุมการใช้ชีวิต การทำงาน การศึกษา หรือการท่องเที่ยว) เงื่อนไขเบื้องต้น (รัฐบาลมีอำนาจตามกฎหมายในการกำหนดทิศทางเชิงยุทธศาสตร์ตามที่ปรากฏในนโยบายต่างประเทศ) เงื่อนไขความจริงใจ (รัฐมีเจตจำนงในการเปลี่ยนภาพลักษณ์รัสเซียในทิศทางของอำนาจละมุน) และเงื่อนไขจำเป็น (การกำหนดภารกิจที่สำคัญที่เป็นข้อผูกมัดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปปฏิบัติตาม) ภาษารัสเซียจึงสามารถเชื่อมโยงโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ อันนำมาสู่ประโยชน์ของผู้เรียนชาวต่างชาติ

3. วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการสร้างวาทกรรมภาษารัสเซียในต่างประเทศ

3.1 ภาษารัสเซียกับมรดกทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่อดีตสหภาพโซเวียต

ภาษารัสเซียมีความสำคัญทั้งในรัสเซียและประเทศอดีตสหภาพโซเวียตในฐานะภาษากลาง (lingua franca) สำหรับการสื่อสารระหว่างชาติพันธุ์ การเป็นเครื่องมือทางการเมืองสำคัญในการควบคุมอุดมการณ์ของรัฐ การเป็นช่องทางในการเข้าถึงวิทยาการ การศึกษา หรือวัฒนธรรมสากล ทั้งนี้ บริบทประวัติศาสตร์ของการก่อตัวของภาษารัสเซียในฐานะภาษากลางระดับภูมิภาค มีความเชื่อมโยงกับนโยบายการทำให้เป็นรัสเซีย (Russification) โดยเฉพาะในยุคจักรวรรดิและสหภาพโซเวียต ในหลายเขตปกครองภาษารัสเซียมีบทบาทในการสื่อสารของฝ่ายบริหาร วงการอุตสาหกรรม การศึกษา และสื่อสารมวลชน แต่ก็ยังคงมีการรับรองภาษาประจำชาติของสาธารณรัฐอื่น ๆ ในทางกฎหมาย อีกทั้งภาษารัสเซียยังได้รับการยกสถานะเป็นภาษาที่มีการสื่อสารทั่วทั้งสหภาพโซเวียต ทำให้ชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่สื่อสารภาษาดังกล่าวได้รับโอกาสสำหรับความก้าวหน้าในทางสังคม (Pavlenko, 2006; Marchenko et al., 2020; Krouglov, 2022)

หลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต หลายประเทศดำเนินนโยบายภาษารูปแบบใหม่ ทำให้สถานะทางกฎหมายของภาษารัสเซียในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน อาทิ การเป็นภาษาแห่งรัฐในเบลารุส การเป็นภาษาทางการหรือภาษาสำหรับการติดต่อสื่อสารระหว่างชาติพันธุ์ในคาซัคสถาน คีร์กีซสถาน และทาจิกิสถาน (Agadjanian & Nedoluzhko, 2021; Manakov, 2021) อย่างไรก็ตามภาษารัสเซียยังคงถูกมองว่ามีคุณค่าในตลาดแรงงาน ในด้านการศึกษา ภาษารัสเซียยังคงสำคัญต่อการเข้าถึงความรู้ระดับสูง โดยเฉพาะในด้านเทคนิคและวิทยาศาสตร์ ถือเป็นกุญแจสู่การศึกษาพื้นฐาน และความก้าวหน้าทางวิชาชีพในเอเชียกลางและภูมิภาคอื่น (Marchenko et al., 2020) ในด้านเศรษฐกิจ ทักษะภาษารัสเซียที่คล่องแคล่วสามารถสร้างผลตอบแทนให้ผู้ใช้ภาษารัสเซียดังกรณีของผู้นอกจากเอเชียกลางจากการอพยพแรงงานไปทำงานยังรัสเซีย (Maitdinova & Shodiev, 2024) ในด้านวัฒนธรรม ภาษารัสเซียทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนวรรณกรรมโลกสู่ภาษาท้องถิ่นในประเทศอดีตสหภาพโซเวียต ช่วยในการพัฒนาชีวิตทางปัญญาและวรรณกรรมท้องถิ่นได้ ดังกรณีศึกษาของงานแปลจากภาษารัสเซียเป็นภาษาอาร์มีเนีย (Ghazaryan, 2024)

บริบททางประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่า ภาษารัสเซียในพื้นที่อดีตสหภาพโซเวียตได้รับการประกอบสร้างให้เป็นทั้งเครื่องมือของการรวมศูนย์อำนาจ หนทางของความก้าวหน้าของสังคม ทุนทางวัฒนธรรมที่เอื้อให้ผู้ใช้ภาษาเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจ การศึกษา และเครือข่ายระหว่างประเทศ ภาษารัสเซียจึงเป็นภาษาร่วมแห่งอารยธรรมยูเรเชีย เพื่อเชื่อมโยงรัสเซียกับประเทศอดีตสหภาพโซเวียตภายหลังยุคสงครามเย็น

3.2 บทบาทของชุมชนผู้สื่อสารภาษารัสเซียในต่างประเทศ

ชุมชนผู้สื่อสารภาษารัสเซียนอกประเทศมีจำนวนประชากรราว 25-30 ล้านคนทั่วโลก ซึ่งเป็นชุมชนชาวต่างชาติในต่างประเทศที่มีขนาดใหญ่มากที่สุดเป็นอันดับสองรองจากชาวจีน ผู้คนในแต่ละชุมชนทั่วโลกมีภาษารัสเซียเป็นภาษากลางในการติดต่อสื่อสาร เนื่องจากเคยอาศัยอยู่ในรัสเซียหรือประเทศอดีตสหภาพโซเวียต ผู้สื่อสารภาษารัสเซียในต่างประเทศมักมีการปรับตัวและสร้างความกลมกลืนกับสังคมเจ้าบ้านในประเทศนั้น ๆ ได้อย่างรวดเร็ว จนบางครั้งผู้คนอาจจะทิ้งอัตลักษณ์ชาวรัสเซียไป อีกทั้งผู้คนโดยทั่วไปไม่ได้อาศัยโดยการรวมตัวเป็นชุมชนขนาดใหญ่ แต่กระจายตัวอยู่ในสังคมเจ้าบ้าน หากเผชิญกับแรงกดดันภายนอกก็สามารถกลับมารวมตัวกันบนพื้นฐานของภาษาและอัตลักษณ์ร่วมได้ (Yoongthong, 2015) ลักษณะดังกล่าวสะท้อนบทบาทของภาษารัสเซียในฐานะกลไกการเชื่อมโยงความทรงจำร่วม ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่อยู่ข้ามพรมแดน ชุมชนผู้สื่อสารภาษารัสเซียในต่างประเทศมีที่มาจากการอพยพครั้งใหญ่ในหลากหลายช่วงเวลา ได้แก่ รุ่นที่ 1 การอพยพหลังการปฏิวัติรัสเซียในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 รุ่นที่ 2 การอพยพของชาวยิวจากสหภาพโซเวียต รุ่นที่ 3 การอพยพหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในช่วงทศวรรษ 1990 และรุ่นที่ 4 การอพยพของคลื่นใหม่หลังปี ค.ศ. 2022 ช่วงสงครามรัสเซีย-ยูเครน แต่ละคลื่นอพยพมีอัตลักษณ์ อุดมการณ์ และการใช้ภาษารัสเซียที่แตกต่างกัน (Dubinina & Kisselev, 2025) ซึ่งให้

ว่าชุมชนที่สื่อสารภาษารัสเซียมิได้มีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกัน แต่เป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายในด้านประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ ทัศนคติและความผูกพันที่มีต่อรัฐบาลรัสเซีย

ชุมชนผู้อพยพจากกลุ่มที่ 2 และ 3 ไม่ได้มีการใช้ภาษารัสเซียเป็นภาษาหลักทั้งหมด มีการใช้ภาษารัสเซียสื่อสารในครอบครัวหรือชุมชนของตนในวงแคบ เด็กรุ่นใหม่สามารถสื่อสารได้สองภาษา แต่ความสามารถทางภาษารัสเซียไม่เท่ากับเจ้าของภาษาที่อาศัยอยู่ในรัสเซีย และปฏิเสธไม่ได้ว่าปัจจัยทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์สงคราม การคว่ำบาตร และความขัดแย้งของรัฐต่าง ๆ ย่อมมีอิทธิพลต่อทัศนคติที่มีต่อภาษารัสเซียของผู้คน อัตลักษณ์ของผู้สื่อสาร และการเลือกใช้ภาษาของชุมชนผู้สื่อสารภาษารัสเซียนอกประเทศได้ (Dubinina & Kisselev, 2025) ทำให้เห็นถึงพลวัตของการต่อรองอัตลักษณ์ระหว่างการรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรมและการปรับตัวเข้าสู่สังคมเจ้าบ้านผ่านมิติทางภาษา ในขณะเดียวกันชุมชนผู้สื่อสารภาษารัสเซียในต่างประเทศอยู่ในความสนใจของรัฐบาลรัสเซียอย่างต่อเนื่อง โดยรัฐพิจารณาชุมชนดังกล่าวเป็นทรัพยากรเชิงยุทธศาสตร์ภายใต้แนวคิดโลกรัสเซีย (Russkiy Mir) มีการสนับสนุนการเงิน การตั้งศูนย์ภาษารัสเซีย การส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อเชื่อมโยงชุมชนเข้ากับรัฐบาลรัสเซีย (Mustajoki et al., 2021; Klyueva & Mikhaylova, 2017) สะท้อนความสำคัญของภาษาในฐานะเครื่องมือของการสร้างอำนาจละมุนและการขยายอิทธิพลเชิงวัฒนธรรมของรัฐในเวทีระหว่างประเทศ

บริบทดังกล่าวจึงสำคัญต่อการสร้างวาทกรรมของรัฐเกี่ยวกับภาษารัสเซียในเวทีโลก โดยเฉพาะในประเด็นการปกป้องเพื่อนร่วมชาติ การรักษาอัตลักษณ์ และโลกรัสเซีย ซึ่งช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายของรัฐรัสเซียทั้งด้านวัฒนธรรม การศึกษา และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ผ่านการประกอบสร้างภาพของภาษารัสเซียในฐานะสิ่งที่ล้ำค่าทางอารยธรรมที่เชื่อมโยงผู้คนข้ามพรมแดนรัฐชาติเข้าไว้ด้วยกัน

3.3 นโยบายของภาครัฐในการส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมรัสเซียในต่างประเทศ

ในแนวคิดการทูตทางวัฒนธรรมปี ค.ศ. 2010 และหลักการของนโยบายต่างประเทศรัสเซียกล่าวว่าถึงการส่งเสริมการเผยแพร่ภาษาและวัฒนธรรมรัสเซีย ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของตนในประเทศรอบข้างซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียต พร้อมทั้งแสดงความไม่เห็นด้วยหากมีการละเมิดหรือการเลือกปฏิบัติต่อชาวรัสเซียในต่างแดน (Klyueva & Mikhaylova, 2017) นโยบายดังกล่าวสะท้อนมุมมองของรัฐรัสเซียที่มีต่อภาษาว่าเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ในการรักษาอิทธิพลทางการเมืองและสร้างพื้นที่อำนาจทางวัฒนธรรมในต่างประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่อดีตสหภาพโซเวียต นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ของรัฐยังมีรากฐานมาจากแนวคิดโลกรัสเซีย (Russkiy Mir) ภายใต้มุมมองที่ว่าชุมชนข้ามชาติที่มีการสื่อสารภาษารัสเซีย มีวัฒนธรรมหรือค่านิยมดั้งเดิมแบบรัสเซีย ควรได้รับการส่งเสริมเพื่อสร้างการรับรู้เชิงบวกต่อรัสเซีย และควรได้รับการปกป้องในฐานะโครงการแห่งอารยธรรมที่สำคัญ (Romashko, 2024) ซึ่งเห็นถึงบทบาทของภาษาในฐานะกลไกทางการเมืองและอุดมการณ์เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมระหว่างรัฐรัสเซียกับผู้สื่อสาร

ภาษารัสเซียทั่วโลก ในขณะเดียวกันมีการกล่าวถึงการปกป้องผู้ใช้ภาษารัสเซียในต่างแดนที่มีนัยถึงการสร้างความชอบธรรมของรัฐในการ เพิ่มบทบาททางวัฒนธรรมและการเมืองนอกพรมแดนของตน

โครงสร้างสถาบันหลักที่สำคัญในการส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมรัสเซียในต่างประเทศ ประกอบไปด้วย มูลนิธิรุสกีมีร์ (Russkiy Mir Foundation) ซึ่งให้การสนับสนุนทางการเงินสำหรับการจัดตั้งศูนย์รัสเซีย การจัดการเรียนการสอน กิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงโครงการพัฒนาชาวรัสเซียพลัดถิ่น องค์การโรสโซทรูนิเชสตวา (Rossotrudnichestvo) ที่มีการดำเนินโครงการทางวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนทางการศึกษาโดยเฉพาะในประเทศเครือรัฐเอกราชและยุโรป นอกจากนี้ ยังครอบคลุมหน่วยงานเฉพาะทาง อาทิ สถาบันภาษารัสเซีย ปูชกิน องค์การที่มีการจัดทำดัชนีติดตามสถานะของภาษารัสเซียทั่วโลก (Klyueva & Mikhaylova, 2017; Kuznetsova, 2020b) เป็นที่สังเกตว่าสถาบันต่าง ๆ ไม่เพียงส่งเสริมภาษาในมิติของการศึกษาเท่านั้น แต่มีบทบาทในการสนับสนุนให้รัฐสามารถผลิตและเผยแพร่วาทกรรมเกี่ยวกับภาษา วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของตนในระดับโลกได้อย่างต่อเนื่อง เป็นการตอกย้ำภาพลักษณ์ของรัสเซียในฐานะศูนย์กลางของโลกรัสเซีย ในขณะเดียวกัน เครื่องมือเชิงนโยบายที่สำคัญของภาครัฐยังเชื่อมโยงกับการส่งออกกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ภาษารัสเซีย ครอบคลุมหลักสูตรภาษารัสเซียสำหรับนักศึกษาต่างชาติ แพลตฟอร์มการเรียนทางไกล โรงเรียนรัสเซียในต่างประเทศ โครงการทูตวัฒนธรรมในต่างประเทศ อาทิ การจัดเทศกาล นิทรรศการ การสนับสนุนห้องสมุดหรือพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับภาษารัสเซีย นโยบายด้านชุมชนพลัดถิ่นหรือเพื่อนร่วมชาติในต่างแดน เน้นรักษากลุ่มผู้ใช้ภาษารัสเซียในต่างประเทศในฐานะผู้สืบทอดมรดกวัฒนธรรม ตลอดจนให้ความสำคัญในการเป็นช่องทางเพื่อส่งต่ออิทธิพลของรัสเซียในภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศอดีตสหภาพโซเวียต (Marchenko et al., 2020; Rostovskaya & Vasileva, 2023) สะท้อนว่าภาษาเป็นองค์ประกอบของวัฒนธรรมและการศึกษาเพื่อสร้างอำนาจละมุนและการรับรู้เชิงบวกต่อรัสเซียในระดับนานาชาติ ในขณะเดียวกันภาษาได้กลายเป็นทรัพยากรทางภูมิรัฐศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ความมั่นคงและอิทธิพลของรัสเซียในเวทีโลกโดยตรง

จึงกล่าวได้ว่า นโยบายของรัฐบาลรัสเซียที่มีต่อภาษามีแนวโน้มและเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน เป็นการประกอบสร้างภาษารัสเซียให้เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรม การเมือง และสัญลักษณ์ของอารยธรรมรัสเซียในเวทีโลก อีกนัยหนึ่งภาษารัสเซียเป็นฐานในการคงอิทธิพล สร้างความชอบธรรม และการต่อรองอำนาจของรัสเซียในบริบทภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย

3.4 ภาษารัสเซียกับการแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์ในโลกหลายขั้วอำนาจ

ภาษารัสเซียมีศักยภาพในการสร้างอิทธิพลให้กับรัสเซียท่ามกลางสภาวะของโลกที่มีความเป็นหลายขั้วอำนาจมากขึ้นในปัจจุบัน ขณะเดียวกัน รัสเซียยังต้องเผชิญกับการแข่งขันทางภาษา ไม่ว่าจะเป็นจำนวนผู้สื่อสารภาษารัสเซียที่ลดลงภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต การครอบงำของภาษาอังกฤษในระดับสากล ตลอดจนการขยายตัวของภาษาจีนโดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชีย (Dziuba & Mushenko, 2025)

สถานการณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า รัฐรัสเซียมองภาษาเป็นพื้นที่ที่สำคัญของการแข่งขันทางอารยธรรมและภูมิรัฐศาสตร์ ด้วยเหตุนี้รัฐจึงพยายามผลักดันภาษาและเผยแพร่วัฒนธรรมรัสเซียในระดับโลกมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งเน้นการปกป้องภาษารัสเซียจากข้อมูลข่าวสารของประเทศที่ไม่เป็นมิตรและการครอบงำทางภาษาของตะวันตก โดยอาศัยจุดแข็งที่มีในพื้นที่ดิจิทัล อาทิ การส่งเสริมภาษารัสเซียในพื้นที่ของโลกออนไลน์ผ่านการสร้างแพลตฟอร์มดิจิทัลของตนในชื่อ RuWiki จากการเป็นภาษาที่มีผู้ใช้งานในอินเทอร์เน็ตมากที่สุดเป็นอันดับ 2 ของโลก เพื่อสนับสนุนจุดยืนของการเป็นโลกแบบหลายขั้วอำนาจ (Yanush, 2023) การดำเนินการดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความพยายามในการประกอบสร้างภาษารัสเซียให้เป็นพื้นที่ทางเลือกของระเบียบข้อมูลข่าวสารโลกที่ไม่ได้อยู่ภายใต้อิทธิพลของตะวันตกแต่เพียงฝ่ายเดียว

ในกรณีศึกษาของกลุ่มประเทศอาหรับ ภาษารัสเซียต้องแข่งขันในสภาพแวดล้อมพหุภาษาเคียงคู่กับภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และจีน เพื่อแย่งชิงพื้นที่ความสนใจและจำนวนผู้สื่อสาร แม้ว่าภาษารัสเซียจะถูกมองว่าเป็นภาษาแห่งโอกาสทางการทูตและอาชีพ แต่ก็เผชิญกับข้อจำกัดจากโครงสร้างพื้นฐานในการส่งเสริมภาษาที่ยังไม่สม่ำเสมอ ตลอดจนผลกระทบจากภาพลักษณ์ทางการเมืองของรัสเซียในเวทีโลก (Ismailov, 2024) สะท้อนให้เห็นว่าการแข่งขันทางภาษาไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้สื่อสารหรือประสิทธิภาพทางการศึกษาเพียงลำพัง แต่ยังสัมพันธ์กับอำนาจทางการเมือง ภาพลักษณ์ของรัฐ และความน่าเชื่อถือในระดับนานาชาติด้วย ขณะเดียวกัน นักวิชาการในด้านภูมิภาษาศาสตร์เสนอว่าในสภาวะของโลกที่เปลี่ยนแปลงจากอำนาจขั้วเดียวสู่โลกหลายขั้วอำนาจ ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารของโลกควรมีลักษณะหลากหลายขั้วด้วยเช่นกัน รัสเซียจึงควรยอมรับและส่งเสริมความเป็นพหุภาษา กล่าวคือ ภาษารัสเซียสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการสื่อสารร่วมกับภาษาท้องถิ่นของประเทศเหล่านั้นโดยเฉพาะกลุ่มประเทศโลกใต้ (Global South) เพื่อสร้างมิตรภาพและการยอมรับ มากกว่าการเข้ากลืนกลายทางวัฒนธรรม ถือเป็นการเน้นผลในระยะยาวมากกว่าวิกฤตทางภูมิรัฐศาสตร์ระยะสั้น (Kitabayashi, 2024) มุมมองดังกล่าวสะท้อนสภาวะจำเป็นของการปรับวาทกรรมรัสเซียที่เน้นศูนย์กลางทางอารยธรรมสู่การกำหนดบทบาทของภาษารัสเซียในฐานะหุ้นส่วนทางวัฒนธรรมเพื่ออยู่ร่วมกับความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมได้

ดังนั้น วาทกรรมของรัสเซียในประเด็นนี้เชื่อมโยงกับการสร้างภาพของภาษารัสเซียในฐานะภาษาของโลกหลายขั้วอำนาจที่มีบทบาทในการรักษาความหลากหลายทางอารยธรรม ต่อต้านการครอบงำของตะวันตก รวมถึงสร้างพื้นที่อิทธิพลของรัสเซียในเวทีโลกผ่านภาษา วัฒนธรรม และพื้นที่ดิจิทัลร่วมสมัย

บทสรุปและการอภิปรายผล

วาทกรรมเชิงนโยบายของภาครัฐเกี่ยวกับภาษารัสเซียในเวทีโลก ตามกรอบแนวคิดการวิเคราะห์ของแฟรค์ลอฟ ทำให้เห็นถึงความสำคัญของภาษารัสเซียที่ขยายพรมแดนการนิยามสิ่งที่ใช้สื่อสารไปสู่ทรัพยากรเชิงยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับอำนาจ อัตลักษณ์ ภูมิรัฐศาสตร์ และการแข่งขันทางอารยธรรมใน

ระเบียบโลกแบบหลายขั้วอำนาจอย่างมีนัยสำคัญ โดยผลการศึกษาวาทกรรมทั้งสามมิติที่ครอบคลุมวิธีปฏิบัติทางวาทกรรม มิติตัวบท และมิติวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งว่ารัฐบาลรัสเซียใช้ภาษาเป็นกลไกหนึ่งของการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง การอ้างอิทธิพลของตนในพื้นที่อดีตสหภาพโซเวียต และการสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกของรัฐในเวทีระหว่างประเทศ ทั้งนี้ในมิติวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมพบความเชื่อมโยงกันของเอกสารทางการทั้ง 6 ฉบับในลักษณะเครือข่ายของวาทกรรมรัฐที่มีการกำหนดทิศทางจากศูนย์กลางอำนาจระดับสูง ก่อนที่จะมีการกระจายไปสู่องค์กรทั้งรัฐหรือหน่วยงานระดับปฏิบัติการในต่างประเทศ โดยเฉพาะมูลนิธิรัสกีมีร์ และองค์กรโรสโซตรดนิเซียสตา สะท้อนกระบวนการผูกขาดอำนาจในการกำหนดความหมายของภาษาโดยรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของแฟร์คลอฟ (Fairclough, 1995) ที่ระบุถึงบทบาทของวาทกรรมในกระบวนการผลิตซ้ำความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม อีกทั้งยังสัมพันธ์กับแนวคิดของสปอลสกี (Spolsky, 2007) ในด้านนโยบายภาษาที่ไม่เพียงจำกัดอยู่ในรูปของตัวบทกฎหมาย แต่ยังรวมถึงกลไกเชิงสถาบันและอุดมการณ์ที่ควบคุมการใช้ภาษาในระดับรัฐอีกด้วย

ในมิติตัวบทพบวาทกรรมหลักเกี่ยวกับภาษารัสเซียในเวทีโลกที่สำคัญ ได้แก่ 1. วาทกรรมภาษารัสเซียในฐานะเครื่องมือทางภูมิรัฐศาสตร์และอำนาจละมุน 2. วาทกรรมภาษารัสเซียในฐานะภาษาแห่งความร่วมมือและการบูรณาการในเครือรัฐเอกราช 3. วาทกรรมภาษารัสเซียในฐานะสิ่งที่ใช้ปกป้องอัตลักษณ์และสิทธิของเพื่อนร่วมชาติในต่างแดน 4. วาทกรรมภาษารัสเซียในฐานะภาษาแห่งโอกาสและความก้าวหน้าในระดับสากล ผ่านกลวิธีทางภาษาทั้งสิ้น 7 ชนิด ได้แก่ การใช้วัจนกรรม การใช้คำศัพท์ การใช้มูลบท การใช้อุปลักษณ์ การใช้สัทพจน์ การอ้างถึง การใช้ข้อมูลทางสถิติ สะท้อนชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์ในการทำให้ภาษารัสเซียเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม เครื่องมือทางการเมืองเพื่อการครอบงำ และกลไกการต่อรองในเวทีโลกแบบหลายขั้วอำนาจ

เป็นที่สังเกตว่า วาทกรรมรัฐรัสเซียยังมีลักษณะความย้อนแย้งเชิงอุดมการณ์ กล่าวคือ ในด้านหนึ่งรัฐพยายามนำเสนอภาพของภาษารัสเซียในฐานะภาษาแห่งความร่วมมือ การศึกษา และโอกาสทางวิชาชีพผ่านถ้อยคำเชิงบวกและแรงดึงดูดโดยสมัครใจ อาทิ “การสนับสนุน” “การส่งเสริม” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดอำนาจละมุนของโจเซฟ ไนย์ (Nye, 2017) แต่อีกด้านหนึ่ง วาทกรรมกลับแฝงความพยายามในการรักษาพื้นที่อิทธิพลทางภูมิรัฐศาสตร์ของรัสเซีย โดยเฉพาะกลุ่มประเทศอดีตสหภาพโซเวียตผ่านแนวคิด “อารยธรรมร่วม” “โลกรัสเซีย” หรือ “เพื่อนร่วมชาติในต่างแดน” ซึ่งถือเป็นกรณียามความเป็นชาติเกินขอบเขตของรัฐชาติแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ผลการศึกษายังทำให้เห็นถึงวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องเพื่อนร่วมชาติ หรือการต่อต้านรัสเซียโพเจีย ที่ไม่เพียงบรรยายสถานการณ์ของผู้พูดภาษารัสเซียในต่างประเทศเท่านั้น หากแต่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความชอบธรรมเชิงศีลธรรมให้แก่รัฐบาลรัสเซียในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของตน กล่าวคือ การฉายภาพให้เห็นถึงชาวรัสเซียที่ถูกคุกคามจากศัตรู ทำให้รัฐสามารถวางบทบาทของตนในฐานะผู้ปกป้องได้อย่างชอบธรรมมากขึ้น ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับ

ข้อเสนอของงานศึกษาวาทกรรมชาตินิยมร่วมสมัยที่ระบุว่า รัฐบาลมักใช้ภาษาหรืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นฐานหลักที่สำคัญในการขยายอิทธิพลเหนือพื้นที่อื่นในต่างแดน (Klyueva & Mikhaylova, 2017; Romashko, 2024)

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ยังมีข้อจำกัดในบางประการ กล่าวคือ การศึกษามุ่งพิจารณาเฉพาะ เอกสารทางการเมืองของรัสเซียเป็นหลัก ทำให้ยังไม่ครอบคลุมมุมมองของผู้รับสารหรือปฏิกิริยาของประเทศ เป้าหมายที่มีต่อนโยบายการส่งเสริมภาษารัสเซีย อีกทั้งยังไม่ครอบคลุมการศึกษาการปฏิบัติงานของศูนย์ภาษารัสเซียในต่างประเทศว่ามีความสอดคล้องกับวาทกรรมเชิงนโยบายของรัฐมากน้อยเพียงใด ดังนั้น แนวทางการศึกษาในอนาคตจึงควรพิจารณาเปรียบเทียบวาทกรรมของรัฐผู้ผลิตและส่งออกภาษากับการรับรู้ของผู้เรียนในประเทศนั้น ๆ ตลอดจนการศึกษากิจการดำเนินงานของมูลนิธิรัสเซียที่มี และองค์กรโรสไฮตรูตนิเซียสตราในต่างประเทศผ่านการวิจัยภาคสนาม งานวิจัยชิ้นนี้ช่วยเติมเต็มงานศึกษาวาทกรรมเชิงนโยบายของรัฐในการผลักดันประเด็นภาษาสู่เครื่องมือทางยุทธศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม โดยผลการศึกษานำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนภาษารัสเซียในฐานะภาษาต่างประเทศ รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับภาษาและอำนาจ ภาษากับการเมืองระหว่างประเทศ ตลอดจนวาทกรรมสื่อและนโยบายของรัสเซีย ที่ทำให้ผู้เรียนไม่เพียงเข้าใจภาษาในมุมมองระบบไวยากรณ์และเครื่องมือของการสื่อสารเท่านั้น แต่เป็นความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนระหว่างภาษากับอุดมการณ์ อำนาจ และการสร้างภาพแทนทางการเมืองในเวทีโลกได้

References

- Agadjanian, V., & Nedoluzhko, L. (2021). Imperial legacies, nation building, and geopolitics: ethno-regional divides and the Russian language in Central Asia. *Ethnic and Racial Studies*, 45(10), 1846-1872. <https://doi.org/10.1080/01419870.2021.1981966>
- Aroonoast, P. (2024). An analysis of significant discourses in historical context in “on the historical unity of Russians and Ukrainians” (2021) by Vladimir Putin. *Journal of Studies in the Field of Humanities*, 31(2), 1-28. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/abc/article/view/267096>
- Aroonoast, P. (2025). The politics of fear: Russophobia and the construction of Russia as the other in western media discourse. *Journal of Arts and Thai Studies*, 47(3), E5596. <https://doi.org/10.69598/artssu.2025.5596>.
- Astafieva, O. N., & Kozlovtsseva, N. A. (2017). State policy in the sphere of the Russian language in the context of the Russian world. *Znanie. Ponimanie. Umenie*, 3, 122-139. <https://doi.org/10.17805/zpu.2017.3.10>

- Babaeva, A. V. (2024). Russian language in the space of the Russian world: From status determination to the postulation of care. *Philosophical thought*, 11, 102-116. <https://doi.org/10.25136/2409-8728.2024.11.71859>
- Dubinina, I., & Kisselev, O. (2025). Shifting Russian-speaking diasporas: New directions in the study of Russian as a heritage language. In L. Clemens, V. Gribanova, & G. Scontras (Eds.), *Syntax in uncharted territories: Essays in honor of Maria Polinsky* (pp. 165-190). <http://dx.doi.org/10.7280/S9H9937Q>
- Dubrovskaya, T. V., & Kozhevnikova, E. I. (2020). State language, language situation and language policy in legislation: Representations in the Russian federal law "on the state language of the Russian federation. *Nauchnyi dialog*, (10), 37-48. <https://doi.org/10.24224/2227-1295-2020-10-37-48>
- Dziuba, E. V., & Mushenko, E. V. (2025). Russian language promotion strategy through the institutions of multilateral diplomacy. *Russian Language Studies*, 23(4), 543-565. <https://doi.10.22363/2618-8163-2025-23-4-543-565>
- Edlichko, A. I. (2018). The Russian language in Russia and in the world: some aspects of language policy. *Philology. Theory & Practice*, 11(89), 99-107. <https://doi.org/10.30853/FILNAUKI.2018-11-1.21>
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman.
- Fairclough, N. (1996). *Language and power*. Longman. (Original work published 1989)
- Getsuwan, R., Nalao, A., Inthanon, W., & Ratchatapibhunphob, P. (2023). Thailand's policy discourses during the Thaksin and Prayuth governments, as perceived by Thai academics. *Journal of Public Administration, Public Affairs, and Management*, 21(2), 147-168. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pajournal/article/view/264655>
- Ghazaryan, R. (2024). Literary and cultural enrichment in Soviet Armenia: Exploring Russian-mediated translation traditions in the Soviet era. *Translation Studies: Theory and Practice*, (SI-2), 147-157. <https://doi.org/10.46991/TSTP/2024.SI.2.147>
- Government of The Russian Federation. (2014). *Koncepcija federal'noj celevoj programmy "Russkij jazyk" na 2016-2020 gody* [The concept of the federal target program "Russian language" for 2016-2020]. <http://static.government.ru/media/files/1EiDSUiCWxw.pdf>
- Grudinina, E. V. (2023). Russian language as the basis of spiritual culture of the Russian nation. *Theological Collection of Tambov Theological Seminary*, 3(24), 191-207. https://doi.org/10.51216/2687-072X_2023_3_191-207

- Ismailov, S. (2024). Russian language as a factor of Russia's soft power in the Arab world using the examples of the UAE and Morocco. *Law and Politics*, 12, 110-122. <https://doi.org/10.7256/2454-0706.2024.12.72355>
- Kitabayashi, H. (2024). The geolinguistics of state foreign language education policy regarding rarely taught languages of the Global South. *Linguistics & Polyglot Studies*, 10(3), 100-110. <https://doi.org/10.24833/2410-2423-2024-3-40-100-110>
- Klyueva, A., & Mikhaylova, A. (2017). Building the Russian world: Cultural diplomacy of the Russian language and cultural identity. *JOMEC Journal*, 11, 127-143. <https://doi.org/10.18573/j.2017.10143>
- Koakeaw, B., & Petkanjanapong, P. (2025). Policy rhetoric of digital in electoral campaigns, 2011-2023: An analysis of dynamics, inequality implications, and public policy advocacy. *Sripatum Review of Humanities and Social Sciences*, 25(2), 108-124. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/spurhs/article/view/282905>
- Krouglov, A. (2022). Language planning and policies in Russia through a historical perspective. *Current Issues in Language Planning*, 23(4), 412-434. <https://doi.org/10.1080/14664208.2021.2005384>
- Kuznetsova, A. (2020a). Problems and prospects of the Russian language in modern multicultural space. *The European Proceedings of Social and Behavioral Sciences*, Vol. 92 (pp. 3719-3725). European Publisher. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2020.10.05.495>
- Kuznetsova, V. V. (2020b). Promoting the Russian Language and Culture in Spain as a Soft Power Tool of the Russian Federation. *Science Journal of Volgograd State University. History. Area Studies. International Relations*, 25(3), 180-191. <https://doi.org/10.15688/jvolsu4.2020.3.16>
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphor we live by*. University of Chicago press.
- Maitdinova, G. M., & Shodiev, A. Yu. (2024). Russian language as a factor of strengthening international and interethnic ties in Central Asia (on the example of Tajikistan). *RSUH/RGGU Bulletin "Eurasian Studies. History. Political Science. International Relations" Series*, 3, 104-112. <https://doi:10.28995/2686-7648-2024-3-104-112>
- Manakov, A. (2021). Russian as a native language in the post-Soviet space in comparison with the results of the 1989 census. *Pskov Journal of Regional Studies*, 46, 79-98. <https://doi.org/10.37490/S221979310013894-6>

- Marchenko, G., Vodopyanova, K., Timofeev, S., & Maximets, S. (2020). Russian language as a means of cross-border education development. *Innovative Technologies in Science and Education (ITSE-2020)*, 210, 18066. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202021018066>
- Mustajoki, A., Protassova, E., & Yelenevskaya, M. (2021). Centrifugal and centripetal forces driving Russian language norms. *Quaestio Rossica*, 9(2), 715-732. <https://doi.org/10.15826/qr.2021.2.605>
- Nye, J. (2017). Soft power: The origins and political progress of a concept. *Palgrave Commun*, 3, 17008. <https://doi.org/10.1057/palcomms.2017.8>
- Pavlenko, A. (2006). Russian as a lingua franca. *Annual Review of Applied Linguistics*, 26, 78-99. <https://doi.org/10.1017/S0267190506000055>
- Presidential Executive Office. (2015, November 3). *Koncepcija gosudarstvennoj podderžki i prodvizhenija russkogo jazyka za rubežom* [Concept of state support and promotion of the Russian language abroad]. <http://kremlin.ru/acts/news/50644>
- Presidential Executive Office. (2025). *Ukaz Prezidenta Rossijskoj Federacii "Ob utverždenii Osnov gosudarstvennoj jazykovoj politiki Rossijskoj Federacii"* [Decree of the President of the Russian Federation "On approval of the fundamentals of state language policy of the Russian Federation"]. <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/HCM4ADyLOooRo7aqM253tzKJZdhkiAEC.pdf>
- Romashko, T. (2024). Russia's cultural policy abroad as a projection of the "Russian World". *Cultural Trends*, 33(2), 239-243. <https://doi.org/10.1080/09548963.2023.2171771>
- Rossotrudnichestvo. (2018). *Položenie o federal'nom agentstve po delam sodružestva nezavisimyh gosudarstv, sootečestvennikov, proživajuših za rubežom, i po meždunarodnomu gumanitarnomu sotrudničestvu* [Regulation on the Federal Agency for the Commonwealth of Independent States Affairs, Compatriots Living Abroad, and International Humanitarian Cooperation]. <https://rs.gov.ru/app/uploads/2023/04/polozenie-o-rossotrudnichestve.pdf>
- Rostovskaya, T. K., & Vasilieva, E. N. (2023). Education as a resource for the formation of "soft power" in working with young compatriots living in the CIS countries. *Higher Education in Russia*, 32(5), 21-35. <https://doi.org/10.31992/0869-3617-2023-32-5-21-35>
- Russkiy Mir Foundation. (2022). *USTAV Fonda «Russkij mir»* [Charter of Russkiy Mir Foundation]. https://russkiymir.ru/fund/USTAV_2022.pdf
- Searle, J. R. (1969). *Speech act: An essay in the philosophy of language*. Cambridge University Press.
- Searle, J. R. (1979). *Expression and meaning: Studies the theory of speech acts*. Cambridge University Press.

- Spolsky, B. (2007). Towards a theory of language policy. *Working Papers in Educational Linguistics*, 22(1), 1-14. <https://repository.upenn.edu/handle/20.500.14332/49469>
- The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2023). *The concept of the foreign policy of the Russian federation*. <https://www.mid.ru/ru/detail-material-page/1860586/>
- United Nations Department of Public Information. (n.d.). *Universal declaration of human rights – Thai*. <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/thai>
- Vasilyev, A. D. (2021). Terminological aspects of modern Russian language policy. *Siberian philological forum*, 14(2), 37-46. <https://sibfil.ru/index.php/sibfil/article/view/201>
- Yanush, O. B. (2023). the language resources of the Russia's foreign humanitarian policy: The digital components. *RUDN Journal of Political Science*, 25(4), 962-973. <https://doi.org/10.22363/2313-1438-2023-25-4-962-973>
- Yanush, O. B., & Mukharyamov, N. M. (2021). Institutional framework for language policy in Russia: Views for the future. *Science Journal of Volgograd State University. History. Area Studies. International Relations*, 26(3), 134-146. <https://doi.org/10.15688/jvolsu4.2021.3.12>
- Yoongthong, T. (2015, January 30). *The Russians abroad: “Russian diaspora” or “Russian-speaking communities”?*. Institute for Population and Social Research, Mahidol University. https://ipsr.mahidol.ac.th/post_training/the-russians-abroad-russian-diaspora-or-russian-speaking-communities/
- Zhao, G. (2025). Discourse analysis of lifelong education policy in China. *Journal of International Studies, Prince of Songkla University*, 15(1), 87-93. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jis/article/view/278788>

การวิเคราะห์เชิงจริยธรรมต่อการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะ ภายใต้กรอบทฤษฎีสัตว์ของฟรานซิโอนและของดอนัลสันกับคิมลิก้า¹ An Ethical Analysis of the Use of Real Animal in Artwork within Francione's and Donaldson & Kymlicka's Animal Right Theories Frameworks

จิรพงศ์ ทรัพย์ชุมทอง^{2*}

Jirapong Supkhumthong³

(Received: 2 December 2025; Revised: 9 June 2026; Accepted: 16 June 2026)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ว่าการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะสามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมหรือไม่ ภายใต้กรอบทฤษฎีสัตว์สายเล็กทาสของฟรานซิโอนและสายความเป็นพลเมืองของดอนัลสันกับคิมลิก้า ความเป็นมาเริ่มต้นจากข้อเท็จจริงว่าศิลปินร่วมสมัยมีการนำสัตว์จริงมาใช้ในการงานศิลปะ ได้แก่ ศิลปะจัดวาง ศิลปะแสดงสด และการใช้สัตว์เป็นผู้ทำงานร่วมในการสร้างงานศิลปะ ซึ่งหลายกรณีมีปัญหาด้านจริยธรรมชัดเจน เช่น มีสัตว์ถูกฆ่าหรือทรมานในขั้นตอนการสร้างและการจัดแสดงงานศิลปะ นี่จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจประเมินจริยธรรมของงานศิลปะแนวนี้นี้ผ่านกรอบทฤษฎีสัตว์ ผู้วิจัยเลือกมา 2 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีของฟรานซิโอน และของดอนัลสันกับคิมลิก้า สองทฤษฎีนี้มีความเข้มงวดเหมือนกันคือการเสนอให้สัตว์มีสิทธิพื้นฐานในชีวิตและเสรีภาพ แต่จุดที่แตกต่างเด่นชัดคือทฤษฎีแรกมีความเข้มงวดจนไม่สามารถอนุญาตให้มีการใช้สัตว์ในงานศิลปะ ในขณะที่ทฤษฎีหลังมีจุดให้พอประนีประนอม วิธีการวิจัยนี้ ได้แก่ 1) ระบุเกณฑ์สำคัญของแต่ละทฤษฎี 2) รวบรวมตัวอย่างจริงของการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะเท่าที่จะครอบคลุมทุกแนวปฏิบัติต่อสัตว์ตามที่ผู้วิจัยจำแนกประเภทไว้ ผู้วิจัยจำแนกประเภทตัวอย่างเหล่านี้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้ว (แบ่งย่อยเป็นกลุ่มที่แหล่งที่มาของสัตว์ไม่ผิดจริยธรรม ผิดจริยธรรม และไม่ชัดเจนว่าผิดจริยธรรมหรือไม่) กับ กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิต (แบ่งย่อยเป็นกลุ่มที่ไม่มีการทำร้ายสัตว์ มีการทำร้ายสัตว์ และไม่ชัดเจนว่ามีการทำร้ายสัตว์หรือไม่) จากนั้น 3) วิเคราะห์ว่าแต่ละกลุ่มของตัวอย่างเหล่านี้สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมหรือไม่ภายใต้กรอบของแต่ละทฤษฎี โดยมีเงื่อนไขว่าถ้ากลุ่มหนึ่งถูกพบว่ามี “ละเมิด” ต่อเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งของทฤษฎีหนึ่งก็จะถือว่ากลุ่มนั้นไม่สามารถยอมรับได้ทางจริยธรรมตามกรอบของทฤษฎีนั้น ซึ่งผลการวิจัยพบว่าไม่มีกลุ่มของตัวอย่างใดเลยสามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรม ไม่ว่าจะภายใต้กรอบของทฤษฎีใด เนื่องจากทุกกลุ่มดังกล่าวล้วนมีส่วนที่ละเมิดต่อบางเกณฑ์ของทั้งสอง

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “สิทธิสัตว์กับการใช้สัตว์ในงานศิลปะ” ซึ่งเป็นการทำวิจัยโดยใช้ทุนส่วนตัว ประจำปี บัณฑิต พ.ศ. 2568 ของศูนย์วิจัย ส่งเสริม และถ่ายทอดเทคโนโลยี คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² อาจารย์ประจำภาควิชาวิทยาการภาษาและวัฒนธรรม คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

³ Lecturer in Department of Language Sciences and Cultures, Faculty of Liberal Arts and Science, Kasetsart University

* Corresponding author, E-mail: jirapong.sup@ku.th

ทฤษฎี ข้อสรุปของบทความนี้คือ ภายใต้กรอบของฟรานซิโอน การใช้สัตว์จริงในงานศิลปะไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมโดยสิ้นเชิง ในขณะที่ภายใต้กรอบของดอนัลสันกับคิมลิก้าไม่สามารถสรุปได้ว่ายอมรับไม่ได้ เนื่องจากยังมีความเป็นไปได้ที่การใช้สัตว์ในบางกรณีสามารถเป็นที่ยอมรับได้ ในการอภิปรายผล ผู้วิจัยเสนอ 2 ตัวอย่างสมมติของการใช้สัตว์ดังกล่าวที่อาจไม่ละเมิดต่อเกณฑ์ใดเลยของดอนัลสันกับคิมลิก้าเพื่อสนับสนุนความเป็นไปได้ี้ เช่น (1) ศิลปินใช้สัตว์เลี้ยงในความดูแลของเขาช่วยสร้างงานศิลปะ ภายใต้เงื่อนไขจำกัด: การเคารพในสิทธิพื้นฐานและผลประโยชน์สูงสุด การคำนึงความไม่เอียงตามธรรมชาติของสัตว์ การใช้แบบไม่บังคับและไม่แสวงหากำไร และการปฏิบัติต่อสัตว์ในหนทางเดียวกับมนุษย์ และ (2) ศิลปินใช้สัตว์กึ่งป่าเป็นส่วนหนึ่งในการจัดแสดงงานศิลปะจัดวางเฉพาะที่ ภายใต้เงื่อนไขจำกัด: การเคารพในสิทธิพื้นฐานและสิทธิความเป็นผู้พักพิง การใช้แบบไม่บังคับ และการใช้จำเป็นต้องเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการประชากรสัตว์กึ่งป่าแบบไม่ทำร้าย

คำสำคัญ: สิทธิสัตว์, ศิลปะร่วมสมัย, การใช้สัตว์จริงในงานศิลปะ, ทฤษฎีสัตว์สลายเลืกทาสของฟรานซิโอน, ทฤษฎีสัตว์สลายความเป็นพลเมืองของดอนัลสันกับคิมลิก้า

Abstract

This study examines whether the use of real animal in art can be considered ethically acceptable under the animal rights frameworks of Francione's abolitionist theory and Donaldson & Kymlicka's citizenship-based theory. The research is motivated by the growing practice among contemporary artists of incorporating real animals into artworks, including installation art, performance art, and artistic practices in which animals participate as collaborators. Such practices often raise ethical concerns, particularly in cases where animals are killed or harmed during the production or exhibition of artworks. This situation motivated the researcher to evaluate the ethics of such artistic practices through animal rights theories. Two theoretical frameworks are employed: Francione's and Donaldson & Kymlicka's animal rights theories. Although both theories recognize animals' basic rights to life and liberty, they differ in their implications. Francione's theory is highly stringent and leaves no room for justifying the use of animals in art, whereas Donaldson and Kymlicka's framework may allow limited space for ethical permissibility. This research methodology includes identifying the key criteria of each theory and gathering enough actual examples of the use of real animal in artwork as much as encompassing all forms of practices classified by the researcher. These examples are categorized into two main groups: artworks using dead animals and artworks using living animals. The former is subdivided according to the ethical status of the source of the animal (ethically acceptable, ethically unacceptable, or ethically indeterminate), while the latter is subdivided according to whether animals are harmed (no harm, harm, or indeterminate harm). Each group of the examples is subsequently analyzed to determine whether it can be considered ethically acceptable under each theoretical framework. If a such group is found to "violate" any ethical criteria of a theory, it is deemed ethically unacceptable within that framework. The findings show that none of such group can

be considered ethically acceptable under either theory, as each violates at least one ethical criterion. The study concludes that, under Francione's abolitionist framework, the use of real animal in art is entirely ethically unacceptable. Under Donaldson & Kymlicka's citizenship-based framework, however, it cannot be concluded that the use is unacceptable at all because ethical permissibility remains theoretically possible in some cases. In the discussion, the study proposes two hypothetical examples to illustrate this possibility. First, artist could use pet that he/she keeps as collaborator in the creation of artwork under strict conditions: respect for basic rights and best interests of the animal, regarding to their natural inclination, non-coercively and non-profitably using them, and treating animals in the same way as humans. Second, artist could use liminal animal as part of the exhibition of site-specific installation art under strict conditions: respect for basic rights and right to denizenship of the animal, regarding to non-coercive use, and this use must be a part of non-violent population management of the animal.

Keywords: Animal right, Contemporary art, Use of real animal in artwork, Francione's abolitionist theory of animal right, Donaldson & Kymlicka's citizenship-based theory of animal right

บทนำ

นับตั้งแต่ทศวรรษ 1970 ศิลปะร่วมสมัยได้ขยายขอบเขตจากวัสดุไร้ชีวิตไปสู่การใช้สิ่งมีชีวิตเป็นสื่อกลางในการแสดงออกทางสุนทรียศาสตร์ (Tolfo, 2023, abstract) ปรากฏการณ์นี้สร้างข้อถกเถียงอย่างกว้างขวางเมื่อศิลปินนำสัตว์จริง ๆ มาเป็นส่วนหนึ่งของศิลปะจัดวาง (Installation Art) และศิลปะแสดงสด (Performance Art) โดยเฉพาะกรณีที่ส่งผลกระทบต่อสวัสดิภาพสัตว์ เช่น ผลงาน Helena ของมาร์โก เอวาริสติ (Marco Evaristi) ที่ถูกประณามถึงความทารุณจากการมีปลาทองถูกบั่นตายในโถปั่นอาหารเสียบปลั๊กด้วยฝีมือของผู้เข้าชมงานบวกกับการอนุญาตโดยเจ้าของผลงานและพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดง (Liquidising goldfish 'not a crime', 2003) ปัญหาทางจริยธรรมในที่นี้ไม่ใช่แค่เพราะมีสัตว์ถูกทำร้าย แต่ยังเพราะสัตว์ถูกลดทอนคุณค่าให้เป็นเพียงวัสดุทางศิลปะ และปัญหานี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่าง “เสรีภาพในการสร้างสรรค์ศิลปะ” และ “ความรับผิดชอบทางจริยธรรมต่อเพื่อนร่วมโลก”

แม้ว่าปัจจุบันสังคมโลกจะหันมาให้ความสำคัญกับสิทธิสัตว์มากขึ้น แต่ในวงการศิลปะยังขาดเกณฑ์ในการประเมินที่ชัดเจนว่าขอบเขตของการใช้สัตว์ในงานศิลปะควรหยุดลงตรงไหน ซึ่งภายใต้กรอบคิดเรื่องสิทธิสัตว์ที่เข้มงวด หากเรายอมรับว่าสัตว์มีสิทธิพื้นฐานในชีวิตและเสรีภาพเทียบเท่ามนุษย์ การนำสัตว์มา “จัดวาง” หรือ “ร่วมแสดงสด” ย่อมนำมาซึ่งคำถามสำคัญว่า มนุษย์ยังมีความชอบธรรมทางจริยธรรมเพียงใดในการใช้ชีวิตอื่นเพื่อเป้าหมายทางสุนทรียศาสตร์

เพื่อตอบใจห้ดังกล่าว บทความวิจัยนี้จึงเลือกใช้กรอบทฤษฎีสิทธิสัตว์สองกระแสหลักมาเป็นเกณฑ์การวิเคราะห์ ได้แก่ 1) ทฤษฎีสายเลิกลาของแกรี ฟรานซิโอน (Gary L. Francione) ที่มุ่งเน้นการ

ยกเลิกสถานะที่สัตว์ตกเป็นทรัพย์สิน และ 2) ทฤษฎีสายความเป็นพลเมืองของซู โดนัลสัน (Sue Donaldson) กับวิล คิมลิก้า (Will Kymlicka) ที่เสนอการมองสัตว์ในฐานะสมาชิกของสังคมพลเมือง ทฤษฎีแรกเป็นสายสุดโต่งที่ไม่อนุญาตให้มนุษย์ใช้ประโยชน์จากสัตว์ ในขณะที่ทฤษฎีหลังเปิดโอกาสให้มนุษย์ใช้ประโยชน์จากสัตว์ได้ในบริบทการต่างตอบแทน การเลือกวิเคราะห์ผ่านสองกรอบแนวคิดที่มีความเข้มงวดต่างกันนี้⁴ จะช่วยให้เห็นความเป็นไปได้หรือข้อจำกัดในการประนีประนอมกันระหว่างศิลปะกับสิทธิสัตว์ที่แตกต่างกัน

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ว่าการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะสามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมหรือไม่ภายใต้กรอบทฤษฎีสิทธิสัตว์ของฟรานซิโอนและของโดนัลสันกับคิมลิก้า โดยตั้งสมมติฐานว่าการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะในบางกรณี โดยเฉพาะภายใต้เงื่อนไขที่สัตว์มิได้ถูกลดทอนคุณค่าในตัวเอง (เช่น ศิลปินใช้แมวเลี้ยงเป็น “ผู้ทำงานร่วม” ในการเป็นต้นแบบการวาดภาพและช่วยสร้างรอยประทับบนภาพนั้น) อาจสามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีสิทธิสัตว์ของโดนัลสันกับคิมลิก้า

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ว่าการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะสามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมหรือไม่ภายใต้กรอบทฤษฎีสิทธิสัตว์ของฟรานซิโอนและของโดนัลสันกับคิมลิก้า

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การใช้สัตว์จริงในงานศิลปะ หมายถึง การที่มนุษย์นำสัตว์จริง ๆ ไม่ใช่สัญลักษณ์หรือภาพแทนของสัตว์ มาใช้ประโยชน์ด้านศิลปะ เช่น ใช้ในศิลปะจัดวาง (Installation Art) ใช้ในศิลปะแสดงสด (Performance Art) ใช้สัตว์เป็นผู้ทำงานร่วม (Collaborator) ในการสร้างงานศิลปะ เป็นต้น
2. “สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรม (Ethically Acceptable) ภายใต้กรอบทฤษฎีสิทธิสัตว์ของฟรานซิโอนและของโดนัลสันกับคิมลิก้า” หมายความว่า การกระทำหนึ่งต่อสัตว์ (เช่น การใช้สัตว์จริงในงานศิลปะกรณีหนึ่ง) ถูกประเมินว่าได้รับอนุญาตให้ทำได้ เนื่องจากไม่มีการ “ละเมิด” เกณฑ์ทางจริยธรรมที่กำหนดโดยทฤษฎีสิทธิสัตว์ของฟรานซิโอน และ/หรือ ของโดนัลสันกับคิมลิก้า ในทางตรงกันข้าม หากมีการละเมิดต่อบางเกณฑ์ของทฤษฎีหนึ่ง ก็จะต้องว่าไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมตามกรอบของทฤษฎีนั้น การสามารถเป็นที่ยอมรับได้นี้มีนัยถึงการที่สัตว์ไม่ถูกทำร้ายและไม่ถูกลดทอนคุณค่าในตัวเอง

⁴ ทฤษฎีสิทธิสัตว์ทั้งสองนี้มีความเหนือกว่าทางจริยธรรมในแง่การให้ความเท่าเทียมทางจริยธรรมระหว่างมนุษย์กับสัตว์ที่มากกว่าเมื่อเทียบกับอีกหลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีสิทธิสัตว์ของ David DeGrazia ที่ก่อให้เกิดชนชั้นทางจริยธรรมจากการไม่ให้สิทธิพื้นฐาน ทำให้ทฤษฎีนี้ไม่ต่างจากแนวคิดสวัสดิภาพสัตว์ (Animal Welfare) ทฤษฎีสิทธิสัตว์ของ Tom Regan ที่ก่อให้เกิดชนชั้นทางจริยธรรมจากการกำหนดให้การเป็น Subject-of-a-Life (แทนที่จะเป็น “การมีความรู้สึทุกข์”) เป็นคุณสมบัติเพียงพอที่จะทำให้มีสิทธิพื้นฐาน เป็นต้น (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 90-95; Francione, 2000, p. xxxiii)

3. คุณค่าในตัวเอง (Intrinsic Value) ของสัตว์ หมายถึง คุณค่าที่สัตว์ปัจเจกมี อันเป็นผลมาจากการที่สัตว์นั้นมีความรู้สึกสุขทุกข์ (Sentience) ซึ่งประกอบด้วยการมีผลประโยชน์ที่จะเข้าหาความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์ รวมถึงผลประโยชน์ที่จะมีชีวิตต่อไปหรือมีชีวิตที่ดี (Francione, 2000, pp. 96, 137; Martin, 2023, p. 65; Taylor, 1996, p. 1805)

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สิทธิพื้นฐานของสัตว์: คุณค่าทางจริยธรรมและขอบเขตการละเมิด

ในการพิจารณาเรื่องสิทธิสัตว์⁵ บทความวิจัยนี้จำแนกประเด็นสำคัญออกเป็น 3 ระดับ เพื่อสร้างเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าทางจริยธรรมของสัตว์

1.1 คุณค่าทางจริยธรรมของสัตว์: แกนกลางของทฤษฎีสิทธิสัตว์ตั้งอยู่บนการยอมรับว่าสัตว์มีความรู้สึกสุขทุกข์ (Sentience)⁶ ซึ่งเป็นคุณสมบัติเพียงพอที่จะทำให้สัตว์มี “คุณค่าในตัวเอง” (Intrinsic Value) มิใช่เพียง “คุณค่าเพื่อผู้อื่น” (Instrumental Value) ปรัชญาสายสิทธิสัตว์ได้แย้งแนวคิดแบบมนุษย์เป็นศูนย์กลางที่มองว่าสัตว์เป็นเพียงจักรกลหรือทรัพยากรโดยยืนยันว่าทราบใดที่สัตว์สามารถรับรู้ความเจ็บปวดและความปรารถนาที่จะมีชีวิตอยู่ ผลประโยชน์ของสัตว์ที่จะไม่ถูกรบกวนหรือถูกฆ่าโดยไม่จำเป็นก็ควรได้รับการปกป้องด้วยสิทธิพื้นฐาน (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 19-20; Francione, 2000, pp. xxiii, xxvi, 1-30, 81-101)

1.2 การเปรียบเทียบคุณค่าระหว่างมนุษย์กับสัตว์: ทฤษฎีสิทธิสัตว์กระแสหลักมองว่า “สิทธิพื้นฐาน” (Basic Rights) ของสัตว์มีระดับความสำคัญ “เท่าเทียม” กับมนุษย์ในแง่การไม่ตกเป็นทรัพย์สิน Francione (2000, pp. 103-129) วิจารณ์การใช้เกณฑ์ทางสติปัญญามาแบ่งชนชั้นทางจริยธรรมว่าเป็น “การเหยียดสปีชีส์” (Speciesism)⁷ เนื่องจากหากเราให้สิทธิแก่เด็กทารกหรือผู้บกพร่องทางสติปัญญาได้ เรา

⁵ จาก Francione (2000, pp. xxvi-xxvii) บ่งชี้ว่า สิทธิสัตว์ (animal rights) คือสิทธิที่ปกป้องผลประโยชน์บางอย่างของสัตว์ (non-human animal) บ้างจากการถูกละเมิดโดยง่าย สมมติว่าสังคมเราถือว่า “ผลประโยชน์ที่จะไม่ถูกฆ่า” ของสัตว์ได้รับการปกป้องโดยสิทธิ ก็เท่ากับสังคมเรายอมรับว่าการที่มนุษย์ฆ่าสัตว์เป็นเรื่องผิด และการฆ่าสัตว์จะทำได้ยากขึ้นเนื่องจากผู้ละเมิดสามารถถูกเอาผิดได้

⁶ การยอมรับนี้ (แม้ไม่ใช่สัตว์ทุกชนิด) มีผลการศึกษาทางวิทยาศาสตร์กระแสหลักรองรับ อีกทั้งคนส่วนใหญ่ในปัจจุบันก็ยอมรับเช่นนี้และยังเชื่อว่าการสร้างความทุกข์ให้กับสัตว์โดยไม่จำเป็นเป็นเรื่องผิดจริยธรรม ส่วนหนึ่งของการเชื่อนี้มาจากการเกิดขึ้นของแนวคิดสวัสดิภาพสัตว์ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 (Francione, 2000, pp. xxiii, xxxvi-xxxvii)

⁷ การเหยียดสปีชีส์ (Speciesism) เป็นการเลือกปฏิบัติบนฐานความแตกต่างทางสปีชีส์ เช่น เราไม่นำเด็กทารก (มนุษย์) ที่มีระดับสติปัญญาพอ ๆ กับสัตว์อื่นมาเป็นทาส เพราะพวกเขามนุษย์ แต่เรากับสัตว์อื่นได้เพราะไม่ใช่มนุษย์ เป็นต้น ซึ่งการเหยียดนี้ไม่มีความชอบธรรมทางจริยธรรมพอ ๆ กับการเหยียดเพศและการเหยียดสีผิว (Francione, 2000, pp. xxix, 125)

ย่อมไม่มีเหตุผลทางจริยธรรมที่จะกีดกันสัตว์ที่มีความสามารถในการรับรู้เท่ากันออกจากการคุ้มครองทางสิทธิ

1.3 ขอบเขตความชอบธรรมในการใช้ประโยชน์จากสัตว์: แนวคิดสิทธิสัตว์วางกำแพงป้องกันรอบตัวสัตว์ปัจเจก การใช้ประโยชน์ใด ๆ จากสัตว์ที่ละเมิดสิทธิพื้นฐานในชีวิตและเสรีภาพ จะทำไม่ได้เลย แม้จะเป็นไปเพื่อความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์หรือความบันเทิง ยกเว้นกรณีการป้องกันตัวที่จำเป็นเท่านั้น (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 4, 19-49; Francione, 2000, pp. xxx-xxxi, 1-49)

แนวคิดสิทธิพื้นฐานให้การปกป้องผลประโยชน์ของสัตว์ได้เหนือกว่าแนวคิดสวัสดิภาพสัตว์ (Animal Welfare) ซึ่งอันหลังยังอนุญาตให้มนุษย์ใช้ประโยชน์จากสัตว์ได้แม้ในระดับที่พรากเขาชีวิตและเสรีภาพไป ตราบเท่าที่มีการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรม อย่างไรก็ตาม การปกป้องระดับนี้มักถูกวิจารณ์ว่าเป็นการประนีประนอมเพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์ (Donaldson & Kymlicka, 2011, p. 3; Francione, 2000, pp. 50-80, 130-150)

หากสัตว์มีสิทธิพื้นฐานจริง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ที่เป็นอยู่ ซึ่งสัตว์มากมายถูกมนุษย์เพาะพันธุ์ กักขัง ทรมาน เอาเปรียบ และฆ่าเพื่อเป็นอาหาร เสื้อผ้า ความบันเทิง ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ฯลฯ ก็ไม่ควรมียุติต่อไป (Donaldson & Kymlicka, 2011, p. 2, Francione, 2000, pp. 1-49) อย่างไรก็ตาม การมีสิทธิพื้นฐานนี้ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์จะใช้ประโยชน์จากสัตว์ไม่ได้เลย ในทฤษฎีสายความเป็นพลเมืองของดอนัลสันกับคิมลิก้า มนุษย์ยังสามารถเลี้ยงสัตว์เป็นเพื่อนได้โดยสัตว์นั้นได้รับการเคารพคุณค่าในตัวเองและคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุด (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 20, 74-75, 101-155)

2. ทฤษฎีสิทธิสัตว์สายเลิกทาสของฟรานซิสโอน

ทฤษฎีสิทธิสัตว์สายเลิกทาสของแกรี่ ฟรานซิสโอน (Gary L. Francione) มุ่งเน้นการปฏิรูปโครงสร้างทางจริยธรรมโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการ “ยกเลิก” (Abolition) มิใช่เพียงผ่อนปรนการเอาเปรียบสัตว์ (Francione, 2000, p. xxix) บทความวิจัยนี้สกัดเกณฑ์เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ได้เป็น 2 ประเด็นหลัก

2.1 การไม่ตกเป็นทรัพย์สิน: หัวใจสำคัญของทฤษฎีนี้คือการมองว่าตราบใดที่สัตว์ยังมีสถานะทางกฎหมายและเศรษฐกิจเป็น “ทรัพย์สิน” (Property) ของมนุษย์ การคุ้มครองสวัสดิภาพสัตว์ย่อมไร้ผล เพราะผลประโยชน์ของเจ้าของ (มนุษย์) จะอยู่เหนือกว่าผลประโยชน์ของทรัพย์สิน (สัตว์) เสมอ ดังนั้น สิทธิพื้นฐานประการเดียวที่สัตว์พึงมีคือ “สิทธิพื้นฐานที่จะไม่ถูกปฏิบัติเป็นสิ่งของ” (Basic Right Not to Be Treated as Things) ซึ่งมีค่าเท่ากับสิทธิพื้นฐานในชีวิตและเสรีภาพของมนุษย์ (Francione, 2000, pp. 50-102)

ฟรานซิสโอนใช้เกณฑ์ “การมีความรู้สึกสุขทุกข์” (Sentience) เป็นมาตรฐานเดียวในการให้คุณค่าทางจริยธรรมแก่สัตว์ โดยอ้างว่าหากเราไม่ยอมรับการมีทาสในมนุษย์ เราย่อมไม่อาจยอมรับการมีทาสในสัตว์ด้วย เว้นแต่จะมีเหตุผลทางจริยธรรมที่จะให้คุณค่าทางจริยธรรมของสัตว์อย่างแตกต่างจากมนุษย์ ซึ่งเขา

ปฏิเสธข้ออ้างเรื่องความจำเป็นในด้านความบันเทิง หรือแม้แต่การแพทย์โดยมองว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงการตอบสนองความต้องการของมนุษย์บนความทุกข์ของผู้อื่น⁸ (Francione, 2000, pp. 81-102)

นัยต่อศิลปะ: การนำสัตว์มาเป็น “วัสดุ” หรือ “องค์ประกอบ” ในงานศิลปะ คือการตอกย้ำสถานะความเป็นทรัพย์สินที่สัตว์เป็นอยู่ ซึ่งขัดกับหลักการนี้โดยสิ้นเชิง

2.2 ข้อเรียกร้องเชิงข้อห้าม: ทฤษฎีนี้เสนอข้อเรียกร้องที่เข้มงวด 3 ข้อหลัก ซึ่งส่งผลต่อขอบเขตของการใช้สัตว์ในงานศิลปะอย่างชัดเจน⁹ ดังนี้

2.2.1 ยุติการเพาะพันธุ์สัตว์เลี้ยง: ยกเลิกการนำสัตว์มาเลี้ยงในระบบของมนุษย์ในทุกรูปแบบ¹⁰ เพื่อให้สัตว์ค่อย ๆ หดไปจากสถานการณ์พึ่งพามนุษย์ (Francione, 2007)

2.2.2 ปล่อยสัตว์ที่ไม่ใช่สัตว์เลี้ยงไว้ตามลำพัง: มนุษย์ไม่มีความชอบธรรมในการเข้าไปแทรกแซงหรือใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าในทุกกรณี (Francione, 2008, pp. 13, 184)

2.2.3 ห้ามใช้สัตว์ที่ตาย: แม้แต่ร่างสัตว์ที่ตายเองก็ไม่ควรถูกนำมาใช้ เช่น ห้ามนำสัตว์ที่ตายมาบริโภค เพราะเป็นการตอกย้ำว่าสัตว์คือทรัพยากร¹¹ (Gary Francione on animal abolitionism, 2012)

นัยต่อศิลปะ: การนำสัตว์มาใช้เป็น “วัสดุ” หรือ “องค์ประกอบ” ในงานศิลปะ ไม่ว่ากรณีใดก็สามารถถูกพิจารณาว่าละเมิดข้อห้ามข้อใดข้อหนึ่งในสามข้อนี้ได้ทั้งสิ้น

⁸ การอ้างเหตุผลนี้เป็นไปตาม “หลักการการพิจารณาอย่างเท่าเทียม” (Principle of Equal Consideration) ซึ่งเรียกร้องให้เรา “ปฏิบัติต่อกรณีที่เหมือนกันในหนทางที่เหมือนกัน ถ้าไม่มีเหตุผลที่ดีทางจริยธรรมที่จะไม่ทำเช่นนั้น” (Francione, 2000, p. 83)

⁹ เพิ่มเติมว่าสำหรับฟรานซิโอน การใช้สัตว์ในงานศิลปะถือเป็นการเอาเปรียบสัตว์ ดังคำกล่าวของเขาที่ว่า “ฉันไม่เชื่อในการใช้สัตว์เพื่อเป้าหมายนั้น (ศิลปะ) ทุกตัวอย่างที่ฉันเจอไม่มีอะไรนอกจากการเอาเปรียบ” (Francione et al., 2013, as cited in Hughes, 2015, p. 8)

¹⁰ สำหรับฟรานซิโอน การเลี้ยงสัตว์เป็นสิ่งผิดจริยธรรมในตัวเอง โดยไม่ขึ้นกับว่ามนุษย์จะปฏิบัติต่อสัตว์เลี้ยงของตนอย่างดีหรือไม่ และเมื่อสัตว์ควรมี “สิทธิพื้นฐานที่จะไม่ถูกปฏิบัติเป็นสิ่งของ” การเลี้ยงสัตว์ควรถูกยกเลิกโดยทั้งหมด ไม่เว้นแม้แต่สัตว์เลี้ยงแสนรัก (pets) อย่างไรก็ตาม การยกเลิกนี้ต้องทำแบบค่อยเป็นค่อยไป สัตว์เลี้ยงที่เกิดมาแล้วควรได้รับการดูแลต่อไปอย่างดีที่สุด แต่พวกมันต้องถูกคุมกำเนิดโดยทั้งหมดเพื่อให้ค่อย ๆ หดไปจากสังคมมนุษย์ (Francione, 2007)

¹¹ ฟรานซิโอนให้สัมภาษณ์ในพอดแคสต์ This is Philosophy Bites with me David Edmonds เมื่อเขาถูกถามว่าถ้าคุณเจอควางนอนตายอยู่บนถนน คุณจะกินมันไหม ถ้าไม่กิน เนื้อควางก็จะเสียไปแทนที่จะกลายเป็นโปรตีน ซึ่งเขาตอบว่าไม่กิน โดยอ้างว่าการกินสัตว์ที่ตายแล้วเท่ากับเราปฏิบัติต่อสัตว์นั้นเป็นสิ่งของ สัตว์ไม่ใช่ของกินในแบบที่มนุษย์ก็ไม่ใช่ ถ้าเราเดินไปเจอชิ้นส่วนมนุษย์ในถังขยะ เราก็คงไม่กิน (Gary Francione on animal abolitionism, 2012)

3. ทฤษฎีสัตว์สี่เท้าสายความเป็นพลเมืองของโดนัลสันกับคิมลิก้า

ทฤษฎีของซู โดนัลสัน (Sue Donaldson) กับวิล คิมลิก้า (Will Kymlicka) ขยายขอบเขตจากสิทธิพื้นฐานไปสู่ “สิทธิทางการเมืองเฉพาะกลุ่ม” โดยจำแนกสัตว์ตามระดับความสัมพันธ์กับชุมชนมนุษย์ (Donaldson & Kymlicka, 2011, p. 50) ซึ่งบทความนี้สกัดเกณฑ์สำคัญเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ที่ได้ 4 ข้อหลัก:

3.1 สัตว์เลี้ยงในฐานะพลเมืองร่วม (Domesticated Animals as Co-citizens): นอกจากจะมีสิทธิพื้นฐานแล้ว สัตว์เลี้ยงในฐานะสมาชิกชุมชนมนุษย์ยังควรมีสถานะความเป็นพลเมืองร่วมเช่นเดียวกับมนุษย์ (Donaldson & Kymlicka, 2011, p. 101) และเนื่องด้วยการเลี้ยงสัตว์ส่งผลในทางตรรกะว่าเป็นไปเพื่อการใช้ประโยชน์จากสัตว์ (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 74-75) อย่างน้อยที่สุดก็ใช้เป็นเพื่อน อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้จึงเสนอสิ่งป้องกันเพื่อไม่ให้การใช้ประโยชน์นี้ล้นไหลไปสู่การเอาเปรียบหรือลดทอนคุณค่าในตัวเองของสัตว์เลี้ยง ซึ่งสรุปเป็นเกณฑ์ย่อยได้ดังนี้:

3.1.1 เคารพผลประโยชน์สูงสุดของสัตว์: สัตว์เลี้ยงในฐานะพลเมืองร่วมต้องได้รับสิทธิประโยชน์ เช่น การดูแลทางการแพทย์ การคุมอาหาร การเข้าถึงพื้นที่สาธารณะ การปกป้องจากอันตราย การที่ผลประโยชน์ของพวกมันถูกนับรวมเป็นประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 101-155)

3.1.2 สอดคล้องกับความโน้มเอียงตามธรรมชาติของสัตว์: ทฤษฎีนี้อนุญาตให้มนุษย์ใช้แรงงานสัตว์เลี้ยงได้ภายใต้เงื่อนไขความสอดคล้องกับ “ความโน้มเอียงตามธรรมชาติ” (Natural Inclination) ของสัตว์ เช่น มนุษย์สามารถเลี้ยงแกะสักฝูงเป็นเพื่อนได้โดยเคารพสิทธิพื้นฐานและผลประโยชน์สูงสุดของแกะ แต่ขณะเดียวกันก็สามารถใช้แกะช่วยกำจัดหญ้าที่ขึ้นรอบ ๆ แผงโซลาร์เซลล์ได้ เพราะการใช้เช่นนี้สอดคล้องไปกับการพฤติกรรมที่แกะทำเป็นปกติ จึงไม่สร้างความไม่สะดวกสบายให้พวกมัน ในขณะที่การฝึกให้สุนัขเป็นสัตว์ช่วยเหลือผู้พิการนั้นทำไม่ได้ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับความโน้มเอียงตามธรรมชาติของสุนัขและการฝึกนี้มีขั้นตอนการกักขังและลงโทษ เป็นต้น (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 139-142)

3.1.3 ไม่มีการบังคับ: เช่น ในงานต้อนฝูงแกะ มนุษย์ควรใช้แรงงานเฉพาะจากสุนัขตัวที่สนุกกับงานนี้เท่านั้น อีกทั้งสุนัขต้อง “เลือกได้” ที่จะไม่ให้ความร่วมมือ (Donaldson & Kymlicka, 2011, p. 140)

3.1.4 ไม่แสวงหากำไร: เช่น มนุษย์สามารถเลี้ยงไก่ไว้เป็นเพื่อนได้โดยสามารถบริโภคไข่บางส่วนจากพวกมัน แต่ต้องไม่ทำให้การผลิตไข่นี้กลายเป็นการค้า เป็นต้น (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 136-139)

3.1.5 ปฏิบัติในหนทางเดียวกับมนุษย์: ทฤษฎีนี้มีจุดแข็งที่การอนุญาตให้มนุษย์ใช้ประโยชน์จากสัตว์เลี้ยงได้บนพื้นฐานการต่างตอบแทน แต่ก็มีเงื่อนไขว่าต้องเป็นสิ่งที่ “มนุษย์ก็ทำต่อมนุษย์ด้วยกัน” เช่น มนุษย์มีความชอบธรรมที่จะใช้ผลิตภัณฑ์ร่างกายของสัตว์เลี้ยง (เช่น ขนแกะ นมวัว) เพราะมีการทำแบบเดียวกันนี้ในกรณีมนุษย์ (เช่น การทำวิกผม การให้เลือด) (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 134, 150-152)

นัยต่อศิลปะ: ทฤษฎีนี้อาจอนุญาตให้มนุษย์ใช้แรงงานสัตว์เลี้ยงเพื่องานศิลปะได้บางกรณี (เช่น ใช้แมลงเลี้ยงสร้างรอยประทับบนภาพวาด) แต่ปฏิเสธการฝึกฝนที่ผิดธรรมชาติ การบังคับให้มีส่วนร่วม การแสวงหาผลกำไรจากสัตว์ และการให้สัตว์ทำในสิ่งที่มนุษย์ไม่ทำ

3.2 สัตว์ป่าในฐานะองค์อธิปัตย์ (Wild Animals as Sovereigns): นอกจากจะมีสิทธิพื้นฐานแล้ว สัตว์ป่า¹² ยังควรมีสถานะเป็นเจ้าของเขตแดนหรือมีสิทธิความเป็นองค์อธิปัตย์ (Sovereignty)เหนือเขตแดนพื้นที่ที่รุกราน ซึ่งมนุษย์ต้องเคารพเขตแดนนั้นในฐานะ “รัฐต่างชาติ” ที่อำนาจอธิปไตยเป็นของสัตว์ป่า (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 168-170)

ข้อเรียกร้องสำคัญ: มนุษย์ยังสามารถผ่านเข้าเขตแดนนั้นได้ในฐานะผู้ไปเยือน (Visitor) หรือผู้ขอใช้สิทธิในทางผ่าน¹³ แต่ห้ามเข้าไปบริหารจัดการ ทำลายถิ่นอาศัย หรือรบกวนวิถีชีวิตของสัตว์ป่าเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 182-183, 189)

นัยต่อศิลปะ: ไม่อนุญาตให้จับสัตว์ปามาจัดแสดงในแกลเลอรี หรือแม้แต่สร้างงานศิลปะที่รบกวนต่อความเป็นส่วนตัวและอธิปไตยของสัตว์ป่า

3.3 สัตว์กึ่งป่าในฐานะผู้พักพิง (Liminal Animals as Denizens): นอกจากจะมีสิทธิพื้นฐานแล้ว สัตว์กึ่งป่า¹⁴ (เช่น แมวจรจัด นกพิราบในเมือง กวางในเมือง) ควรมีสถานะผู้พักพิง (Denizenship) คือมีสิทธิการอยู่อาศัย (แต่ไม่ใช่ในฐานะพลเมืองร่วม เนื่องจากพวกมันมีแนวโน้มไม่ให้ความร่วมมือกับมนุษย์) โดยปราศจากการถูกมองว่าด้อยต่ำหรือเป็นสิ่งแปลกปลอม อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้อาจอนุญาตให้มนุษย์จัดการ

¹² สัตว์ป่า (Wild Animals) ตาม Donaldson & Kymlicka (2011, p. 62) คือสัตว์ที่ไม่ใช่สัตว์เลี้ยงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รุกราน

¹³ การที่ทฤษฎีของดอนัลสันกับคิมลิก้าอนุญาตให้มนุษย์สามารถเข้าเขตแดนสัตว์ป่าได้ในฐานะผู้ไปเยือน เช่น ไปเที่ยวชม (ซึ่งสัตว์ป่าไม่ได้ประโยชน์อะไรและยังเสียประโยชน์จากความหวาดกลัวมนุษย์ และมนุษย์ผู้มาเยือนเปรียบได้กับคนนอกที่เข้ามาสร้างความเสียหายให้กับสัตว์ป่าผู้เป็นเจ้าของเขตแดน) เป็นต้น หรือในฐานะผู้ขอผ่านทาง เช่น มนุษย์เคลื่อนที่ผ่านเขตป่า (ซึ่งอาจไปเหยียบอาหาร บ้าน หรือตัวสัตว์ป่าโดยไม่ตั้งใจ และการขอผ่านทางที่สร้างความเสียหายแก่สัตว์นั้นไม่สามารถเปรียบได้กับการขอผ่านทางของชนร่อนเร่ในกรณีมนุษย์ที่ไม่ได้สร้างความเสียหายแก่มนุษย์ผู้เป็นเจ้าของเขตแดน) เป็นต้น ทำให้ทฤษฎีนี้ถูกวิพากษ์ว่าเข้าข่ายละเมิดหลักการการพิจารณาอย่างเท่าเทียม อันเป็นการปฏิบัติต่อมนุษย์กับสัตว์ป่าอย่างแตกต่างกัน โดยไม่มีเหตุผลพึงขึ้นทางจริยธรรม (Southan, 2013, as cited in Supkhumthong, 2018, pp. 92-96; Supkhumthong, 2018, pp. 92-96) ข้อวิพากษ์นี้เมื่อเชื่อมโยงกับการใช้สัตว์ป่าในงานศิลปะ เช่น การขอความร่วมมือสัตว์ป่าให้ร่วมสร้างงานศิลปะ (เช่น ผลงานของ Olly Williams กับ Suzi Winstanley) เป็นต้น จะเห็นได้ว่าแม้ว่าทฤษฎีของดอนัลสันกับคิมลิก้าดูเหมือนไม่อนุญาตให้มีการปฏิบัติดังกล่าวต่อสัตว์ป่า แต่ข้อวิพากษ์นี้ยังทำให้เห็นชัดว่าการปฏิบัติดังกล่าวเป็นเรื่องผิด ทั้งในแง่เป็นการรบกวนวิถีชีวิตของสัตว์ป่าเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เพียงฝ่ายเดียว และในแง่การละเมิดเขตแดนของผู้อื่นเพื่อสร้างงานศิลปะ

¹⁴ สัตว์กึ่งป่า (Liminal Animals) ตาม Donaldson & Kymlicka (2011, p. 210) คือสัตว์ที่ไม่ใช่สัตว์เลี้ยงที่อาศัยในเมือง

ประชากรสัตว์ก็ง่าได้ เช่น ควบคุมประชากรโดยไม่ใช้ความรุนแรง ออกแบบสภาพแวดล้อมชุมชนที่เกื้อกูลต่อสัตว์ก็ง่า (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 214-215, 241-250)

ข้อเรียกร้องสำคัญ: มนุษย์ต้องจัดการสภาพแวดล้อมชุมชนให้เกื้อกูลต่อการอยู่อาศัยของสัตว์ก็ง่า และห้ามทำร้ายพวกมันจากการมองเป็นสิ่งแปลกปลอม (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 248-250)

นัยต่อศิลปะ: อาจมีงานศิลปะที่สามารถเป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบสภาพแวดล้อมชุมชนที่เกื้อกูลต่อการอยู่อาศัยของสัตว์ก็ง่าเพื่อเป้าหมายการควบคุมประชากรสัตว์และการอยู่ร่วมกันด้วยดี

3.4 ปฏิบัติต่อสัตว์ในหนทางเดียวกับมนุษย์: ข้อเรียกร้องนี้ชัดเจนในกรณีสัตว์เลี้ยง (3.1.5) แต่กรณีสัตว์ที่ไม่ใช่สัตว์เลี้ยงก็มีปรากฏอยู่บ้าง เช่น ความชอบธรรมที่เราจะปฏิบัติต่อร่างสัตว์เลี้ยงที่ตายแล้วอย่างแตกต่างจากร่างสัตว์ป่าหรือสัตว์ก็ง่าที่ตายแล้ว มาจากการที่ในกรณีมนุษย์ก็มีการปฏิบัติต่อศพอย่างแตกต่างกัน (ตามแต่ละวัฒนธรรม) เช่นเดียวกัน เป็นต้น (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 150-151)

4. การใช้สัตว์จริงในงานศิลปะ (ตัวอย่างจริง)

หัวข้อนี้นำเสนอตัวอย่างจริงของผลงานศิลปะร่วมสมัยที่มีการใช้สัตว์จริง ๆ ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมมาแค่บางส่วนเท่าที่จะครอบคลุมทุกแนวปฏิบัติต่อสัตว์โดยศิลปินตามที่ผู้วิจัยจำแนกประเภทไว้ โดยจำแนกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ 4.1 “งานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้ว” (จำแนกย่อยตามการตัดสินใจทางจริยธรรมในเบื้องต้นว่าแหล่งที่มาของสัตว์ที่ตายนั้น 4.1.1 ไม่ผิดจริยธรรม 4.1.2 ผิดจริยธรรม และ 4.1.3 ไม่ชัดเจนว่าผิดจริยธรรมหรือไม่) และ 4.2 “งานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิต” (จำแนกย่อยตามการตัดสินใจทางจริยธรรมในเบื้องต้นว่าการปฏิบัติต่อสัตว์ที่มีชีวิตนั้น 4.2.1 ไม่มีการทำร้ายสัตว์ 4.2.2 มีการทำร้ายสัตว์ และ 4.2.3 ไม่ชัดเจนว่ามีการทำร้ายสัตว์หรือไม่) โดยการแบ่งย่อยนี้เพื่อให้เห็นถึงนัยทางจริยธรรมอันจะทำให้ง่ายต่อการวิเคราะห์

4.1 งานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้ว (ตัวอย่างจริง)

งานศิลปะหลายชิ้นมีการนำร่างหรือชิ้นส่วนของสัตว์ที่ตายแล้วมาใช้ ซึ่งบางชิ้นมีปัญหาทางจริยธรรมเนื่องจากแหล่งที่มาของสัตว์นั้นผิดจริยธรรม กล่าวคือ ถ้าสัตว์ตายตามธรรมชาติ ถูกฆาตกรรม หรือถูกฆ่าเพื่อเป็นถ้วยรางวัลมาก่อนก็จะไม่ผิดจริยธรรม แต่จะผิดเมื่อศิลปินมีส่วนในการฆ่าสัตว์ (Coleman et al., 2021, Section 2.2.6, 2.2.7)

4.1.1 กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้วโดยแหล่งที่มาของสัตว์ไม่ผิดจริยธรรม

ผลงานของจูเลีย เดอวิลล์ (Julia Deville) เป็นการนำร่างสัตว์ที่ตายเองตามธรรมชาติมาสดัฟฟ์ ตกแต่ง และจัดวาง เช่น Elan vital (ค.ศ. 2012) เป็นการจัดวางร่างลูกแกะบนถาด Pandora (ค.ศ. 2013) เป็นร่างหุ่นบนโกจีน Caesar (ค.ศ. 2015) เป็นร่างลูกแมวแรกเกิดบนรถม้าขนาดจิ๋ว เป็นต้น โดยมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนมุมมองที่เรามีต่อสัตว์ที่เรากินหรือล่าเพื่อถ้วยรางวัล (Coleman et al., 2021, Section 2.2.6; Julia Deville, n.d.)

แนวทางอันโดดเด่นของแองเจลา ซิงเกอร์ (Angela Singer) คือการนำร่างสัตว์สตัฟฟ์กลับมาใช้ใหม่ โดยสัตว์เหล่านี้เคยถูกมนุษย์ล่าเพื่อถ้วยรางวัลและสตัฟฟ์ไว้เป็นของแต่งบ้าน เมื่อชำรุดจึงถูกบริจาคให้ซิงเกอร์ และซิงเกอร์นำมาตกแต่งใหม่ให้ดูมีตำหนิ เช่น Sore (ค.ศ. 2003) เป็นการลอกหนังกางสตัฟฟ์แล้วติดใหม่ด้วยขี้ผึ้งสีแดงให้ดูเหมือนชอกเลือด Catch Caught (ค.ศ. 2007) เป็นการผ่าท้องกระต่ายสตัฟฟ์แล้วใส่เชือกกับกระดุมสีแดงเข้าไปให้ดูเหมือนไส้ทะลัก เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อหวังเปลี่ยนมุมมองของผู้ชม เช่น จากเดิมที่เห็นสัตว์สตัฟฟ์เป็นของสวยงามก็เปลี่ยนมาเป็นตกใจกับความตายอันรุนแรงของพวกมัน เป็นต้น (Aloi, 2008 p. 13; Coleman et al., 2021, Section 2.2.7; Hansen, 2010, p. 14, as cited in Johnson, 2016, pp. 72-75)

มีตัวอย่างอื่น ๆ อีก เช่น Monogram (ค.ศ. 1955-1959) ของโรเบิร์ต ราเชนเบิร์ก (Robert Rauschenberg) ที่ใช้แพะแองโกลาสตัฟฟ์ซึ่งซื้อจากร้านขายเฟอร์นิเจอร์ (Monogram, n.d.) Novecento (ค.ศ. 1997) ของเมาริซิโอ คัตเตลัน (Maurizio Cattelan) ที่ใช้ม้าสตัฟฟ์ที่ตายด้วยสาเหตุตามธรรมชาติ (Stuffed horse sells for £600,000, 2001) เป็นต้น

4.1.2 กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้วโดยแหล่งที่มาของสัตว์ผิดจริยธรรม

ผลงานที่ศิลปินมีส่วนชัดเจนในการที่สัตว์ถูกฆ่าเพื่อศิลปะ เช่น The Physical Impossibility of Death in the Mind of Someone Living (ค.ศ. 1991) ของเดเมียน เฮิร์สต์ (Damien Hirst) ที่เป็นการจัดแสดงร่างฉลามเสือในแทงก์ใส อย่างไรก็ตามนี้ถูกจับโดยนักล่าฉลามในมลรัฐควีนแลนด์ตามคำสั่งของเฮิร์สต์ (Whiddington, 2024) Don't Trust Me (ค.ศ. 2008) โดยอเดล อับเดสเซเหม็ด (Adel Abdessemed) ไม่ได้ใช้ร่างสัตว์ที่ตายแล้วโดยตรง แต่เป็นคลิปวิดีโอวนซ้ำของสัตว์ในฟาร์มแห่งหนึ่งในเม็กซิโกที่กำลังถูกค้อนทุบจนตาย ซึ่งศิลปินเป็นผู้บันทึกภาพขณะสัตว์ถูกฆ่าและไม่ได้เป็นการแอบถ่าย (Coleman et al., 2021, Section 2.2.3; DeBare, 2008) ผู้วิจัยจึงถือว่างานนี้ศิลปินมีส่วนในการที่สัตว์ถูกฆ่า เพราะศิลปินต้องการคลิปและยังถ่ายเอง แสดงว่าเขาต้องขอความร่วมมือจากทางฟาร์ม เป็นต้น

4.1.3 กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้วที่ไม่ชัดเจนว่าแหล่งที่มาของสัตว์ผิดจริยธรรมหรือไม่

มีการนำร่างสัตว์ที่ถูกเชือดอย่างมีมนุษยธรรมจากโรงฆ่าสัตว์มาใช้ประกอบการแสดงสด 150.Action (ค.ศ. 2017) ของแฮร์มันน์ นิทซ์ (Hermann Nitsch) (Shine & Dunlevie, 2017) มีการใช้ร่างสัตว์ที่ตายเกือบหนึ่งล้านตัวรวมแมลงแล้วในผลงานของเดเมียน เฮิร์สต์ (Goldstein, 2017) เช่น Mother and Child Divided (ค.ศ. 1993) ที่เป็ร่างของแม่วัวกับลูกวัวถูกผ่าเป็นสองซีกใส่ไว้ในแทงก์ใส A Thousand Years (ค.ศ. 1990) เป็นตู้กระจกใสภายในบรรจุหัววัวที่ถูกตัดขาดและปล่อยให้เน่า Isolated Elements Swimming in the Same Direction for the Purpose of Understanding (ค.ศ. 1991) เป็นร่างปลาหลายชนิดในตู้กระจก ชุดภาพ Kaleidoscope Paintings (ค.ศ. 2001-2008) ทำจากปีกผีเสื้อจริงจำนวนมาก เป็นต้น (Goldstein, 2017; Huang, 2015, pp. 105-108) ผู้วิจัยมองว่าตัวอย่างเหล่านี้ไม่มีข้อมูลระบุชัดเจนว่าชิ้นไหนศิลปินมีส่วนในการฆ่า ชิ้นไหนตายเอง หรือชิ้นไหนถูกฆ่าเพื่อเป้าหมายอื่นมาก่อนที่ศิลปินจะนำมาใช้

4.2 งานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิต (ตัวอย่างจริง)

มีหลายตัวอย่างของการใช้สัตว์ที่มีชีวิต ซึ่งบางชิ้นมีการทำร้ายสัตว์ เช่น หม่า ทรมาน กักขัง เป็นต้น ในขณะที่บางชิ้นก็ไม่มีหรือไม่ชัดเจนว่ามี

4.2.1 กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิตโดยไม่มีการทำร้ายสัตว์

เช่น ผลงานของออลลี วิลเลียมส์ (Olly Williams) กับซูซี่ วินสแตนลีย์ (Suzi Winstanley) ไม่ได้เป็นการนำสัตว์มาจัดวาง แต่อาศัยความร่วมมือของสัตว์ที่ใช้ชีวิตตามปกติในการเป็นต้นแบบการวาดภาพ และในการสร้างรอยประทับให้กับภาพวาดนั้น เช่น ผลงาน Shark Bite (ค.ศ. 2000) ที่ออลลีกับซูซี่วาดภาพฉลามขบกัดแขนจากฉลามตัวจริงในถิ่นอาศัยจริง ซึ่งพวกเขาได้เผชิญหน้าในระยะใกล้ ได้น้ำ โดยมีลูกกรงป้องกัน หลังจากวาดเสร็จพวกเขาก็ติดเหยื่อล่อไว้กับภาพนี้เพื่อดึงดูดให้ฉลามเข้ามากัดภาพเพื่อสร้างรอยประทับ (Tolfo, 2023, p.11; Mikhail, 2001) เป็นต้น

4.2.2 กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิตโดยมีการทำร้ายสัตว์

ผลงานที่มีสัตว์ถูกฆ่าระหว่างการจัดแสดง ทั้งโดยศิลปิน ผู้ชม หรือสัตว์อื่น เช่น Rat Piece (ค.ศ. 1976) ของคิม โจนส์ (Kim Jones) มีการจุดไฟเผาหนูสามตัวจนตาย (Harries, 2007, p. 160) Survival Piece #3: Portable Fish Farm (ค.ศ. 1971) ของเฮเลน แฮร์ริสัน (Helen Harrison) กับนิวตัน แฮร์ริสัน (Newton Harrison) มีกิจกรรมการฆ่าปลาตู้เลี้ยง ลอกหนัง แล่เนื้อ และประกอบอาหาร (Portable Fish Farm: Survival Piece # 3, 1971, n.d.) A Thousand Years (ค.ศ. 1990) ของเดเมียน เฮิร์สต์มีแมลงวันถูกฆ่าด้วยเครื่องฆ่าแมลงไฟฟ้าที่ถูกติดตั้งไว้โดยตั้งใจ (Williams, 1999) Helena (ค.ศ. 2000) โดยมารโก เอบาริสติ (Marco Evaristi) มีปลาทองถูกฆ่าตายในเครื่องปั่นอาหารจากการที่ศิลปินเปิดโอกาสให้ผู้ชมสามารถกดปุ่มปั่นปลาได้ (Liquidising goldfish 'not a crime', 2003) Theater of the World (ค.ศ. 1993) โดยหวง หย่ง ผิง (Huang Yong Ping) มีการขังแมลงและสัตว์เลื้อยคลานหลายชนิดจำนวนนับร้อยไว้ด้วยกันในกรง แล้วปล่อยให้สัตว์เหล่านั้นต่อสู้หรือกินกันเอง (Cross, 2018, p. 519) เป็นต้น

ผลงานที่ไม่มีการฆ่าแต่มีการกักขังสัตว์ในพื้นที่จัดแสดง ทั้งแบบมีการล่าและไม่มีการล่า เช่น Untitled (12 Horses) (ค.ศ. 2015) ของจannis คูนellis (Jannis Kounellis) มีการล่าม้า 12 ตัวไว้กับผนังหอศิลป์ในช่วงเวลาเปิดทำการ (Kinsella, 2015) Exposición No.1 (ค.ศ. 2007) ของกิเยร์โม วาร์กัส (Guillermo Vargas) มีการนำสุนัขจรจัดมาขังมาล่าไว้ในหอศิลป์ (Couzens, 2008) Dogs That Cannot Touch Each Other (ค.ศ. 2003) ของซุน หยวน (Sun Yuan) กับเปิง ยู (Peng Yu) มีการนำสุนัขหลายคู่มาล่าไขว้ให้วิ่งบนลู่วิ่ง (Cross, 2018, p. 519) I Like America and America Likes Me (ค.ศ. 1974) ของโจเซฟ บอยส์ (Joseph Beuys) มีการขังหมาป่าโคโยตี้ตัวหนึ่งให้อยู่กับศิลปินในห้องจัดแสดงงานเป็นเวลาสามวัน แม้ว่าจะไม่มีการทำร้ายร่างกายหมาป่า แต่สัตว์ที่ถูกนำมาขังและบังคับให้ต้องปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ ก็คงมีความเครียด (Coetser, 2023, Section 2) เป็นต้น

ผลงานที่มีการสร้างความไม่สะดวกสบายรูปแบบอื่น ๆ ให้กับสัตว์ เช่น การสักรายลงบนหลังหมูที่ยังมีชีวิตโดยวิม เดลวอย (Wim Delvoye) (Laster, 2017, as cited in Coleman et al., 2021, Section 2.2.4) ซึ่งมีกลุ่มผู้สนับสนุนสิทธิสัตว์อ้างว่าการจับหมูมาสักนี้สร้างความกลัวและความไม่สะดวกสบายให้กับพวกมันโดยไม่จำเป็น (Kieffer, 2016) The Elephant in the Room (ค.ศ. 2006) ของแบงก์ซี (Banksy) ที่ช้างถูกพ่นสเปรย์สีที่อาจเป็นอันตรายต่อช้าง (Oliver, 2006) Painting with an anaconda (ค.ศ. 2000) ของอลลี วิลเลียมส์กับซูซี วินสแตนลีย์ที่มีการวางกับดักงูอนาคอนดาในป่าเพื่อหาสับบนตัวงูแล้วนำมาที่ฟาร์มปศุสัตว์เพื่อให้ลื้อไปบนกระดาดเพื่อให้เกิดรอยประทับ (Olly & Suzi, 2003, as cited in Elias, 2019) เป็นต้น

4.2.3 กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิตที่ไม่ชัดเจนว่ามีการทำร้ายสัตว์หรือไม่

ตัวอย่างเช่น ผลงาน GFP Bunny (ค.ศ. 1990) ของเอดูอาร์โด คัค (Eduardo Kac) เป็นการสร้างกระต่ายที่เรืองแสงสีเขียวได้ด้วยการตัดต่อพันธุกรรมในห้องแล็บ ซึ่งคัดค้านว่าการกระทำนี้ไม่อันตรายต่อกระต่าย (Kac, 2003, p. 100) Untilled (ค.ศ. 2015) ของปีแยร์ ฮุยเก (Pierre Huyghe) มีการจัดวางรูปปั้นผู้หญิงนอนเอนกายที่ศีรษะเป็นรังผึ้งกับผึ้งจริง เมื่อครั้งเปลี่ยนมาจัดแสดงที่นิวยอร์ก พวกผึ้งได้รับการดูแลอย่างดีโดยคนดูแลผึ้งตั้งแต่การติดตั้งรังผึ้งกับรูปปั้น การเคลื่อนย้ายรูปปั้นจากฟาร์มผึ้งไปยังสวนสาธารณะที่จัดแสดง รวมถึงหลังเสร็จสิ้นการจัดแสดง โดยระหว่างจัดแสดง ผึ้งมีอิสระในการเคลื่อนที่และประชากรของพวกมันเติบโตขึ้น (Ewing, 2015) เป็นต้น

5. แนวคิดเพิ่มเติมเพื่อประกอบการวิเคราะห์

5.1 หลักการความยินยอม: การจะประเมินว่าการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะสามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมต้องอยู่บนฐานที่ว่า การใช้เป็นสิ่งที่ “มนุษย์ก็ทำต่อมนุษย์ด้วยกัน” ได้ ซึ่งมีตัวอย่างของมนุษย์ที่มีชีวิตที่ยินยอมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดแสดงงานศิลปะ เช่น ศิลปินเป็นผู้แสดงสดเองในผลงาน Rat Piece เป็นต้น ในขณะที่การนำร่างหรือชิ้นส่วนของมนุษย์ที่ตายแล้วมาจัดแสดงก็มีเช่นกัน เช่น นิทรรศการ Body Worlds เป็นต้น (Coleman et al., 2021, Section 2.2) อย่างไรก็ตาม แนวปฏิบัตินี้มีข้อวิพากษ์ทางจริยธรรม เช่น ถ้าไม่ได้รับการยินยอมจากเจ้าของร่างให้นำมาใช้จัดแสดงก็ถือว่าเป็นผิดจริยธรรม (International Federation of Associations of Anatomists, 2018) เป็นต้น

นัยต่อการวิเคราะห์: ในงานศิลปะที่ใช้มนุษย์ ความชอบธรรมอยู่ที่ “การยินยอม” แต่ในกรณีสัตว์สัตว์ไม่สามารถสื่อสารเจตจำนงได้ ดังนั้นการใช้สัตว์จึงมักเป็นการบังคับหรือการตัดสินใจโดยพลการ

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์ทางปรัชญา (Philosophical Analysis)

วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาสิทธิสัตว์จากเอกสารปฐมภูมิของทฤษฎีสิทธิสัตว์ของฟรานซิสโอนและของโดนัลด์สัน กับคิมลิก้าเป็นหลัก¹⁵ และผู้วิจัยรวบรวมตัวอย่างจริงของการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะจากบทความของ Coetser (2023), Coleman et al. (2021), Cross (2018), และ Tolfo (2023) เป็นหลัก โดยรวบรวมมาแค่บางส่วนเท่าที่จะครอบคลุมทุกประเภทของแนวปฏิบัติต่อสัตว์โดยศิลปินที่ผู้วิจัยจำแนกไว้ ได้แก่ 1) กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้วโดยแหล่งที่มาของสัตว์ไม่ผิดจริยธรรม 2) กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้วโดยแหล่งที่มาของสัตว์ผิดจริยธรรม 3) กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้วที่ไม่ชัดเจนว่าแหล่งที่มาของสัตว์ผิดจริยธรรมหรือไม่ 4) กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิตที่ไม่มีการทำร้ายสัตว์ 5) กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิตที่มีการทำร้ายสัตว์ และ 6) กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิตที่ไม่ชัดเจนว่ามีการทำร้ายสัตว์หรือไม่

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ว่าการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะสามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีสิทธิสัตว์ของฟรานซิสโอนและของโดนัลด์สันกับคิมลิก้าหรือไม่ โดยจะประเมินว่าแต่ละตัวอย่างหรือกลุ่มของตัวอย่างจริงของการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะ “ละเมิด” ต่อเกณฑ์ของทฤษฎีสิทธิสัตว์ของฟรานซิสโอน และ/หรือของโดนัลด์สันกับคิมลิก้าหรือไม่ ซึ่งถ้าพบว่าตัวอย่างหรือกลุ่มของตัวอย่างใด “ละเมิด” ต่อบางเกณฑ์ของทฤษฎีหนึ่งก็จะถือว่าตัวอย่างหรือกลุ่มของตัวอย่งนั้น “ไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมตามกรอบของทฤษฎีนั้น” และเมื่อได้ผลการวิเคราะห์แล้วจะมีการอภิปรายเกี่ยวกับความเป็นไปได้หรือข้อจำกัดในการประนีประนอมกันระหว่างศิลปะกับสิทธิสัตว์ของทฤษฎีของฟรานซิสโอนและของโดนัลด์สันกับคิมลิก้า

¹⁵ เท่าที่ผู้วิจัยสืบค้น ยังไม่พบเอกสารทุติยภูมิที่วิเคราะห์ทฤษฎีสิทธิสัตว์ของฟรานซิสโอนหรือของโดนัลด์สันกับคิมลิก้าโดยเชื่อมโยงกับประเด็นการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะเป็นการเฉพาะ สิ่งที่พบคืองานที่วิจารณ์การใช้สัตว์จริงในงานศิลปะโดยมีการอ้างถึงฟรานซิสโอนหรือโดนัลด์สันกับคิมลิก้าเพียงเล็กน้อย ได้แก่ บทความ Artistic freedom or animal cruelty? Contemporary visual art practice that involves live or deceased animals โดย Coleman et al. (2021) (ซึ่งมุ่งเน้นการหาจุดประนีประนอมระหว่าง “กฎหมายคุ้มครองสัตว์” กับ “เสรีภาพของศิลปินในการใช้สัตว์”) มีการกล่าวถึงฟรานซิสโอนในฐานะนักวิชาการคนหนึ่ง ท่ามกลางอีกหลายคน ที่พูดถึงสติปัญญาของสัตว์และการที่สัตว์ไม่ควรถูกมองเป็นทรัพยากรของมนุษย์ รวมถึงมีการยกคำพูดของฟรานซิสโอนเกี่ยวกับทัศนะของเขามีต่อการใช้สัตว์ในงานศิลปะ หรือบทความ Exploring the legality of artists' use of animals: Ethical considerations and legal implications โดย Coetser (2023) (ซึ่งมุ่งเน้นการแยกความแตกต่างระหว่างการใช้สัตว์ในงานศิลปะแบบที่ถูกจริยธรรมกับผิดจริยธรรม) มีการกล่าวถึงโดนัลด์สันกับคิมลิก้า ในฐานะนักปรัชญาคนหนึ่ง ท่ามกลางอีกหลายคน ที่เสนอว่าผลประโยชน์ของสัตว์มีนัยสำคัญทางจริยธรรม

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์แบบย่อว่าการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะ (ตัวอย่างจริง) ตามที่ผู้วิจัยรวบรวมและจำแนกประเภท สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีสติศาสตร์ของฟรานซิโอนและของโดนัลสันกับคิมลิก้าหรือไม่

การใช้สัตว์จริงในงานศิลปะ (ตัวอย่างจริง) ตามที่ผู้วิจัยรวบรวมและจำแนกประเภท		สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมหรือไม่	
		ภายใต้กรอบทฤษฎี ของฟรานซิโอน	ภายใต้กรอบทฤษฎี ของโดนัลสันกับคิมลิก้า
งานศิลปะ ที่ใช้สัตว์ ตายแล้ว	โดยแหล่งที่มาของสัตว์ไม่ผิดจริยธรรม	ไม่สามารถ	ไม่สามารถ
	โดยแหล่งที่มาของสัตว์ผิดจริยธรรม	ไม่สามารถ	ไม่สามารถ
	ที่ไม่ชัดเจนว่าแหล่งที่มาผิดจริยธรรมหรือไม่	ไม่สามารถ	ไม่สามารถ
งานศิลปะ ที่ใช้สัตว์ มีชีวิต	ที่ไม่มีการทำร้ายสัตว์	ไม่สามารถ	ไม่สามารถ
	ที่มีการทำร้ายสัตว์	ไม่สามารถ	ไม่สามารถ
	ที่ไม่ชัดเจนว่ามีการทำร้ายสัตว์หรือไม่	ไม่สามารถ	ไม่สามารถ

1. งานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้ว (ตัวอย่างจริง) ไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรม

กลุ่มประเภทของงานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้ว (4.1) “ไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมทั้งภายใต้กรอบทฤษฎีของฟรานซิโอนและของโดนัลสันกับคิมลิก้า” เนื่องจากมีบางกลุ่มประเภทย่อย (4.1.2) ที่จะละเมิดสิทธิพื้นฐานของสัตว์ (เกณฑ์ 1.1) ในขณะที่กลุ่มที่ไม่ละเมิด (4.1.1) หรือไม่ชัดเจนว่าจะละเมิดหรือไม่ (4.1.3) ทำยที่สุดก็จะละเมิดเกณฑ์อื่นของฟรานซิโอนหรือของโดนัลสันกับคิมลิก้าอยู่ดี ดังนี้

1.1 การละเมิดและการไม่ละเมิดต่อสิทธิพื้นฐานของสัตว์

ทฤษฎีของฟรานซิโอนและของโดนัลสันกับคิมลิก้ามีข้อเรียกร้องแกนกลางร่วมกันในเรื่องสิทธิพื้นฐานของสัตว์ (เกณฑ์ 1.1) อันทำให้การฆ่าสัตว์โดยไม่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เป็นเรื่องผิดฐานไม่เคารพคุณค่าในตัวเองของสัตว์ (ผลประโยชน์ที่จะมีชีวิตต่อไป) (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 4, 19-49; Francione, 2000, pp. xxx-xxxi, 1-49) ดังนั้น กลุ่มประเภทงานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้วโดยแหล่งที่มาของสัตว์ผิดจริยธรรม (4.1.2) อันเนื่องมาจากศิลปินมีส่วนในการฆ่าสัตว์ เช่น The Physical Impossibility of Death in the Mind of Someone Living ของเฮิร์สต์ กับ Don't Trust Me ของอับเดสเซเหม็ด (Coleman et al., 2021, Section 2.2.3; DeBare, 2008; Whiddington, 2024) เป็นต้น ถือว่าละเมิดต่อสิทธินี้ และสรุปได้ว่าแนวปฏิบัติเช่นนี้ของศิลปินในกรณีเหล่านี้ไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมทั้งภายใต้กรอบของฟรานซิโอนและของโดนัลสันกับคิมลิก้า

ในขณะที่กลุ่มประเภทงานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้วโดยแหล่งที่มาของสัตว์ไม่ผิดจริยธรรม (4.1.1) อันเนื่องมาจากศิลปินไม่มีส่วนในการฆ่าสัตว์ เช่น ผลงาน Elan vital และ Pandora ของเดอวิลล์ที่เลือกใช้สัตว์ที่ตายตามธรรมชาติ (Coleman et al., 2021, Section 2.2.6; Julia Deville, n.d.) ผลงาน Sore และ Catch Caught ของซิงเกอร์ที่ใช้สัตว์สดฟุ้งซึ่งเคยถูกล่าเพื่อถ้วยรางวัลมาก่อน (Aloi, 2008; Coleman et al., 2021, Section 2.2.7; Hansen, 2010, p.14, as cited in Johnson, 2016, pp. 72-75) ที่แม้การล่านั้นจะผิดจริยธรรม แต่ความผิดนี้ไม่ใช่ของศิลปิน เป็นต้น จะไม่ได้ละเมิดสิทธิพื้นฐานของสัตว์ (เกณฑ์ 1.1)

ส่วนกลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้วที่ไม่ชัดเจนว่าแหล่งที่มาของสัตว์ผิดจริยธรรมหรือไม่ (4.1.3) เช่น 150.Action ของนิตซ์ (Shine & Dunlevie, 2017) กับ Mother and Child Divided ของเฮิร์สต์ (Huang, 2015, p. 106) เป็นต้น ไม่สามารถตัดสินได้โดยตรงว่าจะละเมิดสิทธิพื้นฐานของสัตว์ (เกณฑ์ 1.1) หรือไม่ แต่ตัดสินโดยอ้อมได้ว่าถ้าสืบทราบได้ว่าศิลปินมีส่วนในการฆ่าก็ถือว่าละเมิด ถ้าไม่มีส่วนก็ไม่ละเมิด

1.2 การละเมิดต่อเกณฑ์เพิ่มเติมของทฤษฎีสายเลกทาสของฟรานซิโอน

กลุ่มประเภทงานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้วโดยศิลปินไม่มีส่วนในการฆ่าสัตว์ (4.1.1) เช่น ผลงานของเดอวิลล์หรือของซิงเกอร์ ซึ่งไม่ได้ละเมิดสิทธิพื้นฐาน และกลุ่มประเภทงานศิลปะที่ไม่ชัดเจนว่าศิลปินมีส่วนในการฆ่าสัตว์หรือไม่ (4.1.3) ที่ยังไม่แน่ใจว่าจะละเมิดสิทธิพื้นฐานหรือไม่ ทำยากที่สุดที่จะไม่สามารถยอมรับได้ทางจริยธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีของฟรานซิโอน เนื่องจากทุกกลุ่มประเภทของการใช้สัตว์ที่ตายนี้สามารถละเมิดต่อเกณฑ์เพิ่มเติมของฟรานซิโอนได้ทั้งสิ้น กล่าวคือ ถ้าเป็นการใช้ร่างสัตว์เลี้ยงก็ละเมิดข้อเรียกร้องให้ยุติการเพาะพันธุ์สัตว์เลี้ยง (เกณฑ์ 2.2.1) (Francione, 2007) ที่บ่งชี้ว่าไม่ควรมีสัตว์เกิดมาเพื่อถูกมนุษย์เลี้ยงไว้เพื่อใช้ประโยชน์ใด ๆ ทั้งตอนมีชีวิตหรือตอนตายแล้ว ถ้าเป็นการใช้ร่างสัตว์ที่ไม่ใช่สัตว์เลี้ยงก็จะละเมิดข้อเรียกร้องให้ปล่อยไว้ตามลำพัง (เกณฑ์ 2.2.2) (Francione, 2008, pp. 13, 184) ที่บ่งชี้ว่ามนุษย์ไม่ควรไปยุ่งเกี่ยวกับสัตว์ที่ไม่ใช่สัตว์เลี้ยง ไม่ว่ามีชีวิตหรือตายแล้ว และการนำร่างสัตว์ที่ตายมาใช้ในการงานศิลปะทุกกรณีถือเป็นการละเมิดข้อเรียกร้องห้ามใช้สัตว์ที่ตาย (เกณฑ์ 2.2.3) (Gary Francione on animal abolitionism, 2012) หรือละเมิดสิทธิพื้นฐานที่จะไม่ถูกปฏิบัติเป็นสิ่งของ (เกณฑ์ 2.1) (Francione, 2000, pp. 50-102) เพราะถือว่าการใช้ชิ้นนี้เป็นการตอกย้ำว่าสัตว์คือทรัพย์สินหรือทรัพยากรของมนุษย์ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่างานศิลปะที่ใช้สัตว์ตายแล้วในกรณีเหล่านี้ไม่สามารถยอมรับได้ทางจริยธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีนี้

1.3 การละเมิดต่อเกณฑ์เพิ่มเติมของทฤษฎีสายความเป็นพลเมืองของโดนัลสันกับคิมลิก้า

แม้ว่ากลุ่มประเภทงานศิลปะที่ใช้สัตว์ที่ตายแล้วโดยศิลปินไม่มีส่วนในการฆ่าสัตว์ (4.1.1) จะไม่ได้ละเมิดสิทธิพื้นฐานของสัตว์ แต่ทำยากที่สุดที่จะไม่สามารถยอมรับได้ทางจริยธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีของโดนัลสันกับคิมลิก้า กล่าวคือ โดนัลสันกับคิมลิก้ามีข้อเรียกร้องให้ปฏิบัติต่อสัตว์ในหนทางเดียวกับมนุษย์ (เกณฑ์ 3.4) (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 150-151) เมื่อนำข้อเรียกร้องนี้มาประยุกต์กับการใช้สัตว์

ตายแล้วในงานศิลปะ จะได้ว่ามนุษย์มีความชอบธรรมที่จะนำร่างสัตว์ที่ตายมาใช้ในการศิลปะก็ต่อเมื่อมนุษย์มีการนำศพมนุษย์ด้วยกันมาใช้ในการศิลปะ ซึ่งโดยข้อเท็จจริงนั้นมีการนำศพหรือชิ้นส่วนของมนุษย์มาใช้จริง เพียงแต่การใช้นั้นประสบความสำเร็จกับความยุ่งยากทางจริยธรรม เช่น ถ้าไม่ได้รับการยินยอมจากเจ้าของร่างให้นำมาใช้จัดแสดงก็ถือว่าผิด (เกนท 5.1) เป็นต้น (International Federation of Associations of Anatomists, 2018) เมื่อเป็นเช่นนั้นหลักการนี้ของโดนัลสันกับคิมลิก้าจะบอกเราว่าถ้ากรณีมนุษย์มีความยุ่งยาก กรณีของสัตว์ก็ควรยุ่งยากด้วย มิฉะนั้นจะกลายเป็นการเหยียดสีผิว และผู้วิจัยมองว่าถ้ากรณีการใช้สัตว์ที่ตายแล้วในงานศิลปะมีความยุ่งยากเหมือนกับกรณีมนุษย์ ผลลัพธ์ที่ได้คือการนำร่างสัตว์ที่ตายมาใช้โดยที่สัตว์ไม่ยินยอมก็เป็นเรื่องผิด และในข้อเท็จจริงนั้นพบว่ามีความยากลำบากทางญาณวิทยาในเรื่องความยินยอมของสัตว์ เพราะมนุษย์ไม่มีทางรู้ได้เลยว่าสัตว์จะให้ความยินยอมหรือไม่ ดังนั้น ความไม่รู้จึงควรนำไปสู่การงดเว้นจากการใช้ ทำยที่สุดก็จะอนุมานได้ว่าการใช้สัตว์ตายแล้วในทุกกรณี ไม่เว้นแม้แต่ผลงานของเดอวิลล์และของซิงเกอร์ ล้วนแต่ละเมิดต่อข้อเรียกร้องนี้ของโดนัลสันกับคิมลิก้า เนื่องจากอย่างน้อยที่สุดก็ไม่มีการขึ้นไต่ถามผ่านหลักการความยินยอมจากสัตว์ที่ตายได้ทั้งสิ้น (เกนท 5.1) ดังนั้น การอนุญาตให้ใช้ร่างสัตว์ที่ตายในงานศิลปะได้จะกลายเป็นการเหยียดสีผิวในแง่ที่ว่าพอเป็นกรณีมนุษย์ต้องขอความยินยอม แต่พอเป็นสัตว์ไม่ต้องขอความยินยอมก็ได้ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่างานศิลปะที่ใช้สัตว์ที่ตายแล้วทุกกรณีไม่สามารถยอมรับได้ทางจริยธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีนี้

2. งานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิต (ตัวอย่างจริง) ไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรม

กลุ่มประเภทของงานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิต “ไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมทั้งภายใต้กรอบทฤษฎีของฟรานซิโอนและของโดนัลสันกับคิมลิก้า” เนื่องจากมีบางกลุ่มประเภทย่อย (4.2.2) ที่ละเมิดสิทธิพื้นฐานของสัตว์ (เกนท 1.1) ในขณะที่กลุ่มที่ไม่ละเมิด (4.2.1) หรือไม่ชัดเจนว่าจะละเมิดหรือไม่ (4.2.3) ทำยที่สุดก็จะละเมิดเกณฑ์อื่นของฟรานซิโอนหรือของโดนัลสันกับคิมลิก้าอยู่ดี ดังนี้

2.1 การละเมิดและการไม่ละเมิดต่อสิทธิพื้นฐานของสัตว์

ทฤษฎีสิทธิสัตว์ของฟรานซิโอนและของโดนัลสันกับคิมลิก้ามีข้อเรียกร้องแกนกลางร่วมกันในเรื่องสิทธิพื้นฐานของสัตว์ (เกนท 1.1) อันทำให้การที่มนุษย์ฆ่าสัตว์ ใช้เป็นทาส ทรมาน กักขัง ทดลอง หรือแยกจากครอบครัวเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เป็นเรื่องผิดฐานไม่เคารพคุณค่าในตัวเองของสัตว์ (ผลประโยชน์ที่จะไม่ทรมานและผลประโยชน์ที่จะมีชีวิตต่อไป) (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 4, 19-49; Francione, 2000, pp. xxx-xxxi, 1-49) ดังนั้น กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิตโดยไม่มีการทำร้ายสัตว์ (4.2.1) อย่าง Shark Bite ของฮอลลีกับซูซี่ (Tolfo, 2023; Mikhail, 2001) ถือว่าไม่ได้ละเมิดสิทธิพื้นฐานของสัตว์

ในขณะที่กลุ่มประเภทงานศิลปะที่มีการทำร้ายสัตว์ (4.2.2) เช่น ผลงานที่มีสัตว์ถูกฆ่าระหว่างจัดแสดง เช่น Rat Piece ของโจนส์ Theater of the World ของผิง Helena ของเอปาริสติ เป็นต้น (Cross, 2018,

p. 519; Harries, 2007, p. 160; Liquidising goldfish 'not a crime', 2003) ผลงานที่ไม่มีการฆ่าแต่มีการกักขังหรือพันธนาการสัตว์ เช่น Untitled (12 Horses) ของคูนเนลลิส (Kinsella, 2015) I Like America and America Likes Me ของบอยส์ (Coetser, 2023, Section 2) เป็นต้น ผลงานที่มีการสร้างความไม่สะดวกสบายอื่น ๆ ให้กับสัตว์ เช่น การสักรายของเดลวีย (Laster, 2017, as cited in Coleman et al., 2021, Section 2.2.4) เป็นต้น ถือว่าละเมิดสิทธิพื้นฐานของสัตว์ (เกณฑ์ 1.1) และสรุปได้ว่าแนวปฏิบัติเช่นนี้ของศิลปินในกรณีเหล่านี้ไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมทั้งภายใต้กรอบของฟรานซิโอนและของโดนัลสันกับคิมลิก้า

ส่วนกลุ่มประเภทงานศิลปะที่ไม่ชัดเจนว่ามีการทำร้ายสัตว์หรือไม่ (4.2.3) เมื่อพิจารณาเป็นรายการกรณีพบว่ามีชิ้นที่ละเมิดสิทธิพื้นฐาน (เกณฑ์ 1.1) เช่น GFP Bunny ของคัค (Kac, 2003, p. 100) ที่แม้ว่ากระต่ายอาจไม่ได้รับความเจ็บปวด แต่ก็สามารถถูกมองว่าเป็นการละเมิดสิทธิพื้นฐานในแง่การใช้กระต่ายเป็นทาสในการทดลองทางวิทยาศาสตร์เพื่อเป้าหมายทางศิลปะของมนุษย์ ในขณะที่ Untitled ของฮุยเก (Ewing, 2015) ไม่สามารถตัดสินได้โดยตรงว่าละเมิดสิทธิพื้นฐานหรือไม่ แต่ตัดสินโดยอ้อมได้ว่าถ้าสมมติว่าสืบทราบได้ว่ามีผึ้งถูกตบหรือเหยียบตายโดยผู้เข้าชมก็ถือว่าละเมิด แต่ถ้าไม่มีผึ้งถูกทำร้ายก็ถือว่าไม่ละเมิด

2.2 การละเมิดต่อเกณฑ์เพิ่มเติมของทฤษฎีสายเลกทาสของฟรานซิโอน

กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิตโดยไม่มีการทำร้ายสัตว์ (4.2.1) (เช่น Shark Bite) ซึ่งไม่ได้ละเมิดสิทธิพื้นฐานของสัตว์ และกลุ่มประเภทงานศิลปะที่ไม่ชัดเจนว่าศิลปินมีส่วนในการฆ่าสัตว์หรือไม่ (4.1.3) (เช่น Untitled) ที่ยังไม่แน่ใจว่าละเมิดสิทธิพื้นฐานหรือไม่ ทำยที่สุดก็จะไม่สามารถยอมรับได้ทางจริยธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีของฟรานซิโอน เนื่องจากทุกกลุ่มประเภทของการใช้สัตว์มีชีวิตนี้สามารถละเมิดต่อเกณฑ์เพิ่มเติมของฟรานซิโอนได้ทั้งสิ้น กล่าวคือ ถ้าเป็นการใช้สัตว์ที่ไม่ใช่สัตว์เลี้ยงก็จะละเมิดข้อเรียกร้องให้ปล่อยไว้ตามลำพัง (เกณฑ์ 2.2.2) (Francione, 2008, pp. 13, 184) ถ้าเป็นการใช้สัตว์เลี้ยงก็จะละเมิดข้อเรียกร้องให้ยุติการเพาะพันธุ์สัตว์เลี้ยง (เกณฑ์ 2.2.1) (Francione, 2007) ที่บ่งบอกว่าไม่ควรมีสัตว์เกิดมาเพื่อถูกมนุษย์เลี้ยงไว้เพื่อใช้ประโยชน์ใด ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่าการนำสัตว์เป็น ๆ มาใช้ในงานศิลปะโดยทั้งหมดเป็นการละเมิดสิทธิพื้นฐานที่จะไม่ถูกปฏิบัติเป็นสิ่งของ (เกณฑ์ 2.1) เพราะถือว่าการใช้ชิ้นนี้เป็นการตอกย้ำว่าสัตว์คือทรัพย์สินหรือทรัพยากรของมนุษย์ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่างานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิตในกรณีเหล่านี้ไม่สามารถยอมรับได้ทางจริยธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีนี้

2.3 การละเมิดต่อเกณฑ์เพิ่มเติมของทฤษฎีสายความเป็นพลเมืองของโดนัลสันกับคิมลิก้า

จากหัวข้อ 2.1 ผู้วิจัยประเมินว่าผลงาน Shark Bite (จาก 4.2.1) เป็นตัวอย่างของชิ้นงานที่ไม่ละเมิดสิทธิพื้นฐานของสัตว์ ในขณะที่ผลงาน Untitled รอบจัดแสดงปี ค.ศ. 2015 (จาก 4.2.3) เป็นตัวอย่างของชิ้นงานที่เป็นไปได้ว่าอาจไม่ละเมิดสิทธิพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า 2 ตัวอย่างนี้ยังมีส่วนที่ละเมิดต่อ

บางเกณฑ์เพิ่มเติมของโดนัลด์สันกับคิมลิก้า กล่าวคือ กรณี Shark Bite (Tolfo, 2023, p.11; Mikhail, 2001) แม้ว่าศิลปินจะไม่ละเมิดสิทธิพื้นฐานของฉลาม แต่หากมองจากมุมมองของทฤษฎีนี้ ฉลามขาวเป็นสัตว์ป่าที่ควรมีสิทธิความเป็นองค์อธิปัตย์เหนือเขตแดนของพวกมันเอง (เกณฑ์ 3.2) ซึ่งทำให้มนุษย์ไม่มีความชอบธรรมที่จะเข้าเขตแดนพื้นที่ที่กว้างของพวกมันเพียงเพื่อจะไปรบกวนพวกมันให้เป็นต้นแบบการวาดภาพและช่วยสร้างรอยประทับให้กับภาพนั้นผ่านการกัด ส่วนการใช้ฉี่เลี้ยงใน Untitled (ค.ศ. 2015) (Ewing, 2015) ผู้วิจัยมองว่าผลงานนี้จะละเมิดสิทธิความเป็นพลเมืองร่วมของฉี่เลี้ยง (เกณฑ์ 3.1) ในแง่ละเมิดหลักการเคารพในผลประโยชน์สูงสุดของสัตว์ (เกณฑ์ 3.1.1) อันเนื่องจากฉี่ไม่ได้รับการปกป้องจากอันตราย กล่าวคือ ผลงานนี้มีความเสี่ยงที่ฉี่จะถูกทำร้าย ทั้งอาจถูกมนุษย์เผลอไปเหยียบหรือทับในช่วงการติดตั้งรังฉี่กับรูปปั้นและการเคลื่อนรูปปั้นไปยังสวนสาธารณะ ความเสี่ยงต่อสภาพอากาศที่ไม่แน่นอนและสัตว์นักล่าในช่วงระหว่างการจัดแสดง ซึ่งฉี่ไม่ควรต้องมาเสี่ยงอันตรายขนาดนี้เพียงเพื่องานศิลปะของมนุษย์ อีกทั้งพวกมันยังตัวเล็กมากจนยากที่จะระบุดัตตนและจำนวน อันทำให้ยากที่มนุษย์จะให้การปกป้องพวกมันอย่างครอบคลุมทุกตัว ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าสองตัวอย่างนี้ไม่สามารถยอมรับได้ทางจริยธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีนี้

การอภิปรายผล

ก. สิทธิพื้นฐาน กับ ความขัดแย้งเด็ดขาดต่อการทำร้ายสัตว์เพื่องานศิลปะ

กลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์ที่ตายแล้วโดยแหล่งที่มาของสัตว์ผิดจริยธรรม (4.1.2) และกลุ่มงานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิตที่มีการทำร้ายสัตว์ (4.2.2) ซึ่งครอบคลุมกรณีที่เกิดขึ้นจริงมากมาย¹⁶ ของการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะ (จาก Coetser, 2023; Coleman et al., 2021; Cross, 2018; Tolfo, 2023) นั้นล้วน “ละเมิด” สิทธิพื้นฐานของสัตว์ อันเป็นหลักการแกนกลางของทั้งทฤษฎีสายเล็กทาสของฟรานซิสคอนและทฤษฎีสายความเป็นพลเมืองของโดนัลด์สันกับคิมลิก้า (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 19-49; Francione, 2000, pp. xxx-xxxi) รวมถึงทฤษฎีสัตว์อื่นใดที่เรียกร้องให้สัตว์มีสิทธิพื้นฐาน ซึ่งข้อค้นพบนี้บอกเราว่าถ้าสมมติว่าสังคมมนุษย์หนึ่ง ๆ ยอมรับว่าสัตว์มีสิทธิพื้นฐานนี้ปกป้องจริง(แทนที่จะมีแค่สวัสดิภาพสัตว์ดังที่เป็นอยู่) งานศิลปะใดก็ตามที่มีสัตว์ต้องถูกฆ่าเพื่อนำมาใช้สร้างหรือจัดแสดงงานศิลปะ ซึ่งศิลปินมีส่วนในการฆ่า หรือมีสัตว์ถูกทำร้ายโดยการฆ่า กักขัง หรือทรมานระหว่างการจัดแสดง ซึ่งบางครั้งถูกเรียกว่า “ศิลปะทารุณ”

¹⁶ เช่น The Physical Impossibility of Death in the Mind of Someone Living ของ Damien Hirst / Don't Trust Me ของ Adel Abdessemed / Rat Piece ของ Kim Jones / Survival Piece #3: Portable Fish Farm ของ Helen Harrison & Newton Harrison / A Thousand Years ของ Damien Hirst / Helena ของ Marco Evaristi / Theater of the World ของ Huang Yong Ping / Untitled (12 Horses) ของ Jannis Kounellis / Exposición No.1 ของ Guillermo Vargas / I Like America and America Likes Me ของ Joseph Beuys / การสักรายลงบนหลังหมูของ Wim Delvoye / The Elephant in the Room ของ Banksy / Painting with an anaconda ของ Olly & Suzi / GFP Bunny ของ Eduardo Kac เป็นต้น

(cruel art) (Coetser, 2023, Section 2) จะไม่สามารถเกิดขึ้นมาในสังคมนั้นได้โดยง่าย การใช้สัตว์จริงในงานศิลปะไม่ได้ละเมิดสิทธิพื้นฐานโดยตัวมันเอง แต่อยู่ที่แนวปฏิบัติเฉพาะที่ศิลปินทำต่อสัตว์ที่ถูกใช้

ข. กำแพงทางจริยธรรมในทฤษฎีสัตว์สายเลืกทาส

ทุกตัวอย่างจริงของงานศิลปะที่ใช้สัตว์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์มีชีวิตหรือตาย ไม่เว้นการทำร้ายสัตว์หรือไม่ หรือไม่ว่าแหล่งที่มาของสัตว์ที่ตายผิดจริยธรรมหรือไม่ ตามที่ผู้วิจัยรวบรวมมา (4.1.1, 4.1.2, 4.1.3, 4.2.1, 4.2.2, 4.2.3) ล้วนไม่สามารถยอมรับได้ทางจริยธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีสายเลืกทาสของฟรานซิสคอน และการไม่สามารถยอมรับได้นี้ยังครอบคลุมไปถึงตัวอย่างที่ไม่ได้ถูกรวบรวมมาหรือตัวอย่างที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตอีกด้วย ที่เป็นเช่นนี้เพราะเป็นลักษณะเฉพาะของทฤษฎีนี้ที่ตั้งกำแพงจริยธรรมในการปกป้องผลประโยชน์หรือคุณค่าในตัวเองของสัตว์ไว้สูงมากจนไม่อนุญาตให้มนุษย์ใช้ประโยชน์ใด ๆ จากสัตว์ได้เลย ทุกกรณีการใช้ประโยชน์จากสัตว์โดยมนุษย์จะถูกพิจารณาว่าเป็นการแสดงถึงชนชั้นทางจริยธรรมที่สัตว์มีสถานะเป็น “ทรัพย์สิน” (Property) ของมนุษย์ อันบ่งชี้ว่าผลประโยชน์ของมนุษย์ (เจ้าของทรัพย์สิน) อยู่เหนือกว่าผลประโยชน์ของสัตว์ แม้แต่กรณี “สัตว์เลี้ยงแสนรัก” (Pets) ที่หลายคนมองว่าในหลายกรณีก็ไม่ได้มีการเอาเปรียบหรือใช้สัตว์เป็นทาสเลย เนื่องจากสัตว์นั้นได้รับการปฏิบัติอย่างดีในฐานะสมาชิกครอบครัวมนุษย์ ก็ยังถูกพิจารณาว่าเป็นทรัพย์สินหรือทาสอยู่ดี เพียงแต่เป็นทรัพย์สินที่มนุษย์ให้ค่าเป็นมากกว่าวัตถุซื้อขายหรือเป็นทาสที่บังเอิญอยู่ภายใต้นายทาสผู้มีเมตตา (Francione, 2000, pp. 76-80; Francione, 2007) ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าแม้แต่กรณีสัตว์เลี้ยงแสนรักที่หลายคนมีการคำนึงถึงผลประโยชน์ของสัตว์ไม่น้อยไปกว่าของมนุษย์ผู้เลี้ยงยังไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีนี้ การใช้สัตว์เพื่อศิลปะที่มีแนวโน้มว่าเป็นการคำนึงถึงผลประโยชน์ของมนุษย์ฝ่ายเดียวก็คงไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ยิ่งกว่า

ค. พื้นที่ประนีประนอมในทฤษฎีสายความเป็นพลเมือง

แม้ว่าทุกตัวอย่างจริงของงานศิลปะที่ใช้สัตว์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์มีชีวิตหรือตาย ไม่เว้นการทำร้ายสัตว์หรือไม่ หรือไม่ว่าแหล่งที่มาของสัตว์ที่ตายผิดจริยธรรมหรือไม่ ตามที่ผู้วิจัยรวบรวม (4.1.1, 4.1.2, 4.1.3, 4.2.1, 4.2.2, 4.2.3) ล้วนไม่สามารถยอมรับได้ทางจริยธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีของโดนัลด์สันกับคิมลิก้า เนื่องจากทุกตัวอย่างดังกล่าว “ละเมิด” ต่อเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งของทฤษฎีนี้ แต่ผู้วิจัยไม่สามารถสรุปเหมารวมได้ว่าการใช้สัตว์มีชีวิตในงานศิลปะทุกกรณี รวมถึงกรณีที่ไม่ได้ถูกรวบรวมมาหรือกรณีที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต จะไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ไปด้วย ทั้งนี้ก็เพราะเป็นลักษณะเฉพาะของทฤษฎีนี้ที่อนุญาตให้มนุษย์ใช้ประโยชน์จากสัตว์เลี้ยงได้บ้างและยังสามารถจัดการชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ก็ง่าได้บ้าง ความไม่สุดโต่งเท่าทฤษฎีสายเลืกทาสทำให้ทฤษฎีสายความเป็นพลเมืองนี้เปิดพื้นที่ให้ตีความได้ว่าอาจเป็นไปได้ที่จะมีกรณีในอนาคตที่ศิลปินสามารถใช้สัตว์ในงานศิลปะได้อย่างมีความชอบธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีนี้

ความเป็นไปได้ที่มาจากข้อสังเกตของผู้วิจัยว่า บางตัวอย่างจริงที่ผู้วิจัยรวบรวมมา หากมีการตัดองค์ประกอบที่ละเมิดต่อบางเกณฑ์ของทฤษฎีนี้ทิ้ง ก็มีความเป็นไปได้ว่าตัวอย่างสมมตินี้อาจสามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมตามกรอบของทฤษฎีนี้ เช่น สมมติว่าแทนที่ออกลีกับซูซึ่งจะใช้ฉลามเป็นต้นแบบการวาดภาพและสร้างรอยประทับให้ภาพวาดนั้น (Tolfo, 2023, p.11; Mikhail, 2001) ทั้งคู่เปลี่ยนมาใช้สัตว์เลี้ยงแทน นี่จะทำให้แนวปฏิบัตินี้มีโอกาสจะเป็นที่ยอมรับได้ กล่าวคือ การขอความร่วมมือนี้จากสัตว์ป่าจะละเมิดสิทธิความเป็นองค์อธิปไตยของสัตว์ป่าโดยทันที (เกณฑ์ 3.2) เนื่องจากเป็นการไปรบกวนวิถีชีวิตและอธิปไตยของสัตว์ป่าเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ ในขณะที่การขอความร่วมมือเดียวกันนี้จากสัตว์เลี้ยงสามารถมีความชอบธรรมได้หากเป็นบริบทการต่างตอบแทนกันของผู้เป็นพลเมืองร่วม หรือสมมติว่าในผลงาน Untilled ซูยกเลิกใช้ฉิ่งกึ่งป่าแทนที่จะเป็นฉิ่งเลี้ยง ก็จะทำให้แนวปฏิบัตินี้มีโอกาสจะเป็นที่ยอมรับได้ เนื่องจากการใช้ฉิ่งเลี้ยงในกรณีนี้จะละเมิดสิทธิความเป็นพลเมืองร่วม (เกณฑ์ 3.1.1) โดยทันที แต่การใช้ฉิ่งกึ่งป่าจะไม่ละเมิดเกณฑ์นี้ เพราะมนุษย์ไม่ต้องปกป้องฉิ่งจากทุกอันตราย (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 241-242)

ผู้วิจัยขอเสนอตัวอย่างสมมติของงานศิลปะเพื่อสนับสนุนความเป็นไปได้นี้ โดยเฉพาะภายใต้เงื่อนไขที่สัตว์มิได้ถูกลดทอนคุณค่าในตัวเอง ได้แก่

(1) ศิลปินใช้แรงงานของสัตว์เลี้ยงที่เป็นสมาชิกครอบครัวของเขาในการสร้างงานศิลปะ ภายใต้เงื่อนไขจำกัด อันประกอบด้วย การเคารพในสิทธิพื้นฐาน (เกณฑ์ 1.1) และผลประโยชน์สูงสุด (เกณฑ์ 3.1.1) ความไม่เบียดเบียนธรรมชาติของสัตว์ (เกณฑ์ 3.1.2) การไม่บังคับ (เกณฑ์ 3.1.3) การไม่แสวงหากำไร (เกณฑ์ 3.1.4) และการปฏิบัติในหนทางเดียวกับมนุษย์ (เกณฑ์ 3.1.5) (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 19-49, 101-155)

ตัวอย่างเช่น ศิลปินใช้แมวที่เขาเลี้ยงเองเป็นสมาชิกครอบครัวของเขาเป็นต้นแบบการวาดภาพ จากนั้นก็หาวิธีการให้แมวช่วยภาพวาดนั้นเพื่อสร้างรอยประทับ โดยไม่มีการทำร้ายแมว (ไม่ละเมิดเกณฑ์ 1.1) แมวยังคงได้รับประโยชน์จากความเป็นพลเมืองร่วม (ไม่ละเมิดเกณฑ์ 3.1.1) เช่น การดูแลทางการแพทย์ การคุมอาหาร การเข้าถึงสังคม อิสระในการเคลื่อนที่ เป็นต้น ศิลปินใช้ประโยชน์จากพฤติกรรมที่แมวทำเป็นปกติอยู่แล้ว เช่น เดิน นั่ง นอน ขีดข่วน (ไม่ละเมิดเกณฑ์ 3.1.2) (ศิลปินอาจยื่นภาพนั้นให้แมวช่วยหรือนำภาพนั้นไปวางใกล้กับที่ลับเล็บแมวเพื่อให้แมวเลอข่วน) ไม่มีการบังคับแมว (ไม่ละเมิดเกณฑ์ 3.1.3) (ศิลปินต้องคำนึงถึงความชอบส่วนตัวของแมวตัวนั้นว่ามันต้องการอยู่ในวาดภาพหรือจะข่วนภาพหรือไม่ หากไม่ ศิลปินก็ไม่มี ความชอบธรรมจะไปบังคับ และศิลปินต้องคำนึงเสมอว่าสัตว์อาจไม่ให้ความร่วมมือก็ได้) การใช้ฉิ่งต้องไม่แสวงหากำไร (ไม่ละเมิดเกณฑ์ 3.1.4) (ศิลปินต้องไม่ผลิตภาพวาดนี้เพื่อขาย ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้แมวถูกใช้งานเชิงบังคับเพื่อผลกำไร) การใช้ความร่วมมือจากแมวนี้ก็มีกรณีของมนุษย์เป็นตัวเทียบ (ไม่ละเมิดเกณฑ์ 3.1.5) เช่น มีมนุษย์ถูกใช้เป็นผู้ทำงานร่วมในการสร้างงานศิลปะ

(2) ศิลปินใช้สัตว์กึ่งป่าเป็นส่วนหนึ่งในการจัดแสดงงานศิลปะจัดวางเฉพาะที่ (Site-Specific Installation Art)¹⁷ ภายใต้เงื่อนไขจำกัดอันประกอบด้วยการเคารพในสิทธิพื้นฐาน (เกณฑ์ 1.1) และสิทธิความเป็นผู้พักพิง (เกณฑ์ 3.3) การไม่บังคับ (นัยจากเกณฑ์ 3.3) และการใช้นี้ต้องเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการประชากรสัตว์กึ่งป่าแบบไม่ทำร้าย (นัยจากเกณฑ์ 3.3)

ตัวอย่างเช่น ศิลปินใช้ผึ้งกึ่งป่าเป็นส่วนหนึ่งของศิลปะจัดวางเฉพาะที่ (เช่น จัดวางไว้มุมหนึ่งของสวนสาธารณะ) โดยศิลปินจัดวางชิ้นงานประติมากรรมชิ้นหนึ่งที่ต้องการให้ผึ้งมาทำรัง (แรงบันดาลใจจากผลงาน Untilled ของฮุยเก) ในบริเวณที่ผึ้งกึ่งป่าอาศัยอยู่แถวนั้น แล้วดึงดูดให้พวกมันมาทำรัง โดยไม่มีการทำร้าย (ไม่ละเมิดเกณฑ์ 1.1) ผึ้งได้รับความเคารพในสิทธิความเป็นผู้พักพิง (Denizenship) (สิทธิการอยู่อาศัยในชุมชนมนุษย์แบบไม่ใช่พลเมืองร่วมและไม่ถูกมองว่าต่ำต้อยหรือแปลกปลอม) (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 241-249) และเนื่องด้วยสัตว์กึ่งป่ามีแนวโน้มหลีกเลี่ยงหรือไม่ให้ความร่วมมือกับมนุษย์ (Donaldson & Kymlicka, 2011, pp. 213-214) ดังนั้น ความชอบธรรมของการจัดวางนี้จึงต้องปล่อยให้ผึ้งเลือกมาทำรังเองโดยไม่มีการบังคับ (ไม่ละเมิดนัยจากเกณฑ์ 3.3) และเพื่อป้องกันไม่ให้การใช้นี้ไปลดทอนคุณค่าในตัวเองของผึ้งให้เป็นเพียงวัสดุที่พร้อมถูกใช้เพื่องานศิลปะของมนุษย์ เป้าหมายเพื่อศิลปะจึงต้องเป็นรองเป้าหมายอันจำเป็นทางจริยธรรมอื่น นั่นคือเพื่อจัดการประชากรสัตว์แบบไม่ทำร้าย (ไม่ละเมิดนัยจากเกณฑ์ 3.3) ดังนั้น งานจัดวางนี้จึงมีความชอบธรรมก็ต่อเมื่อเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการประชากรผึ้งกึ่งป่าแบบไม่ทำร้ายที่มนุษย์จำเป็นต้องทำเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยดีระหว่างมนุษย์กับผึ้งซึ่งก็เป็นผลประโยชน์ของผึ้งด้วย ไม่ใช่เพื่อศิลปะโดยตรง และศิลปินต้องคำนึงเสมอว่าผึ้งอาจไม่มาทำรังในจุดหรือในเวลาที่ศิลปินคาดหวังก็ได้ ซึ่งถ้าผึ้งมา ศิลปะนั้นก็เสร็จสมบูรณ์ แต่ถ้าผึ้งไม่มา ศิลปินก็ต้องเคารพในเสรีภาพของผึ้ง

สองตัวอย่างสมมติดังกล่าวไม่ได้รับประกันว่าทฤษฎีนี้จะอนุญาตให้มนุษย์ใช้สัตว์จริงในงานศิลปะได้ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว แต่ทำหน้าที่ให้ภาพชัดเจนของความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติที่จะมีพื้นที่ประนีประนอมระหว่างสิทธิสัตว์กับศิลปะภายใต้กรอบทฤษฎีนี้ และสื่อว่าการใช้สัตว์ในงานศิลปะอาจพอเป็นที่ยอมรับได้ หากเป้าหมายหลักของการใช้นั้นไม่ใช่เพื่อศิลปะ หรือเป้าหมายเพื่อศิลปะต้องเป็นเพียงเป้าหมายรองที่กลมกลืนไปกับเป้าหมายอื่นที่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของสัตว์ เช่น การที่ศิลปินใช้แมลงเลี้ยงของเขาช่วยสร้างงานศิลปะภาพวาดแมวที่มีรอยเล็บแมวประทับอยู่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการทำกิจกรรมยามว่างร่วมกันระหว่างสมาชิกครอบครัว หรือการที่ศิลปินจัดแสดงรูปปั้นในพื้นที่สวนสาธารณะที่มีผึ้งกึ่งป่ามาทำรังเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการจัดสภาพแวดล้อมชุมชนเพื่อจัดการประชากรผึ้งแบบไม่ทำร้าย เป็นต้น

¹⁷ ศิลปะจัดวาง (Installation Art) เป็นแนวปฏิบัติที่เน้นการนำวัสดุอะไรก็ได้มาจัดวางในพื้นที่หนึ่ง ๆ หากการจัดวางนั้นเฉพาะเจาะจงสถานที่ก็จะเรียกว่าเป็น “ศิลปะจัดวางเฉพาะที่” (Site-Specific Installation Art) (Installation art, n.d.)

นัยของตัวอย่างสมมติต่อศิลปะ: ถ้าสมมติว่าสัตว์มีสิทธิต่าง ๆ ตามอุดมคติของทฤษฎีสายความเป็นพลเมืองและสมมติว่าตัวอย่างสมมติข้างต้นสามารถเป็นที่ยอมรับได้ งานศิลปะที่ใช้สัตว์มีชีวิตภายใต้เงื่อนไขจำกัดดังกล่าวที่สามารถเกิดขึ้นมาได้ ก็อาจไม่ใช่งานศิลปะที่จะเสร็จสมบูรณ์ตามที่ศิลปินตั้งใจได้ โดยง่ายหรืออาจไม่เสร็จเลย เนื่องจากต้องขึ้นอยู่กับการให้ความร่วมมือโดยสมัครใจจากสัตว์ด้วย และการใช้สัตว์เพื่อการนี้คงไม่สามารถเป็นแนวปฏิบัติทางศิลปะที่แพร่หลายได้ เนื่องจากความยุ่งยากอันเกิดจากการต้องคำนึงถึงคุณค่าในตัวเองของสัตว์

บทสรุป

ข้อสรุปของบทความนี้คือ 1) ภายใต้กรอบทฤษฎีสิทธิสัตว์สายเลิกทาสของฟรานซิโอน (Francione's Abolitionist Theory of Animal Right) การใช้สัตว์จริงในงานศิลปะทุกกรณี “ไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรม” เนื่องจากลักษณะเฉพาะของทฤษฎีเองที่ตั้งกำแพงจริยธรรมในการปกป้องคุณค่าในตัวเองของสัตว์ไว้สูงมากจนทำให้ทุกตัวอย่างจริงที่ผู้วิจัยรวบรวมมา รวมถึงตัวอย่างที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต สามารถละเมิดต่อเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งของทฤษฎีนี้ได้ทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสิทธิพื้นฐานที่จะไม่ถูกปฏิบัติเป็นสิ่งของ (Basic Right to Be Treated as Things) ของสัตว์ 2) ภายใต้กรอบทฤษฎีสิทธิสัตว์สายความเป็นพลเมืองของดอนัลสันกับคิมลิก้า (Donaldson & Kymlicka Citizenship-Based Theory of Animal Right) การใช้สัตว์จริงในงานศิลปะ “ไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรม” ในบางกรณี โดยเฉพาะกรณีตัวอย่างจริงทั้งหมดที่ผู้วิจัยรวบรวมมา ซึ่งถูกพิจารณาว่าละเมิดต่อเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งของทฤษฎีนี้ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยไม่สามารถสรุปเหมารวมได้ว่ากรณีอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคตจะไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้โดยทั้งหมด เนื่องจากเป็นลักษณะเฉพาะของทฤษฎีนี้ที่อนุญาตให้มนุษย์ใช้ประโยชน์จากสัตว์เลี้ยงได้บ้างและยังสามารถจัดการชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์กึ่งป่าได้บ้าง นี่จึงเปิดต่อการตีความโดยผู้วิจัยถึงความเป็นไปได้ในการประนีประนอมกันระหว่างศิลปะกับสิทธิสัตว์ และมีตัวอย่างสมมติที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติของการใช้สัตว์เลี้ยงและสัตว์กึ่งป่าในงานศิลปะภายใต้เงื่อนไขจำกัดที่ป้องกันการลดทอนคุณค่าในตัวเองของสัตว์

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ยังไม่ได้ศึกษาการใช้สัตว์เพื่อความบันเทิงในอีกรูปแบบที่คาบเกี่ยวกับความเป็นศิลปะ นั่นคือการใช้สัตว์เป็นนักแสดงในภาพยนตร์และละครโทรทัศน์ ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาศาสนาสามารถเป็นที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมภายใต้กรอบทฤษฎีสิทธิสัตว์ของการใช้สัตว์ในภาพยนตร์และละครโทรทัศน์ด้วย

References

- Aloi, G. (2008) Angela Singer: Animal rights and wrongs. *Antennae: The Journal of Nature in Visual Culture*, (7), 10-17. http://johnisaacs.net/press_files/ANTENNAE_7_2008.pdf
- Coetser, Y. M. (2023). Exploring the legality of artists' use of animals: Ethical considerations and legal implication. *Arts*, 12(4), 155. <https://doi.org/10.3390/arts12040155>
- Coleman, E., Scollen, R., Batorowicz, B., & Akenson, D. (2021). Artistic freedom or animal cruelty? Contemporary visual art practice that involves live or deceased animals. *Animals*, 11(3), 812. <https://doi.org/10.3390/ani11030812>
- Couzens, G. (2008, March 30). *Outrage at starvation of a stray dog for art*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/artanddesign/2008/mar/30/art.spain>
- Cross, A. (2018). The animal is present: The ethics of animal use in contemporary art. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 76(4), 519-528. <http://www.jstor.org/stable/45210977>
- DeBare, I. (2008, March 30). *Art Institute halts exhibition showing killing of animals*. SFGate. <https://www.sfgate.com/bayarea/article/art-institute-halts-exhibition-showing-killing-of-3221238.php>
- Donaldson, S., & Kymlicka, W. (2011). *Zoopolis: A political theory of animal rights*. Oxford University Press.
- Elias, C. (2019, November). *Between species: Animal-human collaboration in contemporary art*. Burlington Contemporary. <https://contemporary.burlington.org.uk/journal/journal/between-species-animal-human-collaboration-in-contemporary-art>
- Ewing, M. (2015, July 2). *Honeybees in the Sculpture Garden: Installing Pierre Huyghe's Untitled (Liegender Frauenakt)*. Moma. https://www.moma.org/explore/inside_out/2015/07/02/honeybees-in-the-sculpture-garden-installing-pierre-huyghes-untitled-liegender-frauenakt/
- Francione, G. L. (2000). *Introduction to animal rights: Your child or the dog?* Temple University Press.
- Francione, G. L. (2007, January 10). *Animal rights and domesticated nonhumans*. Animal Rights: The Abolitionist Approach. <http://www.abolitionistapproach.com/animal-rights-and-domesticated-nonhumans/>
- Francione, G. L. (2008). *Animals as persons: Essay on the abolition of animal exploitation*. Columbia University Press.
- Gary Francione on animal abolitionism*. (2012, October 13). Philosophy Bites. <https://philosophybites.com/podcast/gary-francione-on-animal-abolitionism/>
- Goldstein, C. (2017, April 13). *How many animals have died for Damien Hirst's art to live? We count*. Artnet. <https://news.artnet.com/art-world/damien-whats-your-beef-916097>

- Harries, M. (2007). Regarding the pain of rats: Kim Jones's Rat Piece. *TDR: The Drama Review*, 51(1), 160-165. <http://www.jstor.org/stable/4492741>
- Huang, T. (2015). On the use of animals in contemporary art: Damien Hirst's "Abject Art" as a point of departure. *Concentric: Literary and Cultural Studies*, 41(1), 87-118. <https://www.airitilibrary.com/Article/Detail/17296897-201503-201504020033-201504020033-87-118>
- Hughes, A. (2015). *Considering cruelty: Animals in contemporary art* [Doctoral dissertation, Griffith University]. Griffith Research Online (GRO). <https://dx.doi.org/10.25904/1912/3632>
- Installation art*. (n.d.). Irish Museum of Modern Art. Retrieved April 24, 2025. <https://imma.ie/what-is-art/series-1-1970-now/installation-art/>
- International Federation of Associations of Anatomists (FICEM). (2018). *Ethical and medical humanities perspectives on the public display of plastinated human bodies*. IFAA. <https://www.ifaa.net/committees/ethics-and-medicalhumanities-ficem/ethical-and-medical-humanities-perspectives-on-the-public-display-of-plastinated-human-bodies/>
- Johnson, M. (2016). The other who precedes and possesses me: Confronting the maternal/animal divide through the art of botched taxidermy. *Feral Feminism*, (6), 68-81. <https://feralfeminisms.com/the-other-who-precedes-and-possesses-me/>
- Julia Deville*. (n.d.). Sophie Gannon Gallery. Retrieved July 30, 2025. <https://sophiegannongallery.com.au/artist/julia-de-ville/>
- Kac, E. (2003). GFP Bunny. *Leonardo*, 36(2), 97-102. <https://www.jstor.org/stable/1577432>
- Kieffer, M. (2016, October 5). *Wim Delvoye: Tattooing pigs for the art of provocation*. Culture Trip. <https://theculturetrip.com/europe/belgium/articles/wim-delvoye-tattooing-pigs-or-the-art-of-provocation>
- Kinsella, E. (2015, June 26). *Animal rights activists protest 'Untitled (12 Horses)' at Gavin Brown's enterprise*. Artnet. <https://news.artnet.com/market/animal-activists-protest-gavin-brown-312404>
- Liquidising goldfish 'not a crime'*. (2003, May 19). BBC News. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/3040891.stm>
- Martin, A. K. (2023). *The moral implications of human and animal vulnerability*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-25078-1>
- Mikhail, K. (2001, July 15). *Where the wild things are*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/theobserver/2001/jul/15/features.magazine47>
- Monogram*. (n.d.). Robert Rauschenberg Foundation. Retrieved November 10, 2025. <https://www.rauschenbergfoundation.org/art/art-context/monogram>

- Oliver, M. (2006, September 18). *Banksy's painted elephant is illegal, say officials*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/uk/2006/sep/18/arts.artsnews>
- Portable Fish Farm: Survival Piece # 3, 1971*. (n.d.). The Harisson Studio. Retrieved September 7, 2025. <https://www.theharrisonstudio.net/portable-fish-farm-survival-piece-3-1971>
- Shine, R., & Dunlevie, J. (2017, April 19). *Dark Mofo's 'bloody, sacrificial ritual' blasted by animal rights group*. ABC. <https://www.abc.net.au/news/2017-04-19/controversy-over-hermann-nitsch-dark-mofo-bloody-art-show/8452202>
- Stuffed horse sells for £600,000*. (2001, June 28). BBC News. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/1411500.stm>
- Supkhumthong, J. (2018). *Arguments for animal rights of the citizenship theory* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD). <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/3072>
- Taylor, R. (1996). Forms of capital and intrinsic values. *Chemosphere*, 33(9), 1801-1811. [https://doi.org/10.1016/0045-6535\(96\)00191-9](https://doi.org/10.1016/0045-6535(96)00191-9)
- Tolfo, D. (2023). Exploring the role of non-human animals in contemporary art: As objects, matter, and collaborators. In E. Guaraldo (Ed.), *In Building common ground: Ecological art practices and human-nonhuman knowledges* (pp. 5-15). Venice University Press. <https://edizionicafoscari.unive.it/media/pdf/books/978-88-6969-757-9/978-88-6969-757-9-ch-02.pdf>
- Whiddington, R. (2024, April 28). *Art bites: How Damien Hirst got his shark(s)*. Artnet. <https://news.artnet.com/art-world/art-bites-damien-hirst-sharks-2449572#:~:text=Vic%20Hislop%2C%20an%20Australian%20fisherman,a%20five%20percent%20formaldehyde%20solution>
- Williams, T. T. (1999, November 11). *A shark in the mind of one contemplating wilderness*. The Nation. <https://www.thenation.com/article/archive/shark-mind-one-contemplating-wilderness/>

Thai-English Translation Strategies in the Bilingual Book 'A Constitution for Living: Buddhist Principles for a Fruitful and Harmonious Life'

กลวิธีการแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษในหนังสือทวิพากย์เรื่อง 'ธรรมนูญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม'

Supanan Prommak^{1*}

ศุภานัน พรหมมาก^{2*}

(Received: 21 April 2026; Revised: 8 July 2026; Accepted: 13 July 2026)

Abstract

A review of the literature indicates that Pali-based Theravada Buddhist texts, particularly those from Thailand, remain underexplored in translation studies, particularly regarding structural translation strategies. This qualitative study, therefore, examined word- and structural-level translation strategies from Thai into English in the bilingual Theravada Buddhist text 'A Constitution for Living: Buddhist Principles for a Fruitful and Harmonious Life', written by Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto) and translated by Bruce Evans (Payutto, 2007). For word-level analysis, Baker's (2018) translation strategies were used as the analytical framework. However, additional strategies that emerged beyond this framework were also identified and analyzed. For the analysis of structural-level translation strategies, thematic analysis was employed. The findings revealed eight word-level translation strategies, with loanwords (with or without explanation) being the most frequent. At the structural level, five strategies were identified, with noun phrase restructuring being the most common. Arguably, these findings help extend research on the translation of Buddhist texts and provide practical insights for translators and educators.

Keywords: Buddhist text, Thai-English translation, Theravada Buddhism, Structural-level translation strategies, Word-level translation strategies

¹ Assistant Professor Dr., Lecturer in Bachelor of Arts Program in English, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

* Corresponding author, E-mail: psupanan@tsu.ac.th

บทคัดย่อ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า ตัวบทพระพุทธศาสนาในนิกายเถรวาทที่มีรากฐานมาจากภาษาบาลี โดยเฉพาะในบริบทไทย ยังได้รับความสนใจในงานวิจัยด้านการแปลค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะการศึกษา กลวิธีการแปลในระดับโครงสร้าง งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้จึงมุ่งศึกษากลวิธีการแปลระดับคำและระดับโครงสร้างจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ในหนังสือสองภาษาเรื่อง 'ธรรมนุญชีวัต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม' ผลงานประพันธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) แปลโดย บรูซ อีวานส์ (Payutto, 2007) ซึ่งเป็นหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดธรรมะตามแนวทางนิกายเถรวาท ในการศึกษาวิธีการแปลในระดับคำ ใช้วิธีการแปลของ Baker (2018) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล และมีการวิเคราะห์กลวิธีการแปลอื่น ๆ ที่อุบัติขึ้นมานอกเหนือจากการแปลที่กำหนด ส่วนการศึกษาวิธีการแปลในระดับโครงสร้าง ใช้การวิเคราะห์แก่นสาระเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบการใช้กลวิธีการแปลในระดับคำ 8 กลวิธี โดยพบกลวิธีการแปลโดยใช้คำยืม (มีหรือไม่มีคำอธิบายประกอบ) มากที่สุด ส่วนกลวิธีการแปลในระดับโครงสร้าง พบ 5 กลวิธี โดยพบการปรับโครงสร้างนามวลีใหม่มากที่สุด อาจกล่าวได้ว่า ผลการศึกษาในครั้งนี้ ช่วยขยายองค์ความรู้ด้านการแปลตัวบทพระพุทธศาสนา และนำเสนอข้อคิดเชิงปฏิบัติให้แก่ผู้แปลและผู้ให้การศึกษาด้านการแปล

คำสำคัญ: ตัวบทพระพุทธศาสนา, การแปลจากไทยเป็นอังกฤษ, พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท, กลวิธีการแปลระดับโครงสร้าง, กลวิธีการแปลระดับคำ

Introduction

One interesting field of translation is the translation of religious texts. Religion is generally seen as a reflection of human beliefs and cultural contexts that vary across settings. Accordingly, many religious terms, concepts, and expressions may lack direct equivalents in other languages (Gombrich, 2009; Al-Harashsheh, 2013; McCarty, 2023; Tamang, 2025). This can be more challenging given that this type of translation is claimed to strike a balance between fidelity to the source text and accessibility for target-language readers. That is to say, translators are expected to preserve the original meaning, tone, and stylistic features as closely as possible to show respect for the doctrinal concepts while also making the translation clear and easy for readers. In addition, translators need to be critically aware of their interpretations and decisions when applying translation strategies, as their religious beliefs, cultural backgrounds, and interpretive choices inevitably influence their translations, shaping or even reshaping religious knowledge and understanding within a community (Naudé, 2020).

Despite the extensive body of research on Buddhist translation, a review of the literature indicates that some gaps remain. The present study was then conducted for three reasons

regarding the gaps. First, much existing research focuses on texts from the Tibetan Buddhist canon (e.g., Gaffney, 2020; Gray et al., 2020; Yan & Ren, 2026), while studies of the translation of Pali canon texts remain limited. Consequently, the challenges and practices involved in translating the texts, particularly in the Thai context where Theravada Buddhism is rooted in the Pali Canon, remain underexplored. Second, previous studies have primarily examined word-level translation strategies, especially lexical equivalence (e.g., Thawornwong, 2003; Angsuwan, 2017; Riangsiri, 2018). As these studies are based on specific texts and translators, further research is needed to determine how such strategies operate in other translational contexts. Third, structural-level translation strategies have received relatively little attention in Thai-English Buddhist translation research, limiting our understanding of how translators use structural modifications to negotiate meaning. To address these gaps, the present study was guided by the following two research objectives:

1. To analyze Thai-English translation strategies at the word level employed in the translation of the bilingual book 'A Constitution for Living: Buddhist Principles for a Fruitful and Harmonious Life.'
2. To analyze Thai-English translation strategies at the structural level employed in the translation of the bilingual book 'A Constitution for Living: Buddhist Principles for a Fruitful and Harmonious Life.'

Literature Review

Translation of Buddhist Text in Thailand

In Thailand, Buddhism is predominantly Theravada, practiced by approximately 92.5% of the Thai population (Premjit & Takam, 2025). Accordingly, most Buddhist texts and their translations are closely tied to this tradition. Sawangwarorot (1987) notes that early translation efforts in Thailand date back to the reign of King Narai the Great, as evidenced by the accounts in 'La Loubère's Memoirs', written by the French envoy Simon de La Loubère, who arrived in Thailand (then Siam) in 1687. At that time, Christian missionaries translated Buddhist teachings to better understand the Thai language and culture and support their religious missions. Thai Buddhist texts have long been translated into English. Scholars highlight the importance of this work: Swearer (2010) links it to the positioning of Thai Buddhism in global religious studies, Crosby (2013) notes its role in enabling Western access to Southeast Asian interpretations of Pali texts and local traditions, and Braun (2013) highlights its contribution to the global spread of Thai meditation practices.

However, despite recognition of such translation, research on the Thai-English translation of Buddhist texts appears to remain relatively limited, based on the literature reviewed for this study. Moreover, the existing research has mainly focused on word-level strategies. For example, Thawornwong (2003) examined word-level translation strategies in the Thai-English Buddhist text 'The Practice of Forest Meditation Monks of the Ajahn Mun Buridatta Lineage', using Baker's (1992) framework. The findings showed that transliteration, with or without explanation, was the most frequently used strategy, while omission was the least common. Angsuwan (2017) analyzed two versions of 'Good Kids Stories with V. Vajiramedhi' to explore Thai identities reflected in cultural terms and the strategies used to translate them. Cultural terms were examined using Newmark's (1988) framework, while translation strategies were analyzed based on Larson (1984), Newmark (1988), and Baker (2011). The findings showed that Thai identities were conveyed through ways of life, such as social status, activities, gestures, habits, and beliefs. The translation strategies identified included literal translation, paraphrasing, loanwords, generalization, and addition. Riangsiri (2018) examined strategies for translating Pali and Buddhist terms in the bilingual book 'Dhutanga: What to do? Where? What for?', written in Thai and translated into English by Venerable Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). The study identified five strategies: non-literal lexical equivalents, descriptive phrases, a generic word with a descriptive phrase, a generic word alone, and loanwords accompanied by brief explanations.

As can be seen, existing findings are largely based on specific texts and translators, and may not be readily applicable to other translational contexts. Moreover, structural-level translation strategies remain relatively underexplored in Thai-English Buddhist translation research. By investigating both levels, this study aims to provide a more comprehensive account of translation practices in this context.

Translation Strategies

Translation strategies are methods used to render a text from one language into another. In the literature, scholars have proposed various translation strategies to bridge linguistic and cultural differences (e.g., Nida, 1964; Newmark, 1988; Venuti, 1995; Baker, 2018). Although the terms used to describe these strategies vary, most of them focus on the extent of adaptation for target readers and on addressing specific linguistic and cultural challenges (Munday, 2016).

The present study focused on the word-level and structural-level translation strategies. For the word-level analysis, Baker's (2018) translation strategy framework served as the coding scheme. However, the analysis remained open to identifying additional strategies that emerged inductively from the data. Baker (2018) proposes a range of strategies for addressing non-equivalence at the word level, including culture-specific concepts, which refer to items associated with beliefs, customs, institutions, objects, or practices that may be unfamiliar to target language readers. This is argued to be particularly relevant to the Thai-English bilingual book 'A Constitution for Living: Buddhist Principles for a Fruitful and Harmonious Life', which contains numerous concepts rooted in the Theravada Buddhist tradition and its associated cultural and philosophical context. As such concepts may lack direct English equivalents, Baker's framework was considered appropriate for analyzing how lexical non-equivalence is addressed in the translation. The following explains her strategies:

1) Translation by a more general word (superordinate)

This strategy applies when no direct equivalent exists or when a literal translation would be unnatural, unclear, or overly complex.

2) Translation by more neutral or less expressive words

This strategy applies when the source expression carries strong meaning or emotion that cannot be fully conveyed, or when a direct translation would sound unnatural or unclear.

3) Translation by cultural substitution

This strategy replaces a culture-specific item with a target-language equivalent that creates a similar effect, making the text more relatable and easier to understand.

4) Translation using a loanword or a loanword plus explanation

This strategy borrows a source word for culture-specific or modern concepts without direct equivalents, often adding an explanation on first use.

5) Translation by paraphrase using related words

This strategy is employed to rephrase source-text words or phrases into more natural target-text expressions while maintaining their core meanings.

6) Translation by paraphrase using unrelated words

This strategy paraphrases the meaning using words that are not directly related to the source term, typically when the concept is complex or no related terms are available.

7) Translation by omission

This strategy involves omitting a word, phrase, or sentence from the target text when it is not essential to conveying the intended meaning or when its inclusion would result in awkwardness, redundancy, or confusion for the target reader.

8) Translation by illustration

This strategy uses an illustration to convey meaning when no direct equivalent exists or when describing a physical object, especially where space is limited.

In addition to analyzing word-level translation strategies, the current study also examined structural-level translation strategies that adjust syntactic, organizational, and conceptual aspects to produce a coherent and natural target-language text. The analysis of structural-level translation strategies did not adopt a deductive, framework-based approach. Instead, thematic analysis was employed, following Creswell's (2013) procedures. According to Creswell, thematic analysis is a reductionist method for identifying, analyzing, and developing patterns within data into meaningful themes. This type of analysis is widely recognized for its flexibility, accessibility, and capacity to systematically identify patterns across qualitative datasets (Guest et al., 2012; Creswell, 2013; Saldana, 2016). In the present study, thematic analysis was considered appropriate for examining structural-level translation strategies as such strategies are often realized through a variety of textual modifications, including changes in syntax, shifts in point of view, and the reorganization of textual content. By identifying recurring patterns across these different forms of restructuring, thematic analysis enables a systematic examination of how translators adapt source texts and shape meaning in the target text. Moreover, this analysis can be argued to be valuable in translation studies, where patterns are not always fixed but tend to emerge through the interaction of certain language, culture, and context.

Research Methodology

Research Approach

In this study, a qualitative research approach using textual analysis was adopted to examine how meaning was conveyed in the English translation of Thai through specific translation choices. This approach enabled a close comparison of source and target texts, facilitating the identification and interpretation of translation strategies used to address linguistic, cultural, and

conceptual differences. It was argued that the approach is particularly suitable for the analysis of Buddhist discourse, where meaning is often embedded in culturally specific concepts and doctrinal subtleties that require contextual interpretation.

Data under Study

The data for this study were drawn from the bilingual book 'A Constitution for Living: Buddhist Principles for a Fruitful and Harmonious Life', written in Thai by Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto) and translated into English by Bruce Evans with support from the Buddhist Foundation (Payutto, 2007). Based on teachings from the Pali Canon and related Theravada commentaries, the 212-page book promotes the Middle Way and provides guidance on personal conduct, social relationships, livelihood, financial management, and the preservation of Buddhist teachings. The book was selected since it contains numerous Buddhist concepts, religious terms, and culturally embedded notions rooted in the Thai Theravada tradition. As such concepts often lack direct equivalents in English, they pose challenges for translators seeking to convey both linguistic meaning and cultural significance. Previous studies have shown that culture-specific items frequently require strategic translation decisions to ensure accessibility for target readers (e.g., Davies, 2003; Wongseeree, 2021). Consequently, the text provides a rich dataset for examining translation strategies across linguistic and cultural boundaries.

The data consisted of paired Thai source-text segments and their corresponding English translations. For the word-level analysis, the units of analysis included lexical items. For the structural-level analysis, the units comprised phrases, clauses, and sentences involving grammatical, organizational, or conceptual shifts.

Data Analysis

To analyze word-level translation strategies, the bilingual text was read several times for familiarity. The Thai source text was then systematically compared with its English translation to identify translation strategies based on Baker's (2018) framework. While the analysis was mainly deductive, it also allowed for additional strategies to emerge inductively. Each strategy was then quantified by frequencies and later converted to percentages.

To analyze structural-level translation strategies, thematic analysis was conducted following Creswell (2013). The source and target texts were read repeatedly to ensure familiarity

with the data. Recurring patterns of structural modification were then identified, coded, and grouped into categories. These categories were reviewed and refined to eliminate overlaps and improve conceptual clarity. Although thematic analysis was used as an analytical procedure, the resulting categories were interpreted as structural-level translation strategies rather than themes in the conventional sense of thematic analysis. The finalized strategies were subsequently quantified as frequencies and percentages.

To enhance the trustworthiness of the analysis, inter-rater reliability was employed to assess the consistency of coding decisions among independent evaluators. Inter-rater reliability refers to the degree of agreement between raters when classifying or interpreting the same data, thereby helping to minimize subjective bias (Creswell, 2013). Three translation experts with experience in translation studies independently reviewed the identified translation strategies at both the word and structural levels. Each expert examined the coding categories and determined whether the assigned strategy accurately reflected the source-target text relationship. The level of agreement between the researcher and the expert raters was measured using Cohen's (1960) kappa coefficient, which accounts for agreement occurring by chance. The kappa values obtained were interpreted according to the criteria proposed by Landis and Koch (1977), with values between 0.81 and 1.00 indicating almost perfect agreement. The analysis yielded a kappa value of 0.83 for both the word-level and structural-level coding, demonstrating a high degree of consistency among the raters. Any discrepancies in coding were subsequently discussed among the researcher and the experts until a consensus was reached.

Findings and Discussion

1. Thai-English Translation Strategies at Word Level

Table 1 below presents the identified Thai-English word-level translation strategies.

Table 1 Findings on Thai-English Word-Level Translation Strategies

No.	Translation Strategy	Frequency	Percentage
1	Translation by a more general word (superordinate)	28	4.76
2	Translation by more neutral or less expressive words	20	3.40
3	Translation by cultural substitution	5	0.85
4	Translation using a loanword or a loanword plus explanation	377	64.11

No.	Translation Strategy	Frequency	Percentage
5	Translation by paraphrase using related words	65	11.05
6	Translation by paraphrase using unrelated words	23	3.91
7	Translation by omission	18	3.06
8	Translation by illustration	0	0
9	Addition	52	8.84
Total		588	100

*Note: Nos. 1-8 represent Baker's (2018) translation strategies, whereas No. 9 represents an emerging strategy.

From Table 1, the most frequently used word-level translation strategy is translation using a loanword or a loanword plus explanation (64.11%), followed by translation by paraphrase using related words (11.05%), addition (8.84%), translation by a more general word (superordinate) (4.76%), translation by paraphrase using unrelated words (3.91%), translation by more neutral or less expressive words (3.40%), translation by omission (3.06%), translation by cultural substitution (0.85%), and translation by illustration (0%). Each strategy will be presented and discussed in the order mentioned above.

1.1 Translation Using Loanword or Loanword Plus Explanation

According to Baker (2018), this strategy is applied when a direct equivalent is unavailable or when a literal translation would result in an unnatural or unclear expression. In the present study, the use of the strategy accounted for 64.11% of the data. It was found that many Thai words of Pali origin were transliterated into Romanized Pali. It was observed that if the loanwords are likely familiar to target readers, they require no further explanation. For example, “กรรม”, with its back-translation (henceforth BT) as “action” or “deed”, was merely loaned as “kamma”. In contrast, if the loan words were less widely recognized, they were usually accompanied by explanations. For example, “มนุษยธรรม” (BT: “humanity”) was translated as “manussa-dhamma [qualities that make one human]”. However, in this study, not all Buddhist-specific terms were romanized. For example, “พรหมวิหาร” (BT: “the divine abodes of Brahma deity”) was not romanized as “brahmavihārā”. Instead, the term was translated as “Divine Abidings”, a phrase commonly used in English-language Buddhist contexts. This indicates that the use of the loanword strategy is not fixed but depends on a translator's judgment of what is most appropriate in a given translation context.

The frequent use of this strategy identified in this study suggests that the translator prioritizes preserving meaning over immediate readability. However, as unfamiliar transliterated terms were often accompanied by explanations, this also reflects an effort to balance faithfulness to the original with reader accessibility. The study argued that this translation strategy was the most popular, as it helps not only to convey exact meanings but also to preserve the flavor of religious language. It also argued that since Buddhism is not built on Western assumptions and many Buddhist terms have no exact equivalents in English, the use of loanwords can be seen as a way to preserve doctrinal accuracy and to show respect for Buddhist epistemology.

The findings on loanwords, with or without explanation, align with the findings of Riangsiri (2018), Angsuwan (2017), and Thawornwong (2003). In particular, consistent with Thawornwong (2003), this strategy was the most frequently used.

1.2 Translation by Paraphrase Using Related Words

Baker (2018) posits that for this strategy, related terms are used to convey meaning when the original forms or their literal translations would sound unnatural in the target language. In the present study, its use accounted for 11.05%. For example, “ความไม่ประมาท” (BT: “not negligence”) was translated as “heedfulness”, which conveys the same meaning in a more natural form. Despite this shift, the meaning is preserved through related vocabulary, suggesting that this strategy helps minimize the risk of distortion. Another example is “สิ่งสำคัญ” (BT: “an important thing”) functioning as a noun, which was translated as “important”, functioning as an adjective. Therefore, this translation strategy involves either using semantically related words or phrases or changing parts of speech. Both approaches aim to enhance the natural flow of the target language while preserving the original meanings.

1.3 Addition

The addition strategy was used at a rate of 8.84%. This strategy was not included in Baker's (2018) framework used in this study and could therefore be considered emerging. In this study, this strategy was applied to clarify the meaning. For example, “ปัจจัย 4” (BT: “the four necessities”) was translated as “the four necessities [food, clothing, shelter, and medicine]”. In Thai, “ปัจจัยสี่” refers to a concept from the Tripitaka that denotes the four essential needs of monks: food, clothing, shelter, and medicine (Payutto, 2015). When translated as “the four necessities”, it may be unclear

to readers unfamiliar with the concept. Therefore, additional clarification is needed to avoid loss of meaning. The finding highlights the need for a strong understanding of the terms within a source context, as using them or explaining them without such understanding may lead to vague or distorted meanings (Suwannatrai & Yanapalo, 2023).

Another example is “ชาวพุทธ” (BT: “Buddhists”) used in the sentence “ชาวพุทธต้องดำเนินชีวิตที่ดีงาม” (BT: “Buddhist are supposed to lead virtuous lives.”) The term “ชาวพุทธ” was instead translated to “Buddhists and all people”. This addition may reflect the translator’s view that “lead virtuous lives” can apply to everyone, not only Buddhists. This suggests his belief in the universal relevance of Buddhist teachings. However, it also demonstrates how translation can subtly reshape meaning, as the original boundary of the term “ชาวพุทธ” is expanded to include a wider audience. This highlights the translator’s active role in mediating between doctrinal specificity and broader accessibility.

1.4 Translation by More General Word (Superordinate)

Baker (2018) claims that this strategy is used when no equivalent exists or when a term’s translation is awkward, unclear, or overly complex. In the present study, it accounted for 4.76% of all the identified strategies. For example, “อนุโมทนา” (BT: “rejoicing in or expressing appreciation for another person’s good deeds or merit”) was translated as “express appreciation”. This reflects the use of a more general word, as the translation conveys only a broad sense of appreciation, omitting the specific Buddhist notion of rejoicing in another person’s merit. Another example is “พญายม” (BT: “Yama, or Yamarāja in Buddhism, who is the authority governing what happens after death, evaluating the dead’s good and bad actions and overseeing their rebirth and punishment”), which was translated as “the Lord of Death”. This translation generalizes the source term by highlighting only its association with death while excluding its broader role in Buddhist belief. From the analysis of this study, it is argued that this strategy was applied when the terms were not central to the intended Buddhist philosophy. This indicates that not all culturally embedded concepts are treated as equally essential in translation.

1.5 Translation by Paraphrase Using Unrelated Words

According to Baker (2018), this strategy involves using words that are not closely related to the original word, often when the concept is complex or no suitable related terms are available.

In the present study, it was identified at 3.91%. For example, “หน้าตา^{ยิ้ม}แจ่มใส” (BT: “a bright and cheerful face”) was translated as “a pleasant and congenial attitude”, illustrating how the strategy renders image-based expressions through abstract description. Another example is “ช่วยเหลือ” (BT: “help”), which was translated as “lend a hand”, using a familiar target-language idiom, thereby increasing relatability. This shows that paraphrasing with unrelated words can be intentional, even when direct equivalents exist. It also suggests that in the text under study, the translator prioritized not only accuracy and naturalness but also reader engagement with ethical teachings.

1.6 Translation by More Neutral or Less Expressive Words

According to Baker (2018), this strategy replaces a source-language term with a less specific or less emotionally intense target-language term or expression. In the present study, its use accounted for 3.40% of the total. For example, “บาก^{บาก}บาก” (BT: “persevere and strive through difficulty”) was translated as “makes an effort”. This translation indicates that the strategy was applied as highly specific meanings might be unnecessary, and the context conveyed only moderate emotional intensity. Another example is “ดี^{ดี}งาม” (BT: “excellent”), which was translated as “good”, conveying a similar core meaning but lacking the same level of expressiveness. This is possibly because the Buddhist text under study aims to present a constitution for living based on verifiable truths. Therefore, using this strategy can, to some extent, be claimed to prevent subjectivity or doctrinal bias.

1.7 Translation by Omission

According to Baker (2018), this strategy is used when inclusion would be unnecessary, confusing, redundant, or unnatural. In the present study, its use occurred at a rate of 3.06%. For example, “ธรรมหรือคุณ^{คุณ}สมบัติ” (BT: “dhamma or qualities”) was translated as “qualities” alone. This can be attributed to the fact that, in this context, the qualities referred to are indeed dhamma. It seems this strategy was applied when one word has the same meaning as the other. Another example is “คำสอนทางสายกลางหรือสอน^{สอน}ความพอดี” (BT: “the teaching of the Middle Way of the doctrine of moderation”), which was translated by condensing it into “a teaching of moderation”. Despite this condensation, the meaning was preserved. The implication here is that translation

should conform to target-language norms. While Thai may use repetition for emphasis, English, especially in religious prose, often favors concision, making omission an effective strategy.

1.8 Translation by Cultural Substitution

According to Baker (2018), this strategy involves replacing a source-culture reference with a target-culture item that produces a similar effect for target readers. In the present study, the strategy appeared in 0.85% of the data. For example, “พรหม” (BT: “Brahmā, a class of high celestial beings who are reborn in the Brahmā realms through the cultivation of deep meditation and moral conduct”) was translated as “a god”, a more familiar term in English applicable to religious texts to elicit a similar cultural response. This seems to be used when reading flow is prioritized over doctrinal explanation. Another example is “พ.ศ. 2537” (BT: “B.E. 2537”), which was converted to “1994”, the Christian era. The era conversion in translation is considered a form of cultural substitution, as it replaces a source-culture system with a similar target-culture system to ensure reader understanding and functional equivalence.

In this study, the cultural substitution strategy proved unpopular. In particular, many Thai comparative expressions were translated directly, without using culturally specific English terms. For example, “...จึงดูซบเซาหม่นหมอง เสมือนต้นอ้อสด ที่เขาถอนทิ้งขึ้นทิ้งไว้ในกลางแดด” was translated as “...so, they become haggard, like fresh reeds uprooted and left in the sun”. Here, “ต้นอ้อสด” was literally translated as “fresh reeds”, and “กลางแดด” as “in the sun”. A likely explanation is that these comparisons rely on universally understandable and verifiable facts. This suggests that, in this situation, cross-cultural comparisons do not always hinder comprehension, and translators can translate them directly to preserve cultural uniqueness and flavor.

1.9 Translation by Illustration

According to Baker (2018), this strategy relies on using visuals, such as images or diagrams, to convey meaning when words alone are insufficient. Nevertheless, the present study’s analysis revealed no instances of this strategy (0%). This finding is consistent with those of Riangsiri (2018), Angsuwan (2017), and Thawornwong (2003). This can be explained by the following two notions. First, when translating Buddhist texts from Thai into English, English struggles to convey the depth and complexity of cultural ideas and philosophical subtleties, particularly those embedded in Pali within Thai Buddhist texts (Suwannatrai & Yanapalo, 2023). Therefore, relying

only on illustrations might not fully convey these. Second, this strategy is useful when a source-language term that lacks a direct equivalent in the target language refers to a physical object that can be illustrated (Baker, 2018). However, most of the terms investigated in the current study involve abstract concepts that cannot be conveyed clearly through imagery alone.

2. Thai-English Translation Strategies at Structural Level

Based on the thematic analysis, a number of Thai-English structural-level translation strategies were identified. Table 2 presents the strategies, their frequencies, and their percentages.

Table 2 Findings on Thai-English Structural-Level Translation Strategies

No.	Translation Strategy	Frequency	Percentage
1	Restructuring noun phrases	211	49.29
2	Shifting conceptual perspectives	18	4.20
3	Transforming sentences into phrases	77	17.99
4	Changing voices	73	17.05
5	Transforming verb phrases into sentences	49	11.47
Total		428	100

From Table 2, the most frequently used structural-level translation strategy is restructuring noun phrases (49.29%), followed by transforming sentences into phrases (17.99%), changing voices (17.05%), transforming verb phrases into sentences (11.47%), and shifting conceptual perspectives (4.20%). Each strategy, in the order presented, will be displayed and discussed as follows.

2.1 Restructuring noun phrases

This strategy was identified through word-order restructuring in noun phrases, with a 49.29% occurrence. In this study, Thai noun phrases had head nouns preceding their modifiers. However, when translated into English, these modifiers preceded their head nouns. When there was more than one modifier in a noun phrase, the head noun was placed at the end, with its modifiers arranged sequentially from the back. For example, “องค์ประกอบภายนอกที่ดี” (the head noun “องค์ประกอบ” = “factor”, the adjective modifier “ภายนอก” = “external”, and the adjective modifier “ที่ดี” = “good”) was translated as “good external factors”. These indicate that when translating from Thai into English, word order should be adjusted to conform to English conventions.

However, the modifier order was not always followed. For example, “จิตผ่องใส” (the head noun “จิต” = “mind” and the adjective modifier “ผ่องใส” = “clear”) was not translated as “a clear mind” but rather as “mental clarity” (the adjective modifier “mental” = “จิต” and the head noun “clarity” = “ผ่องใส”). Although “a clear mind” is more common in general contexts, “mental clarity” better conveys a state in which thoughts are well-organized, emotions are balanced, and understanding is focused (Chateau Health & Wellness, 2025). The latter definition seems to better match the term’s meaning in the context under study and is therefore selected for translation. This suggests that the translator prioritized conceptual accuracy over familiarity. It also highlights that translation, especially of abstract or religious terms, requires careful, context-sensitive judgment.

Additionally, it was found that for head nouns with more than one modifier connected by the conjunction “and”, when translated into English, these head nouns remained at the end, while their modifiers were arranged from front to back, separated by “and”. For example, “ถ้อยคำเสียดสีถากถาง” (the head noun “ถ้อยคำ” = “words”, the adjective modifier “เสียดสี” = “harsh”, and the adjective modifier “ถากถาง” = “abrasive”) was translated as “harsh and abrasive words”. It is evident that the original order of the modifiers connected by “and” was preserved: the first modifier was mentioned first. This shows that translation is not purely target-oriented but involves balancing naturalness with fidelity to the source text’s information order. In other words, modifier order conveys not only grammar but also meaning. The restructuring strategy, which links modifiers with “and”, can be seen as a hybrid: it follows the target-language word-order syntax (placing the head noun at the end) while preserving the source-language logic (maintaining the order of modifiers connected with “and”).

2.2 Transforming Sentences into Phrases

In this study, while some of the original Thai versions used imperatives, their translations became nominal or gerundial phrases. This structural-level translation strategy was identified at 17.99%. For example, “ทำดีให้ถึงพร้อม” (BT: “Perfect your morality.”) was translated as “Perfection of morality”, and “พูดต่อกันด้วยเมตตา” (BT: “Speak to each other with kindness.”) was translated as “Friendly speech”. Although the translations are more concise and readable, they may slightly shift how Buddhist teachings are understood. As Buddhism is practice-based and rooted in personal experience, encouraging individuals to test and verify its teachings through practice (Kapur-Fic,

1998), imperative forms in Thai can support this by prompting readers to act and learn directly. However, when these are translated into nominal or gerund phrases, the meaning becomes more abstract, potentially diminishing the sense of such encouragement. Moreover, Thai imperatives convey a sense of direct engagement that may be lessened in translation.

2.3 Changing Voices

This study identified shifts from active to passive voice at both the clause and sentence levels, with a percentage of 17.05%. For example, the clause “เพราะผู้ถึงธรรมทำกิจเสร็จแล้ว” (BT: “as he has accomplished his task”) was translated as “as his task has been accomplished”. Another example is the sentence “ทั้ง 4 นี้ พึงให้เกิดมีโดยธรรม และใช้ให้เป็นประโยชน์ ทั้งแก่ตนและผู้อื่น” (BT: “You should cultivate all the four objectives in a righteous way and use them for the benefit of both yourself and others”), which was translated as “All the four objectives above should be righteously achieved and utilized for the sake of oneself and others.” These examples show that shifts from active to passive voice occur when actions, states, or doctrinal principles need emphasis. Here, three implications arise. First, grammar is not neutral: voice choices guide readers’ focus and contribute to meaning-making. Second, effective use of voice requires analysis beyond the word level, as meaning can be built through structure. Third, translation operates at the discourse level, where, as Baker (2018) notes, adjusting voice can make the text sound more natural and clearer in the target language.

2.4 Transforming Verb Phrases into Sentences

This study found that some Thai verb phrases functioning as sentence predicates were translated into sentence forms, accounting for 11.47% of all occurrences. For example, “ดำรงวงศ์สกุล” (BT: “continue the family line and tradition”) was translated as “One continues the family line and tradition.” Another example is “คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว” (BT: “think only of getting”), which was translated as “He thinks only of getting.” These can be explained by the fact that in Thai, verb phrases can function as complete sentences, a pattern that is grammatically acceptable in both spoken and written forms. This is due to Thai being a pro-drop language, where subjects can be omitted when understood from context. In contrast, English is generally a non-pro-drop language, requiring explicit subjects except in imperatives or informal speech. Therefore, these Thai verb

phrases are often expanded into full sentences in the English translation to ensure clarity and conform to the grammatical conventions of standard English.

2.5 Shifting Conceptual Perspectives

This strategy accounted for 4.20% of the data. It was considered a structural translation strategy as the shift in conceptual perspectives was achieved through changes in grammatical structure and information focus rather than in lexical choice. For example, “ทำจิตใจให้เป็นอิสระได้” (BT: “making the mind free”) was translated as “so that one’s mind is not bound by them.” This example reflects a change in polarity: shifting from an affirmative construction to a negative construction. The change makes the sentence sound more natural in English while preserving the meaning. Another example is “เรามีกรรมเป็นของตนเอง” (BT: “I have my own kamma.”), which was translated as “My kamma is my own.” As can be seen, this structural shift involves changes not only in clause organization but also in thematic focus. In the Thai sentence, the focus is on the person “เรา” (BT: “I”), whereas the English version emphasizes kamma and uses the possessive adjective (“My”) to foreground personal ownership and accountability. This shift places greater emphasis on kamma, thereby reinforcing the Buddhist principle that individuals are responsible for their own actions and their consequences.

Conclusion

The findings on word- and structural-level strategies suggest that the translation of the Buddhist texts under study is meaning-based. The choice of translation strategies appears to depend largely on the translator’s decisions. This suggests that translators do not simply transfer meanings from the source text to the target text; rather, they make interpretive choices that shape how meanings are conveyed to target readers. As Baker (2006) argues, meaning is shaped by how texts are framed and presented. In this study, for example, loanwords (used either alone or with explanations) were applied selectively rather than consistently. This indicates that the translator makes context-sensitive decisions about whether to retain, adapt, or explain terms, thereby influencing how meaning is represented in the target text.

Implications of the Study

The findings provide empirical support for the applicability of Baker's (2018) framework of word-level translation strategies to Thai-English Buddhist texts, demonstrating its usefulness for analyzing culture-specific and conceptually complex religious discourse. At the structural level, the predominance of noun phrase restructuring suggests that translators tend to address linguistic and cultural differences through localized adjustments rather than extensive textual reorganization, contributing to a better understanding of structural shifts in translation.

The findings also indicate practical guidance for translators of Buddhist texts. Core Buddhist concepts that lack exact English equivalents may be better retained through established loanwords to preserve doctrinal accuracy. Consistent use of recognized transliteration systems and standard English forms commonly found in Buddhist literature, such as dhamma, kamma, and nibbana, can further enhance clarity and consistency. In addition, effective translation of Buddhist texts requires not only advanced proficiency in Thai but also knowledge of Buddhist teachings, terminology, and Pali-derived vocabulary, as well as the ability to distinguish between general and religious meanings.

Pedagogically, the findings suggest that translation courses involving Buddhist texts should provide training in handling culture-specific and doctrinal terms, including the appropriate use of transliteration, loanwords, and standard English equivalents. Such courses should also strengthen students' understanding of Buddhist concepts, terminology, and Pali-derived vocabulary, so that translation decisions are informed by doctrinal knowledge rather than relying solely on dictionary definitions.

Last but not least, given that the analysis was based on a single bilingual Buddhist text and that translation strategies may vary according to text type, translator, and communicative purpose, the findings should not be generalized to all Thai-English Buddhist translations. Future studies may examine a larger corpus of Buddhist texts translated by different translators to determine whether similar patterns emerge.

References

- Al-Harabsheh, A. (2013). Translation of Islamic texts and ideology. *Arab World English Journal, Special Issues on Translation*, (2), 107-117. <https://awej.org/translation-of-islamic-texts-and-ideology/>
- Angsuwan, W. (2017). *Translation strategies and Thai identities in the English translated versions of Thai Buddhist books: The case study of 'Good kids stories with V. Vachiramedhi*. SSRN. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2980639>
- Baker, M. (1992). *In other words: A coursebook on translation*. Routledge.
- Baker, M. (2006). *Translation and conflict: A narrative account*. Routledge.
- Baker, M. (2011). *In other words: A coursebook on translation* (2nd ed.). Routledge.
- Baker, M. (2018). *In other words: A coursebook on translation* (3rd ed.). Routledge.
- Braun, E. (2013). *The birth of insight: Meditation, modern Buddhism, and the Burmese monk Ledi Sayadaw*. University of Chicago Press.
- Chateau Health & Wellness. (2025, September 4). *How to improve mental clarity: 10 techniques for a calmer, sharper mind*. <https://www.chateaufrecovery.com/what-is-mental-clarity-discover-the-hidden-secrets>
- Cohen, J. (1960). A coefficient of agreement for nominal scales. *Educational and Psychological Measurement*, 20(1), 37-46. <https://doi.org/10.1177/00131644600200010>
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). Sage.
- Crosby, K. (2013). *Theravada Buddhism: Continuity, diversity and identity*. Wiley-Blackwell.
- Davies, E. E. (2003). A goblin or a dirty nose? The treatment of culture-specific references in translations of the Harry Potter books. *The Translator*, 9(1), 65-100. <https://doi.org/10.1080/13556509.2003.10799146>
- Gaffney, S. (2000). Do the Tibetan translations of Indian Buddhist texts provide guidelines for contemporary translators?. *SOAS Literary Review*, 2, 1-15.
- Gray, K. M., Namgyal, D., Purcell, J., Samphel, T., Sonam, T., Tenzin, K., Tsering, D., Worthman C. M., & Eisen, A. (2020). Found in translation: Collaborative contemplations of Tibetan Buddhism and Western science. *Frontiers in Communication*, 4, Article 76. <https://doi.org/10.3389/fcomm.2019.00076>

- Guest, G., MacQueen, K. M., & Namey, E. E. (2012). *Applied thematic analysis*. SAGE Publications.
- Gombrich, R. (2009). *What the Buddha thought*. Equinox Publishing.
- Kapur-Fic, A.R. (1998). *Thailand: Buddhism, society, and women*. Abhinav Publications.
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). An application of hierarchical kappa-type statistics in the assessment of majority agreement among multiple observers. *Biometrics*, 33(2), 363-374. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/884196/>
- Larson, M. L. (1984). *Meaning-based translation: A guide to cross-language equivalence*. University Press of America.
- McCarty, S. (2023). Translation issues in the rapid transmission of esoteric Buddhism from India to China to Japan. *Gyankosh Journal of Educational Research*, 1(1), 1-4.
- Munday, J. (2016). *Introducing translation studies: Theories and applications* (4th ed.). Routledge.
- Naudé, J. A. (2020). Translations of sacred texts and the shaping, reshaping and circulation of religious knowledge in monotheistic religions with written traditions: A South African perspective. *Journal for Semitics*, 29(1), 1-45. <https://doi.org/10.25159/2663-6573/8005>
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Prentice Hall.
- Nida, E. A. (1964). *Toward a science of translating: With special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. E. J. Brill.
- Payutto, P. A. (2007). *A constitution for living: Buddhist principles for a fruitful and harmonious life*. Buddhist Publication Society. https://www.bps.lk/olib/bp/bp620s_Payutto_A-Constitution-For-Living.pdf
- Payutto, P. A. (2015). *Dictionary of Buddhism*. Dhammatan Kusoljit Foundation.
- Premjit, P., & Takam, N. (2025, May 15). *Thai society's religious diversity celebrated through landmarks, festivals*. Bangkok Post. <https://www.bangkokpost.com/life/social-and-lifestyle/3026400>
- Riangsiri, P. (2018). The translation strategies of Buddhist terms from Thai into English in Dhutanga: What to do? Where? What for? by P.A. Payutto. In *the Proceedings of the 2nd National and International Research Conference 2018: NIRC 11 2018* (pp. 617-628). Buriram Rajabhat University.
- Saldana J. M. (2016). *The coding manual for qualitative researchers* (4th ed.). Sage Publications.

- Sawangwarorot, B. (1987). Translation of Buddhist principles. *Pasaa Paritat Journal*, 8(Special Issue), 38-51.
- Suwannatrai, B., & Yanapalo, P. T. (2023). Transcending boundaries: English language communication in contemporary Buddhist contexts. *Journal of Dhamma for Life*, 29(3), 250-267. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/article/view/2165>
- Swearer, D. K. (2010). *The Buddhist world of Southeast Asia*. SUNY Press.
- Tamang, K. (2025). Translation and its features: Insight into Buddhist aspects. *Journal of Buddhist Studies (TU)*, 2(2), 67-84. <https://doi.org/10.3126/jbuddhists.v2i2.84093>
- Thawornwong, C. (2003). *An analysis of translation strategies for constructing meaning equivalence at the word level in a selected Buddhist translation test: A case study of the mode of practice of Venerable Acharn Mun Bhuridatta Thera* [Master's thesis]. Burapha University. https://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/41911453.pdf
- Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.
- Wongseree, T. (2021). Translation of Thai culture-specific words into English in digital environment: Translators' strategies and use of technology. *REFlections*, 28(3), 334-356. <https://doi.org/10.61508/refl.v28i3.254613>
- Yan, L., & Ren, D. (2026). A quantitative analysis of translators of Buddhist sutras into Chinese: Composition and structural determinants. *Perspectives*, 1-21. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2026.2641814>

การใช้ภาษาเลื่องคำในภาษาจีนร่วมสมัย: การศึกษาวิเคราะห์ เชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์กรณีการใช้ “可爱” แทน “傻逼” ในละครสั้นออนไลน์จีน

The Use of Euphemistic Language in Contemporary Chinese: A Pragmatic Study of “可爱” Replacing “傻逼” in Online Micro-Dramas

จันทพงศ์ บุรณะชัยวงศ์¹ และชาดา เตรียมวิทยา^{2*}

Jantapong Buranachaiwong³ and Chada Triamvithaya^{4*}

(Received: 8 November 2025; Revised: 19 May 2026; Accepted: 26 May 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาปรากฏการณ์ทางภาษาใหม่ในละครสั้นออนไลน์ของจีน คือการแทนคำสบถ 傻逼 ด้วยคำว่า 可爱 การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้เป็นเพียงการหลีกเลี่ยงคำหยาบเท่านั้น แต่เป็นกลยุทธ์ทางแนวคิดวัจนปฏิบัติเพื่อลดทอนความรุนแรงทางภาษาและปรับตัวให้สอดคล้องกับข้อกำหนดการควบคุมเนื้อหาออนไลน์ในสังคมจีนร่วมสมัย การวิเคราะห์เชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่า คำว่า 可爱 ในประโยค 你真可爱! ไม่ได้ทำหน้าที่สื่อความหมายตรงตามพจนานุกรม หากแต่เป็นเครื่องมือเชิงประจักษ์ประชันที่สื่อความหมายเดียวกับวลี 你真傻逼! โดยแฝงความไม่พอใจไว้ภายใต้ภาษาที่ดูสุภาพและเป็นมิตร ในมิติทางสังคมวิทยาการใช้คำนี้สะท้อนวิธีการปรับตัวของผู้ผลิตสื่อและผู้สร้างคอนเทนต์ภายใต้แรงกดดันจากนโยบายการควบคุมเนื้อหาออนไลน์ของรัฐบาลจีน ปรากฏการณ์นี้แสดงถึงการต่อรองเชิงอำนาจทางวัฒนธรรมระหว่างผู้ผลิตสื่อกับรัฐผู้ควบคุมสื่อในประเทศจีน การใช้คำเลื่องเพื่อให้ความรุนแรงทางอารมณ์คงอยู่ภายใต้รูปแบบภาษาที่ปลอดภัย การศึกษานี้มีคุณค่าทางทฤษฎีโดยเสนอว่าการประจักษ์แบบอ้อมเชิงอุปมาเป็นทั้งกลยุทธ์การสื่อสารที่ฝังตัวทางวัฒนธรรมและกลไกการปรับตัวของภาษาในบริบทอำนาจร่วมสมัย พร้อมทั้งให้มุมมองเชิงลึกเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวัจนปฏิบัติศาสตร์ในภาษาจีนสมัยใหม่ การใช้คำสบถ และแนวปฏิบัติทางภาษาในละครสั้นออนไลน์ของจีน

คำสำคัญ: ภาษาจีนร่วมสมัย, คำสบถ, คำสุภาพเชิงประจักษ์, ละครสั้นออนไลน์ของจีน, วัจนปฏิบัติศาสตร์

¹ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาภาษา คณะศิลปศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาภาษา คณะศิลปศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

³ Dr., Lecturer in Department of Languages, School of Liberal Arts, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang

⁴ Assistant Professor Dr., Lecturer in Department of Languages, School of Liberal Arts, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang

* Corresponding author, E-mail: chada.tr@kmitl.ac.th

Abstract

This study examines a novel linguistic phenomenon in Chinese online short dramas: the replacement of the curse word 傻逼 with 可爱. Beyond merely avoiding profanity, this practice functions as a form of ironic politeness, simultaneously mitigating linguistic aggression and navigating state-imposed media regulations. Pragmatic analysis reveals that in the sentence 你真可爱!, the literal meaning of 可爱 is suspended, functioning sarcastically in the same way as 你真傻逼! while concealing critique beneath a veneer of politeness and friendliness. From a sociolinguistic perspective, this usage demonstrates how content creators navigate emotional expression within regulatory constraints, highlighting the dynamic interplay between individual agency and institutional power in digital communication. The study makes a theoretical contribution by conceptualizing euphemistic sarcasm as both a culturally embedded communicative strategy and a mechanism for linguistic adaptation under contemporary power structures, providing insights into the evolving pragmatics of modern Chinese, the use of curse words, and language practices in Chinese online micro-dramas.

Keywords: Contemporary Chinese language, Curse words, Ironic politeness, Chinese online micro-dramas, Pragmatics

บทนำ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาประเด็นปัจจุบันในประเทศจีน (Current Trend In China) ของหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีนเพื่ออุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2568 ในยุคที่ละครแนวตั้งไม่โครดราม่าที่เป็นละครสั้นออนไลน์ หรือ Online Micro-Dramas ได้กลายเป็นสื่อบันเทิงกระแสหลักสำหรับผู้สนใจภาษาจีนร่วมสมัย ซึ่งมักนิยมเผยแพร่ผ่านแพลตฟอร์มยักษ์ใหญ่ของจีนอย่าง Douyin, Kuaishou, iQIYI และ Tencent Video (Zhang, 2024; Shen, 2025) สิ่งหนึ่งที่ผู้ผลิตสื่อจีนกำลังเผชิญกับความท้าทายคือการรักษาสมดุลระหว่างความสมจริงทางอารมณ์ของตัวละครในบทสนทนากับการกำกับดูแลที่เข้มงวดของรัฐบาลจีน (Beech, 2016) ภายใต้นโยบายพลังบวก หรือนโยบาย 正能量 ที่สื่อในประเทศจีนต้องส่งเสริมพลังงานเชิงบวก นำเสนอข้อมูลตามแนวทางที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกำหนด และสนับสนุนการสื่อสาร การประชาสัมพันธ์เชิงบวก โดยรัฐจะมีการควบคุมและตรวจสอบสื่ออย่างเข้มงวดทั้งสื่อในประเทศและสื่อต่างชาติ จึงมีการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) มาช่วยกลั่นกรองเนื้อหาสื่อ (Yang & Tang, 2018) ทำให้คำคำสบถที่รุนแรงโดยเฉพาะคำว่า 傻逼 ที่หมายถึง ไร้ไ่บัดซบ มีการกำหนดขอบเขตการใช้งานอย่างชัดเจนในพื้นที่สื่อสาธารณะ (Jiang & Doherty, 2024) อย่างไรก็ตาม บริบทของสื่อจีนอยู่ภายใต้การกำกับดูแลที่เข้มงวดของรัฐบาลผ่านนโยบายพลังบวก หรือนโยบาย 正能量 นั้น (Yang & Tang, 2018; Chen, & Wang,

2020) นโยบายนี้ถูกบังคับใช้ผ่านระบบปัญญาประดิษฐ์ที่สามารถประมวลผลข้อมูลปริมาณมหาศาลเพื่อหาความสัมพันธ์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในการกลั่นกรองเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจว่าเนื้อหาที่โพสต์ในโลกออนไลน์โดยผู้ใช้เป็นไปตามมาตรฐานที่รัฐได้กำหนดนโยบายไว้ในแนวทางปฏิบัติของแพลตฟอร์มและข้อบังคับทางกฎหมาย

ทุกแพลตฟอร์มต่าง ๆ ของจีนมีระบบ Content Moderation และลบเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมออกภายใน 24 ชั่วโมงเพื่อความปลอดภัยด้านข้อมูล ในระบบนี้เรียกว่า AI Content Moderation จะทำการตรวจจับและลบคำหยาบคาย โดยเฉพาะคำว่า 傻逼 ซึ่งถือเป็นหนึ่งในคำสาบถ่ที่รุนแรงที่สุดในภาษาจีน (Jiang & Doherty, 2024) กระนั้นศึกษาวิจัยได้สร้างสภาพปัญหาท้าทายครั้งใหญ่แก่ทั้งผู้จัดสร้างและผู้เขียนบทละครสั้นที่เกิดคำถามว่าจะนำเสนอการแสดงอารมณ์โกรธอย่างสมจริงสมจังของตัวละครได้อย่างไร หากไม่สามารถใช้คำสาบถ่ที่ตรงไปตรงมาได้ ช่องว่างความท้าทายนี้จึงนำไปสู่การเกิดนวัตกรรมทางภาษา (Linguistic Innovation) โดยสังเกตละครสั้นออนไลน์ หรือละครแนวตลกหลายเรื่องได้นำความหมายเชิงบวกของการใช้คำว่า 可爱 ที่หมายถึง น่ารัก เมื่อนำมาใช้ในบริบทประชดประชัน จนกลายเป็นคำที่มีนัยเชิงลบใกล้เคียงกับความหมายที่สื่อในคำว่า 傻逼 ซึ่งคำนี้เป็นคำสาบถ่ในภาษาจีนสมัยใหม่ที่มีความหมายตรงตัวว่าโง่งเหมือนอวัยวะเพศหญิง (หากแปลตามองค์ประกอบภาพของตัวอักษรจีน) แต่ในการใช้งานจริงเป็นคำสาบถ่ที่หมายถึง คนโง่, คนไร้สาระบัดซบ หรือ โง่งคนโง่งง่บัดซบ คล้ายกับคำสาบถ่ต้องห้ามที่หยาบคายในภาษาไทย คำนี้จึงมีระดับความหยาบคายเทียบได้ในภาษาอังกฤษกับคำว่า motherfucker หมายถึง คนสารเลว ใช้ในบริบทเมื่อแสดงความโกรธ หรือ คำว่า asshole ที่อาจได้ยินบ่อยในหนังที่แปลว่า คนโง่งง่สารเลว ซึ่งถือว่าเป็นคำที่รุนแรงและไม่ควรใช้ในบริบททางการหรือสื่อสาธารณะ (Jiang & Doherty, 2024) ในด้านมิติทางสังคมและวัฒนธรรมงานศึกษาทางภาษาศาสตร์พบว่าคำสาบถ่ภาษาจีนจำนวนมากเกี่ยวข้องกับอวัยวะเพศหญิงนั้นได้สะท้อนค่านิยมแบบปิตาธิปไตย (patriarchal values) ที่ฝังรากในวัฒนธรรมจีน (Allan & Burrige, 2006) ดังนั้น 傻逼 จึงไม่เพียงเป็นคำแสดงอารมณ์ แต่ยังเป็นดัชนีทางวัฒนธรรม (cultural index) ของอคติทางเพศในภาษาด้วย

การใช้เชิงสื่อดิจิทัลในโลกออนไลน์โดยเฉพาะในแพลตฟอร์มอย่าง Weibo (微博) หรือ Douyin (抖音), Xiaohongshu (小红书) ที่ผู้ใช้งานสื่อโซเชียลมีเดียบางคนใช้รูปย่อ SB (อ่านว่า ess-bee) แทนที่ 傻逼 เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกระบบ AI ตรวจจับคำต้องห้าม (Herold, 2011) สิ่งนี้เป็นตัวอย่างของวิธีการหลบเลี่ยงการกลั่นกรองอัตโนมัติ (algorithmic evasion strategy) ซึ่งต่อมาในละครสั้นออนไลน์ผู้สร้างบางรายแทนที่คำ 傻逼 ด้วยคำว่า 可爱 เพื่อรักษารูปลักษณ์ของตัวละครในบทสนทนาโดยไม่ละเมิดข้อห้ามของแพลตฟอร์ม จากแรงกดดันทางนโยบายและเทคโนโลยีดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางภาษาที่น่าสนใจ คือ นวัตกรรมทางภาษา (linguistic innovation) ที่ผู้ผลิตละครสั้นออนไลน์ส่วนใหญ่ใช้เป็นกลยุทธ์หลบเลี่ยงอัลกอริทึม (algorithmic-driven strategy) โดยใช้คำอื่นมาแทนที่คำหยาบ คำที่ต้องห้าม ข้อค้นพบ

หนึ่งที่สังเกตได้คือ ละครสั้นออนไลน์ของจีนหลายเรื่องมีแนวโน้มหลีกเลี่ยงการใช้คำว่า 傻逼 ในบทสนทนาของตัวละครมีการเลี่ยงที่จะใช้คำว่า 傻逼 แล้วกลับมาแทนที่ด้วยคำว่า 可爱 ซึ่งแปลว่า น่ารัก ให้กลายเป็นคำสุภาพแทน แต่ไม่ใช่การด่าเชิงประชด การเปลี่ยนแปลงนี้มีความน่าสนใจอย่างยิ่งเพราะไม่ใช่เป็นเพียงการเลี่ยงคำทั่วไปที่ทำความสุภาพต่อผู้ฟัง แต่เป็นกลยุทธ์ทางภาษาที่ซับซ้อนซึ่งออกแบบมาเพื่อหลบเลี่ยงการตรวจจับของระบบอัลกอริทึม (algorithmic-driven euphemism) โดยที่ตัวละครยังคงสื่ออารมณ์ที่ถูกเหยียดหยามไว้ได้อย่างครบถ้วน (Culpeper, 2011; Goffman, 1967) ในบริบทประชดประชันจึงสะท้อนการปรับตัวของภาษาในพื้นที่ที่เทคโนโลยีและอำนาจรัฐเข้ามากำหนดขอบเขตการสื่อสารมนุษย์ (Han, 2018) ปรากฏการณ์นี้เปิดมุมมองใหม่ในการศึกษาว่าภาษาไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือสื่อสารแต่เป็นพื้นที่ของการต่อรองเชิงอำนาจระหว่างผู้ใช้กับระบบควบคุมเชิงอัลกอริทึม

ปรากฏการณ์ที่ภาษานุ่มนวลและการเลี่ยงคำหยาบในละครสั้นออนไลน์ของจีนจึงกลายเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจในการศึกษาว่าภาษาของมนุษย์นั้นปรับตัวและต่อรองอย่างไรภายใต้แรงกดดันจากเทคโนโลยีและอำนาจรัฐ อย่างไรก็ตามองค์ความรู้ทางวิชาการในปัจจุบันยังขาดการวิเคราะห์เชิงกลไกอย่างเป็นระบบในบริบทดังกล่าว โดยเฉพาะในกรณีของการเลี่ยงใช้คำหยาบที่ขับเคลื่อนด้วยการตรวจจับของอัลกอริทึม (algorithmic-driven euphemism) ที่เกิดขึ้นในสื่อบันเทิงสั้นของจีนกลายเป็นเรื่องที่ผสมผสานทั้งวาทกรรมเชิงประชด (sarcastic discourse) และกลไกการหลบเลี่ยงการตรวจจับของอัลกอริทึม (algorithmic moderation) ดังนั้นบทความนี้จึงมุ่งเข้าไปสำรวจและอธิบายช่องว่างทางวิชาการ (research gap) ดังกล่าวเพื่อทำความเข้าใจพลวัตของภาษาในยุคที่เทคโนโลยีและอำนาจรัฐเข้ามากำหนดขอบเขตการสื่อสารของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง

เหตุผลสำคัญที่บทความนี้เลือกศึกษาปรากฏการณ์การเลี่ยงใช้คำหยาบในบริบทของละครสั้นออนไลน์ (online micro-dramas) เนื่องจากเป็นสื่อที่ผลิตและเผยแพร่โดยตรึงบนแพลตฟอร์มดิจิทัลของจีน เช่น Douyin, Kuaishou, iQIYI และ Tencent Video ซึ่งใช้ระบบปัญญาประดิษฐ์ในการกลั่นกรองเนื้อหาแบบอัตโนมัติและแบบเรียลไทม์ ทำให้ผู้ผลิตต้องเผชิญข้อจำกัดของอัลกอริทึมโดยตรงมากกว่าสื่อแบบดั้งเดิมที่ผ่านการควบคุมโดยมนุษย์เป็นหลัก ส่งผลให้เกิดการพัฒนากลยุทธ์ทางภาษาเพื่อหลบเลี่ยงการตรวจจับ (algorithmic evasion strategies) อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ละครสั้นออนไลน์ของจีนยังมีลักษณะการผลิตที่รวดเร็ว ใช้บทสนทนาใกล้เคียงภาษาพูดจริง และแข่งขันสูงในระบบเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม ผู้ผลิตจึงต้องรักษาความเข้มข้นทางอารมณ์ของตัวละคร ขณะเดียวกันก็ต้องหลีกเลี่ยงคำต้องห้าม ส่งผลให้เกิดนวัตกรรมทางภาษาเพื่อตอบสนองข้อจำกัดดังกล่าว อีกทั้งสื่อนี้ยังสะท้อนรูปแบบการสื่อสารของคนรุ่นใหม่และมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวโน้มภาษาในสังคมดิจิทัล ดังนั้นละครสั้นออนไลน์จึงเป็นบริบทที่เหมาะสมในการศึกษาปรากฏการณ์กลวิธีทางภาษาที่เปลี่ยนคำหยาบคายหรือไม่พึงประสงค์ เป็นคำที่

อัลกอริทึม นุ่มนวล หรืออ้อมค้อมกว่า (algorithmic-driven euphemism) และช่วยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภาษา เทคโนโลยี และอำนาจรัฐในยุคแพลตฟอร์มดิจิทัล

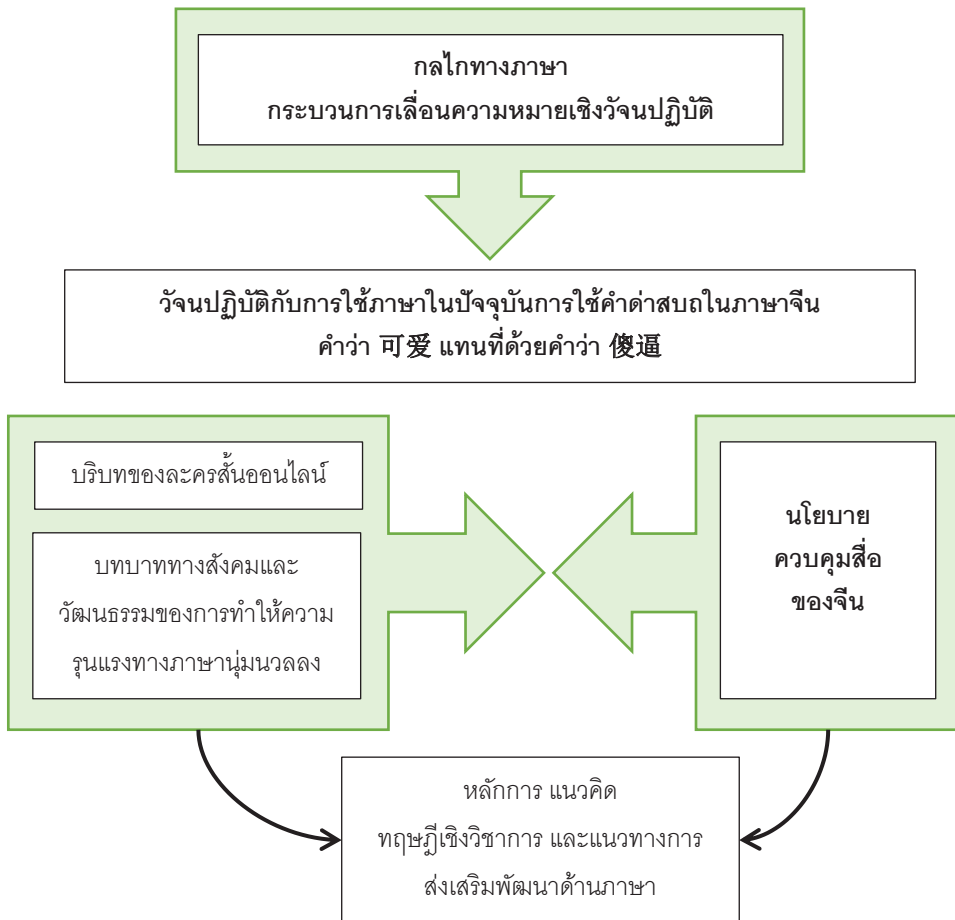
กลไกทางภาษาและกระบวนการเลื่อนความหมายเชิงวัจนปฏิบัติ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) วิเคราะห์กลไกทางภาษาและกระบวนการเลื่อนความหมายเชิงวัจนปฏิบัติของคำด่าสบถในภาษาจีนร่วมสมัย (2) ศึกษากลยุทธ์การลดทอนความรุนแรงของถ้อยคำในบริบทของละครสั้นออนไลน์ และ (3) อธิบายบทบาทของบริบทสังคมดิจิทัลและโครงสร้างการกำกับดูแลสื่อในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงทางภาษา ซึ่งสะท้อนกระบวนการต่อรองเชิงอำนาจในสังคมดิจิทัลของจีน

กลไกทางภาษาและกระบวนการเลื่อนความหมายเชิงวัจนปฏิบัติ (linguistic mechanisms and pragmatic meaning shift) เป็นกรอบสำคัญในการทำความเข้าใจพลวัตของคำด่าสบถในภาษาจีนร่วมสมัย โดยเฉพาะในบริบทของละครสั้นออนไลน์ (online micro-dramas) ซึ่งเป็นพื้นที่การสื่อสารดิจิทัลที่ภาษามีการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ภายใต้อิทธิพลของโครงสร้างเทคโนโลยีแพลตฟอร์ม อัลกอริทึม และนโยบายการกำกับดูแลสื่อของรัฐจีน ปรากฏการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าภาษาไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเท่านั้น หากยังเป็นพื้นที่ของการสร้างความหมายใหม่และการต่อรองเชิงอำนาจภายในบริบทสังคมดิจิทัลร่วมสมัย

ในการศึกษาปรากฏการณ์นี้ใช้กรอบแนวคิดวัจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) เป็นแนวทางหลักในการวิเคราะห์กระบวนการเลื่อนความหมายเชิงวัจนปฏิบัติ (pragmatic meaning shift) โดยมุ่งอธิบายว่าความหมายของคำด่าสบถไม่ได้ถูกกำหนดโดยความหมายตามพจนานุกรมเพียงอย่างเดียว แต่ถูกกำหนดและปรับเปลี่ยนตามบริบทของการใช้ภาษา เจตนาของผู้พูด และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สื่อสาร โดยเฉพาะการใช้กลยุทธ์ทางภาษา เช่น การลดทอนความรุนแรง การใช้คำแทนเชิงสัญลักษณ์ และการสร้างความหมายเชิงอ้อม

นอกจากนี้บทความนี้ยังใช้กรอบแนวคิดสังคมภาษาศาสตร์ (Sociolinguistics) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและบริบททางสังคมดิจิทัล โดยพิจารณาว่าปัจจัยเชิงโครงสร้าง เช่น บรรทัดฐานทางสังคม กลไกการกำกับดูแลเนื้อหา และข้อจำกัดของแพลตฟอร์มดิจิทัล มีบทบาทในการกำหนดรูปแบบการใช้ภาษาและการเกิดรูปแบบภาษาทางเลือกอย่างไร แนวทางนี้ช่วยให้สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของภาษาในฐานะกระบวนการปรับตัวเชิงสังคมภายใต้เงื่อนไขเฉพาะของสภาพแวดล้อมการสื่อสารดิจิทัล อีกทั้งยังบูรณาการแนวคิดเรื่อง กลยุทธ์การลดทอนความรุนแรงทางภาษาและการต่อรองเชิงอำนาจผ่านภาษาเพื่ออธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงของคำด่าสบถไม่ได้เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงทางภาษาเท่านั้น แต่ยังสะท้อนกระบวนการที่ผู้ใช้ภาษาปรับตัวและต่อรองกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของพื้นที่สื่อดิจิทัล โดยเฉพาะในบริบทที่ภาษาอยู่ภายใต้การกำกับดูแลและการคัดกรองเนื้อหา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการศึกษา

ที่มา: ผู้เขียนสังเคราะห์จากทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Allan & Burridge, 2006; CAC, 2023)

แผนภาพกรอบแนวคิดของการศึกษาดังภาพที่ 1 อธิบายกระบวนการที่คำสุภาพในสื่อออนไลน์จีนเกิดจากนโยบายกำกับของรัฐผ่านการแทนคำหยาบด้วยคำบวกและการกรองของ AI จนพัฒนาเป็นภาษาประชดเชิงสร้างสรรค์ สะท้อนวัฒนธรรมการสื่อสารใหม่ที่ผสมการควบคุมกับอารมณ์ขันของผู้ใช้ ซึ่งสะท้อนปฏิสัมพันธ์ระหว่างนโยบายรัฐ ระบบ AI และกลยุทธ์ของผู้ใช้ อันนำไปสู่วัฒนธรรมการสื่อสารรูปแบบใหม่ แนวคิดวัจนปฏิบัติศาสตร์จึงเป็นผลจากกระบวนการใช้ภาษาในสถานการณ์จริง (actual use of language) ซึ่งเกี่ยวข้องกับเจตนาของผู้พูด การตีความของผู้ฟัง และเงื่อนไขทางสังคมที่แวดล้อมการสื่อสาร แนวคิดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของคำด่าสบถในภาษาจีนร่วมสมัย โดยเฉพาะในบริบทของสื่อดิจิทัลและละครสั้นออนไลน์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้ใช้ภาษาต้องปรับรูปแบบการสื่อสารให้สอดคล้องกับทั้งบรรทัดฐานทางสังคมและข้อจำกัดของแพลตฟอร์ม ดังนั้น

1. วัจนปฏิบัติกับการใช้ภาษาในสถานการณ์จริง (actual use of language)

วัจนปฏิบัติ (Pragmatics) คือ ศาสตร์ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและบริบทในสังคม โดยมุ่งเน้นการใช้ภาษาในสถานการณ์จริง (actual use of language) มากกว่าการมองภาษาในฐานะระบบโครงสร้างทางไวยากรณ์เพียงอย่างเดียว (Austin, 1962; Searle, 1969) กล่าวคือ ภาษามิได้เป็นเพียงเครื่องมือสื่อความหมายเท่านั้นแต่ยังเป็นการกระทำทางสังคม (social action) ที่ผู้พูดใช้เพื่อบรรลุเป้าหมายบางอย่างในบริบทที่เฉพาะเจาะจง ไม่ว่าจะเป็นการแสดงเจตนา การสร้างความสัมพันธ์ หรือการจัดการอำนาจในการสื่อสาร

ในทัศนะของ Leech (1983) วัจนปฏิบัติศาสตร์มีจุดเน้นอยู่ที่การตีความนัยของผู้พูด และการอนุมานความหมายโดยผู้ฟังในบริบท ซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางวัฒนธรรม สังคม และความสัมพันธ์ระหว่างคู่สื่อสาร กรณีคำว่า 可爱 ที่มีความหมายว่า น่ารัก ในสื่อออนไลน์จีนอาจทำหน้าที่เป็นคำประชดหรือคำด่าที่ลดทอนความรุนแรง ซึ่งไม่สามารถเข้าใจได้จากโครงสร้างความหมายของภาษาตามพจนานุกรม แต่ต้องอาศัยการวิเคราะห์วัจนปฏิบัติ

1.1 การใช้ภาษาในมิติภาษากับพลวัตทางสังคมปัจจุบัน

ในสังคมออนไลน์ร่วมสมัยภาษากลายเป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์ แสดงท่าที และต่อรองอำนาจทางสังคม ดังที่ Blum-Kulka (1997) ชี้ว่าการเลือกใช้คำหรือรูปแบบภาษาใดล้วนสะท้อนทั้งมารยาททางสังคม ค่านิยม และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ในสังคมออนไลน์ผู้ใช้ภาษามักดัดแปลงรูปแบบวัจนปฏิบัติให้เหมาะสมกับพื้นที่ดิจิทัล เช่น การใช้สัญลักษณ์อิโมจิ (emoji) หรือถ้อยคำอื่นมาเลี้ยง เพื่อสื่อความหมายประชดหรือเพื่อหลีกเลี่ยงการละเมิดกฎแพลตฟอร์มที่ตรวจจับกรองคำหยาบคายหรือภาษาที่ไม่เหมาะสมในเนื้อหาข้อความ เสี่ยง หรือสื่อที่เผยแพร่

ในมิติภาษาศาสตร์เชิงสังคม Haugh (2013) เสนอแนวคิด “interactional pragmatics” ซึ่งมองว่าความหมายเกิดจาก ปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้พูดและผู้ฟังในสถานการณ์จริง ไม่ใช่ผลจากผู้พูดฝ่ายเดียว แนวคิดนี้เหมาะกับการอธิบายการใช้ภาษาในยุคโซเชียลมีเดีย (social media) ที่ผู้รับสารมักเป็นผู้ตีความเชิงสร้างสรรค์และร่วมกำหนดความหมายใหม่ให้กับถ้อยคำ

1.2 การประยุกต์วัจนปฏิบัติในงานวิจัยปัจจุบัน

การวิเคราะห์วัจนปฏิบัติในสื่อออนไลน์ร่วมสมัยช่วยอธิบายกลไกการสื่อสารของมนุษย์ในยุคดิจิทัลได้อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในบริบทที่ความหมายของถ้อยคำไม่ได้ถูกกำหนดจากภาษาเพียงอย่างเดียวแต่เกิดจากการตีความร่วมกันระหว่างผู้พูด ผู้ฟัง และบริบททางสังคม (Leech, 1983; Haugh, 2013) แนวคิดเรื่องพิธีกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ (interaction ritual) ของ Goffman (1967) ชี้ให้เห็นว่าการเลือกใช้ภาษามีบทบาทสำคัญในการรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมและลดความขัดแย้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง

ความสุภาพ (politeness) และกลยุทธ์การลดทอนความรุนแรงทางภาษา (mitigation) ที่ได้รับการพัฒนาโดย Lakoff (1975) และ Holmes (2013)

ในบริบทของสื่อดิจิทัล การใช้ภาษายังสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจและกลไกการกำกับดูแลทางสังคมและการเมือง โดย Fairclough (1995) เสนอว่าภาษาเป็นพื้นที่ของการต่อรองอำนาจ (site of power negotiation) และเป็นกลไกสำคัญในการผลิตและสืบทอดโครงสร้างทางสังคม แนวคิดดังกล่าวมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจการสื่อสารในสื่อออนไลน์ของจีน ซึ่งดำเนินอยู่ภายใต้ทั้งการกำกับดูแลของรัฐบาลจีนและพลวัตของสังคมดิจิทัล (Herold, 2011; Han, 2018) นอกจากนี้งานวิจัยร่วมสมัยยังชี้ว่านโยบายกำกับดูแลสื่อของจีนโดยเฉพาะแนวคิดพลังงานเชิงบวก (positive energy) มีบทบาทในการกำหนดบรรทัดฐานการใช้ภาษาและรูปแบบการสื่อสารในพื้นที่ออนไลน์

ภายใต้บริบทดังกล่าวผู้ใช้ภาษาจึงพัฒนากลยุทธ์ทางวาทศิลป์เพื่อปรับตัวต่อข้อจำกัดทางสังคมและสถาบัน ได้แก่ การใช้คำแทน การเลื่อนเลียงความหมายคำที่ใช้เปลี่ยนไปตามสถานการณ์ สภาพสังคม หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการใช้ภาษาทางอ้อมเพื่อลดทอนความรุนแรงหรือหลีกเลี่ยงข้อจำกัดในการสื่อสาร (Fairclough, 1995; Han, 2018) โดยเฉพาะในกรณีของคำด่าสบถ ซึ่งงานวิจัยเชิงคลังข้อมูลภาษาชี้ให้เห็นว่าความหมายและหน้าที่ของคำสบถสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบททางสังคม วัฒนธรรม และกลยุทธ์การสื่อสารของผู้ใช้ภาษา (Jiang & Doherty, 2024) ดังนั้น การศึกษาวาทศิลป์ในสื่อออนไลน์จึงมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างภาษา อำนาจ และโครงสร้างทางสังคม โดยชี้ให้เห็นว่าการเลือกใช้ภาษาไม่เพียงเป็นการสื่อสารความหมาย แต่ยังเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอัตลักษณ์ การรักษาความสัมพันธ์ และการต่อรองอำนาจในบริบทสังคมดิจิทัลร่วมสมัย

2. การใช้คำด่าสบถในภาษาจีนคำว่า 可爱 แทนที่ด้วยคำว่า 傻逼 ในบริบทของละครสั้นออนไลน์

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์การใช้คำด่าสบถในภาษาจีนร่วมสมัย โดยเฉพาะคำว่า 傻逼 ซึ่งประกอบด้วยคำว่า 傻 หมายถึง โง่ และคำว่า 逼 ซึ่งใช้เรียกอวัยวะเพศหญิงในภาษาจีน จึงทำให้คำดังกล่าวมีความหมายเชิงหยาบคายและรุนแรงในระดับสูง โดยทั่วไปมักใช้เพื่อแสดงความดูหมิ่น ความโกรธ หรือความไม่พอใจอย่างรุนแรง (Allan & Burridge, 2006) ด้วยเหตุนี้ คำดังกล่าวจึงถูกจัดให้เป็นคำต้องห้ามในพื้นที่สื่อสารสาธารณะของจีน เนื่องจากขัดต่อบรรทัดฐานทางสังคมและนโยบายการกำกับดูแลเนื้อหาที่เน้นการสื่อสารเชิงบวกของรัฐบาลจีน

ภายใต้นโยบายพลังงานเชิงบวก (正能量) ของจีนซึ่งมุ่งกำกับดูแลเนื้อหาออนไลน์และสื่อสารสาธารณะให้ส่งเสริมความรักชาติ ความสามัคคี และทัศนคติเชิงบวกต่อสังคม พร้อมทั้งลดการเผยแพร่ข่าวลบ ข่าวลือ หรือเนื้อหาที่ก่อให้เกิดความแตกแยกเพื่อรักษาเสถียรภาพทางสังคม (Yang & Tang, 2018; Chen & Wang, 2020) ส่งผลให้คำว่า 傻逼 ซึ่งมีนัยเชิงลบและหยาบคายอย่างรุนแรง ถูกจัดอยู่ในกลุ่มคำ

ต้องห้ามหรือภาษาที่ไม่เหมาะสม (offensive language) ในการสื่อสารสาธารณะของจีน (Xinhua Dictionary Editorial Committee, 2020) อย่างไรก็ตาม ในบริบทของสื่อดิจิทัลร่วมสมัย โดยเฉพาะละครสั้นออนไลน์ พบแนวโน้มการใช้คำเลี่ยง (euphemism) กรณีคำว่า 可爱 ที่หมายถึงน่ารัก ถูกนำมาใช้แทนคำหยาบดังกล่าว ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการกำกับดูแลเนื้อหาออนไลน์ภายใต้โครงการ 清朗行动 (Qinglang Action) ของสำนักงานบริหารไซเบอร์สเปซแห่งชาติ (Cyberspace Administration of China: CAC) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อลดการใช้ภาษาที่หยาบคายหรือส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมในโลกออนไลน์ (Cyberspace Administration of China, 2025; State Council Information Office, 2023) นโยบายดังกล่าวทำให้ผู้ผลิตสื่อและผู้ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์มีแนวโน้มปรับการใช้ภาษาไปสู่รูปแบบที่นุ่มนวลหรือเป็นกลางมากขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงการละเมิดข้อกำหนดด้านเนื้อหาและให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสื่อดิจิทัลร่วมสมัย

ในยุคของสื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มอย่าง Douyin (抖音) และ Kuaishou (快手) ซึ่งใช้ระบบปัญญาประดิษฐ์กลั่นกรองเนื้อหาอัตโนมัติ (AI Content Moderation) เพื่อตรวจจับคำต้องห้ามและจำกัดการเผยแพร่เนื้อหาในทันที (Herold, 2011; Han, 2018) ผู้ผลิตละครสั้นออนไลน์จึงพัฒนากลยุทธ์การเลี่ยงคำ (euphemistic strategy) โดยแทนที่คำหยาบ 傻逼 ด้วยคำว่า 可爱 ที่มีความหมายว่าน่ารัก เพื่อหลีกเลี่ยงการตรวจจับของระบบอัลกอริทึม ขณะเดียวกันยังคงถ่ายทอดอารมณ์ประชดประชันหรือการดูหมิ่นในบทสนทนาของตัวละครได้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนการปรับตัวทางภาษาเพื่อตอบสนองต่อข้อจำกัดของเทคโนโลยีและการกำกับดูแลของรัฐ โดยการใช้คำที่มีความหมายเชิงบวกหรือเป็นกลางแทนคำหยาบ ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของกลยุทธ์ทางภาษาที่ผู้ใช้สื่อสังคมจีนใช้เพื่อปรับตัวต่อกลไกการกำกับดูแลเนื้อหา (content moderation mechanisms) ของแพลตฟอร์มดิจิทัล ซึ่งมักดำเนินการผ่านระบบคัดกรองอัตโนมัติที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI-driven content filtering)

2.1 วัจนปฏิบัติและหน้าที่ทางการสื่อสารของคำว่า 可爱 ที่ใช้แทนคำว่า 傻逼

กลไกการเลื่อนความหมายเชิงวัจนปฏิบัติ (pragmatic shift) และการสร้างความหมายเชิงประชด (sarcastic meaning) สามารถอธิบายได้จากการถกเถียงของคำว่า 可爱 ซึ่งมีความหมายว่าน่ารัก แต่เมื่อถูกนำมาใช้แทนคำสบถ 傻逼 ในบริบทบทสนทนาละครออนไลน์ ความหมายของคำดังกล่าวกลับแปรเปลี่ยนเป็นนัยเชิงลบทันที การวิเคราะห์ปรากฏการณ์นี้สามารถอธิบายผ่านกรอบแนวคิดของ Brown & Levinson (1987) ว่าด้วยทฤษฎีความสุภาพ (Politeness Theory) ที่ใช้กลยุทธ์นำคำสุภาพเชิงประชดมาใช้ในการลดทอนความรุนแรงทางภาษาโดยยังคงรักษาการดูหมิ่นไว้ได้อย่างสมบูรณ์ของประโยคสนทนา โดยสามารถอธิบายผ่านกรอบแนวคิดของ Culpeper (2011) ว่าด้วยการประชดประชัน (sarcasm) เป็นเครื่องมือหลัก กลยุทธ์นี้ใช้คำที่ดูภายนอกสุภาพแต่มีความหมายตรงกันข้ามแฝงอยู่เพื่อลดการเผชิญหน้าโดยตรงกับคู่สนทนาแต่ยังคงสื่อสารความรู้สึกถูกเหยียดหยาม และวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงไว้ได้ซึ่งจัดเป็นหนึ่งใน

กลยุทธ์แสดงความไม่สุภาพ (impoliteness strategies) ที่สร้างความดูหมิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้คำที่สุภาพหรือเป็นทางการเพื่อปิดเบือนเจตนาที่แท้จริงซึ่งช่วยลดความรุนแรงทางภาษาโดยตรงแต่ยังคงรักษาอารมณ์ความรู้สึกดีถูกดูหมิ่นและความก้าวร้าวไว้ได้อย่างครบถ้วนในบริบทสนทนาของตัวละคร

2.1.1 แนวคิดวัจนปฏิบัติ (Pragmatics)

วัจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) เป็นสาขาของภาษาศาสตร์ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ความหมาย และบริบทการใช้ภาษา โดยมองว่าความหมายของถ้อยคำไม่ได้ถูกกำหนดจากโครงสร้างไวยากรณ์หรือพจนานุกรมเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการใช้ภาษาในสถานการณ์จริงและการตีความของผู้รับสาร แนวคิดนี้พัฒนามาจากทฤษฎีวัจนกรรม (Speech Act Theory) ของ Austin (1962) และ Searle (1969) ซึ่งเสนอว่าการใช้ภาษาเป็นรูปแบบหนึ่งของการกระทำทางสังคม (social action) โดยผู้พูดใช้ภาษาเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์บางประการ เช่น การแสดงเจตนา การแสดงท่าที หรือการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ฟัง

Austin (1962) อธิบายว่าการกระทำทางวัจนจะประกอบด้วยสามระดับ ได้แก่ ระดับถ้อยคำ (locutionary act) ซึ่งเป็นการกล่าวถ้อยคำตามรูปภาษา ระดับเจตนา (illocutionary act) ซึ่งสะท้อนเจตนาของผู้พูด และระดับผลกระทบ (perlocutionary act) ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นกับผู้ฟัง แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่าความหมายของภาษาไม่ได้อยู่ที่ตัวถ้อยคำเพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับเจตนาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในบริบทการสื่อสาร ขณะที่ Searle (1969) ได้ขยายแนวคิดดังกล่าวโดยเน้นว่าความหมายของการกระทำทางวัจนจะขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง

ในการศึกษานี้แนวคิดวัจนปฏิบัติศาสตร์ถูกนำมาใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของคำว่า 可爱 ซึ่งโดยความหมายพื้นฐานหมายถึงน่ารัก แต่ในบริบทของละครสั้นออนไลน์สามารถใช้ในเชิงประชดหรือแทนคำด่าสบถ 傻逼 ได้ ปรากฏการณ์นี้สะท้อนว่าความหมายของถ้อยคำไม่ได้ขึ้นอยู่กับรูปภาษาเพียงอย่างเดียว หากถูกกำหนดโดยบริบทการใช้และการตีความของผู้รับสาร กระบวนการดังกล่าวสามารถอธิบายได้ในฐานะ การเลื่อนความหมายเชิงวัจนปฏิบัติ (pragmatic meaning shift) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อรูปภาษาเดิมได้รับหน้าที่ทางวัจนปฏิบัติใหม่ตามบริบท โดยเฉพาะการใช้ภาษาเชิงประชด (ironic function) ที่ผู้พูดใช้รูปคำเชิงบวกเพื่อสื่อความหมายเชิงลบผ่านความเข้าใจร่วมกันของผู้สื่อสาร ดังนั้นการใช้คำว่า 可爱 แทนคำด่าสบถในสื่อดิจิทัลจึงไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนแปลงระดับคำศัพท์ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับหน้าที่ทางวัจนปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนบทบาทของผู้ใช้ภาษาในการสร้างและปรับเปลี่ยนความหมายของภาษาในบริบทการสื่อสารออนไลน์ร่วมสมัย

2.1.2 แนวคิดทฤษฎีความสุภาพ (Politeness Theory)

ตามทฤษฎีของ Brown & Levinson (1987) การใช้ภาษาของมนุษย์ถูกขับเคลื่อนด้วยแรงจูงใจในการรักษาภาพลักษณ์ทางสังคมของตนเองและผู้อื่น ดังนั้น ในภาษาจีนร่วมสมัย การกระทำทางวัจนะที่อาจไม่ว่าจะเป็นการทำให้เสียหน้า ถูกดูหมิ่น ลดคุณค่า หรือถูกบังคับจำกัดเสรีภาพในการกระทำ มักถูกปรับผ่านกลวิธีทางภาษา เช่น การใช้คำเลี้ยงหรือภาษานุ่มนวล เพื่อลดความรุนแรงของถ้อยคำในระดับผิวภาษา ขณะเดียวกันยังคงถ่ายทอดท่าทีและนัยทางอารมณ์ผ่านบริบทการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ มักได้รับการบรรเทาผ่านกลยุทธ์ความสุภาพเพื่อรักษาความกลมกลืนในการสื่อสาร การใช้คำว่า 可爱 แทนคำหยาบสบถ 傻逼 จึงสามารถมองได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของ กลยุทธ์ความสุภาพเชิงบวก (positive politeness strategy) ที่ช่วยลดความตึงเครียดทางอารมณ์และรักษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้สื่อสาร ตัวอย่างเช่น วลี 你真可爱啊! ซึ่งในบริบทเชิงประชดอาจหมายถึงเธอช่างใจจริง ๆ แต่ยังคงมีโทนอารมณ์ที่เบากว่าการใช้คำสบถโดยตรง

2.1.3 แนวคิดการลดทอนความรุนแรงทางภาษา (Language Softening or Mitigation)

Lakoff (1975) และ Holmes (2013) เสนอว่าผู้พูดสามารถปรับระดับความรุนแรงของวัจนปฏิบัติได้ผ่านกลวิธีทางภาษา เช่น การใช้อุปมา การเล่นคำ หรือคำขมเชิงประชด ในงานศึกษาค้นคว้าพบว่า การใช้คำว่า 可爱 แทน 傻逼 ถือเป็นตัวอย่างของการดำนุ่มนวล หรือ linguistic mitigation (温柔地骂人) ซึ่งทำหน้าที่ลดทอนความรุนแรงของถ้อยคำในระดับวัจนปฏิบัติ ที่ยังคงเจตนาเชิงวิพากษ์แต่ลดแรงกระทบทางอารมณ์ ผลคือเกิดการผสมผสานระหว่างอารมณ์ขันกับความสุภาพ อีกทั้งสะท้อนวัฒนธรรมการสื่อสารออนไลน์จีนที่มุ่งแสดงออกอย่างปลอดภัยภายใต้ข้อจำกัดของสื่อ

2.1.4 แนวคิดอุดมการณ์สื่อและพลังบวก (Media Ideology and Positive Energy)

ในระบบนิเวศสื่อดิจิทัลของจีนแนวคิดพลังบวก (正能量) ได้รับการส่งเสริมให้เป็นอุดมการณ์หลักของรัฐในการควบคุมภาษาและเนื้อหาโดยสนับสนุนให้ผู้ผลิตสื่อเลือกใช้ถ้อยคำสุภาพและไม่กระตุ้นความขัดแย้ง แพลตฟอร์มอย่าง Douyin (抖音) และ Kuaishou (快手) ต่างก็ใช้ระบบ AI ตรวจจับคำหยาบหรือถ้อยคำที่ขัดต่อแนวคิดนโยบายพลังบวก (Ye & Zhao, 2023) ส่งผลให้เกิดกลยุทธ์เลี่ยงคำจากคำว่า 傻逼 ไปสู่คำว่า 傻瓜 และไปสู่การเลือกใช้คำว่า 可爱 เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางนโยบายของรัฐ แนวคิดนี้อธิบายได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางภาษาในสื่อออนไลน์จีนมิใช่เพียงวิวัฒนาการทางภาษาศาสตร์ แต่เป็นผลผลิตของอำนาจเชิงสื่อ (media-driven linguistic ideology) ที่หล่อหลอมวิธีแสดงอารมณ์และอัตลักษณ์ของผู้ใช้ในพื้นที่ดิจิทัล

2.2 หน้าที่ทางการสื่อสารของคำว่า 可爱 ที่ใช้แทนคำว่า 傻逼 ในบริบทของละครสั้นออนไลน์จีน (Chinese Micro Dramas)

การใช้คำว่า 可爱 ในบริบทของละครสั้นออนไลน์จีนมีลักษณะการทำหน้าที่ทางวัจนปฏิบัติที่ซับซ้อนน่าสงสัยสำหรับผู้รับชมละคร เพราะแม้คำนี้จะมีความหมายเชิงบวกตามพจนานุกรมที่หมายถึงว่าน่ารัก แต่ในบริบทของบทสนทนาของตัวละคร คำว่า 可爱 กลับถูกใช้เพื่อสื่ออารมณ์เชิงลบและความหมายทางลบแทนคำว่า 傻逼 ซึ่งเป็นคำหยาบที่ถูกห้ามใช้ในพื้นที่สื่อสารสาธารณะของจีน (Allan & Burridge, 2006; Jiang & Doherty, 2024)

บริบทหน้าที่ทางการสื่อสารของคำว่า 可爱 จึงมิได้อยู่ที่ความหมายตามตัวอักษร (literal meaning) แต่คือความหมายเชิงบริบท (contextual meaning) ซึ่งเกิดจากการใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อหลีกเลี่ยงข้อจำกัดด้านนโยบายสื่อและระบบกลั่นกรองของอัลกอริทึม (Ye & Zhao, 2023) ในละครสั้นออนไลน์ ตัวละครมักใช้คำนี้เพื่อแสดงการตำหนิหรือระบายอารมณ์ โดยปรากฏร่วมกับน้ำเสียงหรือท่าทางที่ขัดกับความหมายของคำ เช่น น้ำเสียงเย็นชา สีหน้าดูแคลน หรือการกลอกตา ซึ่งทำให้เกิดความหมายเชิงประชด (ironic function) อย่างชัดเจน ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Brown & Levinson (1987) ที่อธิบายว่าผู้พูดอาจใช้ถ้อยคำที่ดูสุภาพเพื่อบรรเทาการคุกคามต่อหน้าทางสังคม (face-threatening acts) ขณะเดียวกันยังคงสื่อความไม่พอใจหรือการวิพากษ์ได้ ตัวอย่างเช่นวลี 你真可爱啊! (เธอน่ารักจัง ๆ นะ) ซึ่งในบริบทเชิงประชดอาจมีนัยเทียบเท่ากับ 你真傻逼啊! (เธอนิ่งบ๊อดขบจริง ๆ นะ) ในระดับความหมายหยาบคายแต่น้ำเสียงที่นุ่มนวลและความเป็นมิตรต่อผู้ฟังมากกว่าเมื่อถูก AI กลั่นกรองตรวจสอบ

การสังเกตว่าการใช้คำว่า 可爱 แทนคำว่า 傻逼 ในละครสั้นออนไลน์จีนยังสะท้อนการต่อรองทางอำนาจระหว่างผู้สร้างสื่อกับระบบอัลกอริทึมของรัฐ (Han, 2018) การเลี่ยงใช้คำหยาบมาใช้คำสุภาพคือการเชิงประชดได้กลายเป็นเครื่องมือในการแสดงความเห็นโดยไม่ละเมิดแนวทางพลังบวกที่รัฐกำหนดไว้ในพื้นที่สื่อ การใช้คำดังกล่าวจึงไม่เพียงมีหน้าที่เชิงสื่อสาร แต่ยังมีหน้าที่เชิงสังคมในการรักษาความถูกต้องทางอุดมการณ์ (ideological correctness) และความอยู่รอดทางสุนทรียศาสตร์ของภาษา (aesthetic survival of expression)

2.3 ตัวอย่างการใช้คำว่า 可爱 ในฐานะคำเลี่ยงเพื่อสร้างความนุ่มนวลทางภาษาในละครสั้นออนไลน์จีน

ตัวอย่างจากละครสั้นออนไลน์จีนหลายเรื่องสะท้อนให้เห็นว่าคำว่า 可爱 ถูกใช้เป็นคำเลี่ยง (euphemistic expression) ที่ช่วยลดทอนความรุนแรงทางอารมณ์ในการสื่อสาร แม้ว่าผู้ถูกเรียกอาจแสดงปฏิกิริยาเชิงปฏิเสธในระดับผิวเผิน แต่บริบทโดยรวมมักสะท้อนความสัมพันธ์เชิงบวกและช่วยหลีกเลี่ยงการใช้คำหยาบอย่าง 傻逼 โดยยังคงรักษาหน้าที่เชิงสื่อสารและอารมณ์ของบทสนทนาไว้ได้ในสื่อออนไลน์จีนร่วมสมัย

ตัวอย่างที่ 1 จากละครแนวตลกเรื่อง 《误会的小可爱》 ในฉากที่ตัวละครหญิงเกิดความเข้าใจผิดและแสดงความหึงหวงต่อคู่สนทนา ภายหลังเมื่อสถานการณ์คลี่คลาย ตัวละครชายกล่าวว่า 没关系，我的小可爱吃醋的样子也很可爱 (ไม่เป็นไรนะ เจ้าคนน่ารักของฉัน เวลาที่เธอหึงก็น่ารักดี) คำว่า 我的小可 ทำหน้าที่ลดความตึงเครียดของสถานการณ์และเปลี่ยนบทสนทนาจากความขัดแย้งไปสู่การสื่อสารเชิงบวก

ตัวอย่างที่ 2 จากละครแนวตลกเรื่อง 《宿舍风波》 ในฉากหอบพักมหาวิทยาลัย ตัวละครกล่าวว่า 对啊，我们宿舍的小可爱要注意身体 (ใช่แล้ว เจ้าคนน่ารักของหอพักเราต้องดูแลสุขภาพนะ) ในบริบทนี้ 小可爱 ทำหน้าที่เป็นคำเรียกและช่วยลดความตึงเครียดจากสถานการณ์การสอบ

ตัวอย่างที่ 3 จากละครแนวตลกเรื่อง 《林四义传》 ในฉากที่ตัวละครพี่ชายเกิดความเข้าใจผิดและตำหนิน้องสาวที่เป็นตัวเอกของเรื่อง โดยใช้คำว่า 可爱 แทนคำสบถที่รุนแรงกว่า 傻逼 ตัวละครกล่าวว่า 你这个可爱，总是嫉妒别人，我才不相信你能考全区第一。(ได้เจ้าคนน่ารักนี่, เอาแต่คอยอิจฉาคนอื่น, ฉันไม่เชื่อหรอกว่าเธอจะสอบได้ที่หนึ่งของเขตการศึกษา) ในบทสนทนาแม้คำว่า 小可爱 จะมีความหมายว่าคนน่ารัก แต่ในบริบทของการสนทนาคือตำหนิกลับมีนัยเชิงประชดและสื่อความดูแคลนต่อผู้รับสาร การใช้คำดังกล่าวจึงทำหน้าที่เป็นกลยุทธ์การเลี่ยงคำที่ช่วยลดความรุนแรงของถ้อยคำ ขณะเดียวกันยังคงรักษาความหมายเชิงตำหนิและอารมณ์ของบทสนทนาไว้ได้

จากทั้งตัวอย่างข้างต้นพบว่า 可爱 ทำหน้าที่เป็นคำเลี่ยงที่ช่วยลดความรุนแรงของถ้อยคำและสร้างความนุ่มนวลในการสื่อสาร ขณะเดียวกันยังคงรักษาหน้าที่ทางอารมณ์และความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังไว้ได้ สะท้อนให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ทางภาษาในการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของสื่อออนไลน์จีนร่วมสมัย

3. ศึกษาบทบาททางสังคมและวัฒนธรรมของการทำให้ความรุนแรงทางภาษานุ่มนวลลงภายใต้นโยบายควบคุมสื่อของจีน

ในมิติทางสังคมวิทยาภาษามีได้เป็นเพียงเครื่องมือสื่อสารแต่เป็นกลไกทางอำนาจ (instrument of power) ที่รัฐและสถาบันทางสังคมใช้ในการสร้างระเบียบความคิดและควบคุมพฤติกรรมของประชาชน (Fairclough, 1995; Bourdieu, 1991) การใช้ภาษาในสื่อออนไลน์จีนจึงต้องอยู่ภายใต้อุดมการณ์พลังบวก (positive energy ideology) ซึ่งรัฐบาลจีนกำหนดให้เป็นแนวทางหลักในการผลิตสื่อและการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะ (Yang & Tang, 2018) แนวนโยบายพลังบวกมีเป้าหมายในการส่งเสริมถ้อยคำเชิงบวก กลมกลืน และลดการแสดงออกทางอารมณ์เชิงลบ เช่น ความโกรธ ความขัดแย้ง หรือคำด่า (verbal aggression) ภายใต้ระบบการตรวจสอบของแพลตฟอร์มดิจิทัลขนาดใหญ่ของจีน เช่น Douyin, Tencent Video, Weibo, Bilibili และ Xiaohongshu ผู้ใช้จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ถ้อยคำ โดยเฉพาะการใช้ถ้อยคำประชดเชิงบวกแทนคำหยาบเชิงลบ เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลบเนื้อหาและรักษาบรรทัดฐานความสุภาพในพื้นที่

ออนไลน์ ซึ่งมีระบบอัลกอริทึมคัดกรองด้วยคำอัตโนมัติ (AI moderation) ผู้ผลิตสื่อในจีนจึงต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบภาษาให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานที่รัฐส่งเสริม (Ye & Zhao, 2023) ทั้งการเลี่ยงใช้คำหยาบ อย่างกรณี 傻逼 แล้วแทนด้วย 可爱 เป็นหนึ่งในกลไกการปรับตัวทางภาษา (adaptive linguistic mechanism) ที่สะท้อนกระบวนการเปลี่ยนความหมายเชิงสังคม (social re-semantization) ภายใต้เงื่อนไขทางอำนาจ

ภายใต้บริบทการกำกับดูแลเนื้อหาของแพลตฟอร์มดิจิทัลขนาดใหญ่ในจีนระบบตรวจสอบด้วยคำมีบทบาทสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ภาษาออนไลน์ของผู้ใช้ โดยนอกจาก Douyin และ Tencent Video แล้ว ยังรวมถึงแพลตฟอร์มสำคัญอื่น ๆ กรณี Weibo มีการตรวจสอบคำต้องห้าม คำหยาบ สีทางการเมือง และถ้อยคำล้อเลียนเชิงเสียดสีอย่างเข้มงวด ผู้ใช้จึงมักสร้างภาษาลับเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลบโพสต์; Bilibili ที่มีระบบคัดกรองคำข้อความแบบเรียลไทม์ ที่ใช้ตรวจสอบและบล็อกคำต้องห้ามในข้อความที่ผู้ชมพิมพ์ลอยผ่านหน้าจอบีไอและคอมเมนต์อย่างละเอียด โดยเฉพาะคำหยาบและถ้อยคำประชด; Kuaishou เป็นแพลตฟอร์มวิดีโอสั้นที่มีข้อกำหนดด้านคุณภาพและความปลอดภัยของเนื้อหาใกล้เคียงกับ Douyin หรือ Xiaohongshu ที่แม้เน้นคอนเทนต์ไลฟ์สไตล์แต่ก็มีระบบกรองคำเกี่ยวกับความรุนแรง การล้อเลียน และคำหยาบคาย; และ WeChat ในส่วนของ Moments และ Official Account ซึ่งมีกลไกคัดกรองถ้อยคำที่กระทบความสงบเรียบร้อย การหมิ่นประมาท และคำหยาบคายในโพสต์สาธารณะ

ระบบเหล่านี้ร่วมกันสร้างสภาพแวดล้อมทางภาษาและการสื่อสารที่ผลักดันให้ผู้ใช้หลีกเลี่ยงถ้อยคำสบถและหันมาใช้รูปแบบภาษาที่อ่อนขึ้นเพื่อถ่ายทอดความหมายเชิงลบอย่างแยบคาย ทั้งยังช่วยให้ผู้ใช้สามารถรักษามรดกบรรทัดฐานความสุภาพและลดความเสี่ยงจากการถูกลบเนื้อหาภายใต้ข้อจำกัดของแพลตฟอร์มออนไลน์จีนร่วมสมัย

3.1 วัฒนธรรมแห่งการกลั่นกรองตนเอง (culture of self-censorship)

ในมิติด้านจีนศึกษา (Chinese Studies) ปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มวัฒนธรรมแห่งการกลั่นกรองตนเอง ซึ่งฝังลึกในระบบสืบทอดสมัยของจีน (Han, 2018) ผู้สร้างสื่อและผู้ใช้ภาษาจีนในโลกออนไลน์ไม่ได้เพียงหลีกเลี่ยงการละเมิดกฎแต่ได้พัฒนา ภาษาระดับใหม่ที่ผสมผสานความสุภาพ ความขบขัน และการประชดประชันเพื่อรักษาพื้นที่การสื่อสารภายใต้การกำกับดูแลของรัฐอย่างแนบเนียน

การทำให้ความรุนแรงทางภาษานุ่มนวลลงในบริบทสื่อออนไลน์จีนจึงไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนแปลงเชิงไวยากรณ์หรือคำศัพท์แต่เป็นปรากฏการณ์เชิงสังคมวัฒนธรรมที่สะท้อนการต่อรองระหว่างผู้ส่งสารและรัฐด้วยเทคโนโลยี ทำให้ภาษากลายเป็นพื้นที่ของการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่ต้องสมดุลระหว่างความจริงใจในการแสดงอารมณ์กับความเหมาะสมทางอุดมการณ์ในนโยบายรัฐ ปรากฏการณ์นี้จึงเป็นภาพจำลองของพลวัตสังคมจีนยุคดิจิทัลซึ่งเทคโนโลยีไม่ได้เพียงปรับเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารแต่ยังหล่อหลอมจิตสำนึกและพฤติกรรมทางภาษาของผู้คนให้สอดคล้องกับโครงสร้างอำนาจทางวัฒนธรรมร่วมสมัยของรัฐบาลจีน

3.2 การเปลี่ยนแปลงทางภาษาในฐานะกระบวนการต่อรองเชิงวัฒนธรรม (Language as Cultural Negotiation)

ผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่าการแทนที่คำหยาบ 傻逼 ด้วยคำว่า 可爱 ในละครสั้นออนไลน์ของจีนไม่ได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ภาษาศาสตร์ แต่ยังเป็นกระบวนการต่อรองเชิงวัฒนธรรม (cultural negotiation) ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ผลิตสื่อกับโครงสร้างอำนาจทางรัฐและเทคโนโลยี (Han, 2018) ผู้ใช้ภาษาจีนในยุคดิจิทัลต้องเผชิญแรงกดดันจากทั้งนโยบายพลังบวก (Positive Energy) และ อัลกอริทึมที่ควบคุมเนื้อหา (algorithmic moderation) ส่งผลให้ภาษาไม่เพียงปรับเปลี่ยนรูปคำแต่ยังปรับเปลี่ยนโหมดการแสดงออก (mode of expression) และเจตนาทางสังคมที่จะรักษาสมดุลระหว่างการแสดงอารมณ์จริงกับการคงไว้ซึ่งความเหมาะสมทางอุดมการณ์

การใช้ภาษาในลักษณะดังกล่าวสะท้อนว่าผู้ส่งสารมิได้จำนนต่ออำนาจของระบบ หากแต่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ทางภาษา (linguistic creativity) เพื่อเจรจากับข้อจำกัดของโครงสร้างอำนาจได้อย่างแนบเนียน แนวคิดนี้สอดคล้องกับมุมมองของ Bourdieu (1991) ที่มองว่าภาษาเป็น ทุนเชิงสัญลักษณ์ (symbolic capital) ซึ่งผู้ใช้ภาษาสามารถนำมาใช้ต่อรองกับอำนาจทางสังคมได้ โดยเฉพาะภายใต้แรงกดดันจากนโยบายกำกับดูแลเนื้อหาออนไลน์ของรัฐบาลจีน ทั้ง นโยบาย 清朗行动 (Qinglang Action) และ แนวทางส่งเสริม 文明用语 (การใช้ภาษาที่สุภาพและมีอารยธรรม)

นโยบาย 清朗行动 เป็นมาตรการระดับชาติที่ดำเนินการโดย Cyberspace Administration of China (CAC) เพื่อกำกับดูแลพื้นที่ออนไลน์ให้ปราศจากเนื้อหาที่รัฐมองว่าไม่เหมาะสม เช่น ข่าวลือ ข้อมูลผิดกฎหมาย หรือถ้อยคำหยาบคาย รวมถึงการควบคุมเนื้อหาในแพลตฟอร์มวิดีโอ ไลฟ์สตรีม และสื่อสังคมออนไลน์ ขณะที่แนวทาง 文明用语 มุ่งส่งเสริมการใช้ภาษาที่สุภาพและสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมจีนในพื้นที่สาธารณะ ทั้งสองแนวทางสะท้อนการกำกับดูแลภาษาและข้อมูลในยุคดิจิทัลของจีน ซึ่งผลจากการควบคุมเนื้อหากับการส่งเสริมบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม ส่งผลให้ผู้ใช้ภาษาปรับกลยุทธ์การสื่อสารโดยหลีกเลี่ยงถ้อยคำหยาบ และหันมาใช้ภาษาประชดเชิงบวกหรือภาษาทางอ้อมเพื่อหลบเลี่ยงการตรวจสอบของแพลตฟอร์ม

4. หลักการ แนวคิด ทฤษฎีเชิงวิชาการ และแนวทางการส่งเสริมพัฒนา

การนิยมใช้คำว่า 可爱 แทนคำว่า 傻逼 ในละครสั้นออนไลน์ของจีน เป็นกระบวนการทางภาษาและสังคมที่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับนโยบายพลังบวกของรัฐบาลจีน และการกลั่นกรองเนื้อหาด้วยอัลกอริทึม (AI content moderation) ปรากฏการณ์นี้สามารถอธิบายได้ผ่านหลักการและแนวคิดเชิงวิชาการ 4 ด้าน ได้แก่

4.1 หลักการเชิงภาษาศาสตร์สังคมและวัจนปฏิบัติ (Sociolinguistic–Pragmatic Principle)

ภาษามีบทบาททั้งในฐานะทักษะทางสังคม (social practice) และพลังเชิงสัญลักษณ์ (symbolic power) ที่ช่วยให้ผู้คนทำความเข้าใจและจัดระเบียบโลกรอบตัว ภาษาจึงไม่เพียงเป็นเครื่องมือสื่อสารและปฏิบัติการทางสังคม หากยังเป็นกลไกที่ผลิตและต่อรองความหมายในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Bourdieu (1991) ที่อธิบายว่าภาษาไม่ใช่แค่เครื่องมือในการสื่อสาร แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกและสื่อกลางของอำนาจ (language is not only a means of communication but also a medium of power) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการใช้ภาษาเป็นทั้งการกระทำและการใช้อำนาจในเวลาเดียวกัน

นักสังคมวิทยาอย่าง Bourdieu (1991) และนักภาษาศาสตร์อย่าง Fairclough (1995) มองว่าภาษาไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือสื่อสาร แต่ยังสามารถใช้เพื่อรักษาหรือเปลี่ยนแปลงอำนาจและความสัมพันธ์ทางสังคมได้ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงเชิงถ้อยคำจาก 傻逼 เป็น 可爱 จึงมิได้เป็นเพียงการเลี่ยงคำหยาบ แต่เป็นการจัดระเบียบความหมาย (reordering of meaning) เพื่อให้ภาษาสอดคล้องกับอุดมการณ์สื่อของรัฐ (media ideology)

4.2 แนวคิดการกำกับดูแลสื่อเชิงอัลกอริทึมและอุดมการณ์พลังบวก (Algorithmic Governance and Positive Energy Ideology)

แนวนโยบายพลังบวก หรือ 正能量 ที่รัฐบาลจีนผลักดันตั้งแต่ปี 2013 เป็นต้นมา (Yang & Tang, 2018) มีเป้าหมายส่งเสริมวาทกรรมสร้างสรรค์และจำกัดการแสดงออกเชิงลบในสื่อสาธารณะ แพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น Douyin, Kuaishou และ Tencent Video จึงนำระบบตรวจจับอัตโนมัติด้วย AI มาคัดกรองคำต้องห้าม (Ye & Zhao, 2023) ผู้ผลิตสื่อจึงต้องพัฒนากลยุทธ์การลดทอนถ้อยคำ (linguistic softening) และการแทนคำ (lexical substitution) เพื่อรักษาเสรีภาพในการสื่อสารภายใต้กรอบของรัฐ

การใช้ 可爱 จึงกลายเป็นตัวอย่างชัดเจนของการต่อรองเชิงสัญลักษณ์ (symbolic negotiation) ระหว่างผู้ใช้ภาษากับระบบอำนาจรัฐและเทคโนโลยี

4.3 แนวทางปฏิบัติและกระบวนการส่งเสริมพัฒนา (Applied Framework for Media and Language Development)

ในด้านภาษาและการสื่อสาร (linguistic–communicative development) ควรส่งเสริมการสร้างพจนานุกรมการเลี่ยงคำในสื่อดิจิทัลจีน (digital euphemism lexicon) เพื่อใช้วิเคราะห์แนวโน้มทางภาษาในสังคมออนไลน์ พัฒนารอบการเรียนการสอนสำหรับผู้สื่อสารรุ่นใหม่ ให้เข้าใจการใช้ภาษาเชิงประชด สุภาพและเหมาะสมในบริบทที่มีข้อจำกัดทางอุดมการณ์

ในด้านสื่อและนโยบาย (media governance and education) เสนอให้มหาวิทยาลัยร่วมกับสถาบันสื่อสารมวลชนในจีนพัฒนาหลักสูตรว่าด้วยวาทกรรมพลังบวกและสื่อพลเมือง (positive discourse and civic media) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจเชิงวิพากษ์ ผลักดันแนวทางการใช้เทคโนโลยี AI เพื่อสนับสนุน

การสร้างสรรคมากกว่าการจำกัด เช่น การออกแบบ AI moderation with context-sensitivity เพื่อป้องกันการตรวจจับผิดพลาดในถ้อยคำประชด

ในด้านสังคมวัฒนธรรม (sociocultural innovation) สนับสนุนการวิจัยข้ามสาขา (interdisciplinary research) ด้าน language–technology–culture เพื่อศึกษาว่าภาษากับอำนาจรัฐเชื่อมโยงกันอย่างไรในยุคดิจิทัล ผลักดันการสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางภาษา (safe linguistic space) สำหรับเยาวชนจีนเพื่อแสดงออกทางความคิดโดยไม่ละเมิดข้อกำหนดของรัฐ

4.4 คุณค่าและประโยชน์ขององค์ความรู้ใหม่ (Values and Academic Contribution)

บทความวิชาการนี้ต้องการนำเสนอคุณค่าขององค์ความรู้ใหม่ (new body of knowledge) ที่บูรณาการแนวคิดทางวัฒนธรรม ภาษาศาสตร์ สังคมวิทยา และจิตวิทยาเข้าด้วยกันเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภาษา อำนาจ และเทคโนโลยี เนื่องจากภาษาในยุคอัลกอริทึมมิได้สูญเสียพลังการสื่อสาร แต่กลับพัฒนาเป็นรูปแบบใหม่ของการแสดงออกที่ปลอดภัยแต่มิใช่ทางลบ บทความเสนอกรอบการตีความใหม่เกี่ยวกับภาษาที่ปลอดภัยแต่มิใช่ในบริบทจีนโดยใช้กรณีศึกษาการแทนที่คำหยาบต้องห้าม 傻逼 ด้วยคำว่า 可爱 ในละครสั้นออนไลน์เป็นหลักฐานเชิงภาษาวัฒนธรรมที่ชี้ให้เห็นว่าภาษาในยุคอัลกอริทึมไม่ได้ถูกจำกัดด้วยการเซนเซอร์เท่านั้น แต่พัฒนาเป็นกลไกการต่อรองเชิงสัญลักษณ์ (semiotic negotiation) ระหว่างผู้พูดกับอำนาจรัฐ โดยวิธีการใช้การประชด (sarcasm) สื่อสารให้กลายเป็นรูปแบบใหม่ของการต่อต้านเชิงสุนทรีย์ที่แฝงอยู่ในวัฒนธรรมการสื่อสารของคนรุ่นใหม่ในสังคมออนไลน์จีนและสะท้อนการปรับกลยุทธ์ทางภาษาให้เหมาะกับบริบทสังคมร่วมสมัย

การเลือกใช้คำว่า 可爱 มิได้เป็นเพียงคำสุภาพ แต่เป็นภาษาซ่อนนัยที่คนรุ่นใหม่ในจีนใช้ในการระบายความไม่พอใจโดยไม่ละเมิดบรรทัดฐานของรัฐ ปรากฏการณ์นี้สะท้อนความสามารถของพลเมืองดิจิทัลจีนในการปรับตัวเชิงสื่อสารภายใต้บริบทการกำกับดูแลพื้นที่ออนไลน์ของรัฐในมิติของจิตวิทยา บทความนี้เสนอกรอบวิเคราะห์ที่เชื่อมโยง อารมณ์ ภาษา และอำนาจ (Emotion–Language–Power) ภายในวัฒนธรรมสื่อสั้นของจีนร่วมสมัย ซึ่งยังเป็นพื้นที่ศึกษาที่มีงานวิจัยจำกัด การบูรณาการแนวคิดทางภาษาศาสตร์ (pragmatics) และ สังคมวิทยาการสื่อสาร ทำให้บทความนี้เป็นตัวอย่างของการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงข้ามศาสตร์ (interdisciplinary discourse analysis) ที่สามารถประยุกต์ใช้ในการศึกษาภาษาดิจิทัลในบริบทอื่นได้

บทสรุป

ภาษาในฐานะปฏิบัติการทางสังคมมิได้มีหน้าที่เพียงถ่ายทอดข้อมูล หากแต่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสร้างและต่อรองอำนาจระหว่างผู้คนในสังคมร่วมสมัย โดยเฉพาะในพื้นที่สื่อดิจิทัลที่การเลือกใช้ถ้อยคำสะท้อนทั้งเจตนา อารมณ์ และอัตลักษณ์ของผู้สื่อสาร วัฒนธรรมการสื่อสารจึงช่วยให้เข้าใจกลไก

เบื้องหลังการใช้ภาษาในฐานะการกระทำ (language as action) ที่สามารถสร้างผลกระทบทั้งในระดับปัจเจกและสังคม การตีความเชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์เปิดโอกาสให้เรามองเห็นความซับซ้อนของความหมายซ่อนเร้นในภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และขยายขอบเขตการศึกษาภาษาให้เชื่อมโยงกับโครงสร้างอำนาจและวัฒนธรรมของสังคม

ผลลัพธ์ของการศึกษานี้สามารถต่อยอดได้ในสามมิติที่น่าสนใจ ได้แก่ 1) มิติทางวิชาการด้านภาษาศาสตร์ ข้อค้นพบของการวิจัยยืนยันว่าภาษาในสื่อดิจิทัลมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นเครื่องมือสื่อสาร แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความหมายและการต่อรองอำนาจในพื้นที่ออนไลน์ ผลการวิเคราะห์ช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านสังคมภาษาศาสตร์ (sociolinguistics) และวัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics) โดยเฉพาะในบริบทของวัฒนธรรมการสื่อสารบนแพลตฟอร์มดิจิทัลของจีน ซึ่งอยู่ภายใต้โครงสร้างการกำกับดูแลไซเบอร์ของรัฐและมีลักษณะเฉพาะเมื่อเทียบกับสังคมดิจิทัลในประเทศอื่น 2) มิติทางสังคมและวัฒนธรรม การศึกษานี้ช่วยเผยให้เห็นพลวัตของการใช้ภาษาในฐานะเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์และจัดวางความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมจีนร่วมสมัย โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ใช้พื้นที่สื่อออนไลน์ เช่น แพลตฟอร์มวิดีโอสั้นและเครือข่ายสังคมดิจิทัล เป็นพื้นที่ในการแสดงออกทางอารมณ์ ความคิดเห็น และท่าทีทางสังคม การใช้ภาษาซ่อนนัยหรือภาษานัยประหวัดจึงกลายเป็นกลไกสำคัญที่ผู้ใช้ภาษานำมาใช้เพื่อสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ภายใต้ข้อจำกัดของการกำกับดูแลเนื้อหาออนไลน์ และ 3) มิติทางนโยบายและการสื่อสารสาธารณะ ข้อค้นพบจากการศึกษาสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการทำความเข้าใจรูปแบบการสื่อสารของพลเมืองดิจิทัลในจีน และอาจเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนานโยบายกำกับดูแลสื่อที่คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง การกำกับดูแลของรัฐ เสรีภาพในการสื่อสาร และความคิดสร้างสรรค์ทางภาษา ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการบริหารจัดการพื้นที่ไซเบอร์ในสังคมดิจิทัลยุคใหม่ที่สะท้อนให้เห็นว่าภาษาในสื่อดิจิทัลของจีนมิได้เป็นเพียงรูปแบบการสื่อสารทางวัฒนธรรม หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสังคมที่เชื่อมโยงภาษา อำนาจ และโครงสร้างการกำกับดูแลของรัฐ การทำความเข้าใจพลวัตดังกล่าวจึงช่วยเปิดมุมมองใหม่ต่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองดิจิทัลกับโครงสร้างอำนาจในสังคมจีนร่วมสมัย

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการวิเคราะห์ภาษาในสื่อดิจิทัลของจีนสามารถทำหน้าที่เป็นหน้าต่างสำคัญในการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคมจีนร่วมสมัย ซึ่งอยู่ท่ามกลางการผสมผสานระหว่างการกำกับดูแลของรัฐ เทคโนโลยีดิจิทัล และความคิดสร้างสรรค์ของผู้ใช้ภาษา และยังเปิดพื้นที่สำหรับการวิจัยในอนาคตที่มุ่งสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างภาษา อำนาจ และวัฒนธรรมในสังคมดิจิทัลของจีนและบริบทเปรียบเทียบกับระดับโลก

References

- Allan, K., & Burridge, K. (2006). *Forbidden words: Taboo and the censoring of language*. Cambridge University Press.
- Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Clarendon Press.
- Beech, H. (2016, March 4). Harsh new censorship rules imposed on Chinese TV. *Time*.
<https://time.com/4247432/china-tv-television-media-censorship/>
- Blum-Kulka, S. (1997). Discourse pragmatics. In T. A. van Dijk (Ed.), *Discourse as social interaction: Discourse studies: A multidisciplinary introduction, Vol. 2*. (pp. 38-63). Sage Publications.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Polity Press.
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press. https://assets.cambridge.org/97805213/13551/frontmatter/9780521313551_frontmatter.pdf
- Chen, Z., & Wang, C. Y. (2020). The discipline of happiness: The Foucauldian use of the “positive energy” discourse in China’s ideological works. *Journal of Current Chinese Affairs*, 48(2), 201-225. <https://doi.org/10.1177/1868102619899409>
- Culpeper, J. (2011). *Impoliteness: Using language to cause offence*. Cambridge University Press.
- Cyberspace Administration of China. (2023). *Wénmíng cuòcí ràng wǎngluò kōngjiān gèng qīnglǎng* [Civilized language makes cyberspace cleaner]. https://www.cac.gov.cn/2016-09/12/c_1119553301.htm
- Cyberspace Administration of China. (2025). *Zhōngyāng wǎngxìn bàn fābù 2025 nián “Qīnglǎng” xīliè zhūānxiàng xíngdòng zhěngzhì zhòngdiǎn* [CAC announces key tasks of the 2025 Qinglang special campaign]. https://www.cac.gov.cn/2025-02/21/c_1741837533079135.htm
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman.
- Goffman, E. (1967). *Interaction ritual: Essays on face-to-face behavior*. Pantheon Books.
- Han, R. (2018). *Contesting cyberspace in China: Online expression and authoritarian resilience*. Columbia University Press.
- Haugh, M. (2013). Implicature, inference and cancellability. In A. Capone, F. Lo Piparo, & M. Carapezza (Eds.), *Perspectives on pragmatics and philosophy* (pp. 133-151). Springer.
- Herold. (2011). Parody and resistance on the Chinese internet. In D. K. Herold & P. Marolt (Eds.), *Online society in China* (pp. 71-88). Routledge.

- Holmes, J. (2013). *Women, men and politeness*. Routledge. https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781317898733_A24446938/preview-9781317898733_A24446938.pdf
- Jiang, Q., & Doherty, S. (2024). A corpus-based study on the English- Chinese swearwords produced by amateur (fansubbing) and professional (prosubbing) subtitling. *Perspectives*, 1-27. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2024.2328755>
- Lakoff, R. (1975). *Language and woman's place*. Harper & Row.
- Leech, G. N. (1983). *Principles of pragmatics*. Routledge.
- Searle, J. R. (1969). *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge University Press.
- Shao, Jingmin. (2016). *Xiàndài Hànyǔ tōnglùn (dì 3 bǎn)* [General course of modern Chinese (3rd ed.)]. Shanghai Education Press.
- State Council Information Office of the People's Republic of China. (2023). *Qīnglǎng xīliè zhuānxiàng xíngdòng qíngkuàng jièshào* [Introduction to the Qinglang special campaign]. http://www.scio.gov.cn/xwfb/gwyxwbgsxwfbh/wqfbh_2284/49421/49733/
- Xinhua Dictionary Editorial Committee. (2020). *Xīnhuá zìdiǎn (dì 12 bǎn)* [Xinhua dictionary (12th ed.)]. Commercial Press.
- Yang, P., & Tang, L. (2018). "Positive energy": Hegemonic intervention and online media discourse in China's Xi Jinping era. *China: An International Journal*, 16(1), 1-22. <https://pearl.plymouth.ac.uk/pbs-research/90>
- Ye, W., & Zhao, L. (2023). "I know it's sensitive": Internet censorship, recoding, and the sensitive word culture in China. *Discourse, Context & Media*, 51, 100666.

ประเภท แนวคิด และหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านในหนังสือเรียน

วิชาอักษรศาสตร์เขมร ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5-6

Types, concepts and Functions of Folktales in Cambodian Literature

Textbooks Grade 11-12

ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม^{1*}

Chanchai Khongphianthum^{2*}

(Received: 20 April 2026; Revised: 1 July 2026; Accepted: 6 July 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาประเภท แนวคิด และหน้าที่ของนิทานพื้นบ้าน ที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาอักษรศาสตร์เขมร ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5-6 จัดทำโดยกระทรวงอบรม ยุวชน และกีฬา ผลการศึกษาพบว่า นิทานพื้นบ้านเขมรที่ปรากฏในหนังสือเรียนดังกล่าว มี 5 เรื่อง คือ 1) เรื่องพิธีเซ่นไหว้พระภูมิในฤดูทำนา 2) เรื่องภูเขานางกรร 3) เรื่องพระพัน 4) เรื่องเนียะตาหลังเมือง และ 5) เรื่องพ่อตาเลือกลูกเขย นิทานเหล่านี้จำแนกเป็นนิทานอธิบายเหตุ นิทานประจำถิ่น และนิทานมุขตลก ความสำคัญของนิทานเหล่านี้นอกจากจะช่วยพัฒนาทักษะการอ่าน เป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้แก่ผู้เรียนแล้ว นิทานเหล่านี้ยังได้สะท้อนภาพสังคมเขมร ปลูกฝังแนวคิดเรื่องความรักชาติ ความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่น รวมทั้งคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความกตัญญู ความอดทน การรู้จักให้อภัย เป็นต้น เพื่อสร้างเยาวชนให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพในอนาคต

คำสำคัญ: ประเภท, แนวคิด, หน้าที่, นิทานพื้นบ้านเขมร, หนังสือเรียนของกัมพูชา

Abstract

This academic article aims to study the types, concepts and functions of Folktales, as found in Cambodian textbooks for Grade 11-12 of secondary school. It was developed by the Ministry of Education, Youth, and Sport of Cambodia. The results of the study found that five folktale stories are included in the textbook: 1) The Ritual of Honoring the Guardian Spirit during the Rice-Growing Season, 2) The Legend of Nang Kongrei Mountain, 3) The Tale of Preah Puan, 4) The Story of Neak Ta Khleang Moeung, and 5) The Father-in-Law Who Chose His Son-in-Law. These tales are categorized into explanatory tales, local legends (sages), and jest tales. They play a critical role in developing reading skills and fostering a reading habit among learners. Additionally, they reflect Cambodian society and promote concepts such as nationalism,

¹ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาภาษาและวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

² Associate Professor Dr., Lecturer in Department of Oriental languages and literatures, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University

* Corresponding author, E-mail: ganesanee96@gmail.com

local pride, and various moral lessons, including gratitude, patience, and forgiveness, to help prepare young people to become quality human resources for the country.

Keywords: Types, Concepts, Functions, Khmer folktales, Cambodian's textbooks

บทนำ

คำว่า “นิทาน” ที่ใช้ในวิชาคติชนวิทยาหมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา จนถึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง นิทานเหล่านี้เรียกว่านิทานพื้นบ้านบ้าง นิทานพื้นเมืองบ้าง นิทานชาวบ้านบ้าง ส่วนใหญ่ถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ โดย Stith Thompson ได้จำแนกประเภทของนิทานพื้นบ้านไว้ 11 ประเภท คือ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิตหรือนิยายชีวิต นิทานวีรบุรุษ นิทานอธิบายสาเหตุ ตำนานปรัมปรา นิทานสัตว์ นิทานมุกตลก นิทานศาสนา นิทานเรื่องผี นิทานเข้าแบบ และนิทานลูกโซ่ (Nimmanahaeminda, 2002, pp. 6-30)

เขมรเรียก “นิทานพื้นบ้าน” (Folktale) ว่า “เรื่องเพรง” (រឿងព្រេង ออกเสียงว่า *เรี่ยง เปรง*) พจนานุกรมเขมรฉบับสมเด็จพระสังฆราชชวน ณาต ได้ให้ความหมายของคำดังกล่าวว่า “เรื่องที่ผู้เฒ่าผู้แก่ในอดีตเล่าสืบทอด ๆ กันมา”³ (Choun, 1967, p. 791)

Khuem (2011, pp. 25-40) อธิบายว่า กลุ่มชนบทเขมรนิยมประเพณีเขมร (กุศย์เรื่องอุบาย) ได้จัดทำหนังสือที่ชื่อ “ประชุมนิทานพื้นบ้านเขมร” (ประชุมเรื่องเพรง) ขึ้น⁴ โดยรวบรวมและจัดกลุ่มจำแนกนิทานพื้นบ้านของเขมรเป็นหมวดหมู่ได้ 9 ภาค (เล่ม) คือ

ภาคที่ 1 – รวมนิทานพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมเขมรสมัยโบราณ มีจำนวน 34 เรื่อง เช่น เรื่อง “สตรีนกยูงทอง” (ស្រីក្រោកមាស) เรื่อง “มารยาสตร” (មាយាស្រី) เป็นต้น

ภาคที่ 2 – รวมนิทานพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมเขมรในอดีต มีจำนวน 23 เรื่อง เช่น เรื่อง “ชายผู้ขอภรรยา” (បុរសដណ្តឹងប្រពន្ធ) เรื่อง “ไอ้บอด ไอ้ง่อย” (អាខ្វាក់ អាខ្វិន) เป็นต้น

ภาคที่ 3 – รวมนิทานพื้นบ้านเรื่อง “กิ้งกนุไทร” (ក្អែកក្អែ) ⁵ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพิพากษาคัดสินคดี มีจำนวน 53 เรื่อง เช่น เรื่อง “พราหมณ์ 3 คน แย่งชิงสตรีคนเดียวกันไปเป็นภรรยา” (ព្រាហ្មណ៍

³ เขมรไม่ได้เรียก “Folktale” ว่า “นิทาน” เหมือนในภาษาไทย เพราะคำว่านิทานในภาษาเขมรจัดเป็นคำกริยา มีความหมายว่า เล่าเรื่อง

⁴ หนังสือชุดนี้ได้รับการแปลเป็นภาษาไทย โดยรองศาสตราจารย์ ประยูร ทรงศิลป์ ใช้ชื่อว่า “ประชุมเรื่องตำนานและนิทานพื้นบ้านเขมร ภาคที่ 1-9”

⁵ “จับกิ้งกนุไทร” (ចាប់ក្អែកក្អែ) เป็นวิธีการตัดสินคดีความ เรื่องเหล่านี้เป็นตัวอย่างของการตัดสินคดี เนื่องจากเขมรในสมัยนั้นยังไม่มีกฏหมายเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น กฎหมายพหุमत (กฎหมายอาญา) เป็นต้น อีกทั้งยังไม่มีผู้พิพากษาเหมือนเช่นทุกวันนี้ ในเรื่องกิ้งกนุไทร ลูกความมักจะขัดแย้งกันแล้วนำความไปให้คณะลูกขุนตัดสิน หากตัดสินไม่ได้ก็จะนำความไปทูลกษัตริย์ให้พระองค์ตัดสิน พระมหากษัตริย์ทรงตัดสินคดีด้วยความเที่ยงธรรม แสดงถึงทศพิธราชธรรมของพระองค์ (Khuem, 1956, p. 32)

(ผู้ดูแลเนื้อหา) ในทักษะการอ่าน หนังสือเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปรากฏนิทานพื้นบ้านเรื่อง “ภูเขามุข ภูเขาสตรี” (ภูเขามุข ภูเขาสตรี)⁸ ในทักษะการอ่าน เป็นต้น

ส่วนหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จะแยกออกมาเป็น 2 เล่ม คือ 1) ภาษาเขมร (เน้นสอนในเรื่องหลักภาษา) และ 2) อักษรศาสตร์เขมร (เน้นสอนวรรณกรรม) โดยเนื้อหาวรรณกรรมที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาอักษรศาสตร์เขมร นอกจากจะมีนิทานพื้นบ้านแล้ว ยังมีวรรณคดีมรดก เช่น เรื่อง “ตุมเตียว” วรรณกรรมร่วมสมัย ได้แก่ กวีนิพนธ์ นวนิยาย รวมทั้งบทละคร วรรณกรรมเอกของต่างชาติ เช่น เรื่อง “แฮมเล็ต” (Hamlet) ของวิลเลียม เชกสเปียร์ (William Shakespeare) เป็นต้น ปรากฏอยู่ด้วย

ภาพที่ 1 หนังสือเรียนวิชา “อักษรศาสตร์เขมร” ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และ 6
ที่มา: ผู้เขียน

บทความนี้มุ่งศึกษานิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชา “อักษรศาสตร์เขมร” ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5-6 ในประเด็นเรื่อง 1) การจำแนกประเภทของนิทานพื้นบ้าน โดยอาศัยแนวคิดของ Stith Thompson ที่แบ่งนิทานออกเป็นประเภทต่าง ๆ 11 ชนิด ได้แก่ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานวีรบุรุษ นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ ตำนานปรัมปรา นิทานสัตว์ นิทานมุกตลก นิทานศาสนา นิทานเรื่องผี และนิทานเข้าแบบ (Nimmanahaeminda, 2002, pp. 7-8) และ 2) บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้าน โดยปรับจากแนวคิดของ William Bascom ที่ปรากฏในบทความเรื่อง “Four Functions of Folklore” ที่อธิบายหน้าที่ของคติชนว่ามีอยู่ 4 ประการ คือ 1) ใช้อธิบายเหตุผลในการทำพิธีกรรม 2) ทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า 3) รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม และ 4) ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล (Na Thaleng, 2009, pp. 361-363)

⁸ คล้ายกับนิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในภาคอีสานของไทยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระธาตุภูเพ็กและพระธาตุนารายณ์เจงเวงของจังหวัดสกลนคร

เหตุผลที่ผู้เขียนเลือกศึกษาใน 2 ประเด็นนี้ เนื่องจากผู้เขียนพิจารณาจากผลการเรียนรู้ที่ปรากฏใน คำถามท้ายบทของนิทานพื้นบ้านแต่ละเรื่องพบว่า มีคำถามที่เกี่ยวข้องกับประเภทและหน้าที่ของวรรณกรรม อยู่เสมอ เช่นที่ปรากฏในคำถามท้ายบทในนิทานพื้นบ้านเรื่อง “พระพัน” ดังนี้

คำถาม

1. เรื่องนี้จัดเป็นวรรณกรรมประเภทใด จงหาข้อมูลมาเพื่ออธิบาย
2. การกระทำของบุตรชายที่กระทำต่อมารดานั้นเป็นเช่นใด เพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้น
3. มารดานั้นมีท่าทีอย่างไรต่อการกระทำของบุตรชาย
4. เหตุใดบุตรชายถึงได้กลับมาขอขมาโทษต่อมารดา และการขอขมาโทษนั้นทำในเวลาใด ต่อหน้าสิ่งใดบ้าง
5. ประเด็นใดบ้างที่แสดงถึงระบบความคิดของคนเขมร
6. เรื่องนี้ได้แสดงลักษณะความจริงของเรื่องราวอย่างไรบ้าง
7. จงศึกษาจากในเรื่อง

(Chun, 2012, p. 91)

จากคำถามทั้ง 7 ข้อข้างต้นที่ผู้เขียนแปลมาจากภาษาเขมรพบว่า คำถามข้อที่ 1 เป็นเรื่องประเภท ของวรรณกรรม ส่วนคำถามข้อที่ 4 5 และ 6 เป็นเรื่องหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านเรื่องพระพัน จะเห็นได้ว่า คำถามทั้ง 2 ประเด็นที่ได้กล่าวมานี้ถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการศึกษาในนิทานพื้นบ้านในสังคมเขมร

ส่วนเหตุผลที่ผู้เขียนเลือกศึกษาหนังสือเรียนทั้ง 2 เล่มนี้ แทนที่จะศึกษาหนังสือเรียนวิชาภาษาเขมร ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 หรือ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-4 เนื่องจากเป็นหนังสือเรียนที่เกี่ยวข้องกับ วรรณคดี/วรรณกรรมโดยตรง และนิทานพื้นบ้านนั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์ดังกล่าว อีกทั้งหนังสือเรียน อักษรศาสตร์เขมรยังเป็นจุดสิ้นสุดของการบังคับเรียนนิชาวรรณคดี/วรรณกรรม ก่อนที่จะเข้าศึกษาต่อใน ระดับมหาวิทยาลัย

การศึกษานิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาอักษรศาสตร์เขมร ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5-6 จะช่วยให้เข้าใจวิถีคิดของคนเขมรมากขึ้น เพราะนี่คือสิ่งที่รัฐบาลกัมพูชายุบายปลูกฝังให้แก่ประชาชน ผ่านระบบการศึกษา ในลักษณะของหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum)⁹ เมื่อเข้าใจกันมากขึ้น ก็จะทำให้อยู่

⁹ Benson (1971, pp. 8-11) อธิบายว่า หลักสูตรแฝง คือ สิ่งที่ซ่อนอยู่ในหนังสือเรียน ต่างจากหลักสูตรที่เป็นทางการ ที่มุ่งพัฒนา ความรู้ทางวิชาการและสมรรถนะของผู้เรียน (การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน) ส่วนหลักสูตรแฝงจะซ่อนแนวคิด ทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ที่ต้องการปลูกฝังไว้อย่างแนบเนียน โดยผ่านบทอ่าน ตัวอย่างที่ใช้ประกอบคำอธิบายในหัวข้อ ต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งรูปภาพต่าง ๆ ไม่เว้นแม้แต่รูปภาพหน้าปก ก็ล้วนแต่ซ่อนความหมายบางประการไว้ทั้งสิ้น

ร่วมกันโดยปราศจากความขัดแย้ง อันเป็นที่มาของการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนทั้งสองประเทศ แทนที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาภูมิภาคอาเซียนให้แข็งแกร่ง มีความมั่นคงและมั่งคั่งดังที่ควรจะเป็น

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาอักษรศาสตร์เขมรระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5-6

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในหนังสือเรียนดังกล่าวมีจำนวน 5 เรื่อง คือ 1) นิทานพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับพิธีเซ่นไหว้พระภูมิในฤดูทำนา 2) นิทานพื้นบ้านเรื่องภูเขานางกริ 3) นิทานพื้นบ้านเรื่องพระพัน 4) นิทานพื้นบ้านเรื่องเนียะตาผลงเมือง และ 5) นิทานพื้นบ้านเรื่องพ่อตาเลือกลูกเขย โดยเนื้อหาของนิทานพื้นบ้านแต่ละเรื่องนั้น ผู้เขียนแปลและเรียบเรียงจากต้นฉบับภาษาเขมร รายละเอียดดังนี้

1. นิทานพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับพิธีเซ่นไหว้พระภูมิในฤดูทำนา (เรื่องประเภทกัจจณนิกนิทาน) ประเภทนิทานพื้นบ้าน

ผู้เขียนจัดให้นิทานพื้นบ้านเรื่องนี้เป็นนิทานอธิบายเหตุ¹⁰ เพราะพิจารณาจากชื่อเรื่องที่ปรากฏในหนังสือเรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้เห็นถึงที่มาของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนเขมร แทนที่จะจัดให้เป็นนิทานศาสนา เพราะเค้าเรื่องของนิทานเรื่องนี้มีที่มาจากนิทานธรรมดา

นิทานพื้นบ้านเรื่องนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือเรียนอักษรศาสตร์เขมร ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในบทที่ 1 หัวข้อ การวิจารณ์ตัวละคร โดยนำมาจากหนังสือที่ชื่อ “ประชุมนิทานพื้นบ้านเขมร ภาคที่ 9” เนื้อเรื่องมีอยู่ว่า

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีเศรษฐีคนหนึ่งแต่งงานมีภรรยาแต่ไม่มีบุตรไว้สืบสกุล ฝ่ายบิดามารดาของเศรษฐีร้อนใจมาก จึงคิดหาภรรยาใหม่ให้แก่บุตรชาย ทำให้ภรรยาของเศรษฐีต้องรีบไปจัดหาหญิงให้มาเป็นภรณาน้อยก่อนที่บิดามารดาของสามีจะเป็นฝ่ายจัดการ เนื่องจากเธอหวังว่า อย่างน้อยจะได้ควบคุมภรณาน้อยให้อยู่ในโอวาทได้ ต่อมาภรณาน้อยได้ตั้งครรภ์ ทำให้ภรรยาหลงคิดริษยาจึงได้แอบวางยาพิษภรณาน้อย ทำให้ภรณาน้อยและบุตรในครรภ์เสียชีวิต ก่อนที่ภรณาน้อยจะสิ้นใจ เธอได้ตั้งใจว่า จะขอผูกเวรกับภรรยาหลงไปทุกภพทุกชาติ

ชาติต่อมา ภรณาน้อยได้ไปเกิดเป็นแม่แมว ส่วนภรรยาหลงได้ไปเกิดเป็นแม่ไก่ เมื่อแม่ไก่ออกไข่มาครั้งใด แม่แมวจะแอบมาขโมยกินไข่จนหมด จนกระทั่งครั้งที่ 3 แม่ไก่เสียใจมากจึงได้กลั่นใจตายไปพร้อม ๆ กับลูกของมัน ก่อนตายมันได้ตั้งใจว่า จะขอจองเวรกับแม่แมวไปทุกภพทุกชาติ

¹⁰ นิทานอธิบายเหตุ ภาษาอังกฤษใช้ว่า explanatory หรือ etiological tale บางทีก็ใช้ศัพท์ภาษาเยอรมันว่า Natursage และภาษาฝรั่งเศสว่า pourquoi story เป็นเรื่องที่อธิบายถึงกำเนิดหรือความเป็นมาของสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ อาจอธิบายถึงกำเนิดของสัตว์บางชนิด สาเหตุที่สัตว์บางชนิดมีรูปร่างต่าง ๆ กำเนิดของต้นไม้หรือดอกไม้บางชนิด รวมถึงที่มาของพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี (Nimmanahaeminda, 2002, pp. 16-17)

ชาติต่อมา แม่ไก่ได้ไปบังเกิดเป็นแม่เสือ ส่วนแม่แมวได้ไปบังเกิดเป็นแม่กวาง ทุกครั้งที่แม่กวางตก ลูกแม่เสือกก็แอบมาขโมยลูกของแม่กวางไปกิน จนกระทั่งครั้งที่ 3 แม่กวางจึงได้กลิ่นใจตาย ก่อนตายมันได้ตั้งจิตว่า จะขอจองเวรกับแม่เสือไปทุกภพทุกชาติ

ชาติต่อมา แม่กวางได้ไปเกิดเป็นนางยักษ์ ส่วนแม่เสือดาวนั้นได้มาเกิดเป็นนางกุลธิดา ทุกครั้งที่นางกุลธิดาคลอดบุตร นางยักษ์จะแปลงกายแสร้งทำเป็นมาเยี่ยม พอนางกุลธิดาคลอด นางยักษ์ก็จะขโมยทารกน้อยไปกินเป็นอาหาร ทำอย่างนี้จนกระทั่งครั้งที่ 3 นางกุลธิดาเริ่มไม่ไว้ใจใครเลย พอนางยักษ์เห็นว่าแผนที่ตนวางไว้ไม่สำเร็จ จึงพยายามวิ่งไล่จับนางกุลธิดาที่กำลังอุ้มทารกน้อยวิ่งหนีเข้าไปภายในวัด นางกุลธิดาหวาดทรากรู้ตรงเบื้องหน้าแทบพระบาทของพระบรมศาสดา ส่วนนางยักษ์ไม่สามารถเข้ามาภายในพระอารามได้ จึงยืนรออยู่บริเวณด้านหน้า พระพุทธเจ้าได้ตรัสให้พระอานนทไปตามนางยักษ์นั้นมาเข้าเฝ้า พระองค์ทรงแสดงธรรมสั่งสอนนางยักษ์และนางกุลธิดาถึงเรื่อง “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร” พระองค์ทรงสอนให้นางยักษ์หันมารักษาศีล เลิกเบียดเบียนชีวิตคนและสัตว์ นางยักษ์จึงแย้งว่าตนดำรงชีวิตอยู่ด้วยการฆ่ามาโดยตลอด ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วนางจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างไร พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งให้นางกุลธิดารับนางยักษ์ไปเลี้ยงที่บ้าน เพราะนางยักษ์มีความสามารถพิเศษคือยังรู้ दिनฟ้าอากาศ นางกุลธิดาได้ปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำ

นางยักษ์มีญาณพิเศษยังรู้ล่วงหน้าว่า ปีไหนน้ำมาก ปีไหนน้ำน้อย พอถึงปีที่ฝนตกน้อย นางยักษ์จะบอกให้นางกุลธิดารับย้ายไปทำนาในที่ลุ่ม แต่ถ้าปีใดที่มีฝนตกมาก นางยักษ์จะบอกให้นางกุลธิดารับย้ายไปทำนาในที่ดอน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นางกุลธิดาปลูกข้าวได้ผลผลิตมากกว่าคนอื่น ๆ เสมอ ส่งผลให้เธอมีฐานะร่ำรวยขึ้นเรื่อย ๆ จนบรรดาเพื่อนบ้านต่างประหลาดใจและพากันมาซักถาม เมื่อทราบความแล้ว เพื่อนบ้านต่างพากันปฏิบัติตามนางกุลธิดา กล่าวคือ พอใกล้ถึงฤดูกาลทำนา เพื่อนบ้านจะนำอาหารหวานคาวมาเช่น ไหว้ นางยักษ์ เพื่อขอให้ช่วยพยากรณ์ฟ้าฝนในปีนั้น

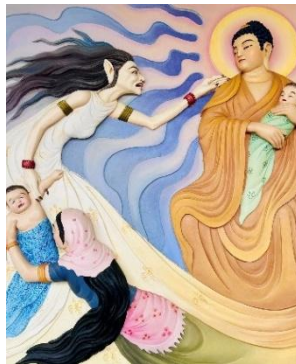
ต่อมานางยักษ์รู้สึกรำคาญเสียงคำข้าวที่ดังหนวกหู นางจึงขอลานางกุลธิดากลับเข้าไปอาศัยอยู่ในป่าตามเดิม นางกุลธิดาไม่ขัดข้อง และได้สร้างศาลไว้ให้นางยักษ์ที่บริเวณชายป่าด้วย ครั้นพอถึงฤดูกาลเพาะปลูก นางกุลธิดาพร้อมทั้งชาวบ้านในหมู่บ้านก็จะนำอาหารหวานคาวไปเช่น ไหว้ นางยักษ์จนกลายมาเป็นพิธีเช่น ไหว้พระภูมิเจ้าที่ที่ที่ปักกรักราชไร่นาสืบมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ (Ministry of Education, Youth and Sport, 2011, pp. 11-12)

เค้าโครงเรื่องของนิทานเรื่องนี้มาจากนิทานธรรมบท ในพระสุตตันตปิฎก เรื่อง “กาฬียกขิณวิตถุ” นิทานธรรมบทเรื่องนี้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน¹¹

¹¹ ผู้เขียนเคยเดินทางไปเยี่ยมชม Fo Guang Shan Buddha Museum in Kaohsiung ที่สาธารณรัฐจีนไต้หวัน พบภาพเล่าเรื่องนิทานธรรมบทเรื่องดังกล่าวปรากฏอยู่ด้วย แสดงให้เห็นถึงความแพร่หลายของนิทานเรื่องนี้ในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน

และเป็นที่รู้จักกันในหลายประเทศ เช่น ทางภาคเหนือของประเทศไทยมีประเพณีที่เรียกว่า “ตานก๋วยสลาก” ซึ่งมีที่มาจากการที่ชาวบ้านพากันนำของไปมอบให้แก่นางยักษ์เป็นจำนวนมาก จนทำให้นางต้องนำมาทำทานสลากเพื่อถวายให้แก่พระสงฆ์

นิทานเรื่องนี้แพร่หลายในประเทศกัมพูชาเช่นกัน ดังปรากฏใน “ศาสตรากระบวณทาย” หรือที่เขมรเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “คัมภีร์” ซึ่งเป็นวรรณกรรมทำน่าย คล้าย ๆ กับวรรณกรรมศาสนาที่พบทางภาคใต้ของไทยอีกด้วย

ภาพที่ 2 ภาพเล่าเรื่องนิทานธรรมบท เรื่อง “กาฬียกขิณิวัตถุ”

ณ Fo Guang Shan Buddha Museum in Kaohsiung

ที่มา: ผู้เขียน

ตัวอย่างศาสตรากระบวณทายของเขมรที่เกี่ยวข้องกับนิทานเรื่องดังกล่าว ที่ผู้เขียนปริวรรตมาจากคัมภีร์ใบลานของเขมร ดังนี้

กณฺฐจี ๑๕ នេះកាលប្រពន្ធចុងនិងប្រពន្ធដើមចងពៀរនិងគ្នា ទំនាយទាយថាមិនល្អទេ
បើប្រកបការអ្វី ច្រើនទាស់គ្នាហើយមានល្អិតល្អន់និងគ្នាជាដង្កាប់។

กัณฐ์ที่ 15 นี้กาลภรรยาไม่ค่อยกับภรรยาหลวงผูกเวรกัน ทำน่ายทนายว่า ไม่ดีเลย
ถ้าประกอบกิจการใด มักขัดแย้งกัน และใช้เสน่ห์เพทุบายต่อกันตรานานเท่านั้น

ศาสตรากระบวณทายแผ่นนี้ประกอบด้วยส่วนประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นการอ้างถึงนิทานที่ปรากฏในชาดกหรือธรรมบทซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา และส่วนที่ 2 เป็นการกล่าวถึงคำทำนายโดยภาพรวม และรายละเอียดที่สัมพันธ์กันระหว่างอนุภาค (motif) ของนิทานกับชะตาชีวิตในอนาคตของผู้รับคำทำนายนั้น¹² การปรากฏนิทานธรรมบทเรื่องนี้ในศาสตรากระบวณทายของเขมร ย่อมเป็นเครื่องยืนยันที่แสดงให้เห็นถึงความนิยมแพร่หลายของนิทานเรื่องนี้เป็นอย่างดี

¹² สนใจอ่านเพิ่มเติมที่ “วรรณกรรมคัมภีร์ เขมรซีเมืองเขมร” (Khongphianthum, 2008)

“ทฤษฎีการแพร่กระจาย” (Diffusionist Theory) ได้กล่าวว่านิทานทั้งหลายมีแหล่งกำเนิดเดียวหรือที่เรียกว่า “เอกกำเนิด” (Monogenesis) ต่อมาจึงแพร่กระจายไปรอบ ๆ จุดกำเนิดนั้น โดยนักวิชาการกลุ่มนี้ เช่น กริมม์ มิลเลอร์และแบนไฟฟ์ เชื่อว่านิทานน่าจะมิจุดกำเนิดจากอินเดียเพียงแห่งเดียวแล้วได้กระจายไปยังยุโรปและดินแดนอื่น ๆ ในภายหลัง (Phraiwan, 2008, p. 340) นิทานพื้นบ้านของเขมรเรื่องนี้ก็น่าจะเป็นเช่นเดียวกัน

แนวคิดสำคัญของนิทานพื้นบ้านเรื่องนี้ นอกจากจะสอนให้รู้จักการให้อภัยแล้ว ยังสอนให้มนุษย์รู้จักแสดงความเคารพต่อธรรมชาติอีกด้วย โดย “นางยักษ์” ในนิทานเรื่องนี้ คือ ตัวแทนของพลังงานในธรรมชาติ (Animism) ที่มนุษย์ต้องแสดงความนอบน้อม ไม่กระทำการล่วงเกิน เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข

ส่วนบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านเรื่องนี้ คือ ทำให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในชาติ รู้จักเคารพธรรมชาติในฐานะของผู้ที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต ย่อมทำให้มีชีวิตที่เต็มไปด้วยความสุข

2. นิทานพื้นบ้านเรื่อง “ภูเขานางงรี” (ภูเขงกัฏฐ)

เรื่อง “ภูเขานางงรี” ซึ่งเป็นนิทานประจำถิ่น¹³ ในจังหวัดกำแพงชนง ปรากฏในหนังสือเรียนอักษรศาสตร์เขมรระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 บทที่ 1 ในส่วนของบทอ่าน นิทานพื้นบ้านเรื่องนี้นำมาจาก “ประชุมนิทานพื้นบ้านเขมร” ภาคที่ 5 ซึ่งผู้เขียนพบว่า มีที่มาจากเรื่อง “รถเสนชาดก” ในปัญญาสาชดก¹⁴ อีกทอดหนึ่ง เนื้อเรื่องมีดังนี้

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีเศรษฐีคนหนึ่งไม่มีบุตรธิดาไว้สืบสกุล เขาจึงได้ไปบนบานกับเทวดาเพื่อขอให้มบุตรธิดาไว้สืบสกุล ต่อมาภรรยาของเศรษฐีได้ตั้งครรภ์และคลอดบุตรธิดาออกมาปละหนึ่งคนจนครบ 12 คน หลังจากนั้นฐานะของเศรษฐีจึงได้ยากจนลงเรื่อย ๆ ทำให้เศรษฐีต้องพาริดาทั้ง 12 คนขึ้นเกวียนเพื่อนำไปปล่อยทิ้งไว้ในป่าลึก

¹³ นิทานประเภทนี้ ภาษาเขมรมันใช้คำว่า sage ภาษาอังกฤษใช้หลายคำ คือ local tradition, local legend และ migratory legend ภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า tradition Populaire โดยทั่วไปนิยมเรียกนิทานประเภทนี้ว่า sage ตามแบบภาษาเขมรมัน ในภาษาไทยอาจจัดเป็นตำนานประเภทหนึ่ง เพราะเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของบุคคลและสถานที่ในท้องถิ่น (Nimmanahaeminda, 2002, p. 15) ดังนั้นผู้เขียนจึงจัดนิทานเรื่อง “ภูเขานางงรี” เป็นนิทานประจำถิ่น เพราะมีการอธิบายที่มาของชื่อภูเขา แทนที่จะจัดให้เป็นนิทานมหัศจรรย์

¹⁴ ปัญญาสาชดก หรือ ปันณสาชดก เป็นชาดกนอกนิบาต หรือ พาทิชาดก แต่งขึ้นโดยการนำนิทานจากอรรถกถาชาดกและนิทานพื้นบ้านมาดัดแปลงให้เป็นเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ในชาติภพต่าง ๆ ให้ด้นเรื่องมีสถานที่ที่พระพุทธเจ้าตรัสเล่าชาดกมูลเหตุที่ปรารภชาดก และในตอนท้ายมีการประชุมชาดก ชาดกเหล่านี้มุ่งสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สันนิษฐานว่าปัญญาสาชดกแต่งขึ้นโดยพระภิกษุชาวล้านนาในราว พ.ศ.2000-2200 มีทั้งสิ้นจำนวน 50 เรื่อง ต่อมาได้แพร่หลายไปยังประเทศลาว พม่า กัมพูชา และชนชาติไทที่อาศัยอยู่ในประเทศจีน (Prangwatthanakun, 2016, pp. 19-20)

นางสิบสองเดินทางพนจรอยู่กลางป่าจนมาถึงเมืองยักษ ซึ่งมีนางยักษนามว่า “สันธมาร” เป็นผู้ปกครอง นางสันธมารพร้อมด้วยชาวเมืองต่างปลอมตัวเป็นมนุษย์ และได้นำนางทั้ง 12 คนไปชุบเลี้ยงในวัง โดยให้ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยดูแลนางกรี ผู้เป็นพระธิดาของตน

ต่อมานางทั้งสิบสองคนได้ทราบข่าวว่า พวกตนมาอยู่ในเมืองยักษจึงชวนกันหลบหนี ต่อมาพวกเธอได้กลายมาเป็นพระมเหสีของกษัตริย์รณาสีนา นางสันธมารแค้นใจมากจึงออกติดตาม ครั้นพบแล้ว นางได้แปลงกายเป็นหญิงสาว และใช้เวทมนตร์ทำให้ได้เป็นพระมเหสีของกษัตริย์รณาสีนาด้วยอีกองค์หนึ่ง ต่อมานางแสวงหาเป็นประจักษ์แล้ว ให้หมอลงกรรพทูลท้าวรณาสีนาว่า ยาที่จะใช้รักษาอาการประชวรมีเพียงพระเนตรของพระมเหสีทั้ง 12 องค์เท่านั้น ท้าวรณาสีนาจึงโปรดให้ควักเอาพระเนตรของพระมเหสีทั้ง 12 องค์ ซึ่งขณะนั้นกำลังทรงพระครรภ์อยู่ แล้วให้นำตัวไปคุมขังไว้ในถ้ำ ส่วนพระเนตรเหล่านั้น พระนางสันธมารได้นำไปมอบไว้ให้นางกรีเป็นผู้เก็บรักษา

พระมเหสีทั้ง 11 องค์ถูกควักพระเนตรออกทั้ง 2 ข้าง ยกเว้นแต่พระมเหสีองค์ที่ 12 ที่ทรงพระนามว่า เพา (คำว่า “เพา” ในภาษาเขมร เป็นคำที่ใช้เรียกลูกคนสุดท้าย) ที่ถูกควักพระเนตรออกเพียงข้างเดียว ทั้งนี้เนื่องจากบุญกรรมในอดีตชาติที่พระมเหสีทั้ง 11 องค์เคยใช้เส้นดอกร้อยตาปลาที่หามาได้โดยแทงเข้าไปที่ตาทั้ง 2 ข้างของปลา ต่างจากนางเพาที่ใช้เส้นดอกร้อยตาปลาเพียงข้างเดียว

ท้าวรณาสีนาทรงมีรับสั่งให้ทรมานนางสิบสองด้วยการให้อดอาหาร พวกนางอาศัยกินกบกินเขียดที่อยู่ภายในถ้ำ และเมื่อมีใครคลอดลูกออกมา พวกนางก็จะพากันฉีกเนื้อทารกแล้วแบ่งปันกันกินด้วยความหิวโหย ครั้นเมื่อถึงคราวที่นางเพาคลอดลูก เธอได้นำลูกของตนไปซ่อนไว้ และให้นามทารกนั้นว่า “พุทธิแสน”

ครั้นเมื่อพระพุทธิแสนทรงเจริญวัยขึ้น พระองค์ทรงลอบออกไปข้างนอกถ้ำ และนำไก่ที่ทรงเลี้ยงไว้ไปพ่นตีกับไก่ของชาวบ้าน โดยมีเดิมพันเป็นอาหารจำนวน 12 ห่อ เพื่อนำไปเลี้ยงคูมารดาและบิดา ไม่ว่าจะไปทำชนกับไก่ของใคร ไก่ของพระพุทธิแสนก็ได้รับชัยชนะเสมอ ทำให้ชื่อเสียงของพระพุทธิแสนจรจายไปจนถึงพระเนตรพระกรรณของพระรณาสีนาและนางยักษสันธมาร และเมื่อนางยักษทราบข่าวว่า พระพุทธิแสนทรงเป็นพระโอรสที่เกิดจากนางเพา นางจึงวางแผนที่จะสังหาร โดยแสวงหาเป็นรับพระพุทธิแสนมาชุบเลี้ยงเป็นพระโอรสบุญธรรม แล้วทรงใช้ให้ไปทำธุระที่บ้านเมืองของตน

นางสันธมารได้ฝากพระราชสาส์นให้พระพุทธิแสนนำไปมอบให้แก่นางกรี โดยเนื้อความได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าไปถึงตอนกลางคืนให้จับกินในตอนกลางคืน แต่ถ้าไปถึงตอนกลางวันให้จับกินในตอนกลางวัน” โชคดีที่ระหว่างทาง พระพุทธิแสนได้หยุดพักค้างแรมอยู่ที่อาศรมของพระฤๅษีในกลางป่า ขณะที่พระพุทธิแสนกำลังบรรทมหลับอยู่นั้น พระฤๅษีได้แอบอ่านเนื้อความในพระราชสาส์นนั้น พระฤๅษีเกิดเมตตาสงสารพระพุทธิแสนจึงได้แก้ไขเนื้อความในพระราชสาส์นใหม่ว่า “ถ้าไปถึงตอนกลางคืนให้รับแต่งงานกันในตอนกลางคืน แต่ถ้าไปถึงในตอนกลางวันให้รับแต่งงานกันในตอนกลางวัน”

เมื่อพระพุทธรูปเสด็จเดินทางไปถึงเมืองของนางยักษีสันธมาร พระองค์จึงได้อภิเษกสมรสกับนางกกริ
 ทันที ต่อมาพระองค์ทรงทราบเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นในอดีต จึงทรงลักเอาพระเนตรของมารดาและบ้ำ
 รวมทั้งยาวิเศษที่เมื่อใช้โรยไปแล้วจะกลายเป็นทะเล เป็นภูเขา นำติดตัวมาด้วย พระองค์ทรงโรยยาวิเศษเพื่อ
 ขัดขวางไม่ให้นางกกริไล่ติดตามมาทัน ทำให้นางกกริเสียใจมากจนอกแตกตายในที่สุด ต่อมาพระองค์ได้ทรง
 สंहารนางยักษีสันธมาร และรักษาดวงตาของมารดาและบรรดาบ้ำ ๆ จนหายเป็นปกติ พระองค์ทรงขึ้น
 ครองราชสมบัติต่อจากพระบิดา ส่วนร่างของนางกกรินั้นได้กลายมาเป็นภูเขาในจังหวัดกำปงชนัง เรียกว่า
 “ภูเขานางกกริ” นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (Ministry of Education, Youth and Sport, 2011, pp. 16-17)

ภาพที่ 3 แผนที่จังหวัดต่าง ๆ ในราชอาณาจักรกัมพูชา

ที่มา: Royal Thai Embassy, Phnom Penh (2015)

จากแผนที่ข้างต้นจะเห็นได้ว่าจังหวัดกำปงชนังนั้นตั้งอยู่ไม่ไกลจากราชธานีพนมเปญนัก และเมื่อ
 ต้องเดินทางจากเมืองปอยเปตมุ่งตรงไปยังราชธานีพนมเปญตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 5 ย่อมผ่าน
 ภูเขานางกกริเสมอ คนเขมรเชื่อกันว่า ภูเขาภูเขานี้คือร่างของนางกกริจริง ส่วนยาวิเศษที่พระพุทธรูปเสด็จใช้โรยจน
 กลายเป็นแม่น้ำก้นขวางเพื่อไม่ให้นางกกริข้ามผ่านได้นั้น ได้กลายมาเป็นทะเลสาบเขมรในปัจจุบัน (Ban,
 2025, p. 3)

นิทานพื้นบ้านเรื่องนี้ สอนคุณธรรมเรื่องความกตัญญู ส่วนหน้าที่ทางสังคม คือ ช่วยสร้างสำนึก
 ความเป็นชาติ ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้แก่ชาวกัมพูชา เนื่องจากเกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญทาง
 ภูมิศาสตร์ของประเทศ คือ 1) ทะเลสาบเขมร ซึ่งเป็นทะเลสาบน้ำจืดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียง

เฉียงใต้ ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงประเทศกัมพูชา และภูเขานางงรี ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของจังหวัดกำปงชนัง รองจากเครื่องปั้นดินเผา¹⁵

อาจารย์ชัยวัฒน์ เสาทอง อาจารย์สอนภาษาเขมร ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เคยเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณนั้น หลีกเลี้ยงที่จะบริโภคผักแขยง ซึ่งขึ้นอยู่บริเวณภูเขานางงรี เพราะผู้สูงอายุบอกสืบต่อ ๆ กันมาว่า นั่นคือ “ขนเพชร” ของนางงรี

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สอดคล้องกับที่ Na Thalang (1994, p. 34) ได้อธิบายว่า ประเพณีการโยกสถานที่ในท้องถิ่นกับนิทานนิยายประจำถิ่นเป็นประเพณีสากล เกิดขึ้นทั่วไปในวัฒนธรรมของทุกชาติทุกภาษา มนุษย์โดยทั่วไปมีความช่างสังเกต มีจินตนาการ และปัญญาที่จะสร้างคำอธิบายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ในขณะเดียวกัน มนุษย์แต่ละที่มีระบบวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มนุษย์จึงใช้ความสามารถอันนี้สร้างความเป็น “เรา” (us) และความเป็น “เขา” (the others) ความเป็นเราเกิดจากความเชื่ออะไรที่เหมือน ๆ กัน รวมไปถึงการรับรู้ทานนิยายเรื่องเดียวกัน เข้าลักษณะคนที่เชื่อเหมือน ๆ กัน ทำอะไรเหมือน ๆ กัน คือ “พวกเดียวกัน” ในแง่นี้นิยายท้องถิ่นจึงเป็นกลไกการสร้างจิตสำนึกร่วมให้กับคนในแต่ละท้องถิ่นอันนำไปสู่ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3. นิทานพื้นบ้านเรื่อง “พระพัน” (ព្រះពាន់)

นิทานพื้นบ้านเรื่อง “พระพัน” จัดเป็นนิทานประจำถิ่น¹⁶ เป็นนิทานพื้นบ้านของจังหวัดไพรแวง ปรากฏในหนังสือเรียน “อักษรศาสตร์เขมร” ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 บทที่ 1 ทักษะการฟัง เนื้อเรื่องมีดังนี้

ชายคนหนึ่งอาศัยอยู่กับมารดา ทุกเช้าเขาจะไปทำนา ส่วนมารดามีหน้าที่คอยหุงหาอาหารนำไปส่งให้แก่บุตรชายในเวลาเที่ยง วันหนึ่งผู้เป็นมารดาอยู่อยู่กับการทำงานบ้านจนเวลาล่วงเลยไปจากเดิมมาก ครั้นพอนึกขึ้นได้ เธอจึงนำข้าวสวดยัดใส่กะลาจนแน่นแทนที่จะต้กลีจาน เพราะคิดว่า ภายหลังจากที่บุตรชายทานข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว เขาจะได้ใช้กะลานั้นแทนภาชนะต้กน้ำดื่ม ฝ่ายบุตรชายเฝ้ารอคอยมารดาอยู่เป็นเวลานาน เขาทั้งเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าและหิวข้าวมาก ครั้นเมื่อเห็นมารดานำกะลาใบน้อยใส่ข้าวมากก็เกิด

¹⁵ คำว่า “กำปงชนัง” มาจากคำว่า “กำพง” (កំពង់) ที่แปลว่า ท่าเรือ และคำว่า “ฉนัง” (ឆ្នាំង) ที่แปลว่า หม้อดินเผา แสดงว่าบริเวณนี้เป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญของประเทศกัมพูชามาตั้งแต่ครั้งโบราณ

¹⁶ ผู้เขียนยึดเกณฑ์การพิจารณาประเภทของนิทานพื้นบ้านของ ศาสตราจารย์ ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์ ที่อธิบายว่า “การศึกษาเปรียบเทียบนิทานจากหลาย ๆ แหล่ง ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของนิทานบางรูปแบบ คือ นิทานมหัศจรรย์และนิทานชีวิต มักมีความสัมพันธ์กับนิทานประจำถิ่นและนิทานอธิบายเหตุ กล่าวคือ นิทานประจำถิ่นบางเรื่อง เมื่อมีการเล่าในท้องถิ่นอื่นอาจกลายเป็นนิทานมหัศจรรย์หรือนิทานชีวิตไป เพราะไม่ได้กล่าวถึงที่มาของชื่อสถานที่แต่อย่างใด เช่น เรื่องพระยาangk พระยาพาน ซึ่งเป็นนิทานประจำถิ่นของจังหวัดนครปฐม เรื่องนี้เมื่อเล่ากันในบางจังหวัดไม่ได้กล่าวถึงสิ่งก่อสร้างที่สำคัญคือ พระปฐมเจดีย์ เรื่องพระยาangk พระยาพานที่เล่าในถิ่นอื่นก็มีลักษณะเป็นนิทานชีวิต” (Nimmanahaeminda, 2002, p. 15) นิทานเรื่อง “พระยาangk พระยาพาน” เป็นนิทานที่มีแบบเรื่องคล้ายกับนิทานเรื่อง “พระพัน” ของเขมร ที่มีการอธิบายสิ่งก่อสร้าง ดังนั้น ผู้เขียนจึงจัดให้นิทานเรื่องพระพัน เป็นนิทานประจำถิ่น

บันดาลโทสะเพราะคิดว่า มารดานำอาหารมาให้เหนื่อยเกินไป เขาจึงลงมือทุบตีมารดาจนสลบ แล้วลงมือทานอาหารนั้นด้วยความหิวโหย พอเขาทานอิ่ม แต่อาหารนั้นกลับยังเหลืออยู่ ทำให้เขาได้สติกลับคืนมา เขารีบไปขอขมาลาโทษจากมารดา มารดาได้กล่าวก่อนสิ้นใจว่า ขอให้เขาสร้างพระพุทธรูปจำนวน 1,000 องค์ไว้บนแผ่นหิน เพื่อให้พ้นจากบาปกรรมที่ก่อขึ้น หลังจากนั้น เขาตั้งใจสร้างพระพุทธรูปตามคำสั่งเสียของมารดา ต่อมาชาวบ้านแถบนั้นต่างเรียกขานสถานที่ดังกล่าวว่า “พระพัน” มาจนถึงทุกวันนี้ (Chun, 2012, pp. 89-91)

นิทานพื้นบ้านของเขมรเรื่องนี้คล้ายกับนิทานพื้นบ้านเรื่อง “ก่อง”¹⁷ ชาวน้อยฆ่าแม่” ของจังหวัดยโสธร ของประเทศไทย แนวคิดสำคัญของนิทานพื้นบ้านเรื่องพระพันสอนให้เยาวชนเขมรรู้จักกตัญญูต่อบิดามารดาและไม่เป็นคนใจร้อน ทำอะไรโดยขาดสติ สอดคล้องกับวัยของผู้เรียน ซึ่งเป็นกลุ่มวัยรุ่นตอนปลาย ที่มักใจร้อน และใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล เชื้อ “เพื่อน” มากกว่า “บิดามารดา” โดยลืมนึกว่า ในโลกใบนี้ไม่มีใครรักเรามากเท่ากับบิดามารดา ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดอีกแล้ว

นอกจากนี้นิทานพื้นบ้านเรื่อง “พระพัน” ยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมเขมรที่น่าสนใจ เช่น 1) สังคมเขมรเป็นสังคมเกษตรกรรม ที่มีการแบ่งหน้าที่การทำงานที่ชัดเจนโดยเพศชายมีหน้าที่เป็นแรงงานในภาคการเกษตร ส่วนเพศหญิงมีหน้าที่คอยดูแลบ้านเรือน 2) คนเขมรนั้นบริโภค “ข้าวเจ้า” เป็นอาหารหลักต่างจากคนไทยในภาคอีสานที่บริโภค “ข้าวเหนียว” เป็นหลัก 3) ความเชื่อเรื่องการได้บาปในสังคมเขมร โดยเฉพาะกรรมหนักอย่างอนันตริยกรรม (ฆ่าบิดา ฆ่ามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำให้พระพุทธรูปเจ้าทรงหื้อพระโลหิต ทำสังฆเภท) วิธีการคือ การสร้างพระพุทธรูป ด้วยวิธีการแกะสลักหิน ซึ่งเป็นสิ่งที่คนเขมรถนัด ส่วนคนไทยนั้นใช้วิธีการสร้างพระเจดีย์ได้บาป เช่น เรื่อง พระปฐมเจดีย์ (ภาคกลางของไทย) หรือ พระธาตุก่องข้าว (ภาคอีสานของไทย) เป็นต้น

4. นิทานพื้นบ้านเรื่อง “เนี่ยะตาขลัง”¹⁸เมือง” (นุกตาขลังเมือง)

การศึกษานิทานพื้นบ้าน เพื่อทำให้เกิดความรู้สึกซาตินิยมนั้นเริ่มต้นมานานแล้ว ในยุโรป ช่วงศตวรรษที่ 18-19 ได้เกิดแนวคิดแบบจินตนิยมซึ่งสนับสนุนแนวคิดแบบเสรีนิยมและชาตินิยมขึ้น ในเยอรมัน เฮอร์เดอร์กล่าวว่า การกระตุ้นให้ประชาชนรักชาติจะต้องรวมหัวใจของผู้คนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน มีวิญญาณดวงเดียวกันซึ่งแฝงอยู่ในเพลง นิทาน บทกวี และประเพณีที่สืบทอดกันมา ตัวเอกในนิทานและมหากาพย์พื้นบ้านคือวีรบุรุษของปวงชน ในฟินแลนด์มีเหตุการณ์ที่ชาวฟินแลนด์ใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนลัทธิชาตินิยม คือ เอลิอัส เลินนีอ็อท รวบรวมมหากาพย์พื้นบ้านเรื่อง คาเลวาลา (The Kalevala) ซึ่งเป็นเรื่อง

¹⁷ คำว่า “ก่อง” หมายถึง “กะต๊ับ” ซึ่งเป็นภาษาสำหรับไว้ใส่ข้าวเหนียวของคนไทยในภาคอีสาน ซึ่งมีความหมายต่างจากคำว่า “ก่อง” ในภาษาไทยภาคกลาง (Kaensar & Kongpeth, 2014, p. 12)

¹⁸ คำนี้ผู้เขียนใช้วิธีการถ่ายถอดรูปเขียน (Transliteration) จากภาษาเขมร ตรงกับคำว่า “คลัง” ในภาษาไทย

ของวีรบุรุษชาวฟินแลนด์ผู้นำวัฒนธรรมมาสู่ประชาชน และเขาเชื่อกันว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านมีความเป็นชาตินิยมแฝงอยู่และเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนในชาติสามัคคีกัน (Phraiwan, 2008, pp. 339-340)

ในประเทศกัมพูชา มีการใช้นิทานพื้นบ้านเพื่อปลูกฝังแนวคิดชาตินิยม คือ นิทานเรื่อง “เนียะตามลั้งเมือง” นิทานเรื่องนี้จัดเป็นนิทานประจำถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในประวัติศาสตร์¹⁹ ปรากฏในหนังสือเรียน “อักษรศาสตร์เขมร” ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 บทที่ 3 ทักษะการฟัง เนื้อเรื่องมีดังนี้

ชัยอัศจรรย์ ซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระเจ้านันทราชา กษัตริย์ผู้ปกครองเมืองบันทายละแวก ได้ลงพระเจ้ากรุงสยามให้หลงเชื่อ และพระราชทานพระแสงอาญาสิทธิ์ พร้อมทั้งทรัพย์สินและไพร่พลเป็นจำนวนมากให้แก่ชัยอัศจรรย์ เมื่อเขาเดินทางมาถึงเมืองพระตะบอง บรรดาข้าราชการและราษฎรเป็นจำนวนมากได้เข้ามาสวามิภักดิ์ และยกชัยอัศจรรย์ขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองประเทศเขมร

เมื่อข่าวดังกล่าวล่องรู้ไปจนถึงพระเนตรพระภรรณของกษัตริย์สยาม พระองค์จึงโปรดให้กรีธาทัพหมายจะสังหารชัยอัศจรรย์และทำลายประเทศเขมรให้พินาศ เสนาผู้หนึ่งนามว่า “มลั้งเมือง” จึงทูลให้พระเจ้าชัยอัศจรรย์เตรียมขุดหลุมสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ภายในบรรจุศาสตราวุธไว้ หลังจากนั้นเสนามลั้งเมืองพร้อมด้วยบุตรภรรยาจึงสละชีพของตนเอง เพื่อไปนำกองทัพบกมาช่วยพระเจ้าชัยอัศจรรย์รบกับสยาม โดยได้สั่งเสียไว้ว่า ถ้าหลังจากนี้ 7 วัน ได้ยินเสียงโห่ร้องของไพร่พลทหาร แสดงว่าท่านสามารถไปนำกองทัพบกมาจากปรโลกได้สำเร็จ

เมื่อกษัตริย์สยามยกทัพมาจนถึงแผ่นดินเขมร วิทยญาณของเสนามลั้งเมืองและบรรดาญาติพี่น้องได้บันดาลให้ทหารสยามเกิดหน้ามืด ปวดท้อง และล้มเกลือกกลิ้งลงกับพื้น ทำให้ทหารเขมรของพระเจ้าชัยอัศจรรย์สามารถสังหารทหารสยามได้โดยง่าย กษัตริย์สยามจึงทรงรับสั่งให้เร่งถอยทัพกลับบ้านเมือง พระเจ้าชัยอัศจรรย์ทรงยกกองเสนามลั้งเมืองให้เป็น “เนียะตา” ผู้คอยดูแลประเทศชาติ และกำหนดให้จัดงานบวงสรวงขึ้นเป็นประจำทุกปีเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ (Chun, 2012, pp. 93-95)

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ดูจากชื่อตัวละครสำคัญของเรื่องพบว่า มี “รหัสยะ” บางอย่างซ่อนอยู่ พระนามกษัตริย์เขมรคือ “ชัยอัศจรรย์” หมายถึง “ความอัศจรรย์แห่งชัยชนะ” เพราะมาจากอำนาจที่ไร้ลับเหนือ

¹⁹ ผู้เขียนไม่จัดนิทานเรื่องนี้เป็นนิทานวีรบุรุษ (hero tale) เนื่องจากยึดเกณฑ์ที่ ศาสตราจารย์ ดร.ประคอง นิมนานเหมินท์ อธิบายว่า “นิทานวีรบุรุษ” เป็นนิทานชุด ที่เล่าถึงการผจญภัยของวีรบุรุษคนเดียวหลายครั้งหลายหน และมักเล่าถึงการผจญภัยของวีรบุรุษที่มีความสามารถเหนือมนุษย์ เช่น เรื่องของวีรบุรุษ เฮอริคิวลิส เทซีอุส และเพอร์ซีอุส ของกรีก เป็นต้น (Nimmanahaeminda, 2002, p. 13) แต่จัดเป็นนิทานประจำถิ่น เพราะ “นิทานประจำถิ่นเป็นเรื่องเล่าที่มีความยาวไม่แน่นอน บางเรื่องก็สั้น บางเรื่องก็ยาว บางเรื่องอาจมีอนุภาคสำคัญเพียงอนุภาคเดียว มักเป็นเรื่องแปลกพิสดารซึ่งเชื่อว่าเคยเกิดขึ้นจริง ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง บ่งบอกชื่อตัวละครและสถานที่ไว้ชัดเจน อาจเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลในประวัติศาสตร์ของบ้านเมือง หรือบุคคลสำคัญของท้องถิ่น ตัวละครอาจเป็นมนุษย์ เทวดา สัตว์ หรือผีสังนางไม้ ตัวอย่างนิทานประจำถิ่นที่เล่าในภาคกลางของไทย เช่น เรื่องพระยากง พระยาพาน เรื่องพระร่วง เป็นต้น (Nimmanahaeminda, 2002, p. 15)

ธรรมชาติ ส่วน “หลังเมือง” หรือ “คลังของเมือง” นั้นอาจจะไม่ใช่ที่เก็บรักษาทรัพย์สินเงินทองเสมอไป แต่อาจหมายถึง “ใจ” ที่เก็บรักษาความรักชาติ รักแผ่นดินไว้อย่างเต็มเปี่ยม (ถึงแม้จะสิ้นชีวิตไปแล้ว แต่ความรักชาติยังคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง)

เมื่อใช้แนวคิดแบบชาตินิยม (Romantic Nationalism) มาศึกษานิทานพื้นบ้านเรื่องนี้พบว่า มีการปลุกฝังความรักชาติบ้านเมืองให้แก่เยาวชน โดยกล่าวยกย่องวีรบุรุษคนสำคัญของเขมร คือ “เนียะตามลั้งเมือง” และตอกย้ำ “ประวัติศาสตร์บาดหมาง” ที่มีต่อศัตรูหมายเลข 1 ของเขมร นั่นคือ “สยาม” นิทานพื้นบ้านเรื่องนี้ได้รับการ “ผลิตซ้ำ” (reproduction) ในหนังสือเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเล่มอื่น ๆ เช่น หนังสือเรียนวิชาภาษาเขมร ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 บทที่ 1 ที่ชื่อ “ยอดวีรชน” (វិជ្ជាជ័យ) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ในรูปของนิทาน 2 ภาษา (เขมร-อังกฤษ) สำหรับเด็กอีกด้วย เรียกลักษณะดังกล่าวว่า edutainment²⁰

ในช่วงที่ประเทศไทยมีปัญหาพิพาทบริเวณแนวชายแดนกับประเทศกัมพูชา (พ.ศ. 2568) ผู้เขียนพบว่า ชาวเขมรบางคนได้ขอให้ดวงวิญญาณของเนียะตามลั้งเมืองออกมาช่วยปกป้องประเทศชาติ เช่น โพสต์ของพนักงานเพชฌัญญูชื่อกี๋ชื่อ Khmer Preah Ream เขาได้โพสต์ข้อความเป็นภาษาเขมร เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ. 2025 เนื้อหาเป็นการขออัญเชิญเนียะตามลั้งเมืองสำคัญทั่วทั้งประเทศกัมพูชา รวมทั้งเนียะตามลั้งเมืองให้มาช่วยจัดการสยาม โดยที่รูปภาพประกอบที่ใช้เป็นรูปของเนียะตามลั้งเมือง ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดโพธิ์สัตว์

ความเสียสละของบรรพบุรุษเป็นแบบอย่างให้แก่คนเขมรในปัจจุบันให้ร่วมแรงร่วมใจกันปกป้องมาตุภูมิ ดังจะเห็นได้จากคำขวัญที่ปรากฏตามสื่อต่าง ๆ ว่า “ชีวิตมอบแด่ชาติ อธิธำมมมอบแด่มารดา” (ជីវិតជូនជាតិ ធម៌ជូនម្តាយ ออกเสียงว่า จีวีตจูนเจียต เทียตจูนมดา)

5. นิทานพื้นบ้านเรื่อง “พ่อตาเลือกลูกเขย” (ឪពុកເຖង់ស្រក)

นักวิชาการชาวกัมพูชาจัดให้นิทานพื้นบ้านเรื่อง “พ่อตาเลือกลูกเขย” เป็นวรรณกรรมของประชาชนประเภท “นิทานต่อต้านระบบสังคมยกย่องพ่อตา” (Khuem, 1956, p. 56) บทอ่านนี้ปรากฏในหนังสือเรียน “อักษรศาสตร์เขมร” ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 บทที่ 10 ทักษะการอ่าน โดยคัดลอกมาจากหนังสือที่ชื่อ “รวมบทอ่านวรรณคดีระดับชั้นที่ 6” ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1982 (การนำมาให้เรียนอีกครั้งในหลักสูตรปัจจุบัน

²⁰ Edutainment เป็นคำศัพท์ที่คิดขึ้นโดย Dr.Chris Daniels เมื่อ ค.ศ.1975 หมายถึง รูปแบบของความบันเทิงที่มุ่งใช้เพื่อการให้ความรู้ควบคู่ไปกับการให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ปัจจุบันแนวคิดดังกล่าวแพร่หลายไปในหลายประเทศทั่วโลก เช่นในประเทศไทย มีหนังสือนิทาน 2 ภาษา ซึ่งแสดงถึงการรับรู้และประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวกับการสร้างนิทานเกิดขึ้น (Phakdeephasuk, 2015, pp. 185-186)

ยอมเป็นเครื่องยืนยันคุณค่าของนิทานพื้นบ้านเรื่องนี้เป็นอย่างดี) นิทานเรื่องนี้จัดเป็นนิทานมุทล²¹ ที่เป็นการเอาชนะกันด้วยกลลวง เนื้อความมีดังนี้

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีสองสามีภรรยาคนหนึ่ง มีธิดา 1 คน ซึ่งมีรูปร่างหน้าตาสวยงามมาก แม้ว่าใครจะมาขอไปเป็นภรรยา สองสามีภรณาก็ไม่ยอมยกให้ เพราะอยากที่จะได้คนที่ปฏิบัติตามข้อห้ามของเขา คือ คนที่จะมาเป็นลูกเขยจะต้องห้ามด่าว่ามารดาของคนอื่น วันหนึ่งได้มีชายคนหนึ่งรูปร่างหน้าตาสวยงามเข้ามาฝากตนเป็นลูกเขย ฝ่ายว่าที่พ่อตาจึงยื่นข้อเสนอดังกล่าวพร้อมทั้งยังบอกอีกด้วยว่า ขอให้ชายคนนั้นเข้ามาคอยปรนนิบัติรับใช้ตนในตอนเช้าวันพรุ่งนี้

พอรุ่งสาง ชายหนุ่มก็มารับใช้ว่าที่พ่อตาตามที่ได้ตกลงกันไว้ ว่าที่พ่อตาสั่งให้บุตรสาวนำข้าวปลาอาหารมาเลี้ยงดูชายหนุ่มแล้วสั่งชายหนุ่มว่า วันนี้ให้ชายหนุ่มจงควายไปไถนา ทำไปจนกว่าจะได้ยินเสียงก้อนหินที่อยู่แถวนั้นร้องให้แล้วจึงค่อยหยุดทำงาน ชายหนุ่มไถนาตั้งแต่เช้าจนถึงเที่ยงก็ยังไม่ได้ยินเสียงก้อนหินร้องให้ ไถนาไปจนกระทั่งควายเดินแทบไม่ไหว ส่วนตัวเขาหิวข้าวมาก จึงได้สลับออกไปว่า “แม่ไถก่อนหินนี้ เมื่อไหร่ถึงจะร้องให้ออกมาเสียที” ครั้นว่าที่พ่อตาซึ่งแอบอยู่ด้านหลังก้อนหินได้ยินดังนั้น เขาจึงสั่งให้ชายหนุ่มนำควายไปเก็บที่คอก แล้วไล่ให้กลับบ้านไปในทันที เพราะเขาไม่ปฏิบัติตามสัญญาที่ให้ไว้

วันต่อมาได้มีชายอีกคนหนึ่งเข้ามาขอฝากตัวเป็นลูกเขย ชายชราได้ทำแบบชายคนก่อนคือให้เขาจูงควายไปไถนา ชายคนนั้นฉลาดกว่าชายคนเดิมมาก เขาได้ห่อข้าวไปทานด้วย ครั้นพอถึงเวลาเที่ยง เขาจึงแก้ห่อข้าวออกทานอย่างสบายใจ เขาไถนาไปจนถึงเวลาบ่ายก็ยังไม่ได้ยินเสียงก้อนหินร้องให้ เขาจึงกล่าวกับก้อนหินว่า “ท่านก้อนหินเอ๋ย โปรดร้องให้เสียทีเถิดครับ เพราะควายเดินแทบไม่ไหวแล้ว สงสารควายด้วยเถิดครับ ตัวผมไม่เป็นไรดอก เพราะได้กินข้าวแล้ว ไถไปจนถึงตอนค่ำก็ได้ ถ้าไม่สงสารผม ก็ไถโปรดสงสารควายด้วยเถิด เพราะว่ามันเป็นสัตว์” เหตุที่ชายหนุ่มกล่าวเช่นนั้น เพราะทราบดีว่า ว่าที่พ่อตาแอบฟังอยู่ด้านหลังก้อนหิน ชายชราสงสารควายจึงบอกให้ชายหนุ่มเลิกไถนาแล้วปล่อยควายให้ไปกินหญ้า ส่วนชายชราพาชายหนุ่มกลับมาที่บ้าน แล้วสั่งให้บุตรสาวหาข้าวปลาอาหารมาให้ชายหนุ่มทาน แล้วกำชับให้ชายหนุ่มมารับใช้เขาอีกครั้งในวันรุ่งขึ้น

ครั้นพอตกกลางคืน สองสามีภรรยาจึงได้ปรึกษากันอีก ชายชรากล่าวว่า จะทำอย่างไรดีหนอ ที่จะให้ชายหนุ่มเพลอสมถ่อมมารดาของคนอื่น เพราะสามีภรรยาผู้นี้ไม่อยากได้ชายคนนี้เป็นบุตรเขย เนื่องจากเขามีรูปร่างหน้าตาไม่ดี ไม่คู่ควรกับบุตรสาวของตน หญิงชราจึงได้กล่าวว่า ไม่เห็นยากอะไรเลย พอพรุ่งนี้ขอให้ชายชราเตรียมกระบุงไว้ 2 ใบ ใบแรกให้ใส่ข้าวสารไว้จนเต็ม ส่วนใบที่ 2 ให้ชายชราเข้าไปซ่อนตัวอยู่ภายในนั้น พอรุ่งเช้าค่อยให้ชายหนุ่มแบกกระบุงทั้ง 2 ใบนี้ขึ้นไปบนยอดเขา ครั้นพอเหนื่อยหนักชายหนุ่มก็จะ

²¹ นิทานมุทล ตรงกับคำในภาษาอังกฤษหลายคำ ได้แก่ jest, humorous anecdote, merry tale, numskull tale ภาษาเยอรมันใช้ Schwank มักมีขนาดสั้น โครงเรื่องไม่ซับซ้อน มีเพียงอนุภาคเดียว ตัวละครอาจเป็นมนุษย์หรือสัตว์ก็ได้ จุดสำคัญคือความไม่น่าเป็นไปได้ต่าง ๆ (Nimmanahaeminda, 2002, p. 20)

สารถออกมาเอง สองสามีภรรยาต่างปรึกษารือกัน โดยไม่ทราบเลยว่าชายหนุ่มกำลังแอบฟังอยู่ที่บริเวณใต้ถุนเรือน

พอรุ่งเช้า ชายชราก็แอบเข้าไปซ่อนตัวอยู่ภายในกระบุง หญิงชราได้บอกกับชายหนุ่มว่า ชายชราไปตัดฟืนอยู่บนยอดเขา แล้วขอให้ชายหนุ่มหอบกระบุงทั้ง 2 ใบนี้ตามขึ้นไปด้วย ชายหนุ่มหอบกระบุงไปได้ไม่ไกล เขารู้สึกเหนื่อยมาก จึงหอบกระบุงทั้ง 2 ใบไปวางลงบนกองหญ้าแห้ง แล้วจุดไฟเผาหญ้า เขาแสร้งทำที่เป็นเรื่องตกใจเมื่อเห็นไฟไหม้ เมื่อชายชราได้ยินดังนั้นก็ตกใจพยายามหนีเอาตัวรอด ชายหนุ่มแสร้งทำเป็นเข้าไปช่วยลากตัวชายชราออกมาจากกองเพลิง ทำให้ชายชราถูกไฟลวกได้รับบาดเจ็บ ชายหนุ่มได้พาชายชรากลับมาที่บ้าน ชายชราบอกให้ชายหนุ่มกลับบ้านไปก่อน แล้วค่อยมาใหม่ในวันรุ่งขึ้น

ชายหนุ่มแอบลอบฟังอยู่ที่ใต้ถุนบ้าน เขาได้ยินสามีภรรยาคู่นี้ปรึกษารือกันเหมือนเมื่อคืนวาน ชายชราบอกว่า ชายหนุ่มผู้นี้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด แต่หน้าตาไม่ดี ทำอย่างไรจึงจะสามารถกำจัดชายคนนี้ออกไปพ้นทาง ฝ่ายหญิงชราจึงได้แนะนำผู้เป็นสามีว่า พรุ่งนี้ขอให้ชายชราแสร้งทำที่ออกไปหาเต่าเพื่อนำมาทำเป็นอาหาร แล้วให้บอกกับชายคนนั้นว่า ที่บ้านไม่ได้เลี้ยงสุนัข ขอให้ชายหนุ่มมาทำหน้าที่แทนสุนัข ถ้าหาเต่าไม่ได้จะไล่ไปเสีย ครั้นชายหนุ่มได้ทราบอุบายดังกล่าวแล้ว เขาก็รีบไปหาเต่า แล้วนำไปซ่อนไว้ในป่า

เช้าวันรุ่งขึ้น ชายชราบอกกับชายหนุ่มว่า เขาจะออกไปหาเต่า ขอให้ชายหนุ่มช่วยทำหน้าที่เป็นสุนัขนำทางให้ด้วย ครั้นเตรียมเสบียงอาหารพร้อมแล้ว ชายชราจึงได้จูงชายหนุ่มเข้าไปป่า เช้าวันนั้นชายหนุ่มสามารถควานเต่ามาได้ 6-7 ตัว ครั้นพอเที่ยง ชายชราหิวข้าวมาก เขาแก้ห่อข้าวเตรียมที่จะรับประทาน ชายหนุ่มเห็นฝูงควายอยู่ในบริเวณนั้นจึงแสร้งทำเป็นเห่าไล่ ทำให้ฝูงควายตื่นตกใจวิ่งเข้าไปเหยียบย่ำข้าวกล้าของชาวนา ชายชราเห็นดังนั้นก็รีบวิ่งออกไปไล่ควาย ชายหนุ่มเห็นเป็นโอกาสดี เลยรีบวิ่งเข้าไปกินข้าวของชายชราจนหมดแล้ววิ่งกลับบ้าน ชายชราแม้ได้ควายอยู่ พอไล่ควายเสร็จแล้ว เขารีบย้อนกลับมาหมายจะกินข้าว แต่ไม่มีอะไรเหลือเลย เขาโกรธชายหนุ่มมากจึงไล่ให้ชายหนุ่มกลับบ้านไปก่อน บอกว่าวันพรุ่งนี้ค่อยมาใหม่

ชายหนุ่มแอบฟังอยู่ที่ใต้ถุนบ้านเหมือนเช่นเคย หญิงชราแนะนำให้ผู้เป็นสามีสลับบทบาทกัน โดยในวันพรุ่งนี้ให้ชายชรารับบทเป็นสุนัข แล้วให้ชายหนุ่มรับบทเป็นเจ้านายแทน พอเช้าวันรุ่งขึ้น ชายหนุ่มจูงชายชราออกไปหาเต่าในป่า ชายชราเดินตามหลังชายหนุ่ม เพราะเหตุที่ตนเองไม่มีเรี่ยวแรงเท่าจึงเดินตามชายหนุ่มไม่ค่อยทัน ชายหนุ่มได้ใช้ไม้ไล่ตีชายชราให้ออกวิ่งไล่ล่าเต่า ครึ่งพอลถึงเวลาพักเที่ยง ชายหนุ่มไม่ยอมแบ่งอาหารให้ชายชรา โดยให้เหตุผลว่า สุนัขตัวนี้ไม่สมควรที่จะได้กินอาหาร เพราะมันเกียจคร้าน จึงหาเต่าไม่ได้เลย ชายชราโกรธมาก ไม่รู้จะทำเช่นใด จึงได้บอกกับชายหนุ่มไปว่า ขอให้เขากลับบ้านไปก่อน แล้วพรุ่งนี้ค่อยกลับมาทำงานใหม่

คืนวันนั้น ชายหนุ่มแอบฟังอยู่ที่ใต้ถุนบ้านอีกเช่นเคย หญิงชราแนะนำให้สามีว่า วันพรุ่งนี้ให้เตรียมกระบุงไว้ 2 ใบ ใบหนึ่งให้บรรจุข้าวสาร อีกใบหนึ่งให้ชายชราลงไปซ่อน แล้วเดี๋ยวเธอจะบอกกับชายหนุ่มว่า

สามี่ไปทำธุระอยู่ที่ตลาด ขอให้ชายหนุ่มหาบกระบุงทั้ง 2 ใบนี้ตามไป หญิงชราคิดว่า ถ้าชายหนุ่มคนนี้แบกของหนักมาก ๆ พอเดินทางมาถึงที่เปลี่ยว เขาต้องสับถอกออกมาอย่างแน่นอน

พอวันรุ่งขึ้น ว่าที่เมียเขาก็ได้สั่งให้ชายหนุ่มหาบกระบุงไปตลาด ระหว่างทางชายหนุ่มได้พยายามหาอุบายเพื่อไม่ให้ผู้เป็นพ่อตาได้กลิ่นแก๊สเขาอีก เขาจึงแก๊สวางกระบุงไว้ที่บนสะพานข้ามคลอง แล้วใช้ท่อนไม้ใหญ่ฟาดลงไปในบึงสะพานดัง ๆ พลังดัดเสียงแล้วตะโกนว่า มีช้างกำลังข้ามสะพาน พอชายชราได้ยินดังนั้นก็ตกใจมาก เขาดั้นไปมาจนกระบุงกลิ้งตกลงไปในน้ำ เขาสำลักน้ำจนเกือบตาย ชายหนุ่มเห็นดังนั้นก็เข้าไปช่วยแล้วพาชายชรากลับบ้านที่บ้าน ต่อมาชายชราได้จัดงานแต่งงานให้ชายหนุ่มเจ้าปัญญากับธิดาของตน (Ministry of Education, Youth and Sport, 2011, pp. 238-242)

ประเด็นที่น่าสนใจอย่างหนึ่งในนิทานพื้นบ้านเขมรเรื่องนี้ คือ การห้ามสบเป็นคำตำราของผู้อื่น Watthanakul (2014, pp. 4-5) อธิบายว่า ลักษณะที่ว่านี้จัดเป็น “สากล” เห็นได้จากหนังสือ “ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน” (Motif Index of Folk Literature) ของ Stith Thompson ในหมวด C400 ได้กล่าวถึงเรื่อง อนุภาคการห้ามพูด ไว้ เมื่อศึกษานิทานของอินเดีย และอาหรับ พบว่า มีเรื่องของห้ามพูดปรากฏอยู่ เช่น ใน “นิทานเวตาล” ของอินเดีย กษัตริย์วิกรมาทิพย์ถูกสั่งห้ามไม่ให้ตรัสถ้อยคำใด ๆ กับเวตาล ภายหลังจากที่เวตาลเล่านิทานจบ ถ้าไม่เช่นนั้นเวตาลจะลอยกลับไปยังต้นโอศิตตามเดิม แล้วพระวิกรมาทิพย์ก็ต้องเดินทางไปจับตัวเวตาลกลับมาใหม่ หรือ นิทานเรื่องหนึ่งที่อยู่ใน “นิทานอาหรับราตรี” ที่เจ้าหญิงออกตามหาพี่ชายทั้งเจ็ดที่ถูกสาปให้กลายเป็นหงส์ดำ โดยมีกฎว่าห้ามพูดเป็นเวลา 7 ปี การห้ามพูดนี้เป็นการแสดงความอดทนอดกลั้น ซึ่งถือเป็นคุณธรรมสำคัญของในวัฒนธรรมฮินดูและอาหรับ

สำหรับในวัฒนธรรมเขมรนั้น ความอดทนอดกลั้น การพูดจาสุภาพเหมาะสม ก็ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ชายควรมี ดังปรากฏใน “จบบปฐ” (ออกเสียงว่า จบบั โประฮ) หรือสุภาษิตสอนชาย ซึ่งแต่งโดย หมื่นไม่สันนิษฐานว่าน่าจะแต่งในสมัยอยุธยาเป็นราชธานี (ราวศตวรรษที่ 17-19) (Thongsilpa, 2010, p. 117)

บทสรุป

เมื่อวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาอักษรศาสตร์เขมรทั้ง 5 เรื่องแล้วพบว่าสามารถจัดประเภทได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) นิทานอธิบายเหตุ คือเรื่อง “พิธีเซ่นไหว้พระภูมิในฤดูทำนา” ที่อธิบายว่า เพราะเหตุใดเกษตรกรชาวเขมรถึงต้องทำพิธีดังกล่าว 2) นิทานประจำถิ่น แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ 2.1) นิทานประจำถิ่นที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญ ได้แก่ เรื่อง “ภูเขานางงรี” และนิทานเรื่อง “พระพัน” 2.2) นิทานประจำถิ่นที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญ คือเรื่อง “เนียะตามลึงเมือง” และ 3) นิทานมุขตลก คือเรื่อง “พ่อตาเลือกลูกเขย”

แนวคิดสำคัญที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านข้างต้น แบ่งเป็น 1) แนวคิดเรื่องการรู้จักให้อภัย ดังปรากฏในนิทานพื้นบ้านเรื่อง “พิธีเซ่นไหว้พระภูมิในฤดูทำนา” เมื่อคนในสังคมรู้จักการให้อภัยกันย่อมทำให้สังคมที่

เต็มไปด้วยความขัดแย้งอย่างสังคมเขมรเดินหน้าต่อไปได้ แต่ถ้าเมื่อใดที่คนในชาติอาฆาตจองเวรกัน สังคมรวมทั้งประเทศชาติย่อมพัฒนาต่อไปไม่ได้ และพินาศไปในที่สุด เนื่องจากติด “กับดัก” คือความขัดแย้ง

2) แนวคิดเรื่องความกตัญญู ดังปรากฏในนิทานพื้นบ้านเรื่อง “ภูเขานางงรี” และเรื่อง “พระพัน” (กตัญญูต่อบุพการี) นิทานพื้นบ้านเรื่อง “เนียะตามลึงเมือง” (กตัญญูต่อประเทศชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์) นิทานพื้นบ้านเรื่อง “พิธีเซ่นไหว้พระภูมิในฤดูทำนา” (กตัญญูต่อธรรมชาติ) 3) แนวคิดเรื่องความเสียสละเพื่อประเทศชาติ ดังปรากฏในนิทานพื้นบ้านเรื่อง “เนียะตามลึงเมือง” และ 4) แนวคิดเรื่องการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา ดังปรากฏในนิทานพื้นบ้านเรื่อง “พ่อตาเลือกลูกเขย”

ส่วนหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านในหนังสือเรียนนั้น พบว่า นิทานพื้นบ้านมีหน้าที่ 1) อธิบายต้นกำเนิดโดยสัมพันธ์กับประเภทของนิทานที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ นิทานอธิบายเหตุและนิทานประจำถิ่น 2) ให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน และช่วยระบายความคับข้องใจ เช่น นิทานมุกตลก เรื่อง “พ่อตาเลือกลูกเขย” 3) ส่งเสริมศีลธรรมดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น ความกตัญญู การให้อภัย รวมทั้งเสริมสร้างความเชื่อต่าง ๆ เช่น ตอกย้ำว่าททรรมเรื่อง “สยามคือศัตรูของชาติ” ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกชาตินิยม รักและหวงแหนมาตุภูมิ เป็นต้น และ 4) สะท้อนสภาพสังคมเขมร เช่น นิทานเรื่อง “พิธีเซ่นไหว้พระภูมิในฤดูทำนา” ที่แสดงให้เห็นว่า สังคมเขมรเป็นสังคมเกษตรกรรม ที่ผู้คนใกล้ชิดผูกพันกับธรรมชาติ ในฐานะที่เป็นผู้ประทานอาหารและน้ำเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ หรือนิทานพื้นบ้านเรื่อง “พ่อตาเลือกลูกเขย” ที่สะท้อนภาพของครอบครัวเขมรที่แต่งงานแล้วลูกเขยเข้าบ้าน เพราะต้องการแรงงานในภาคเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นคู่ขัดแย้งในครอบครัวเขมร คือ พ่อตากับลูกเขย ที่พยายามแย่งกันขึ้นมาเป็นใหญ่ภายในบ้าน รวมทั้งสถานภาพของบุตรสาวที่ต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุม หรือการบังคับบัญชาของบิดาในสังคมแบบปิตาธิปไตย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า นิทานพื้นบ้านที่ได้รับการผลิตซ้ำในหนังสือเรียนอักษรศาสตร์เขมร ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5-6 ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงแค่เรื่องเล่าที่ช่วยเสริมสร้างสมรรถนะให้แก่ผู้เรียน (ฟัง พูด อ่าน เขียน) หรือเสริมสร้างความบันเทิงเท่านั้น หากแต่ยังช่วยหล่อหลอมทำให้เกิดประชากรที่มีคุณภาพตรงตามที่ภาครัฐต้องการอีกด้วย

References

- Ban, C. (2025). *Puthisen neang kangrey* (Unpublished Bachelor's independent study). Norton University.
- Benson, R. S. (1971). *The hidden curriculum*. Massachusetts Institute of Technology.
- Choun, N. (1967). *Vaccananukrom khmer* [Cambodian dictionary]. Institut Bouddhique.
- Chun, L. (2012). *Kar sdap attabot pheasa khmer samrap phathomphum nueng thutiyaphum* [The listening for Khmer reading for primary and secondary school]. Bontiy Srey Press.

- Hongsuwan, P. (2013). *Nan ma laew: Mi reuang law nithan tamnan chiwit* [Once upon a time: There are storytelling, folktale, myth and life]. Chulalongkorn University Press.
- Kaensar, M., & Kongpeth, S. (2014). Nithan phuen ban kap kan triam khwam phrom su prachakhom asian [Folktale and preparation for entering the Asian community]. In P. Pheawphochai (Ed.), *Hnangsue ruam nithan phuen ban esan lae botkhwam wichakan* [A collection of northeastern Thai folktales and academic article] (pp. 10-14). Ubon Ratchathani University Press.
- Khongphianthum, C. (2008). Gambhira: Cambodian fortune-telling literature. *Mekong Society Journal*, 4(3), 103-131. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/8768>
- Khuem, S. (1956). *Prawat aksorsastr khmer* [Literary history] (2nd ed.). n.p.
- Ministry of Education, Youth and Sport. (2011). *Aksorsastra khmer 11* [Khmer literature grade 11]. Publishing and Distribution House.
- Na Thalang, S. (1994). *Nai thongthin mi nithan lae kanlalen: Kan seuksa khatichon nai boribot thang sangkhom thai* [In local area has folktales and folk plays: A folklore study in social context of Thai society]. Matichon.
- Na Thalang, S. (2009). *Tritsadi khatichonwitthaya: Withiwiththaya nai kanwikhroh tamnan-nithan phuen ban* [Folklore theory: Methodology for analyzing myths and folktales] (2nd ed.). Chulalongkorn University Press.
- Nimmanahaeminda, P. (2002). *Nithan phuen ban sueksa* [Folktale study] (2nd ed.). Academic Dissemination Project, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- Phakdeephasuk, S. (2015). Kan phasomphasan watthanatham nai hnangsue nithan naew edutainment (sara bantherng) phasa thai [Cultural blending in Thai educational funny fables]. In S. Na Thalang (Ed.), *Reuang law phuen ban thai nai lok ti plian plaeng* [Thai folktales in a changing world] (pp. 157-216). Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (SAC).
- Phrairwan, R. (2008). *Wannakam thongthin* [Local literature]. Dhonburi Rajaphat University.
- Prangwatthanakun, S. (2016). Panyassachadok [Pannasa jatakas]. In S. Na Thalang (Ed.), *Wannakam phuen ban moradok phum panya thang watthanatham khong chat* [Folktales is national intangible cultural heritage] (pp. 19-20). Department of Culture Promotion.

- Royal Thai Embassy, Phnom Penh. (2015, September 3). *Sara na ru kiaokap kamphucha wan ni* [Interesting facts about Cambodia today] [Photo]. Facebook. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=539124192907556&id=288963567923621&set=a.295579277262050>
- Thongsilpa, P. (2010). *Wannakam khamson khamen* [Cambodian didactic literature]. Dhonburi Rajaphat University.
- Watthanakul, K. (2014). Attalak lae khwam pen sakon nai nithan phuen ban [Identity and universality in folktales]. In P. Pheawphochai (Ed.), *Hnangsue ruam nithan phuen ban esan lae botkhwam wichakan* [A collection of northeastern Thai folktales and academic article] (pp. 1-9). Ubon Ratchathani University Press.

แนะนำผู้เขียน (List of Authors)

1. นางสาวไอยดา กลิ่นอัน

นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

E-mail: adthem1155@gmail.com

2. ดร.อรรถ ชินอัครพงศ์

ศศ.ด. (ภาษาศาสตร์) มหาวิทยาลัยนเรศวร

อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาศาสตร์ คติชนวิทยา ปรัชญาและศาสนา

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

E-mail: ochin1965@gmail.com

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด อินทจามรรักษ์

อ.ด. (ภาษาศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาศาสตร์ คติชนวิทยา ปรัชญาและศาสนา

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

E-mail: chommanadi@nu.ac.th

4. รองศาสตราจารย์วรวิรัชต์ มหามนตรี

อ.ม. (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศิลปากร

อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

E-mail: kunjaejai@yahoo.com

5. นายนพกุล ขุนสีแก้ว

นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

E-mail: oammusicman@gmail.com

6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิณัฐ พงษ์นิล

ปร.ด. (ดุริยางคศิลป์) วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อาจารย์ประจำภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

E-mail: Naruntanapron@gmail.com

7. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล

อ.ด. (ภาษาไทย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

E-mail: aphilak.kas@gmail.com

8. ดร.พิศาล ปานแก้ว

ปร.ด. (ภาษาศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

E-mail: Apkeaw@gmail.com

9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริตต์ อรุณโษษฐ์

Ph.D. (Russian Linguistics), Lobachevsky State University of Nizhny Novgorod, Russia

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัสเซียและยูเรเชียศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

E-mail: parit.a@arts.tu.ac.th

10. อาจารย์จิรพงศ์ ทรัพย์ชุมทอง

อ.ม. (ปรัชญา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ประจำภาควิชาวิทยาการภาษาและวัฒนธรรม คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

E-mail: jirapong.sup@ku.th

11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภานัน พรหมมาก

Ph.D. (TESOL), University of Stirling, The United Kingdom

อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

E-mail: psupanan@tsu.ac.th

12. ดร.จันทพงศ์ บุณณะชัยวงศ์

Ph.D. (Linguistics and Applied Linguistics), Wuhan University, China

อาจารย์ประจำภาควิชาภาษา คณะศิลปศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

E-mail: jantapong.bu@kmitl.ac.th

13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาดา เตรียมวิทยา

Ph.D. (Public Administration), East China Normal University, China

อาจารย์ประจำภาควิชาภาษา คณะศิลปศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

E-mail: chada.tr@kmitl.ac.th

14. รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา คงเพียรธรรม

ศศ.ด. (ภาษาเขมร) มหาวิทยาลัยศิลปากร

อาจารย์ประจำสาขาภาษาตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

E-mail: ganesanee96@gmail.com

ข้อมูลสำหรับผู้ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ (Notes for Contributors)

การส่งต้นฉบับ - Submission

ผู้เขียนต้องส่งต้นฉบับผ่านทางระบบออนไลน์ ThaiJO โดยมีเอกสารที่ต้องนำส่ง 4 รายการ (ดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ทางเว็บไซต์ <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhnu>)

1. **ไฟล์บทความ** – ผู้เขียนต้องนำส่งทั้งไฟล์สกุล .docx และ .pdf
2. **แบบฟอร์มนำส่งบทความ** – ผู้เขียนทุกคนต้องลงนามรับรองข้อตกลงการส่งบทความตีพิมพ์ พร้อมระบุข้อมูลของผู้เขียนทุกคน กรณีมีผู้เขียนมากกว่า 1 คน ให้ระบุ corresponding author ด้วย ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เขียนชื่อแรก
3. **แบบฟอร์มรับรองการตรวจสอบภาษาอังกฤษ** – ผู้เขียนต้องตรวจสอบความถูกต้องทางไวยากรณ์และการใช้ภาษาอังกฤษ
4. **เอกสารรับรองจริยธรรมในมนุษย์ (IRB/EC)** – ผู้เขียนจำเป็นต้องแนบเอกสารรับรองกรณีที่เป็นการวิจัยในมนุษย์หรือที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์

The author must submit the manuscript via the ThaiJO system, include the following 4 required documents. (all forms can be downloaded at <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhnu>)

1. **Article files** – The authors must submit both .docx and .pdf files.
2. **Submission form** – All authors must endorse the submission agreement, specifying the information of all authors. If there is more than one author, please specify the corresponding author, who may not necessarily be the first author.
3. **English proofreading certification** – The author is responsible for the accuracy of the English language used in the manuscript.
4. **Certificate of approval (COA) from the Institutional Review Board (IRB) or Ethics Committee (EC)**
– The authors are required to submit this document if the research involves human subjects.

การเตรียมต้นฉบับ - Manuscript Preparation

ความยาวไม่ควรเกิน 20 หน้า (รวมเอกสารอ้างอิง) ตั้งค่าน้ำกระดาษ B5 (ความกว้าง 18.2 ซม. ความสูง 25.7 ซม.) เว้นระยะขอบบน 3 ซม. และเว้นระยะขอบซ้าย ขอบขวา และขอบล่าง 2 ซม. กำหนดให้ใช้ตัวอักษร "Cordia New" ตลอดบทความ โดยใช้ระยะห่างระหว่างบรรทัด 1 เท่า

The manuscript should not exceed 20 pages in length, including references. Use the B5 paper layout (width: 18.2 cm; height: 25.7 cm). Set the top margin to 3 cm and the left, right, and bottom margins to 2 cm. Use the "Cordia New" font throughout the article with single-line spacing.

รายการ Lists	ลักษณะตัวอักษร Font Style	รูปแบบการพิมพ์ Alignment	ขนาดตัวอักษร Font Size
– ชื่อบทความ (Title)	หนา (Bold)	กลางหน้ากระดาษ (Page Center)	18
– ชื่อผู้แต่ง (Author)	หนา (Bold)	ชิดขวา (Align Right)	14
– บทคัดย่อ (Abstract Title)	หนา (Bold)	ชิดซ้าย (Align Left)	14
– เนื้อหาบทคัดย่อ (Abstract)	ปกติ (Regular)	-	13
– หัวข้อแบ่งตอน (Heading)	หนา (Bold)	ชิดซ้าย (Align Left)	14
– หัวข้อย่อย (Subheading)	หนา (Bold)	ใช้หมายเลขกำกับ (Numbering)	14
– บทความ (Text)	ปกติ (Regular)	-	14
– การเน้นความในบทความ (Emphasis)	หนา (Bold)	-	14
– ข้อความในตาราง (Table Text)	ปกติ (Regular)	-	13
– ข้อความอ้างอิง (Cited Text)	เอียง (Italic)	-	14
– บรรณานุกรม (Cited Document)	หนา (Bold)	กลางหน้ากระดาษ (Page Center)	14

** ความยาวส่วนแรกของต้นฉบับ ได้แก่ ชื่อเรื่อง ผู้เขียน บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษและคำสำคัญรวมกันไม่ควรเกิน 2 หน้ากระดาษ (The length of the first part of the manuscript, including the title, author, abstract, and keywords, both in Thai and English, should not exceed 2 pages.)

รูปแบบและภาษา - Style and Languages

วารสารรับต้นฉบับทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ผู้เขียนบทความควรใช้รูปแบบการเขียนบทความและสำนวนภาษาเหมาะสมกับลักษณะของบทความทางวิชาการที่เป็นที่ยอมรับทั่วไป มีการตรวจทานต้นฉบับแล้วเป็นอย่างดีทั้งรูปแบบและการสะกด

JHNU accepts manuscripts in two languages: Thai and English. Authors must use an academically appropriate writing format and language, ensuring correct formatting and spelling.

บทคัดย่อ - Abstract

ต้นฉบับต้องมีทั้งบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่สรุปสาระสำคัญของบทความ ความยาวไม่ควรเกิน 10 บรรทัดสำหรับบทคัดย่อภาษาไทย และไม่ควรเกิน 200 คำสำหรับบทความภาษาอังกฤษ รวมกันแล้วไม่เกิน 2 หน้ากระดาษ ต้นฉบับเขียนเป็นภาษาใดให้นำบทคัดย่อนั้นขึ้นก่อนแล้วตามด้วยบทคัดย่ออีกภาษา ทั้งนี้ผู้เขียนต้องตรวจสอบความถูกต้องทางไวยากรณ์และการใช้ภาษาเอง

The manuscript must include an abstract in both Thai and English, summarizing the main points of the article. The Thai abstract should not exceed 10 lines, and the English abstract should not exceed 200

words, with the total length not exceeding the second page of the manuscript. The order depends on the language of the manuscript. (For example, if the manuscript is written in Thai, the Thai abstract should be placed first, followed by the English one.) *The author is responsible for the accuracy of the language used in the abstract*

คำสำคัญ - Keywords

ผู้เขียนต้องกำหนดคำสำคัญทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3-6 คำ โดยเรียงคำสำคัญตามระดับความเกี่ยวข้องกับบทความ ตำแหน่งของคำสำคัญอยู่ถัดจากบทคัดย่อภาษานั้น ๆ

The authors must specify 3-6 keywords in both Thai and English, arranged according to their relevance to the article. The keywords are positioned next to the abstract in that language.

บทความจากวิทยานิพนธ์หรือส่วนหนึ่งของการศึกษา - Articles from Thesis, Dissertation, or Part of the Study

ผู้เขียนต้องระบุข้อมูลของผลงาน เช่น ปริญญา สาขาวิชา สถาบัน และปี ไว้ที่เชิงอรรถ เช่น

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “...ชื่อเรื่อง...”

บทความนี้ปรับปรุงจากวิทยานิพนธ์ เรื่อง “...ชื่อเรื่อง...”

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา “...ชื่อรายวิชา...”

The author must include details such as the degree, field of study, institution, and year in the footnote.

Examples:

This article is part of the thesis entitled “...title...”

This article is a revised version of a dissertation entitled “...title...”

This article is part of the fulfillment of the course “...course name...”

ส่วนประกอบของบทความ - Elements of the Article

บทความวิชาการหรือบทความวิจัย ผู้เขียนสามารถกำหนดหัวข้อได้ตามความเหมาะสม อย่างไรก็ตาม บทความวิจัยจะต้องมีหัวข้อหลักโดยไม่ต้องใส่ตัวเลขกำกับ ดังต่อไปนี้

1. **บทนำ (Introduction)** – อาจประกอบด้วย ที่มาของปัญหาการวิจัย, ทฤษฎีและ/หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง, จุดประสงค์และ/หรือคำถามวิจัย
2. **ระเบียบวิธีวิจัย (Methodology)** – อาจประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ 1) การออกแบบการวิจัย (วิธีการการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล) 2) การเลือกกลุ่มตัวอย่าง 3) เครื่องมือวิจัย 4) การเก็บรวบรวมข้อมูล และ 5) การวิเคราะห์ข้อมูล
3. **ผลการวิจัย (Findings)** – ตามจุดประสงค์หรือคำถามวิจัยที่ตั้งไว้
4. **การอภิปรายผล (Discussion)**
5. **บทสรุป (Conclusion)** – รวมทั้งการนำผลการวิจัยไปใช้ และ ข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)
6. **References**

For academic articles or review articles, the authors may determine the topics in the article as appropriate. However, research articles must include the following topics.

1. **Introduction** – may consisting of the rationale or statement of the problem, theories and/or related literature and research, and objectives and/or research questions)
2. **Methodology** – may consisting of the following important elements: 1) research design (data collection and analysis methods), 2) sample selection, 3) research instruments, 4) data collection, and 5) data analysis.
3. **Findings** – according to the objectives or research questions
4. **Discussion**
5. **Conclusion** – including Implementation and Recommendations (if applicable)
6. **References**

การอ้างอิง - References

แหล่งข้อมูลทั้งหมดที่อ้างอิงในบทความต้องปรากฏในรายการเอกสารอ้างอิงท้ายบทความ (References) ตามลำดับตัวอักษรของนามสกุลผู้แต่งคนแรก กำหนดให้อ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษโดยใช้ระบบเดียวกันทั้งเรื่อง คือ APA 7th Edition โดยผู้เขียนบทความต้องรับผิดชอบความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด (ดูตัวอย่างทางเว็บไซต์ <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhnu/about/submissions>)

All cited materials must be listed in alphabetical order in references list at the end of the paper. Both in-text citation and references must be in English using the same system throughout the article, APA 7th Edition. The authors must responsible for ensuring the accuracy of all citations. (See reference examples: <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhnu/about/submissions>)

ลิขสิทธิ์ - Copyrights

บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ถือเป็นลิขสิทธิ์ของผู้เขียนบทความ ผู้ใดต้องการตีพิมพ์ซ้ำต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนก่อน บทความที่ได้รับการตอบรับเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรแล้ว จะต้องไม่ปรากฏในสิ่งพิมพ์อื่นใดก่อนที่จะปรากฏในวารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร กองบรรณาธิการจะส่งเล่มวารสารที่มีบทความของผู้เขียนตีพิมพ์ให้แก่ผู้เขียนจำนวน 1 ฉบับ หากผู้เขียนต้องการมากกว่า 1 ฉบับ สามารถแจ้งความประสงค์ ผ่านทาง E-mail: humanjournal@hotmail.com หรือดาวน์โหลดบทความได้ที่ <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhnu>

The copyrights of the articles published in the *Journal of Humanities Naresuan University* belong to the authors. Anybody wishing to reprint or republish an article in JHNU must receive written permission from the author. The article accepted for publication in JHNU must not appear in any publications before appearing in JHNU. The author of an accepted article will receive a copy of the journal. For additional copies, please contact the journal staff via E-mail: humanjournal@hotmail.com or download the article from the journal's website at <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhnu>.

ตัวอย่างการอ้างอิง (References Example)

1. หนังสือ (Book)

Author, A. A. (Year). *Title of the book* (2nd ed.). Publisher.

Cone, J. D., & Foster, S. L. (1993). *Dissertations and theses from start to finish: Psychology and related fields* (3rd ed.). American Psychological Association.

1.1 บทความหรือบทในหนังสือ (Book Chapter)

Author, A. A. (Year). Title of the chapter. In A. A. Editor & B. B. Editor (Eds.), *Title of the book* (2nd ed., pp. #-#). Publisher.

Lundén, R. (1999). Two: Sketching the Generic Boundaries. In C. C. Barfoot, H. Bertens, T. D'haen, & E. Kooper (Eds.), *The United Stories of America: Studies in the Short Story Composite* (pp. 32-51). Brill.

1.2 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book)

Author, A. A. (Year). *Title of the book* (2nd ed.). Publisher. URL

Brontë, E. (2003). *Wuthering Heights*. Bantam Classics. <https://www.goodreads.com/reader/625-wuthering-heights>

1.3 หนังสือแปล (Translation Book)

Author, A. A. (Year). *Original Title of the Book* [English translation of the book title] (A. A. Translator, Trans) (2nd ed.). Publisher. (Original work published year)

Murakami, H. (2000). *Noruei no mori* [Norwegian Wood] (J. Rubin, Trans.). Vintage International. (Original work published 1987)

*หมายเหตุ: กรณีที่ชื่อเรื่องต้นฉบับ (Original Title) ไม่ใช่ภาษาที่ใช้อักษรโรมัน (non-Roman alphabets) ให้ใช้วิธีการแปลงอักษรภาษานั้น ๆ เป็นอักษรโรมัน (Transliteration) แล้วตามด้วยคำแปลเป็นภาษาอังกฤษในวงเล็บเหลี่ยม หลักเกณฑ์/ระบบการแปลงอักษรที่ใช้ เช่น ภาษาไทย-RTGS ภาษาญี่ปุ่น-Hepburn ภาษาจีน-Pinyin ภาษาเกาหลี-MC 2000 เป็นต้น

2. วิทยานิพนธ์ (Dissertations and Theses)

Author, A. A. (Year). *Title of thesis* [Doctoral dissertation or Master's thesis, Name of the Institution awarding the degree]. Name of the Database or the Institutional Repository. URL

Iemtom, P., & Wongwattana, U. (2021). *English and Thai Movie Titles: A Study of Structure, Syntax and Translation by Integrating Translation Theories and Cognitive Linguistics* [Doctoral dissertation, Naresuan University]. NU Intellectual Repository. <http://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/handle/123456789/5263>

3. บทความวารสาร (Journal Article)

Author, A. A. (Year). Title of the article. Name of the journal, Volume(Issue), #-#. URL

Boonsong, B. (2022). The tests of bodhisattva as councillors. *Journal of Humanities Naresuan University*, 19(3), 13–27. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhnu/article/view/247886>

4. เอกสารประกอบการประชุม/การประชุมวิชาการที่ไม่มี Proceeding (Symposium)

Contributor, A. & Contributor, B. (Year, Month day). *Title of contribution*. In Chair name (Chair), Title of the Symposium [Symposium]. Conference Name, Location.

*หมายเหตุ: รายงานการประชุมวิชาการที่เผยแพร่ในรูปแบบวารสารหรือรูปแบบหนังสือให้ใช้รูปแบบการอ้างอิงนั้น ๆ

5. การนำเสนอในที่ประชุมวิชาการ (Conference Presentation)

Contributor, A. A. (Year, Month Date). *Title* [Conference presentation]. Conference name, Location. URL

*หมายเหตุ: ให้ระบุประเภทการนำเสนอในวงเล็บหลังชื่อเรื่อง เช่น [เอกสารนำเสนอในที่ประชุม หรือ Paper Presentation] [โปสเตอร์นำเสนอในที่ประชุม หรือ Poster Presentation] และถ้าหากมีวิดีโอการนำเสนอให้ใส่ URL ไว้ท้ายสุดหลังจากสถานที่ประชุม

6. หนังสือพิมพ์ (Article from Newspaper)

Author, A. A. (Year, Month Date). Title of the newspaper article. *Name of the online newspaper*. URL

Author, A. A. (Year, Month Date). Title of the newspaper article. *Name of the newspaper*, p. #.

Peralta, M. (2024, May 5). A J-pop band's favourite live music experiences in Tokyo. *BBC*. <https://www.bbc.com/travel/article/20240503-a-j-pop-bands-favourite-live-music-experiences-in-tokyo>

7. เว็บไซต์ (Website)

Author, A. A. (Year, Month date). *Title of the work*. Website name. URL

Vaishnav, A. M. (2013, January 29). *Multiple Version Songs (3): Both versions by male playback singers – Different Moods*. Songs of Yore. <https://www.sonsofyore.com/multiple-version-songs-3-both-versions-by-male-playback-singers-different-moods/>

8. การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text Citation) ใช้ระบบนามปี เช่น

- ผู้เขียน 1 คน:	Last Name (Year, pp. #-#)
(Last Name, Year, pp. #-#)	Bamlund (1997, p. 29)
(Bamlund, 1997, p. 29)
- ผู้เขียน 2 คน:	Last Name1 & Last Name2 (Year, pp. #-#)
(Last Name1 & Last Name2, Year, pp. #-#)	Williams & Severino (2004)
(Williams & Severino, 2004)
- ผู้เขียน 3 ขึ้นไป:	Last Name1 et al. (Year, pp. #-#)
(Last Name1 et al., Year, pp. #-#)	Astiantih et al. (2022)
(Astiantih et al., 2022)

นโยบายการตีพิมพ์

วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (JHNU) เป็นวารสารที่เผยแพร่ผลงานวิชาการด้านภาษา วรรณคดี คติชน ปรัชญาและศาสนา ดนตรีและนาฏศิลป์ มีการประเมินบทความก่อนตีพิมพ์ (refereed journal) โดยผู้ประเมินจำนวน 3 ท่าน ทั้งนี้ผู้ประเมินไม่เห็นชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบผู้ประเมิน (double blind review) ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ได้แก่ บทความวิจัย (research article) บทความปริทรรศน์หรือบทความวิจารณ์วรรณกรรม (review article) และบทวิจารณ์หนังสือ (book review) ที่มีลักษณะการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจัย หรือเสนอแง่มุมความรู้ แนวคิด และประเด็นปัญหาต่าง ๆ ผลงานที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์ควรมีการอ้างอิงทฤษฎีหรือข้อมูลจากแหล่งเอกสารที่เชื่อถือได้ มีการแสดงถึงการศึกษาค้นคว้าอย่างรอบด้าน และจะต้องไม่เคยได้รับการตีพิมพ์หรือกำลังเสนอเพื่อตีพิมพ์ในวารสารหรือแหล่งอื่นใดมาก่อน

Policy for Publication

The Journal of Humanities Naresuan University (JHNU) publishes scholarly articles in *language, literature, folklore, philosophy, religion, music, and performing arts*. As a refereed journal, JHNU follows a double-blind review process with 3 reviewers. It accepts research articles, review articles, and book reviews that discuss, analyze, synthesize, or critique particular concepts, issues, or problems. Submitted Manuscripts should be well-researched with reliable sources, and must not have been previously published or be under consideration for publication in another journal.

JOURNAL OF HUMANITIES

NARESUAN UNIVERSITY

บทความวิจัย / บทความวิชาการ

- 01** อุดมการณ์ทางเพศที่ถ่ายทอดผ่านกลวิธีทางภาษาในวาทกรรมหนังสือเรียนภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
ไอยดา กลิ่นอัน อรทัย ชินอิศรพงศ์ และชนนิต อินทงามรักษ์
- 24** ชี้อ้างอิงไทยในลิลิตตะเลงพ่าย: การศึกษาตามแนววรรณคดีชาติพันธุ์
วรารัตน์ มหามนตรี
- 48** ดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ภาคใต้ ประเทศไทย: อัตลักษณ์ในบริบทสังคมหลากหลายวัฒนธรรม
นพปฎล พูนสีแก้ว และศศิณัฐ พงษ์นิลา
- 68** การพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเอกสารตัวเขียนสู่ผลิตภัณฑ์และบริการ
ในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์
อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล
- 90** The Effects of Explicit and Implicit Syntax Instruction on the Grammatical Accuracy of English Major Students
พิศาล ปานแก้ว
- 114** ภาษาอีสานกับการสร้างชุดความคิดเชิงยุทธศาสตร์ในเวทีโลก: การวิเคราะห์วาทกรรม
เชิงนโยบายของรัฐบาลอีสาน
ปรีดี อรุณโอบขู
- 140** การวิเคราะห์เชิงจริยธรรมต่อการใช้สัตว์จริงในงานศิลปะภายใต้กรอบทฤษฎีสัตว์ตัวของ
ฟรานซิสเบคอนและของโดนัลด์สันกับคิมลิกเก้
จิรพงศ์ ทรัพย์บุญทอง
- 166** Thai-English Translation Strategies in the Bilingual Book
'A Constitution for Living: Buddhist Principles for a Fruitful and Harmonious Life'
ศุภานัน พรหมมาก
- 187** การใช้ภาษาเลี้ยงคำในภาษาจีนร่วมสมัย: การศึกษาวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์
กรณีการใช้ “可爱” แทน “傻逼” ในละครสั้นออนไลน์จีน
จันทพงศ์ บุรณะชัยวงศ์ และชาดา เจริญมวิทยา
- 207** ประเภท แนวคิด และหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านในหนังสือเรียนวิชาอักษรศาสตร์ไทย
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5-6
ชาญชัย คงเพ็ญธรรม